

Yeremiya

Xudaning Yeremiyani chaqirishi

1 Binyamin qebilisi zéminidiki Anatot yézisida turuwtqan kahinlardin bolghan Hilqiyaning oghli Yeremiyaning sözliri *töwende xatirilinidu*: —

2 Yehuda padishahi, Amonning oghli Yosiyaning künliride, yeni u textke olturghan on üchinchi yilida *Yeremiyagha* Perwerdigarning sözi keldi; ■ **3** Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakimning künliride hemde Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Zedekianing on birinchi yilining axirighiche, yeni shu yılning beshinchı éyida Yérusalémäkiler sürgün qilin'ghuchे uninggha Perwerdigarning sözi yene kélép turdi.

■ **4** Perwerdigarning sözi manga kélép:

5 — Anangning qorsiqida séni apiride qilishtin ilgirila Men séni bilettilm; sen baliyatqudin chiqishtin burun séni Özümge atap, ellerge peyghember bolushqa tilklidim, — déyildi. ■

6 Men bolsam: — Apla, Perwerdigar! Men gep qilishni bilmeymen; chünki men gödek balidurmen, dédim. □ ■

■ **1:2** 2Pad. 21:26; 22:1-23; 2Tar. 34:1-30 ■ **1:3** 2Pad. 23:34; 24:17; 25:8; 2Tar. 36:4, 10-23; Yer. 52:1-30 ■ **1:5** Gal. 1:15 □ **1:6** «**Men gep qilishni bilmeymen; chünki men gödek balidurmen**» — ibraniy tilida: «bala» dégen bu söz 5-16 yashtiki balini körsitudi. Kitabning bashqa melumatlirigha qarighanda bizningche Xudanining sözi Yeremiyagha kelgende u belkim texminen on alte yashqa kirgenidi. ■ **1:6** Mis. 3; 4; 6:11,29

7 Lékin Perwerdigar manga: — Özüngni gödek bala, déme; chünki Men séni kimge ewetsem, sen shulargha barisen; we Men séni néme de dep buyrusam, sen shuni deysen. **8** Ulardin qorqma; chünki séni qutquzush üchün Men sen bilen bilidurmen, — dédi.■

9 We Perwerdigar qolini sozup aghzimgha tegküzdi; Perwerdigar manga: Mana, Öz sözlirimni aghzinggħha qoydum; ■ **10** Qara, mushu kuni Men séni yulush, söküşh, halak qilish we örüşh, qurush we térip östürüşh üchün eller we padishahliqlar üstige tikkidim, — dédi.■

Ikki alamet körünüsh

11 We Perwerdigarning sözi manga kélép: «Yeremiya, némini körüwatisen?» — déyildi.

Men: «Badam derixining shéxini körüwatimen» — dédim.

12 Perwerdigar manga: «Körgining yaxshi boldi; chünki Men sözümning emeliylishishi üchün sözümni közitip turimen» — dédi.□

13 We Perwerdigarning sözi manga ikkinchi qétim kélép: «Némini körüwatisen?» — déyildi.

Men: «Poruq-poruq qaynawatqan, aghzi shimal teripidin qiysayghan bir qazanni kördüm» — dédim.

■ **1:8** Qan. 31:6, 8; Ye. 1:5; Ez. 3:9 ■ **1:9** Yesh. 6:6, 7; Yer. 5:14

■ **1:10** Yer. 18:7; 2Kor. 10:4, 5 □ **1:12** «Körgining yaxshi boldi; chünki Men sözümning emeliylishishi üchün sözümni közitip turimen» — badam derixi baharda birinchi bolup chécheklep, baharning kelgenlikini jakarlıghuchi bolghachqa ibraniy tilida «közetchi» dep atılıdu.

14 Perwerdigar manga: — Külpet shimal tereptin kélép bu zéminda turuwatqanlarning hemmisi üstige böşüp kélédu — dédi. ■

15 — Chünki mana, Men shimaliy padishahliqlarning barliq jemetlirini chaqirimen, — deydu Perwerdigar; — ular kélédu, padishahlar herbiri öz textini Yérusalém qowuqliri alдigha sélip, hemme sépillargha we Yehudaning barliq sheherlirige hujumgha teyyarlinidu; □ ■ **16** shuning bilen Men *Yehudadikilerning* barliq rezillikliri üçhün ularning üstidin hökümlerni jakarlaymen; chünki ular Mentin waz kéchip, bashqa ilahlargha xushbuy yéqip, öz qolliri yasighanlirigha choqundi.

17 Sen emdi béligni baghlap ornungdin turup, sanga buyrughanlirimning hemmisini ulargha éyt; ular aldida hoduqup ketmigin; bolmisa Men séni ular aldida hoduqturimen. **18** Qara, Men bugün séni Yehudaning padishahliriga, emirlirige, kahinlirigha hem pütkül zémén xelqige qarshi turghuchi mustehkem sheher, tömür tüwrük we mis sépillardek tiklidim. □ ■

19 Ular sanga qarshi jeng qilidu, lékin séning üstündin ghelibe qilalmaydu — Chünki Men séni

■ **1:14** Yer. 4:6 □ **1:15** «padishahlar **herbiri öz textini** Yérusalém **qowuqliri alдigha sélip,..»** — bashqa birxil terjimi: «padishahlar herbiri öz textini Yérusalém qowuqlirigha sélip...»

■ **1:15** Yer. 5:15; 6:22; 10:22; 52:4, 5 □ **1:18** «Men ... séni... mustehkem sheher, tömür tüwrük we mis sépillardek tiklidim» — oqurmenler shuningha diqqet qiliduki, Xudaning bu sözliri «ötken zamanda» éytigħan. Bir qarashqa, Yeremiya peqet gödek bir yash yigittek körünsimu, lékin iman-ishenchke nisbeten Xudaning sözü alliqachan ishen'għuchilerge pakit bolghan. Iman-ishenchtiki adem ishlargha Xudaning közqarishi bilen qaraydu. ■ **1:18** Yer. 6:27; 15:20

qutquzush üçün sen bilen billidurmen, – deydu
Perwerdigar.

2

Israelning Perwerdigargha bolghan deslepki muhebbiti

¹Emdi Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: –

² Bérip Yérusalém díkilerning qulaqlirigha mundaq jar salghin: – «Perwerdigar mundaq deydu: – Men séning yash waqtindiki wapadarliqingni, yeni qizning ashiqigha bolghan muhebbitidek séning chöl-bayawanda, yeni térimighan yerlerde Manga egiship ýürgenliringni séning üçün esleymen. ³ Shu chaghda Israel xelqi Perwerdigargha pak, alahide atalghan, ular uning öz hosulining tunji méwisi dep qaralghanidi; ularni yewalmaqchi bolghan-larning hemmisi gunahkar dep hésablan'ghanidi hem ularning bashlirigha balayi'apet chüşhkenidi,

— deydu Perwerdigar.□

Ata-bowilar arisida wapasizliqning peyda bolghanliqi

⁴ Perwerdigarning sözini anglanglar, i Yaqupning jemeti, Israil jemetining barliq aile-tawabiatliri:

⁵ Perwerdigar mundaq deydu: — Atabowiliringlar Mende zadi qandaq adaletsizliklerni bayqaptu, ular Mentin shunchyiraqlishidu? Ular némishqa bimene butlарghа bash urup, özliri bimene bolup ketti?■

⁶ Ular héchqachan: «Bizni Misir zéminidin qutquzup chiqirip, bayawandin, yeni chöl-desht we tik azgallar bilen qaplan'ghan jaylardin, qurghaqchiliq we ölüm sayisi orap turghan yerlerdin, ademzat ötmeydighan hemde insan turmaydighan shu bayawandin bizni ötküzgen Perwerdigar qényi?» dep sorap qoyushmaptighu?

⁷ Men silerni méwisi hem molchiliqidin huzurlinish üchün munbet bir zémin'gha élip

□ **2:3 «Shu chaghda Israil xelqi Perwerdigargha pak, alahide atalghan»** — «...pak, alahide atalghan» dégen sözibraniy tilidiki «Perwerdigargha «qodesh»» («Perwerdigargha muqeddeslik») dégen söz bilen ipadilinidu. Oqurmenlerge belkim ayanki, «muqeddes»ning esli menisi del «Xudagha alahide atalghan, pak» dégenliktur. Musa peyghemberge chüshürülgен qanun boyiche «hosulning tunji méwisi»ni bolsa Xudagha atap, Xudaning wekili bolghan kahnlargha béghishlash kérek idi. Xuda mushu yerde: «Israil alahide Méninki idi» deydu. Yene bir tereptin éytqanda Israil Xudaning «hosulining tunji méwisi» bolsa, emdi ulardin keyin Xudaning yoldida mangidighan bashqa ellerdin bolghanlarmu Xudaning yénigha kélép uningha «hosul bolup» Xudaning Öz xelqi bolushqa kélélidu.

■ **2:5 Mik. 6:3, 4**

kelgenmen; siler kélip zéminimni bulghidinglar, Méning mirasimni yirginchlik bir nersige aylandurup qoydunglar. □

8 Kahinlar: «Perwerdigar qéni?» dep héch sorap qoymidi; Tewrat-qanun ijrachiliri méni héch tonumidi; xelq padichiliri manga asiyliq qildi; peyghemberler bolsa Baalning namida bésharet berdi, ularning hemmisi héch paydisiz bimene nersilerge egiship ketti. □ ■ **9** Shunga siler bilen dewalashmaqchimen, baliliringlar hem baliliringlarning baliliri bilen dewalishimen, — deydu Perwerdigar; **10** — siler Siprustiki déngiz boylirigha ötüp békinqlar, Kédargha tekshürüşke adem ewetip békinqlar — mushundaq bir ish zadi bolup baqqanmu-yoq dep körüp békinqlar — □ **11** Qaysi bir el öz ilahlirini (ular héch ilah

□ **2:7** «**Méning mirasim**» — bu söz ikki bisliq bolup, menisi: (1) Xuda «bular alahide Méningki» dégen Qanaan (Pelestin) zéminini we uning üstidiki Yehudiy xelqini körsitudu; (2) «miras qilip bergenimni» dégen menide bolup, Xuda Israilgha «Silerning mirasinglar bolsun» dep tapshurghan zéminni körsitudu. Omumen bu söz shu zéminni we shundaqla, belkim, shu zémindiki xelqnimu körsitudu. □ **2:8**

«**Tewrat-qanun ijrachiliri**» — Tewratni xelqqe ögitishke mes’ul bolghan kahinlarni («Yer.» 18:18, «Qan.» 33:10) yaki Tewratni köchürüşke mes’ul bolghan Lawiyarlarni («Yer.» 8:8) körsitudu. **«xelq padichiliri»** — (yeni «baqarmenliri» yaki «baqquchilar») ibraniy tilida «qoychilar», «padichilar», «chupanlar» déyilidu. Adette bu söz chopan-qoychilarni körsitudu. Mushu yerde «xelq baqquchiliri» Israilning ýetekchilirini körsitudu, elwette. **«Baalning namida bésharet berdi»** — «Baal» dégen Pelestindikilerning yirginchlik bir buti idi.

■ **2:8** Rim. 2:20 □ **2:10** «**Siprus**» — Siprus arili (ibraniy tilida «Kittim») bolsa Pelestinning yiraq gherbide; Kédar bolsa Pelestinning yiraq sherkide idi — démek, sherkten gherbkiche bolghan yerlerdimu mushundaq ish bolup baqmighan.

emes, elwette) özgertkenmu? Lékin Méning xelqim özlirining shan-sheripi Bolghuchisini bolsa paydisiz-bimene bir nersige almashturghan. ■

¹² Buningha ejeblininglar, i asmanlar; hang-tang bolunglar! Sarasimige chüshünglar! Chöchünglar! – deydu Perwerdigar, ■ ¹³ – chünki Méning xelqim ikki rezil ishni qildi; ular hayatlıq su menbesi bolghan Menden waz kechti; andin özliri üçhün su azgallirini, yeni su turmaydighan yériq su azgalirini yonup chiqtı. ■

Israel Xudagha emes, yat ilahlargha we yat el-lelige tayinidu

¹⁴ Israil esli qulmidi? U xojayinning öyide tughulghan qulmidi? Némishqa emdi u oljigha aylinip qaldi? ¹⁵ Yash shirlar uni olja qilip hörkiridi; ular awazini qoyuwetti; ular *Israel* zéminini weyrane qildi; sheherliri köydürüldi, ademzatsız qaldi. □ ■

¹⁶ Uning üstige hetta Nof we Tahpanes shehiridikilermu choqqangni yériwetti. □

¹⁷ Bu ishlarni özüng keltürüp chiqarghan emesmu? – Chünki sanga yol bashlawatqinida

■ **2:11** Zeb. 106:20 ■ **2:12** Qan. 32:1; Yesh. 1:2 ■ **2:13** Küy. 4:15; Yer. 17:13 □ **2:15** «*yash shirlar..hörkiridi*» — shirlar oljisini tutqandin keyin andin hörkiredu. Mushu ayettiki «shirlar» belkim Asuriye, andin Babilni körsitidu. ■ **2:15** Yesh. 5:29; Yer. 4:7 □ **2:16** «...*Nof we Tahpanes shehiridikilermu choqqangni yériwetti*» — «Nof we Tahpanes» Misirdiki sheherlerdur. Yehuda köp qétim Misirdin yardım sorighanidi. Misir qoshulghan bolsimu, lékin eksiche Israilgha wapasızlıq qilip kelgenidi. Nof keyin «Memfis» dep atalghan. Bashqa birxil terjimi: «...*Nof we Tahpanes shehiridikilermu bash choqqangni* (reswa qilish üçhün) girdiwetti».

Perwerdigar Xudayingdin waz kechkeniding.

18 Emди бүгүнki күnde yene Shihor deryasining süyini ichish üçhün Misirning yolini basqining némisi? *Efrat* deryasining süyini ichish üçhün Asuriyening yolini basqining némisi? □ ■

19 Öz rezilliking özüngge sawaq élip kéliodu, özüngning yénimdin chetnep ketkining özüngge tenbih bolidu; emdi séning Perwerdigar Xudayingdin waz kechkening we Méning qorqunchumning sende bolmasliqining intayin rezil hemde zerdapqa tolghan ish ikenlikini bilip qoy, – deydu Reb, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.■

20 Chünki sen qedimdinla Men sanga salghan boyunturugni buzup, uning rishtini üzüp tashliwetkensen; sen: «Qulluqungda bolmaymen!» déding. Chünki barliq döng-égizlikte we barliq yéshil derex astida sen pahishe ayaldek kérilip yatqansen.□

21 Lékin Men bolsam séni esli ésil sortluq üzüm télidin, serxil uruqtin tikkenidim; sen Manga nis-

□ **2:18** «Shihor deryasining süyini ichish üçhün... *Efrat* deryasining süyini ichish üçhün....» — «Shihor (Misirdiki bir derya yaki wadi)ning sulirini ichish» hemde «Efrat (Asuriyediki derya)ning... sulirini ichish» Israil Misirdin we Asuriyedin panah izdigenlikini körsitudu. ■ **2:18** Yesh. 31:1 ■ **2:19** Yesh. 3:9; Hosh. 5:5 □ **2:20** «barliq döng-égizlikte we barliq yéshil derex astida sen pahishe ayaldek kérilip yatqansen» — Israil mushu yerlerde (döng-égizlikte ... yéshil derex astida...) butpereslik paaliyetlirini ötküzgen. Ularning mundaq butpereslikti Xudagha wapasizliq bolup rohiy jehette pahishiwazliq bolupla qalmay, ular Pelestindikilerning butpereslikini dorap ularning butlirigha «atalghan», butxanida turghan pahishe ayallar bilen yatatti.

beten qandaqmu yat we yawa bir sésiq üzüm téliche aylinip qalding? □ ■ 22 Chünki sen shulta bilen yuyunsangmu, köp aqartquch sopun ishletsengmu séning qebihliking Méning aldimda téxi dagh bolup turidu, – deydu Reb Perwerdigar.■

23 Sen qandaqmu: «Men héch bulghan'ghan emesmen, men «Baallar»gha héch egeshmidim!» déyeleysen? Jilghida mangghan yolungi körüp baq, qilmishliringni iqrar qil – sen öz yollirida uyan-buyan qatrap yüridighan chaqqaq hinggandursen! □ 24 Sen chölbayawan'gha adetlen'gen, hewisi qozghalghanda shamalni purap yüridighan bir yawayi mada ésheksen! Küyligende kim uni tosalisun? Uni izdigen hanggilar özlirini héch upratmaydu; shu waqtarda uni izdep tapmaq asandur. □ 25 *I Israil, bikar yükürüp, putungni ayaghsiz, gelingni ussuluqsız qılıp qoyma!* Lékin sen buninggha: «Yaq! Xam xiyal qilma! Chünki men bu yat *ilaahlarni yaxshi körüp qaldım, ularning keynidin*

□ 2:21 «yat we yawa bir sésiq üzüm téli» – «yat we yawa» esliy ibraniy tilida bir söz bilenla ipadilinidu. ■ 2:21 Mis. 15:17; Zeb. 44:2; 80:8 ■ 2:22 Ayup 9:30 □ 2:23 «Jilghida mangghan yolungi körüp baq, qilmishliringni iqrar qil» – «jilghida mangghan yolung...» belkim köp qisim Yehudadikiler Yérusalémgha yéqin bolghan «Hinnom jilghisi»da öz balilirini butlарha atap «insan qurbanlıqi» qilghanlıqını körsitidu. Israilni hingan'gha oxshitishi belkim uning héchqandaq muqim yönünüşining bolmaydighanlıqını tekitleydu. □ 2:24 «... hewisi qozghalghanda shamalni purap yüridighan bir yawayi mada ésheksen!» – bu oxshitish shübhisizki, Israilning butlарha bolghan buzuq heweslirini, uni butperesliktin tosushning mumkin emeslikini körsitidu.

mangimen!» — déding. □

26 Oghri tutulup qélip xijaletke qalghandek, Israil jemetimu xijaletke qalidu — yeni özliri we ularning padishahliri, kahinliri we peyghemberliri — **27** ular yaghach kötikige: «Atam!» we tashqa: «Sen méni tughdurdung!» deydu; chünki ular yüzini Manga qaratmay, eksiche Manga arqisini qildi; lékin külpet beshigha chüshkende ular: «Ornungdin turup, bizni qutquzghaysen!» deydu. **28** Emdi özüngge yasigan ilahliring qéni!? Külpet beshinggħha chüshkende séni qutquzalaydighan bolsa, ular ornidin tursun! — Chünki sheherliring qanche köp bolsa butliringmu shunche köptur, i Yehuda! ■ **29** Némishqa siler Men bilen dewagħha chüshmekħisiler? Siler hemminglar Manga asiyliq qilghansiler, — deydu Perwerdigar.

30 Baliliringni bikardin bikar urup qoydum; ular héch terbiyini qobul qilmidi. Öz qiliching yirtquch shirdek peyghemberliringni yewetti. ■

31 I bu dewr kishiliri! Perwerdigarning sözige köngül qoyunqlar! Men Israilgha chölbayawan yaki qapqarangħħuluq basqan zémin bolup baqqanmu? Méning xelqim némishqa: «Negila barsaq öz erkimiz; emdi yéningħha yene

□ **2:25** «putungni ayagħsizliqtin... gēlingni ussuluqsiz qilip qoyma!» — bu sözler belkim ikki bisliq: — (1) butlarning yolda yükürüp méngish beribir bikar ishtur — butlar ademlerge yardımde bolalmaydu; (2) eger Israil butperesliki bilen Xudagħa wapasizliqini dawamlashtursa, ular axir bérrip ayagħsiz, changqap sürgün bolghanlar boldu. «Yaq! **Xam xiyal qilma!**» — ibraniy tilida «Yaq! Ümid yoq!». ■ **2:28** Yesh. 2:8; Yer. 11:13 ■ **2:30** Yesh. 1:5; Yer. 5:3

kelmeymiz!» – deydu?■

32 Qiz zibu-zinnetlirini untuyalamdu? Toy qilidighan qiz toy kiyimlirini untuyalamdu? Lékin öz xelqim san-sanaqsız künliride Méni untudi.■

33 Sen ishq izdeп baridighan yollargha shunche mahir bolup ketting! Berheq, hetta eng buzuq ayallargha yolliringni körsetting. **34** Uning üstige tonungning peshliride gunahsiz namratlarning qéni bar! Sen ularni témingni téship oghriliqqa kirgini üchün öltürdingmu?! Ishlarning hemmisi shundaq tursimu, □ **35** sen téxi: «Mende gunah yoq; Reb mendin renjiwermeydu!» deysen. Bilip qoy! Men üstüngdin höküm chiqirimen, chünki sen: «Men gunah sadir qilmidim!» – dewérisen.

36 Sen némisqä bunchiwala uyan-buyan qatrap ala köngüllük qilisen? Sen Asuriye teripidin yerge qaritilghandek Misir teripidinmu yerge qaritilisen. □ **37** Berheq, sen Misirdin qolliringni bésinggha alghan péti chiqisen; chünki Perwerdi-gar sen yölenchük qilghanlarni chetke qaqtı; sen ulardin héch payda körmeysen.□

■ **2:31** Mat. 23:26-39 ■ **2:32** Yer. 3:21 □ **2:34** «Sen ularni témingni téship oghriliqqa kirgini üchün öltürdingmu?!»

— Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche oghri kechte öye böşüp kirgen bolsa u urup öltürülse öy igisi gunahsiz hésablinidu. □ **2:36** «Sen némisqä **bunchiwala uyan-buyan qatrap ala köngüllük qilisen?**» — démek, Israil herdaim Xudani emes, belki yat ellerni öz yölenchüki qilmaqchi. □ **2:37** «**sen Misirdin qolliringni bésinggha alghan péti chiqisen**» — démek, esir bolghan péti.

3

Wapasizliq üstige wapasizliq

1 Shundaq déyilduki, birsi ayalini qoyuwetse, ayal uningdin ajrashsa we kéyin u bashqa erge yatliq bolghan bolsa, birinchi éri uning bilen qayta yarishiwalsa bolamdu? Bundaq ish bu zéminni mutleq bulghimamdu? Lékin sen shunche köp ashniliring bilen buzuqluq qilip turup yene yénimgha qaytay dewatamsen téxi? □ ■

2 Béshingni kötürüp yuqirigha qarap baq; — Sen zadi nede yat ilahlar bilen buzuqluq ötküzmigensen?!

— Sen chöl-byawanda kütüp olturghan erebdekkularni yollar boyi kütüp olturghansen; zéminni buzuqluqliring we rezilliking bilen

□ **3:1 «...birinchi éri uning bilen qayta yarishiwalsa bolamdu?**

Bundaq ish bu zéminni mutleq bulghimamdu?» — «Qan.» 24:1-4-ayetlerni körsitishi mumkin. Eger peyghember mezkur besharete bu ishni közde tutqan bolsa, undaqta bu 3-babning omumiylenisige qarighanda, Xuda mushundaq ishlarni (ajrishish andin qayta toy qilish) Yehudiyargha men'i qilghini bilen, mushu yerde Xuda «Méning ayalim bolghan Israil»ning Öz yénimgha qaytip kélidighan yoli bar, dégen oxshaydu (14-22-ayetlerde, axirqi zamanlarda Perwerdigar mushundaq cheksiz rehim-shepgetni Israil hem Yehudagha körsitudu, déyildi). **«Lékin sen shunche köp ashniliring bilen buzuqluq qilip turup yene yénimgha qaytay dewatamsen téxi?»** — bashqa bixil terjimisi: «Lékin sen köp ashnilar bilen buzuqluq qilghan bolsangmu, yénimgha qaytip kel!». Xuda tòwendiki 4-we-22-25-ayetlerde ularni qaytishqa chaqirishqa mushundaq rehimlik bilen ötünidu, biraq 3-babning omumiylenisige qarighanda, Xudaning sözlirini mushu yerde terjimimizdikidek «rétorik soal» dep qaraymiz. ■ **3:1 Qan. 24:1-4**

bulghighansen. □ 3 Shuning üchün qattiq yamghurlar tutup qélinip sanga bérilmidi hemde «kéyinki yamghurlar» yaghmidi. Lékin sende téxi pahishe ayalning qélin yüzü bar, iza tartishni héch bilgüng yoqtur. □ 4 Hetta sen bayatin Manga: «I Atam, yashliqimdin bashlap manga yétekchi hemrahan bolup kelding!» – deysen, we: – 5 «U herdaim ghezipini saqlamdu? U ghezipini axirghiche tutamdu?» – deysen. Mana, sen shundaq dégining bilen, lékin sen qolungdin kélischiche rezillik qilghansen.

6 Yosiya padishahning künliride Perwerdigar manga: «Wapasiz Israilning néme qilghanlıqını kördüngmu? U barlıq égiz taghqa chiqip hem barlıq yéshil derex astıgha kirip shu yerlerde pahishidek buzuqluq qilghan» – dédi. □ ■

7 – «Men: U bularning hemmisini qilghandin kéyin, choqum yénimgha qaytip kéléidu, – dédim; lékin u qaytip kelmidi. Uning asiy singlisi, yeni Yehuda buni kördi; 8 lékin wapasiz Israilning barlıq zina qilghanlıri tüpeylidin uninggha talaq xétini bérüp uni qoyuwetkinimni körüp,

□ 3:2 «béshingni kötürüp yuqirigha qarap baq» – Yehuda herdaim «yuqiri jaylar»da butpereslik ötközgenidi. «sen **chöl**-bayawanda **kütüp olturghan erebde...**» – «ereb» mushu yerde belkim yol boyida olturghan pahishe ayalni kösitudu. Bezi alimlar bu söz yoluchilarни bulash üçün marap turghan qaraqchini kösitudu, deydu. □ 3:3 «kéyinki yamghur» – Qanaanda 3- yaki 4-ayda yaghidu, etiyazlıq ziraetlerni pishurush rolini oynaydu. Bu yamghurlar bolmisa héch hosul bolmaydu. □ 3:6 «Wapasiz Israilning néme qilghanlıqını kördüngmu?» – mushu ayette «Israil» shimaliy padishahlıq, yeni «on qebile»ni kösitudu. «Buzuqluq» asasen butpereslikni kösitudu; 2:20diki izahatnimu körüng. ■ 3:6

asiy singlisi Yehuda qorqmidi, belki özimu béríp pahishilik qildi. □ 9 Shundaq boldiki, öz buzuqchiliqini shunche kichik ish dep qarighachqa, u hetta yaghach we tash bilen zina qilip zéminni bulghiwetti. 10 Bularning hemmisige qarimay Israilning asiy singlisi Yehuda téxi pütün köngli bilen emes, peqet saxtiliq bilen yénimgha qaytip kelgendek boluwaldi, — deydu Perwerdigar.

11 Perwerdigar manga mundaq dédi: — «Wapasiz Israil özini asiy Yehudadin heqqaniy körsetti. 12 Barghin, shimalgha qarap bu sözlerni jakarlap mundaq dégin: —

«Qaytip kel, i yoldin chiqquchi Israil, — deydu Perwerdigar — we Men sanga qapiqimni qayta türmeymen; chünki Men rehimdil, — deydu Perwerdigar — Men ghezipimni menggüge saqlap turmaymen. □ ■ 13 Peqet séning qebihlikingni, — Perwerdigar Xudayinggħha asiyliq qilghanliqingni, uyan-buyan qatrap yürüp özüngni herbir yéshil derex astida yat ilahlargħa bēghishlighanliqingni, shuningdek awazimħa héch qulaq salmighanliqingni iqraq qilsangla *Medin rehim-shepqed körisen* — deydu Perwerdigar.

14 Qaytip kéklinglar, i yoldin chiqquchi balilar, —

□ 3:8 «lékin wapasiz Israilning barliq zina qilghanliri tüpeylidin uningħha talaq xétini béríp uni qoyuwetkinimni Körüp,...» — bezi kona köchürmilerde mushu yerde «lékin wapasiz Israilning barliq zina qilghanliri tüpeylidin uningħha talaq xétini béríp uni qoyuwetkinimni men kördüm,...» déyilidu. □ 3:12 «shimalgha qarap... mundaq dégin» — bu sözler belkim Asuriye teripidin 100 yıl ilgiri sürgün qilin'ghan Israil (on qebilisi)gha éytildi. ■ 3:12 Zeb. 86:15; 103:8, 9; 145:17

deydu Perwerdigar – chünki Men silerni heqiqiy söygüchidurmen; *siler shundaq qilsanglarla* Men silerdin tallighanlarni, yeni herqaysi sheherdin birdin, herqaysi jemettin ikkidin puqrani Zion'gha qayturup kélémen. □ 15 Men silerge könglümdikidek xelq padichilirini teqsim qilimen; ular silerni danaliq-bilim, eqil-paraset bilen béoqip ozuqlanduridu.■

16 Shundaq boliduki, shu künlerde siler zéminda köpiyip, köp perzentlik bolghininglarda, – deydu Perwerdigar, – siler: «Perwerdigarning ehde sanduqi!» dep yene tilgha almayssiler; u héch ésinglargha kelmeydu, uni héch eslimeysiler we uni héch séghinimaysiler; siler bashqa bir sanduqmu yasimaysiler. □ 17 Shu tapta ular Yérusalémni «Perwerdigarning texti» dep ataydu; barliq eller uninggha yighilidu, – yeni Perwerdigarning namigha, Yérusalémgha yighilidu; ular qelbidiki rezil jahilliqigha qaytidin héch egiship mangmaydu. 18 Shu künlerde Yehuda jemeti Israil jemeti bilen birlikte mangidu; ular shimal zéminidin bille chiqip Men ata-bowilirigha miras bolushqa teqdim qilghan zémin'gha kélidu.

□ 3:14 «chünki **Men silerni heqiqiy söygüchidurmen**» — ibraniy tilida «chünki Men silerge erdurmen». ■ 3:15 Yer. 23:4; Ez. 34:23; Ef. 4:11 □ 3:16 «(siler) **uni héch séghinimaysiler**» — bashqa birxil terjimisi: «ular uni izdep tawap qilmaydu». «siler **bashqa bir sanduqmu yasimaysiler**» — bashqa birxil terjimisi: «ular qaytidin shundaq qilmaydu». Démisekmu «ehde sanduqi» ibadetxana tüzümining merkizi bolghachqa, bu ayet belkim ibadetxana we uninggha baghliq tüzümning (qurbanliqlar, kahinlar, nurghun qaide-yosunlar) yéngi bir ehde bilen inawetsiz qilnidighanlıqını körsitudu. 31:31-34 we izahatlarni körung.

19 Men: «Men séni balilirim qatirigha qoyup, sanga güzel zéminni, yeni köpligen ellerning zéminliri arisidiki eng körkem jayni miras qilip ata qilishni shunchilik xalayttim!» — dédim, we: «Sen Méni «méning atam» deysen, we Mentin yüz örümeysen!» — dédim.□

20 Lékin berheq, asiyliq qilghan ayal öz jörisidin ayrılgandek, siler Manga asiyliq qilghansiler, i Israil jemeti, — deydu Perwerdigar. **21** Yuqiri jaylardin bir awaz anglinidu! U bolsa Israil jemetidikilerning yightha-peryadliri; chünki ular öz yolini burmilighan, Perwerdigar Xudasini untughan.

22 — Qaytip kélinglar, ey yoldin chiqquchi balilar; Men silerning yoldin chiqip kétishinglargha shipa bolimen.

— «Mana, biz yéninggha barimiz; chünki Sen Perwerdigar Xidayimizdursen» — denglar!

23 — Berheq, égizliklerde hem taghlarda anglitilghan *butpereslikning* qiyqas-sürenliri bihude ishtur! Berheq, Israilning qutquzush-nijati Perwerdigar Xidayimizdinladur.

□ ■ **24** Lékin yashliqimizdin tartipla, atabowilirimizning ejrini, yeni ularning kala-qoy padilirini, qiz-oghullirini ashu uyat-nomus

□ **3:19** «Men séni balilirim qatirigha qoyup,.. eng körkem jayni miras qilip ata qilishni shunchilik xalayttim!» — Perwerdigar mushu ayette Israilgha Özige sadiq bolghan ayalining süpitide sözleydu. □ **3:23** «*butpereslikning qiyqas-sürenliri*» — «butpereslik» eyni tékistte yoq, biraq bizningche ayet buni körsitudu. Butpereslikte butlardin «yardem sorash» üçhün qiyqas-süren kötürush kérek idi. ■ **3:23** Zeb. 121:1

yep ketken; □ 25 Netijide biz uyat-xijilliq ichide yattuq, qalaymiqanchiliq we alaqzadilik bizni qapliwaldi; chünki yashliqimizdin tartip bugünkü kün'ge qeder biz we ata-bowilirimiz hemmimiz Perwerdigar Xudayimiz aldida gunah sadir qilip kelduq, Perwerdigar Xudayimizning awazigha héch qulaq salmiduq. □

4

¹ — «Bu yollirimdin burulay!» déseng, i Israel – deydu Perwerdigar – Emđi Méning yénimgha burulup qaytip kel! Eger bu yirginchlikliringni közümdin néri qilsang, we shundaqla yoldin yene téneп ketmiseng, □ ² — eger sen: «Perwerdigar ning hayatı bilen!» dep qesem ichkiningde, u qesem heqiqet, adalet we heqqaniqliq bilen bolsa, undaqta yat ellermu Uning namida özlirige bext tilishidu we Uni özining pexir-shöhriti qildiu. ■

³ Chünki Perwerdigar Yehudadikiler we Yérusalémdikilerge mundaq deydu: — «Boz yéringlarni chépip aghdurunglar; tikenlik

□ 3:24 «ashu **uyat-nomus**» — mushu ibare «Baal» dégen intayin yirginchlik mebudni körsitudu. 11-bab, 13-ayetni körüng.

□ 3:25 «qalaymiqanchiliq **we alaqzadilik**» — bu sözler mushu yerde ibraniy tilida birla söz bilen ipadilinidu. □ 4:1 «Méning yénimgha **burulup qaytip kel!**» — bu ibare belkим «sellimaza towa qıl», «ikkilenme!», «ala köngüllük bolma!» dégen menini intayin tekitleydu. «Eger **bu yirginchlikliringni közümdin néri qilsang, we shundaqla yoldin yene téneп ketmiseng,...** » — bashqa birxil terjimisi: «Eger bu yirginchlikliringni közümdin néri qilsang, emđi sen sergerdan bolmaysen». ■ 4:2 Yar. 22:18; Yesh. 48:1

arisigha uruq chachmanglar! □ ■ 4 Özliringlarni Perwerdigarning yolida sünnet qilinglar; qelbinglarni sünnet qilinglar, i Yehudadikiler we Yérusalémda turuwatqanlar! — Bolmisa, Méning qehrim partlap ot bolup silerni köydüriwétidu; qilmishliringlarning rezilliki tüpeylidin uni öchüreleydigan héchkim chiqmaydu. □ ■

5 — Yehudada mushularni élan qilip, Yérusalémda: — «Zémin-zéminda kanay chélinglar!» — dep jakarlanglar;

«Yighilinglar! Mustehkem sheherlerge qéchip kireyli!» — dep nida qilinglar! □

6 Zionni körsitudigan bir tughni tiklenglar; derhal qéchinglar, kéchikip qalmanglar! Chünki Men külpet, yeni zor bir halaketni shimaldin élip

□ 4:3 «Boz yéringlarni chépip aghdurunglar; tikenlik arisesha uruq chachmanglar!» — bu sirliq ayet Yehudadikilerni nadan déhqanlarga, ularning hayatlirini axtarma yerge oxshitidu. «Némishqa hayatimizdin héchqandaq bext, muweppeqiyet yoq?» dep sorisa, «Siler uruqlirini tikenler arisesha térighan déhqanlarga oxhash, héch hosulluq bolmaysiler» dep jawab bérilidu, elwette. Déhqanlar hosul körüşh üçhün boz yerlirini chépip, tikenlerni yulup tashlishi kérek bolghiniga oxhash, Yehudiylar özlerini qozghap qattiq towa qilishi kérek, andin bextning hosulini köridu. ■ 4:3

Hosh. 10:12 □ 4:4 «qelbinglarni sünnet qilinglar» — sözmusöz terjimisi: «qelbinglardiki xetnilikni élip tashlanglar». Démisekmu, Israillar etliride sünnet qilin'ghini bilen ularning köngülliri towisiz qattiq idi; shunga peyghember: «**qelbinglarni** sünnet qilinglar» dep agah bérifu. ■ 4:4 Qan. 10:16; 30:6; Yesh. 65:5 □ 4:5

««Yighilinglar! Mustehkem sheherlerge qéchip kireyli!» — dep nida qilinglar» — bu sözler belkim bashqa peyghemberlerlige, yaki «xelq padichiliri» bolghan padishah, hökümdarlar we kahinlar qatarliqlarha éytildi (9-ayetni körüng). Démek, ular öz ixlassızlıqi, itaetsizlikü tüpeylidin xelqqe shundaq jar qilishqa mejbur qilinidu.

kélimen. **7** Shir öz chatqalliqidin chiqtı, «ellerni yoqatquchi» yolgha chiqtı; u öz jayidin chiqip zéminingni weyran qilishqa kélidu; sheherliring weyran qilinip, ademzatsız bolidu. ■ **8** Bu sewebtin özliringlarga böz kiyim oranglar, dad-peryad kötürüp nale qilinglar! Chünki Perwerdi-garning qattiq ghezipi bizdin yanmidi!■

9 Shu küni shundaq boliduki, — deydu Perwerdigar, — padishahning yüriki, emirlerning yürikimu su bolup kétidu, kahinlar alaqzade bolup, peyghemberler teejjüplinidu.

10 — Andin men: — Ah, Reb Perwerdigar! Berheq Sen bu xelqni, jümlidin Yérusalémni: «Siler aman-tinch bolisiler» dep aldidig; emeliyyette bolsa qilich jan'gha yétip keldi, dédim.□

11 — Shu chaghda bu xelqqe we Yérusalémha mundaq déyilidu: «Chöl-bayawandiki égizliklerdin chiqqan issiq bir shamal xelqimning qizining yolgha qarap chüshidu; lékin u xaman sorushqa yaki dan ayrishqa muwapiq kelmeydu! □ **12** — Buningdin esheddiy bir shamal Mentin chiqidu; mana, Men hazır ulargha jaza hökümlirini jakar-laymen. **13** Mana, u top bulutlardek kélidu, uning jeng harwiliri qara quyundektur, uning atliri

■ **4:7** Yesh. 5:29; Yer. 2:15; 5:6 ■ **4:8** Yesh. 32:12 □ **4:10**
«Siler aman-tinch bolisiler» — bu ayettiki: «Siler aman-tinch bolisiler» dégen sözler saxta peyghemberlerning sözidur (6:14, 8:11 qatarliqlarni körüng). □ **4:11** **«xelqimning qizi»** — shun-daqla «pak **qizim** bolghan xelqim», «Zion **qizi**» qatarliq ibariler Xudaning Öz xelqige yaki bashqa xelq (mesilen, «Misirning **qizi**», (46:11))qe bolghan méhri-shepqitini, ulargha baghlighan muhebbi-tini körsitudighan menini öz ichige alidu.

bürkütlerdin tézdur!

— «Halimizgha way! Chünki biz nabut bolduq!» □

14 — «I Yérusalém, öz qutulushung üçhün qelbingni rezilliktin yuyuwet; qachan'ghiche könglüngge bi-hude oy-xiyallarni püküp turisen? ■ **15** Chünki Dan diyaridin, Efraimdiki égizliklerdinmu azab-külpetni élan qilidighan bir awaz anglitilidu: — **16** Ular: Ellerge élan qilinglar, Yérusalémghimu anglitinglar: — Mana, qorshawgha alghuchilar yiraq yurttin kéliwatidu! Ular Yehuda sheherlirige qarshi jeng chuqanlirini kötürushke teyyar! — deydu. **17** Étizliqni mudapie qiliwatqanlardek, ular Yérusalémni qorshiwalidu; chünki u Manga asiyliq qilghan, — deydu Perwerdigar. **18** Séning yolung we qilmishliring mushularni öz beshinggha chüshürdi; bu rezillikingning aqiwitidur; berheq, u azabliqtur, yürükinggimu sanjiydu!».

19 — *Men*: «Ah, ich-baghrim! Ich-baghrim! Tolghaqqa chüshtüm! Ah, könglüm azablandi! Yürükim düpüldewatidu, süküt qilip turalmaymen; chünki men kanayning awazini anglaymen; jeng chuqanliri jénimgha sanjidi.■

20 Apet üstige apet chüshti! Pütkül zémin weyran

□ **4:13** «**Mana, u top bulutlardek kéléidu, uning jeng harwiliri qara quyundekтур, uning atliri bürkütlerdin tézdur!**»

— «u» kimni körsitudighanliqi éytilemaydu. Biraq aldi-keyni sözlerge qarighanda, «u» 7-ayettiki «ellerni yoqatquchi» bolghan düshmenni körsitudu. Bezi alımlar bu sözler shimaldin kéléidighan «Skitlar»ni körsitudu, dep qaraydu. Lékin Skitlarning jeng harwiliri yoq hem ular sheherlerni «qorshawgha alghuchi»larmu (16-ayet) emes; shunga biz bu sözlerni Babilliqlarni we belkim axırqi zamandiki dejjalning qoshunlirini körsitudu, dep qaraymiz. ■ **4:14** Yesh. 1:16 ■ **4:19** Yesh. 21:4; Yer. 8:23

boldi; chédirlim deqiqide berbat qilindi, perdilirim hayt-huytning ichide yirtip tashlandi! □ 21 Qachan'ghiche tughqa qarap turushum, jeng awazlirini anglishim kérek?» — dédim.

22 — «Chünki Méning xelqim nadandur; ular Méni héch tonumighan; ular eqli yoq balilar, ular héch yorutulmighan; rezillikke nisbeten ular danadur, emma yaxshiliqqa nisbeten ular bilimsizdur».

23 — «Men yer yüzige qaridim; mana, u shekilsiz we qup-quruq boldi; asmanlorghimu qaridim, u nursiz qaldi; □ 24 taghlargha qaridim, mana, ular zilzilige keldi, barliq döngler esheddiy silkinip ketti. 25 Qarap turuwerdim, we mana, insan yoq idi, asmandiki barliq uchar-qanatlarmu özlirini daldigha aldi. 26 Men qaridim, mana, bagh-étizlar chöl-bayawan'gha aylandi, barliq sheherler Perwerdigar aldida, yeni uning qattiq ghezipi aldida weyran boldi. 27 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — «Pütkül zémin weyran bolidu; emma Men uni pütünley yoqatmaymen. ■ 28 Buning

□ 4:20 «chédirlim» ... «perdilirim»... — Yeremiya peyghember xelqining azablrini öziningki dep hés qilip, «xelqimning chédirlim» we «xelqimning perdiliri» démey, belki «chédirlim» we «perdilirim» toghruluq sözleydu. □ 4:23 «Men yer yüzige qaridim; mana, u shekilsiz we qup-quruq boldi; asmanlorghimu qaridim, u nursiz qaldi...» — démisekmu, bu ayettiki we töwendiki ayettiki ishlar Yeremiya peyghemberge Rohta körsitilgen alamet körünüstür. Bu körünüş: (1) Israil zémini Babilliqlarning tajawuzluqi astida bolidigan weyrane halitini; we (2) shuning bilen bir waqitta axirqi zamanlardiki halitini körsitudu. Bu halet Xuda jahanni yaratqinida yer-zéminning awwalqi shekilsiz, tertipsiz haliige oxshaydu. ■ 4:27 Yer. 5:10,18; 30:11; 46:28

tüpeylidin pütkül yer yüzü matem tutidu, yuqirida asman qarılıq bilen qaplinidu; chünki Men shundaq söz qildim, Men shundaq niyetke kelgenmen; Men uningdin ökünmeymen, uningdin héch yanmaymen; ²⁹ atlıqlar we oqyaliqlarning shawqunsüreni bilen herbir sheherdikiler qéchip kétidu; ular chatqallıqlargha kirip möküwalidu, tashlar üstige chiqiwalidu; barlıq sheherler tashlinip ademzatsız qalidu.

30 — Sen, i halak bolghuchi, néme qilmaqchisen? Gerche sen pereng kiyimlerni kiygen bolsangmu, altun zibu-zinnetlerni taqighan bolsangmu, köz-qashliringni osma bilen perdazlighan bolsangmu, özüngni yasighining bikardur; séning ashiqliring séni kemsitudu; ular jéningni izdewatidu. □

31 Chünki men tolghaqqa chüşken ayalningkidek bir awazni, tunji balini tughqandikidek azabda bolghan Zion qizining awazini anglawatimen; u qollirini sozup: «Halimgha way! Bu qatillar tüpeylidin halimdin kettim!» dep hasirmaqta. □

5

Yérusalém jazagha layiq

1 Perwerdigar: — Yérusalémning reste-kochilirida uyan-buyan aylinip yükürüngrar, obdan körüp

□ **4:30 «özüngni yasighining»** — belkim Yehuda yat ellerdin yar-yölek izdigende yalaqchılıq qilghanlıqını körsitudu. □ **4:31 «tunji balini tughqandikidek azabda bolghan Zion qizining awazini anglawatimen»** — oqurmenlerning éside barki, «Zion» Yérusalém jaylashqan tagh bolup, «Zion» yaki «Zion qizi» dégenning özi Yérusalém yaki Israelni bildüridu.

biliwélinglar; meydanliridin izdep körünglar; adalet bilen ish köridighan, wediside turushqa intilidighan birla ademni tapsanglar, shunda men bu *sheherni kechürimen!*

² Gerche ular: «Perwerdigarning hayatı bilen!» dep qesem ichken bolsimu, ular yalghandin sözleydu, dédi. □

Yeremiya söz qilidi

³ — I Perwerdigar, közüng adalet-bitereplikni izdep yürüdu emesmu? Sen bularni urdung, lékin ular azablanmaydu; Sen ularni nabut qilip tügeshtürdüng, lékin ular terbiye qobul qilishni ret qilip keldi; ular yüzlerini tashtin qattiq qildi, ular yolidin yénishni ret qilidu» ■ ⁴ — men: «Shübhisiżki, bundaq qilghanlar peqet namratlar, ular nadanlar; chünki ular Perwerdigarning yolini, Xudasining höküm-körsetmilirini bilmeydu» — dédim. ⁵ — «Men mötiwerlarning yénigha bérüp ulargha sözleymen; chünki ular Perwerdigarning yolini, Xudasining höküm-körsetmilirini bilidu». Biraq ularmu boyunturuqni üzül-késil buzup, rishtilirini üzüp tashlıghan.

Perwerdigar jawab bérídu

□ **5:2** «...birla ademni tapsanglar, shunda men bu *sheherni kechürimen!* (1-ayet)... Gerche ular: «Perwerdigarning hayatı bilen!» dep qesem ichken bolsimu, ular yalghandin sözleydu, dédi» — kéyin, Yeremiya birnechche shundaq adil, sadiq ademler (mesilen, Baruq, Ahikam, Ebed-Melek) bilen tonushqan. Lékin Perwerdigar uningha bu sözlerni qilghanda u mushundaqlarni tapalmighan. ■ **5:3** Yesh. 1:5; 9:12; Yer. 2:30

6 — Shunga ormandin chiqqan bir shir ularni öltüridu, bayawandin chiqqan bir böre ularni weyran qilidu; yilpiz sheherlerge qarap paylaydu; sheherlerdin chiqqan herbiri titmatitma qilinidu; chünki ularning asiyqliqliri köpiyip, wapasizqliqliri awuydu. □ ■ **7** Men zadi némige asasen séni kechürimen? Séning baliliring Mendin waz kéchip, Xuda emeslerge qesem ichmekte; Men hemme hajetliridin chiqqan bolsammu, lékin ular zinaxorluq qilip, pahishilerning öyige top-top bolup méngiwatidu. □ **8** Ular semrigen ishqwaz ayghirlar, ular herbiri öz yéqinining ayaligha hewes qilip kishnewatidu. ■

9 Bu ishlar tüpeylidin ularni jazalimay qoyamdim? — deydu Perwerdigar, — Méning jénim mushundaq bir eldin qisas almay qoyamdu? ■

10 Uning üzüm chünekliridin ötüp, tallirini weyran qilinglar; lékin ularni pütünley nabut qilmanglar; shaxlirini qirip tashlanglar, chünki ular Perwerdi-

□ **5:6** «ormandin chiqqan bir shir ..., bayawandin chiqqan bir böre ...; yilpiz sheherlerge qarap paylaydu» — bu ayettiki yirtquch haywanlar köchme menide bolup düshmenlerni körsitudu, elwette. ■ **5:6** Yer. 4:7 □ **5:7** «Men hemme hajetliridin chiqqan bolsammu, lékin ular zinaxorluq qilip, pahishilerning öyige top-top bolup méngiwatidu» — bu ayet belkim rohiy jehettiki wapasizliqni körsitudu. Xuda Israilni «Méning ayalim» dep ataydu (2:10, 3-babni körüng). 8-ayet jismani jehettiki zinaxorluqnimu körsitudu. ■ **5:8** Ez. 22:11 ■ **5:9** Yer. 5:29; 9:9

gargha tewe emestur; □ ■

11 chünki Israil jemeti we Yehuda jemeti Manga mutleq wapasizliq qildi, — deydu Perwerdigar. ■

12 Ular: «U héchnéme qilmaydu! Bizge héch apet chüshmeydu; ne qilich ne qehetchilikni körmeyeşimiz!» — dep Perwerdigardin ténip ketti.

13 Peyghemberler bolsa peqet bir shamaldin ibaret bolidu, xalas; *Perwerdigarning* söz-kalami ularda yoqtur; ularning sözliri öz beshigha yansun! □

14 Shunga Perwerdigar, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Xuda manga mundaq deydu: — Bu xelq mushu sözni qilghini üçhün, mana, Men aghzinggha salghan sözlirimni ot, bu xeljni otun qilimenki, ot ularni köydürüp tashlaydu. ■

15 — Mana, Men yiraqtin bir elni élip kélimen, i Israil jemeti, — deydu Perwerdigar, — U küchlük bir el, qedimiy bir el, tilini sen bilmeydigan we geplirini sen héch chüshenmeydigan bir el bolidu;

■ **16** ularning oqdéni yoghan échilghan bir gordur; ularning hemmisi batur palwanlardur. **17** Ular hosulingni we néningni yep kétidu, oghul-qizliringni

□ **5:10** «Uning üzüm chünekliridin ötüp, shaxlirini qirip tashlanglar, chünki ular Perwerdigarga tewe emestur» — bu ayetning bashqa birxil terjimisi: «Uning sépilliriga yamiship chiqip weyranchiliq qilinglar, lékin ularni pütünley nabut qiliwet-menglar; istihkamlarini élip tashlanglar, chünki ular Perwerdigarga tewe emestur». ■ **5:10** Yer. 4:27 ■ **5:11** Yer. 3:20 □ **5:13** «Peyghemberler **bolsa peqet bir shamaldin ibaret bolidu, xalas**» — ibraniy tilida «roh» we «shamal» bir söz bilen ipadilinidu. Shubhisizki, «peyghemberler» özlerini «bizge Xudanining Rohi toldurulghan» deydu, lékin Xuda ularni peqet «shamalga toldurulghan» deydu. ■ **5:14** Yer. 1:9-10 ■ **5:15** Qan. 28:49; Yer. 1:15; 6:22

yep kétidu, kala-qoy padiliringni yep kétidu, üzüm talliringni we enjur derexliringni yep kétidu; ular sen tayan'ghan mustehkem sheherliringni qilich bilen weyran qilidu.■

18 Halbuki, — deydu Perwerdigar, — shu künlerdimu silerni pütünley tügeshtürmeymen.

■ **19** Shu chaghda *xelqing*: «Perwerdigar Xudayimiz némisqqa mushu ishlarning hemmisini beshimizgha chüshürgen?» — dep sorisa, emdi sen *Yeremiya* ulargha: «Siler Mendin yüz örüp, öz zémininglarda yat ilahlarning qulluqida bolghininglardek, siler öz wetininglar bolmighan bir zéminda yat bolghanlarning qulluqida bolisiler» — dégin.□ ■

20 — Yaqupning jemetide shuni jakarlighinki we Yehuda arisida shuni élan qilghinki, **21** «Buni anganglar, i nadan we eqli yoq, közi turup körmeye dighan, qulqi turup anglimaydighan bir xelq: — ■ **22** Mendin qorqmamsiler? — deydu Perwerdigar, — Déngiz süyi üchün sahilni menggülüç cheklime qilip, «Bu yerdin ötme» dep békitken Méning aldimda tewrimemsiler? Mana, dolqunliri örkeshligini bilen ular sahil üstidin héch ghelibe qilmaydu; shawqunlighini bilen bu chektin hergiz halqip ötelmeydu.■

23 Lékin bu xelqning jahil we asiyliq köngli bardur; ular yoldin chiqip öz beshimchiliq qilip ketti.

24 Ular könglide: «Öz waqtida yamghurlarni, yeni

■ **5:17** Law. 26:16; Qan. 28:31,33 ■ **5:18** Yer. 4:27 □ **5:19** «yat bolghanlarning qulluqida bolisiler» — «yat bolghanlar» belkim ikki bisliq sözler bolüp, hem «yat butlar» hem «yat ademler» nimu körsitudu. ■ **5:19** Yer. 16:10 ■ **5:21** Yesh. 6:9 ■ **5:22** Ayup 38:10, 11; Zeb. 33:7-8; 104:9

awwalqi hem kényinki yamghurlarnı Bergüchi, bizge hosul peslini békítip aman-ésen Saqlighuchi Perwerdigar Xudayimizdin eymineyli» dégenni héch démeydu. □ ■ 25 Silerning qebihlikliringlar mushu ishlarnı silerge nésip qilmighan; silerning gunahliringlar silerdin beriketni mehrum qilghan.

26 Chünki xelqim arisida reziller bardur; ular pistirmida yatqan qiltaqchilardek paylap yürüdü; ular tuzaq sélip, ademlerni tutuwalidu. 27 Tutqan qushlarga tolghan qepestek, ularning öyliri al-damchiliqtin érishken mallar bilen tolghan; ular shu yol bilen büyük hem bay bolup ketti. 28 Ular semrip, parqirap ketti; berheq, ular rezil ishlarnı qilishqa mahir bolup ketti; ular öz menpeetini közlep xeqlerning dewasini, yétim-yésirlerning dewasini sorimaydu; namratlarning hoquqini qoghdidaydighan hökümni ular chiqarmaydu. □ ■

29 Bu ishlar tüpeylidin ularnı jazalimay qoyamdim?! – deydu Perwerdigar, – Méning jénim mushundaq bir eldin qisas almay

□ 5:24 «awwalqi **yamghur**»...«kényinki **yamghur**»... — «awwalqi yamghur» adette 11-ayda yéghip, tupraqni yumshitidu, yerni heydep uruq sélishqa teyyarlinidu. «kényinki yamghur» bolsa Pelestinde 3- yaki 4-ayda yaghidu, etiyazlıq ziraetlerni pishurush rolini oynaydu. Bu yamghurlar bolmisa héch hosul bolmaydu. «bizge hosul peslini békítip aman-ésen **saqlighuchi**» – ibraniy tilida «bizge hosul peslidiki heptilerni saqlighuchi...». ■ 5:24 Qan. 11:14 □ 5:28 «ular öz menpeetini közlep xeqlerning dewasini, yétim-yésirlerning dewasini sorimaydu...» — bashqa birxil terjimisi bolsa: «ular xeqlerning dewasini, hetta yétim-yésirlerning dewasini sorighini bilen hergiz uni adil sorimaydu». ■ 5:28 Qan. 32:15; Yesh. 1:23; Zek. 7:10

qoyamdu? □ ■

30 Zéminda intayin qorqunchluq we yirginchliq bir ish sadir qilin'ghanki — ³¹ Peyghemberler yalghan-saxta besharetlerni bermekte; kahinlar bolsa öz hoquq dairisini kéngeytip hökümränliq qilmakta; Méning xelqimmu bu ishlarni yaqturidu. Lékin bularning aqiwitide qandaq qilisiler? □ ■

6

Yérusalémning halak bolushi toghruluq besharet

1 Jéninglarni qutquzush üçün Yérusalém shehirdin qéchinglar, i Binyamin jemetidikiler! Tekoa yézisida kanay chélinglar! Beyt-Hakkeremde is signalini kötüringlar! Chünki balayı'apet, yeni dehshetlik halaket shimal tereptin peyda bolidu. □ ■

2 Zion qizi, yeni nazinin sahibjamalni, men nabut qilimen. **3** Yérusalémgha qarshi chiqiwatqan pada baqquchilarmu öz padilirini épkelidu; ular

-
- **5:29** «*jazalimay qoyamdim*» — ibraniy tilida «yoqlimamdim?!».
 - **5:29** Yer. 5:9; 9:9 □ **5:31** «*kahinlar bolsa öz hoquq dairisini kéngeytip hökümränliq qilmaqta...*» — bashqa bixil terjimi: «kahinlarmu ularning wasitisi bilen (démek, peyghemberlarning yalghan besharetliridin paydilinip) hökümränliq qilmaqta». Lékin «Yeremiya» dégen kitabta bundaq ishlar yene tilgha élinmaydu, shunga terjimimiz belkim toghridur. ■ **5:31** Yer. 14:18; 23:25, 26; Ez. 13:6 □ **6:1** «*Jéninglarni qutquzush üçün Yérusalém shehirdin qéchinglar... dehshetlik halaket shimal tereptin peyda bolidu*» — 4-bab, 6-aynetnimu körüp sélishturung. Shu yerde xelqqe, «Yérusalémgha qéchip kiringlar» déyilgen. Biraq hazir Yérusalémning özi halak bolidu. ■ **6:1** Yer. 1:13,14

Yérusalémni qorshawgha élip chédirlirini tikidu; ularning hemmisi özi igiligen jayda pada baqidu. □

4 Ular: «Uninggha qarshi jengge teyyarlininglar! Turunqlar, chüsh waqtidin paydilinip hujum qilayli!», «Apla! Kün patay dep qaptu, kechtiki sayiler uzirawatidu!» – *deydu, andin:* □ **5** «Shunga, kéchiche hujum qilip chiqayli, uning mustehkem ordilirini yoqitayli!» – *deydu.* □

6 – Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar ulargha mundaq deydu: – Derexlerni késip, ular bilen Yérusalém etrapida döng-poteylerni yasanglar; chünki u jazalanmisa bolmaydighan sheherdur; uningda barliq ishlar zulum-zomigerliktur. **7** Quduq öz sulirini

□ **6:3** «Yérusalémgha **qarshi chiqiwatqan pada baqquchi-larmu öz padilirini épkelidu;** ular Yérusalémni **qorshawgha élip chédirlirini tikidu;** .. **Hemmisi özi igiligen jayda pada baqidu**» – 4-ayetke qarighanda bu ayettiki «pada baqquchiliri» we ularning «padiliri» yat ellerner padishahliri hem hökümdarli we ularning qoshunlirini körsitudu. Bu hejwiy, kinayilik gep bolidi; chünki yuqirida (mesilen 2:8de) Yeremiya Israilning baqquchi bolghan padishahlirini «öz padiliri»ni baqmasliqi tüpeylidin eyibleydu. Biraq mushu yerde Xudani tonumaydighan «yat el padishahliri» öz «padiliri» bolghan xelqi üchün yol körsitip ularni baqidu. □ **6:4** «Ular: «Uninggha **qarshi jengge teyyarlininglar!**» – **deydu**» – «Ular» – Ellerner «pada baqquchi»liri. □ **6:5** «(Ular): «... **Turunqlar, chüsh waqtidin paydilinip hujum qilayli!**», «Apla! Kün patay dep qaptu, kechtiki sayiler uzirawatidu!» – **deydu (4-ayet), andin:** **Shunga, kéchiche hujum qilip chiqayli...** » – **deydu**» – 4- hem 5-ayettiki besharet shuni tekilimekchiki, düshmenler kelgende bügünü bolmisa etisi hujum qilidu, Yehuda üstidin ghelibe qilmay ketmeydu; yene kélip, ular hujumni bashlighanda, Yehudadikiler düshmenni kéche-kündüz hujum qilip qélishi mumkin, dep héch dem alalmaydu.

urghutup chiqarghandek, umu rezilliklirini urghutup chiqarmaqta; uningdin zulmet-zorawanliq we halaket sadaliri anglanmaqta; méning köz aldimda hemishe aghriq-késeller hem yarilan'ghanlar peyda bolmaqta. □ 8 I Yérusalém, telim-terbiye qobul qil; bolmisa jénim sendin waz kéchidu, — bolmisa, Men séni xarabilik, ademzatsiz bir zémin qiliwétimen.

9 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar manga mundaq deydu: — Ular üzüm télini pasangdighuchilardek Israilning qaldisini pasangdaydu; shunga sen üzüm üzgüchidek üzüm télidiki shaxlar üstidin yene bir qétim qolungni ötküzgin! □ ■

10 *Men*: — Men hazır kimge söz qılıp agahlanduray? Ulardin anglighudek zadi kim bar? Mana, ularning qulaqliri sünnet qilinmaghan, ular héch angliyalmaydu. Mana, Perwerdigarning sözi ulargha éghir kélidu; ulargha

□ 6:7 «quduq öz sulirini urghutup chiqarghandek, umu rezilliklirini urghutup chiqarmaqta» — bashqa birxil terjimisi: «quduq éqin suni saqlighandek, u rezilliklirini saqlimaqta».

□ 6:9 «Ular üzüm télini pasangdighuchilardek Israilning qaldisini pasangdaydu; shunga sen üzüm üzgüchidek üzüm télidiki shaxlar üstidin yene bir qétim qolungni ötküzgin!» — bu sirlıq jümlining menisi belkim, Yeremiya peyghember Xudanining sözlirining wasitisi bilen, kélidighan düshmenlerning héchnerse qaldurmaydighan bulang-talangliridin **ilgiri** Israilning «qaldisi»din téxi bezi kishilerni qutquzushimu mumkin, dégenlik. ■ 6:9 Yesh.

héch xushyaqmaydu, — *dédim.* □ ■

11 — Qelbim Perwerdigarning ghezep otliri bilen tolup tashti; uni ichimge sighdurushtin halsirap kettim; uni kochidiki balilar, yigitlerning meshrep sorunlirigha tökkeysen. Er-ayallar, qérilar hem yashan'ghanlarmu buningdin mustesna bolmisun! □

12 — Ularning öyliri, étizliri ayalliri bilen bille özgilerge tapshurulidu; chünki Men qolumni zémindikilerge sozimen, — deydu Perwerdigar. ■

13 — Chünki eng kichikidin chongighiche ularning hemmisi achközlükke bérilgen; peyghemberdin kahin'ghiche hemmisi oxshashla aldamchiliq qilidu; ■ **14** ular: «Aman-ésenlik! Aman-ésenlik!» dep xelqimning qızining yarisini susluq bilen qol uchida chala téngip qoydi. Lékin aman-ésenlik yoqtur! ■ **15** Ular yirginchlik ishlarni sadir qilghinidin xijil boldimu? — Yaq, ular héch xijil bolmidi, hetta qizirishnimu ular héch bilmeydu. Shunga ular yiqlip ölgeler ichide yiqlip ölidu; ularni jazalashqa kelginimde ular putliship

- **6:10** «Men: — **Men hazir kimge söz qılıp agahlanduray?... ulargha héch xushyaqmaydu, — dédim**» — «Men» (sözlüguchi) we «dédim» dégen sözler eslidiki tékistte yoq, oqurmenlerge tékistni chüshinishlik bolsun dep kirgüzduq. Chünki bizningche éytighan gep peyghemberning öziningki idi. ■ **6:10** Yer. 7:26 □ **6:11** «Qelbim **Perwerdigarning ghezep otliri bilen tolup tashti**» — shübhisizki, Yeremiya peyghember özi togruluq sözlewatidu. U Perwerdigarning xelqige qaratqan ghezipige özini bir qılıp, Perwerdigardin ghezipini ulargha töküshni tileydu. ■ **6:12** Qan. 28:30 ■ **6:13** Yesh. 56:11; Yer. 8:10 ■ **6:14** Yer. 8:11; Ez. 13:10

kétidu, — deydu Perwerdigar.□

16 Shunga Perwerdigar *Öz xelqige* mundaq deydu:
— Siler töt acha yolda turuwatisiler; shunga yolunglarni obdan körüp qoyunglar, qedimki, yaxshiliqqa élip barghan yollarni sorap, ularda ménginglar; shundaq qilghanda jéninglar obdan aram tapidu. Lékin ular: «Biz shularda mang-maymiz!» — deydu.■

17 Men: Silerge «Kanayning agah sadasigha qulaq sélinglar!» deydighan agah bergüchi közetchilerni tiklidim; lékin siler: «Qulaq salmaymiz» dédinglar.

18 Shunga i eller, anglanglar; guwahchilar bolup ular arisida bolidighan ishlarni bilip qoyunglar!

□ **19** Angla, i yer-zémin! Qara, Men bu xelqning beshigha külpet, yeni ularning oy-xiyallirining aqiwitini chüshürimen; chünki ular sözlirimge qulaq salmighan; Méning Tewrat-qanunumni bolsa, ular chetke qaqqan.

20 — Emdi zadi néme meqsette Shébadin chiqqan xushbuy, yiraq yurttin élip kélin'gen égir Manga sunulidu? Köydürme qurbanliqliringlar qobul qilarliq emes, silerning «teshekkür qurnanlıq»liringlar Méni xurser qilmaydu.■

21 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men bu xelq aldigha putlikashanglarni salimen; shuning bilen hem atilar hem oghullar bille put-

□ **6:15** «jazalashqa kelginimde» — ibraniy tilida «yoqlighinimda» déyilidu. «Yeremiya»diki «(yénigha) kélip... jazalash» dégen söz adette ibraniy tilida «yoqlash» dégen birla söz bilen ipadilinidu. ■ **6:16** Mat. 11:29 □ **6:18** «Shunga i eller, anglanglar» — «eller», Yehudiy emes eller. «Guwahchilar bolup...» bashqa birxil terjimişi: «Ey, jamaet(chilik),...». ■ **6:20** Yesh. 1:11; 66:3; Am. 5:21; Mik. 6:6-8

lishidu; qoshnilar we dostlar oxshashla nabut bolidu. **22** Perwerdigar mundaq deydu: — Qara, shimaliy zémindin bir xelq kélidu, yer yüzining eng qeriliridin ulugh bir el qozghilidu; ■ **23** ular oqya we qilich bilen qorallinidu; ular zalim, héch rehim qilmaydu; ularning awazi déngiz dolqunidek shawqunlaydu; ular atlargha minidu, jenggiwar ademlerdek sep-sep bolup turidu; ular sanga qarshi jeng qilishqa kélidu, i Zion qizi!

24 «Biz ular togruluq xewer angliduq; qolimiz boshiship ketti; gheshlik, tolghaqta qalghan ayaldek azab bizni tutti» — *dédim.* ■

25 «Dalagha chiqmanglar, yollar bilen mangmanglar, chünki düshmenning qilichi bar, terep-tereplerni wehime basidu. **26** I xelqimning qizi, sen özüngge böz kiyim kiyiwal, küller ichide éghinap yat; özüngning bir tal oglungdin juda bolghandek qattiq yighlap matem tut; chünki bulang-talang qilghuchi bizge qarap tuyuqsız kélidu». □ ■

27 *Perwerdigar manga:* — Men séni roda sinighuchi qilip tiklidim, xelqim bolsa xuddi tekshürülidighan rodidek bolidu; séni ularning yollirini közitip sinashqa tiklidim, — *dédi.*

28 — Ularning herbiri asiyning asiysi, ular töhmet chaplap uyan-buyan qatrap yürmekte; ular mis we

■ **6:22** Yer. 50:41,42,43 ■ **6:24** Yer. 4:31; 49:24; 50:43

□ **6:26** «özüngge böz kiyim kiyiwal...» — böz kiyim kiyish, küller ichide olturush yaki yétish qattiq matem tutushni yaki towa qilishni bildüridu. ■ **6:26** Yer. 4:8

tömürning özidur, hemmisi chirip ketkendur; □ ■
 29 tömürchining körükimu köyüp ketti, qoghushun bolsa otta yem boldi; rodini éritip tawlash bikar boldi; xelqim yamanlardin xaliy bolmidi. □
 30 Ular «dashqal kümüsh» dep atilidu; chünki Perwerdigardan ularni ret qildi. ■

7

Bihude dinyi murasimlar

¹ Perwerdigardin Yeremiyagha mundaq bir söz keldi: —

² Perwerdigarning öyidiki derwazida turup mushu sözni jakarlap: «Perwerdigarning sözini anganglar, i Perwerdigargha ibadet qilish üçhün mushu derwazilardin kiriwatqan barliq Yehudalar!» — dégin. ³ — «Samawi qoshunlarning

□ **6:28 «ular mis we tömürning özidur»** — belkim xelqning tash köngüllüklikini hem shuning bilen bir waqitta ularning «chirip ketkenliqi»ning mumkinchilikini körsitudu. Némila bolmisun ular tawlighuchi izdigen altun-kümüsh emes. ■ **6:28**

Ez. 22:18 □ **6:29 «tömürchining körükimu köyüp ketti, qoghushun bolsa otta yem boldi; rodini éritip tawlash bikar boldi; xelqim yamanlardin xaliy bolmidi»** — bu ayettiki sözler Yeremiya peyghemberning Perwerdigar Özige tapilighan wezipini orunlighandin kéyin, Perwerdigargha bergen jawabi bolsa kérek (28-ayetni körüng). Kümüshni tawlighanda, tawlighuchi qoshqan qoghushun bilen kümüshning dashqılı birlishidu andin qoghushun we kümüshning dashqilining köyüp tüğishi bilen kümüsh tawlinidu. Lékin Israil intayin nachar kümüshtek bolup, xelqning «dashqal»i tolimu köp bolghachqa, tawlash jeryani bikargha ketti. «Qoghushun ishlitilip tügep boldi», hetta «kümüshchining otni püwleydighan körüğü»mu köyüp ketti. ■ **6:30** Yesh. 1:22

Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Yolliringlar hem qilmishliringlarni tüzitinglar; shundaq bolghanda Men silerni mushu yerde muqim turghuzimen. ■

⁴ «Perwerdigarning ibadetxanisi, Perwerdigarning ibadetxanisi, Perwerdigarning ibadetxanisi del mushudur!» dep aldamchi sözlerge tayinip ketmenglar. □ ⁵ Eger siler heqiqeten yolliring hem qilmishliringlarni tüzetseňgler, — eger kishiler we qoshnanglar arisida adalet yürgüzsenglar, ■ ⁶ — eger siler musapir, ýetim-yésir hem tul xotunlarni bozek qilishtin, mushu yerde gunahsiz qanlarni töküshtin, — shundaqla özünglargha ziyan yetküzüp, bashqa ilahlargha egiship kétishtin qol üzsenglar, — ■ ⁷ shundaq qilghininglarda Men silerni mushu yerde, yeni Men atabowiliringlarga qedimdin tartip menggügiche teqdim qilghan bu zéminda muqim turidighan qilim.

⁸ Lékin mana, siler héchqandaq payda yetküzmeýdighan aldamchi sözlerge tayinip ketkensiler. ⁹ Emdi néme déglük?! Oghriliq, qatilliq, zinaxorluq qilip, saxta qesem ichip, Baalgha isriq yéqip we siler héch tonumighan yat ilahlargha egiship, □ ¹⁰ andin Méning

■ **7:3** Yer. 7:3; 18:11; 26:13 □ **7:4** «Perwerdigarning ibadetxanisi, Perwerdigarning ibadetxanisi del mushudur!» — shübhisizki, Israillar Xudaning ibadetxanisini birxil «tiltumar»dek, «Xuda bizge Öz ibadetxanisini tapshurghandin kéyin, néme yamanliq qilishimizdin qet’iynezer héchkim bizge tegmeydu» — dégendek oylighanidi. ■ **7:5** Yer. 5:28 ■ **7:6** Yesh. 10:1, 2; 59:7 □ **7:9** «Baalgha isriq yéqip...» — «Baal» dégen intayin yirginchlik birxil but.

namimda atalghan mushu öyge kirip Méning aldimda turup: «Biz qutquzulghan!» demsiler?!
Mushu lenetlik ishlarda turuwérish üçhün qutquzulghanmusiler?!¹¹ Méning namimda atalghan mushu öy silerning neziringlarda bulangchilarning uwisimu?! Mana, Men Özüm bu ishlarni körgenmen, — deydu Perwerdigar.■

12 Shunga, Men eslide Öz namimda turalghu qilghan Shiloh dégen jaygha bérip, xelqim Israilning rezilliki tüpeylidin uni néme qiliwetkenlikimni körüp békinqilar! □ ■ 13 Emdi hazır, siler mushundaq qilmishlarni sadir qilghininglar tüpeylidin, — deydu Perwerdigar, — Men silerge tang seherde ornumdin turup söz qilip keldim, lékin siler héch qulaq salmidinglar; Men silerni chaqirdim, lékin siler Manga jawab bermidinglar — □ ■ 14 emdi Men Shilohdiki öyni qandaq qilghan bolsam, siler tayan'ghan, shundaqla namim qoyulghan bu öyni we Men silerge hem ata-bowiliringlarga teqdim

■ 7:11 Mat. 21:13; Mar. 11:17; Luqa 19:46 □ 7:12 «Men eslide Öz namimda turalghu qilghan Shiloh dégen jaygha bérip, ... uni néme qiliwetkenlikimni körüp békinqilar!» — Israil Qanaan'gha (Pelestin'ge) kirkendin keyin, Musa peyghemberning yétekchilikide yasalghan «muqeddes chédir» awwal Shiloh dégen jaygha tiklen'gen. «1Sam.» 4-babni körtüng. ■ 7:12 1Sam. 4:11; Zeb. 78:60 □ 7:13 «Men silerge tang seherde ornumdin turup söz qilip keldim» — Xudaning «tang seherde ornumdin turup,...» dégen sözliri belkim Uning ishtin xéli awwal, estayidilliq bilen ish köridighanlıqını körsitudu; bezi waqitlarda Uning qayta-qayta, izchil halda melum bir ishni köridighanlıqını körsitudu. ■ 7:13 2Tar. 36:15; Pend. 1:24; Yesh. 65:12; 66:4; Yer. 7:21-28

qilghan bu zéminnimu shundaq qilimen; □ 15 Men silerning barliq qérindashliringlar, yeni Efraimning barliq neslini heydiwetkinimdek silernimu közümdin yiraq heydeymen.

16 Emdi sen, *Yeremiya*, bu xelq üchün dua qilma, ular üchün nale-peryad kötürmə yaki tilek tilime, Méning aldimda turup ularning *gunahlirini* héch tilime, chünki Men sanga qulaq salmaymen. ■

17 Ularning Yehuda sheherliride we Yérusalém kochilirida néme qilghanlirini körüwatmamsen?

18 Balilar otun téridu, atilar ot qalaydu, ayallar qesten Méni renjitishke «Asmanning Xanishi» üchün poshkallarni sélishqa xémirni yughuridu, shuningdek yat ilahlargha «sharab hediye»lerni quyidu. □ ■ 19 Azablinip ghezeplnidighini Menmu? — deydu Perwerdigar; — Öz yüzlirige sherm chaplap, azablinidighini özliri emesmu?

20 Shunga Reb Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Méning ghezipim we qehrim mushu jaygha tökülidu; insan üstige, haywan üstige, daladiki derexler üstige, tupraqtiki méwiler üstige tökülidu; u hemmini köydüridu, uni héch öchürelmeydu.

21 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu:

□ 7:14 «Men **Shilohdiki öyni qandaq qilghan bolsam, siler tayan'ghan, shundaqla namim qoyulghan bu öyni we Men silerge hem ata-bowliringlarga teqdim qilghan bu zéminnimu shundaq qilimen» — Xuda düshmenlerning wastisi bilen Shiloh dégen jaydiki muqeddes chédirini Öz shan-sheripidin juda qilghan we shundaqla Israilni meghlup qilghan («1Sam.» 4:bab, «Zeb.», 78:40ni körün). ■ 7:16 Mis. 32:10; Yer. 11:14; 14:11 □ 7:18 «**Asmanning Xanishi**» — démisekmu, «Asmanning Xanishi» bixil ayal but idi. ■ 7:18 Yesh. 65:11; Yer. 8:2; 19:13; 44:19; Yer. 44:19**

— Bériwéringlar, köydürme qurbanliqliringlarni bashqa qurbanliqlargha qoshup qoyunglar, barliq göshlirini yewélinglar! □ ■ 22 Chünki Men ularni Misir zéminidin qutquzup chiqarghan künide ata-bowiliringlargha «köydürme qurbanliq»lar yaki bashqa qurbanliqlar toghrisida gep qilmigan we yaki emr bermigenidim; ²³ belki Men ulargha mundaq emr qilip: «Awazimgha qulaq sélinglar, shundaq qilip Men silerning Xudayinglar bolimen, siler Méning xelqim bolisiler; Men özünglargha yaxshiliq bolsun dep buyrughan barliq yolda ménginglar» — dep buyrughanidim. ■ 24 Lékin ular héch anglimigan, Manga héch qulaq salmigan, belki öz rezil könglidiki jahilliqi bilen öz xiyal-xahishlirigha egiship méngiwergen; ular aldigha emes, belki keynige mangghan. □ ■ 25 Atabowiliringlar Misir zéminidin chiqqandin tartip bügünkü kün'ge qeder Men qullirim bolghan peyghemberlerni yéninglargha ewetip keldim; Men herküni tang seherde ornumdin turup ularni

□ 7:21 «Bériwéringlar, köydürme qurbanliqliringlarni bashqa qurbanliqlargha qoshup qoyunglar, barliq göshlirini yewélinglar!» — oqurmenler belkim biliduki, «köydürme qurbanliq»larning barliq göshliri «Xudagha pütünley ibadet süpitide atalsun» dep qurban'gah üstide köydürületti. Mushu yerde Muqeddes Roh Yeremiya arqliq: «Qurbanliqliringlarning hemmisi ehmiyetsiz, shunga «köydürme qurbanliqlarning göshlirini köydürsenglarmu, yésenglarmu, Manga beribir» dep Israilgha hejwiy, kinayilik gep qilidu. ■ 7:21 Yesh. 1:11; Yer. 6:20; Am. 5:21 ■ 7:23 Mis. 19:5; Law. 26:12; Qan. 6:3 □ 7:24 «ular aldigha emes, belki keynige mangghan» — bashqa birxil terjimisi: «ular Manga yüz aldini qilmay, belki Manga keynini qilghan». ■ 7:24 Yer. 2:27; 3:17; 16:12; 32:33

ewetip keldim. **26** Lékin xelqim anglimighan, héch qulaq salmighan; ular boynini qattiq qilghan; rezillikte ata-bowliridin éship ketken. ■ **27** Sen bu sözlerni ulargha éytisen; lékin ular sanga qulaq salmaydu; sen ularni *towa qilishqa chaqirisen*, lékin ular jawab bermeydu.

28 — Sen ulargha: — «Perwerdigar Xudasining awazini anglimighan we héch tüzitishni qobul qilmighan xelq del mushu!» — deysen. Ulardin heqiqet-wapaliq yoqap ketti; bu ularning éghizidinmu üzülüp ketti. ■

Xuda yene Yehudagha söz qilidu

29 Chéchingni chüshürüp uni tashliwet; yuqiri jaylarda bir mersiye oqughin; chünki Perwerdigar Öz ghezipini chüshürmekchi bolghan bu dewrni ret qilip, uningdin waz kechti. ■ **30** Chünki Yehudadikiler köz aldimda rezillik qilghan, — deydu Perwerdigar, — ular Méning namimda atalghan öye yirginchlik nersilerni ekirip uni bulghighan; **31** we öz oghul-qizlirini otta qurbanliq qilip köydürüş üchün «Hinnomning oghli»ning jilghisidiki Tofetning yuqiridiki jaylarni qurghan; bundaq ishni Men héch buyrumighanmen, u oyumgha héch kirip

■ **7:26** Neh. 9:17,29; Yer. 17:23; 19:15 ■ **7:28** Yer. 5:1-3 ■ **7:29**
Ayup 1:20; Yesh. 15:2; Yer. 16:6

baqmighandur. □ ■ 32 Shunga, mana, shundaq künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — «Tofet» yaki «Ibn-Hinnomning jilghisi» emdi héch tilgha élinmaydu, belki «Qetl jilghisi» déyilidu; chünki ular Tofette jesetlerni yer qalmighuche kömidu. 33 Bu xelqning jesetliri asmandiki uchar-qanatlarning we zémindiki janiwarlarning taami bolidu; ularni ölüklerdin qorqutup heydeydigan héchkim bolmaydu. ■ 34 Men Yehuda sheherliridin hem Yérusalém sheherliridin oyun-tamashining sadasini, shad-xuramliq sadasini we toyi boluwatqan yigit-qizining awazini mehrum qilimen; chünki zémin weyrane bolidu.■

8

¹ Shu chaghda, — deydu Perwerdigar, — ular Yehudaning padishahlirining ustixanlirini, ularning emirlirining ustixanlirini, kahinlarning ustixanlirini, peyghemberlarning ustixanlirini

□ 7:31 «Tofet» — «Tofet» dégen söz ibraniy tilida «ochaq» hem «uyat» dégennimu bildüridu. U yene «tükürük» dégen sözning ahangighimu oxshap kétidu. Bu yer «Hinnomning oghli (Ibn-Hinnom)ning jilghisi»gha jaylashqan, Yérusalém shehirining jenubiy teripide idi. Xelq ashu yerde exletlerni we napak nersilerni tashlap köyüretti. Shuning bilen u intayin «haram», eng bulghan'ghan jay dep hésablandi. «Yuqiri jaylar» — Israil we Yehuda uzundin béri tagh choqqiliri qatarliq jaylarda herxil butlарgha choqunup, hetta ashu jaylarda «insan qurbanliq»larni qılıp kelgen. Démisekmu, «insan qurbanliqi» qilish Tewratta qet'iy men'i qilin'ghan. «Bundaq bir ishni Men héch buyrumighanmen, héch oyumgha kirip baqmighandur». ■ 7:31 2Pad. 23:10; Yer. 2:23; 19:5, 6 ■ 7:33 Qan. 28:26; Yer. 34:20 ■ 7:34 Yesh. 24:7; Yer. 16:9; 25:10; Ez. 26:13; Hosh. 2:13

we Yérusalémda turghanlarning ustixanlirini görliridin élip chiqiridu; ² shundaq qilip ular bularni quyash, ay we asmanlardiki barlıq jisimlar astida yayidu; chünki ular bularni söygen, bularning qulluqida bolghan, bulargha egeshken, bularni izdigen, bulargha choqun'ghan; ularning jesetliri bir yerge héch yighilmaydu, héch kömülmeydu; ular zémin yüzide oghut bolup yatidu.

■ ³ Men bulardin qalghanlirini heydigen jaylarda, bu rezil jemettin barlıq tirik qalghanlar hayatning ornigha mamatni tallaydu, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

Xudadin waz kéchish halaketni izdigenlik bilen barawer

⁴ Emdi sen ulargha mundaq dégin: Perwerdigar mundaq deydu:

— Ademler yiqlisa qaytidin turmamdu? Birsi yoldin chiqip ketse qaytip kelmemdu?

⁵ Némishqa Yérusalémdiki bu xelq hemishe yoldin chiqish bilenla yénimdin yiraqlap kétidu? Ular aldamchiliqni ching tutidu, yénimgha qaytip kélishni ret qilidu. ⁶ Men köngül qoyup anglidim; lékin ular durusluqni sözlimeydu; ularning rezillilikliridin: «Men zadi némilerni qilip qoydum?!» dep towa qilidigan héchkim yoq; at jengge burulup étilghandek herbirsi öz yoligha burulup étilidu. ⁷ Hetta asmandiki leylekmu özige béktilgen waqtılirini bilidu; paxtek, qarlıghach we turnıarmu köchüp kélidigan waqtılirini éside tutidu; lékim Méning xelqim

Men Perwerdigarning ulargha békitkenlirimni héch bilmeydu. ■ 8 Siler qandaqmu: «Biz danadurmiz, Perwerdigarning Tewrat-qanuni bizde bardur!» deysiler? Mana, berheq, ölima-köchürgüchilerning yalghanchi qelimi uni burmilighan. □ 9 Danishmenler xijil bolidu, ular yerge qarap qaldı; mana, ular Perwerdigarning sözini chetke qaqqandin keyin, ularda zadi néme danaliq qalidu? 10 Shunga Men ularning ayallirini bashqilargha, ularning étizlirini yéngi igilirige tapshurup bérinen; chünki eng kichikidin chongighiche ularning hemmisi achközlükke bérilgen; peyghemberdin kahin'ghiche hemmisi saxta ish köridu. ■ 11 Ular: «Aman-ésenlik! Aman-ésenlik!» dep xelqimning qizining yarisini susluq bilen qol uchida chala téngip qoysi. Lékin aman-ésenlik yoqtur! 12 Ular yirginchlik ishlarni sadir qilghinidin xijil boldimu? — Yaq, ular héch xijil bolmidi, hetta qizirishnimu ular héch bilmeydu. Shunga ular yiqlip ölgenler ichide yiqlip öli; ularni jazalashqa kelginimde ular putliship kétidu, — deydu Perwerdigar. 13 Men ularning hosulini élip tashlaymen, — deydu Perwerdigar; üzüm télida üzümler, enjür derixide enjürler héch qalmidi; yopurmaqliri soliship ketti; Men ulargha néme béghishlighan bolsam, emdi shular ulardin

■ 8:7 Yer. 5:4, 5 □ 8:8 «ölima-köchürgüchilerning yalghanchi qelimi uni burmilighan» — «ölima-köchürgüchiler»ning roli belkim Tewrat-qanunni köchürüsh we uningha sherh bérish bolushi mumkin. «Basmixanilar» bolmighachqa Tewratni köchürüsh intayin muhim xizmet, elwette. Oqurmenler bashqa xil terjimilirini uchritishi mumkin. ■ 8:10 Yesh. 56:11; Yer. 6:12,13,14,15

ötküzüwélinidu. □ ■

Kélidighan halaket – Yeremiya söz qilidu

14 «Biz némishqa mushu yerde bikar olturuwérírimiz? Yighilayli, mustehkem sheherlerge kirip shu yererde *küresh qılıp* tügesheyli! Chünki Perwerdigar Xudayımız bizni tügeshtürüp, bizge öt süyini berdi; chünki biz Perwerdigar aldida gunah sadir qıldıq. □ ■ **15** Aman-tinchligni ümid qılıp kütüp kelduq, lékin héch yaxshılıq bolmidi; shipa waqtini küttuq, lékin mana, wehime bastı! ■ **16** Düşmen atlirining xartildashliri Dan zéminidin tartip anglanmaqta; ayghirlirining kishneshliri pütkül zéminni qorqitip tewretmekte. Ular zémin we uningda turuwatqan hemmini, sheherni we uningda turuwatqanlarning hemmisini yoqitishqa kélidu!». □ ■

17 — Mana, Men aranglarga yilanlarni, yeni héchkim séhirliyelmeydigan zeherlik yilanlarni

□ **8:13** «...Men **ulargha néme bégishlighan bolsam, emdi shular ulardin ötküzüwélinidu» — oqurmenler bashqa xil terjimilirini uchrithisi mumkin. ■ **8:13** Yesh. 5:1-7; Mat. 21:19; Luqa 13:6-9 □ **8:14** «Yighilayli, **mustehkem sheherlerge kirip shu yererde küresh qılıp** tügesheyli» — yaki «Yighilayli, mustehkem sheherlerge kirip shu yererde süküt qilaylı!» ibraniy tilida «süküt qilish» we «tügesmek» oxhash bir söz bilenla ipadilinidu. «Perwerdigar **Xudayımız bizni tügeshtürüp,...**» — yaki «Perwerdigar Xudayımız bizni süküt qildurup...». Ibraniy tilida «süküt qilish» we «ölüş, tügesh» birla söz (damam) bilen ipadilinidu. ■ **8:14** Yer. 4:5; 9:15; 23:15 ■ **8:15** Yer. 14:19 □ **8:16** «**Dan zémini**» — Israil zéminining shimaliy chétide idi; démek, düşmenler alliqachan shu zémin'gha yétip boldi. ■ **8:16** Yer. 4:15**

ewetimen, ular silerni chaqidu» — deydu
Perwerdigar □ ■

Peyghemberning nale-peryadi

18 *Men:* «Méning derd-elimim dawalighusiz! Yürükim zeyipliship ketti!» — dédim. □

Perwerdigarning mersiye sözliri

19 «Mana, xelqimning qizining intayin yiraq yurttin kötürlgen peryadining sadasi! *Ular* — «Perwerdigar Zionda emesmu? Zionning padishahi u yerde turmamdu?!» — *deydu*.».

«Némishqa emdi ular Méni oyma mebudliri bilen, erzimes yat nersiler bilen ghezeplendüridu?!» □

□ 8:17 «Men aranglargha yilanlarni, yeni héchkim séhirliyelmeydighan zeherlik yilanlarni ewetimen, ular silerni chaqidu» — bu yilanlar shübhisizki, köchme menide bolup düshmenlerni körsitudu. ■ 8:17 Zeb. 58:4, 5 □ 8:18 «Méning derd-elimim dawalighusiz! Yürükim zeyipliship ketti!» — bu sözler peyghemberning mersiyesi bolushi kérek. «Méning derd-elimime teselli berguchi!». □ 8:19 ««Mana, xelqimning qizining intayin yiraq yurttin kötürlgen peryadining sadasi! *Ular* — «Perwerdigar Zionda emesmu? Zionning padishahi u yerde turmamdu?!» — *deydu*» — bu sözler yaki Perwerdigarningki bolushi kérek, bolmisa peyghemberningki bolidu. Kéyin biz xelqning peryadini anglaymiz: — (ular... deydu). «intayin yiraq yurttin kötürlgen peryadining sadasi!» — yaki «zémindiki herbir bulung-puchqaqliridin chikkan peryadining sadasi!». «Némishqa emdi ular Méni oyma mebudliri bilen, erzimes yat nersiler bilen ghezeplendüridu?!» — bu sözler Perwerdigarning peyghemberge, shundaqla ixlassiz xelqqe bergen jawabidur.

Xelqning bolidighan nale-peryadi

20 — «Orma waqtı ötüp ketti, yaz tüğidi, lékin biz bolsaq yenila qutquzulmiduq!»

Peyghemberning mersiyesi

21 «Xelqimning qizining sunuq yarisi tüpeylidin özüm sunuqmen; matem tutimen;

Dekke-dükke méni bésiwaldi, —□

22 Giléadta tutiya tépilmamdkien?

U yerde téwip yoqmiken?

Némishqa emdi méning xelqimning qizigha dawa tépilmaydu?!». □ ■

□ **8:21 «Xelqimning qizining sunuq yarisi tüpeylidin özüm sunuqmen; matem tutimen; dekke-dükke méni bésiwaldi»**

— oqurmenlerge qaytidin tekrarlap uqturimizki, mawzularni (mesilen mushu yerde «Peyghemberning mersiyesi») özimiz hörmetlik oqurmenlerge yardimi bolsun dep qoshup kirdgzduq. Ular muqeddes tékistning bir qismi emes. 8-babtiki 21-ayettin 9-babtiki 2-ayetkiche hemmisi yalghuz Yeremiya perghemberning mersiyesimu, yaki buning ichide Perwerdigarning sözliri barmu? Qandaqla bolmisun, sözler yalghuz peyghemberning sözliri bolsun, bolmisun, shubhisizki peyghemberning qayghu-hesretlik sözliri oxshashla Perwerdigarningmu qayghu-hesretlik sözlidur. □ **8:22 «Giléadta tutiya tépilmamdkien?»** — Giléad rayonida herxil shipaliq dorilar hem usta téwiplarning dangqi bar idi. Shunga bu söz peyghemberning: «Jismani jehette Perwerdigar siler méning xelqimge shundaq rehimdilliq qilip, etrapliq oylap, shipaliq dorilarni we dangliq téwiplarni temiligen yerde, Uning rohiy jehettimu silerning herxil gunahiy késelliringlarni saqaytishqa dora-amalliri mol emesmu? — Emdi némishqa siler Uning yén'gha kelmeysiler?!» dégendek bir soali oxshaydu. Bu 22-ayet Perwerdigarning Özining sözliri bolushimu mumkin. ■ **8:22 Yar. 37:25; Yer. 46:11; 51:8**

9

Dawami

¹ Ah, méning béshim suning béshi,
Közüm yashning buliqi bolsiidi!
Undaqta xelqimning qizi arisidiki öltürülgenler
üchün kéche-kündüz yighlayttim! ■
² Ah, men üchün chöl-bayawanda yoluchilar
chüshkidek bir turalghu bolsiidi!
Undaqta xelqimni tashlap, ulardin ayrılgan bo-
lattim!
Chünki ularning hemmisi zinaxorlar,
Munapiqlarning bir jamaitidur!» □ ■

Perwerdigarning sözining dawami

³ — Ular oqyachi leshkerler oqyayini égildürgendek
tilini yalghanchiliqqa égildürüşke teyyarlıghan;
ular zéminda üstünlük qazan'ghan, biraq bu
semimiylilik bilen bolghan emes; ular rezillik
üstige rezillik qilghan, Méni héch tonup bilmigen»
— deydu Perwerdigar. □ ■ ⁴ — Herbiringlar öz
yéqininglardin hézi bolunglar, qérindashliringlarga
héch tayanmanglar; chünki herbir qérindash
peqetla aldighuchi, xalas, herbir yéqinliring
bolsa töhmetxorluqta yürmekte. ■ ⁵ Ular
herbiri öz yéqinlirigha aldamchiliq qilmaqta,

■ **9:1** Yesh. 22:4; Yer. 4:19 □ **9:2** «ularning hemmisi zinaxorlar,...» — «zinaxorlar» belkim rohiy jehettin éytildi, ular Xudagha wapasizliq qılıp butlарgha choqunup ketti. ■ **9:2** Yer. 5:7, 8 □ **9:3** «ular zéminda üstünlük qazan'ghan, biraq bu semimiylilik bilen bolghan emes...» — bashqa birxil terjimi: «shu zéminda ular ghelibe qilghan, biraq bu heqiqetni tiklesh üchün emes...». ■ **9:3** Yesh. 59:4,13,15; Yer. 6:7 ■ **9:4** Yer. 6:28

héchkim heqiqetni sözlimeydu; ular öz tilini yalghan sözleshke ögitidu, ular qebihlikte özlirini upritidu. **6** Ular jebir-zulum üstige jebir-zulum qilmaqta, aldamchiliqtin yene bir aldamchiliqqa ötmekte; ular Méni tonushni ret qilidu, — deydu Perwerdigar. □

7 Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men ularni éritip tawlap sinaymen; xelqimning qizining rezilikige Manga bashqa yol qalmidimu? **8** Ularning tili ejel oqidur; u aldamchiliqni sözleydu; herbir éghiz sözide yéqini bilen tinch-amanliqni sözleydu, lékin könglide qiltaq teyyarlaydu. ■ **9** Bu ishlar tüpeylidin ularni jazalimay qoyamdim? — deydu Perwerdigar, — Méning jénim mushundaq bir el-din qisas almay qoyamdu?■

Kélidighan apet üçün Yeremiya mersiye oquydu

10 «Taghlardiki yaylaqlar üçün yigha we nale-peryad kötürimen,
Daladiki otlaqlar üçün mersiye oquymen;
Chünki ular köyüp kettiki, héchkim u yerdin ötmeydu;
Kalilar ning hörkireshliri anglanmaydu;
Hem asmandiki uchar-qanatlar hem haywanat-larmu qéchip,
Shu yerdin ketti!».

□ **9:6 «ular qebihlikte özlirini upritidu (5-ayet)»** — 5-ayetning axırqi qismi hem 6-ayetning bash qismining bashqa bixil terjimisi: «Ular qebihlik qilip towani héch bilmeydu. (6) sen (Yeremiya) aldamchiliq arisida turuwatisen; aldamchiliqi tüpeylidin ular Méni tonushni ret qilidu...». ■ **9:8** Zeb. 12:2-4; 28:3; 120:3-4; Pend. 30:14 ■ **9:9** Yer. 5:9,29

Perwerdigar sözini dawam qilidu

11 — Men Yérusalémni xarablashqan top-top döwe,
chilbörilerning bir turalghusi qilimen;
Yehuda sheherlirini adem turmaydighan derijide
wayrane qilimen.■

12 — Kim bu ishlarni chüshinishke danishmen
bolidu?
Kim Perwerdigarning aghzidin söz élip bularni
chüshendüreleydu?

Némishqa zémin weyrane, héchkim ötmigüdek,
köyüp chöl-bayawandek bolup ketti?

13 Perwerdigar deydu, — Chünki ular Men ular
aldigha qoyghan Tewrat-qanunni tashliwetken,
Méning awazimgha qulaq salmighan we uningda
mangmighan,

14 Belki öz qelbidiki jahilliqa egeshken, ata-
bowiliri ulargha ögetkendek Baallarning keynige
egiship ketken,□

15 Shunga samawi qoshunlarning Serdari
bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq
deydu: — Mana, Men bu xelqqe kekrini
yégüzimen, ulargha öt süyini ichküzimen, ■

16 ularni ular yaki ata-bowiliri ilgiri héch
tonumaydighan eller arisigha tarqitimen; Men
ularni yoqatquche ularning keynidin qoglashqa
qilichni ewetimen.■

17 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Per-
werdigar mundaq deydu: — Köngül qoyunglar,
matemchi ayallarni kélishke chaqiringlar, yigh-

■ 9:11 Yer. 10:22 □ 9:14 «(Yehuda xelqi) ...ata-bowiliri
ulargha ögetkendek Baallarning keynige egiship ketken» —
oqurmenlerning éside barki, «Baal»lar intayin yirginchlik bir xil
butlar idi. ■ 9:15 Yer. 8:14; 23:15 ■ 9:16 Law. 26:33

lashqa eng usta bolghan qiz-ayallarni chaqirip kélishke adem ewetinglar! □

Yeremiya Perwerdigarning sözlirige jawab bérídu

18 — Berheq, ular téz kelsun, biz üchün zor yigha kötürsunki, bizning közlirimizdinmu yashlar taramlap tökülsun, chanaqlirimizdinmu yash tamchiliri aqsun — 19 chünki Ziondin yigha awazi anglinip: — «Biz qanchilik bulang-taolang qilinduq! Qanchilik shermende bolduq! Ular turalghulirimizni örüwetti, biz zéminimizni tashliduq!» — déyilidu.

20 Perwerdigarning sözini anglanglar, i ayallar, Uning aghzidiki sözge qulaq sélinglar; Qizinglarga yighlashni ögitinglar, Herbiringlar yéqininglarga mersiye oqutunglar; 21 Chünki ölüm bolsa dérizilirimizdin yamiship kirgen, Orda-istihkamlirimizghimu kirgen; U balilarни kochilardin, Yigitlerni reste-meydanlardin yulup tashlighan. 22 Yéqinliringlarga uqturup: «Perwerdigar mundaq deydu: —

Berheq, jesetler dalada tézektek yiqlidu; Ular ormichining orghiqining astigha yiqlaghan, Lékin héchkim yighmaydighan bashaqtek yerge chéchilidu!» — denglar! ■

□ 9:17 «köngül qoyunglar, matemchi ayallarni kélishke chaqiringlar, yighlashqa eng usta bolghan qiz-ayallarni chaqirip kélishke adem ewetinglar!» — kona zamanlarda bezi bay ademler uruq-tughqanlirini depne qilishta mushundaq «yighlashqa mahir» ayallarni «keypiyatni yaritish» üchün yallaytti (mesilen, Injil, «Mat.» 9:37ni körün). ■ 9:22 Yer. 7:33

23 Perwerdigar mundaq deydu: —

Dana kishi danalıqi bilen, küchlük kishi küchlüklik bilen, bay bayliqliri bilen pexirlinip maxtansısun; ■ **24** pexirlinip maxtighuchi bolsa shuningdin, yeni Méni, yer yüzide méhir-muhebbet, adalet we heqqaniyliqni yürgüzgüchi Men Perwerdigarnı tonup yetkenlikidin pexirlinip maxtansısun; chünki Méning xursenlikim del mushu ishlardindur, — deydu Perwerdigar. **25** Mana, shundaq künler kéléduki, — deydu Perwerdigar, — Men xetne qilmaghanlarnı xetne qilin'ghanlar bilen bille jazalaymen; **26** yeni Misir, Yehuda, Édom, Ammoniyalar we Moabiyalar, jümlidin chöl-bayawanda turuwatqan, chéke chachlirini chüshürüwetken ellerni jazalaymen; chünki bu ellerning hemmisi xetnisizdur; Israilning barlıq jemetimu könglide xetnisizdur.□ ■

■ **9:23** 1Kor. 1:31; 2Kor. 10:17 □ **9:26** «... Bu ellerning hemmisi xetnisizdur; Israilning barlıq jemetimu könglide xetnisizdur» — bu 25- we 26-ayetler Yehuda (Israil)gha intayin éghir kéléshi kérek idi. Chünki Perwerdigar ularnı, özliri kemisitidighan xetne qilinmaghan «yat eller» qatarida «xetne qilinmaghan»dek hésablaydu. Xudanıng köz aldida Yehuda xetnisiz, yeni u Ibrahim xetne arqliq tüzgen ehdiqe layiq emes bolup qaldı. «Köngli xetnisiz» — «köngli bu rezil dunyadiki rezil azzu-hewesliridin késilgen emes, Xuda we uning ibaditi üçhün rezilliktin ayrılgan emes» dégen menide. «Ezakiyal»gha qoshulghan «qoshumche sözümüz»ni we Injil, «Rim.» 2-bab, «Fil.» 3:3, «Kol.» 2:11ni körüng). Yene kélép xetne «könglide emes» bolsa, «chéke chachlirini chüshürüwétish» (belkим butpereslernening matimining bir ipadisi)tin héchqandaq perqi yaki ehmiyiti yoqtur. ■ **9:26** Law. 26:41; Rim. 2:28,29

10

Butlar emes, Perwerdigarla ibadetke layiqtur

1 Perwerdigarning silerge éytqan sözige qulaq sélinglar, i Israil jemeti: — **2** Perwerdigar mundaq deydu: — Ellerning yollirini ögenmenglar; gerche eller asmandiki hadise-alametlerdin qorqup dekke-dükkige chömgən bolsimu, siler bulardin héch chöchüp ketmenglar. □ **3** Chünki ellerning qaide-yosunliri bimeniliketur; hemmisi ormanlıqtıñ késilgen derextin, yaghachchining iskinisi bilen oyulghan nersige asaslan'ghandur.

■ **4** Ular buni altun-kümüş bilen helleydu; uni yiqlımisun dep ular bolqa, mixlar bilen békitidu.

■ **5** Bundaq butlar terxemeklikte turidighan bir qaranchuqtur, xalas; ular héch sözliyelmeydu; ular bashqilar teripidin kötürlüshi kérek, chünki ular mangalmaydu. Ulardin qorqmanglar; chünki ular rezillik qilalmaydu, ularning qolidin yaxshiliq qilishmu kelmeydu. ■ **6** — Sanga oxshaydighan héchkim yoq, i Perwerdigar; Sen ulugh, kuchqudriting bilen naming ulughdur. ■ **7** Kim Sendin qorqmay turalisun, i barlıq eller üstige hökümran padishah!? Chünki bu Sanga téigkeitliketur; chünki ellerdiki danishmenler arisida we barlıq padishahlıqlar arisida Sanga oxshash héchkim yoqtur. ■ **8** *Ellerning hemmisi istisnasız eqli yoq,*

-
- **10:2** «ellerning yollirini ögenmenglar; gerche eller asmandiki hadise-alametlerdin qorqup dekke-dükkige chömgən bolsimu, siler bulardin héch chöchüp ketmenglar» — yat eller bundaq «asmandiki hadise-alametler»ni xurapiyliq, yeni munejjimlik yolda chüshinetti, elwette. ■ **10:3** Yesh. 44:14-17 ■ **10:4** Yesh. 41:7
 ■ **10:5** Zeb. 115:4-7; Yesh. 41:23; 46:1, 7 ■ **10:6** Zeb. 86:8,10
 ■ **10:7** Weh. 15:4

nadanlardur; bu erzimesler yaghachtur, xalas! Ular telim bérélemdi!? □ ■⁹ Soqup yalpaqlan'ghan kümüsh Tarshishtin élip kélinidu; altınmu Ufazdin élip kélinidu; andin hünerwen we zergerlerning qoli bu yasighinigha kök we sösün rext bilen kiyim kiygüzidu – bularning hemmisi shübhisizki, danishmen ustilarning ejridur!

10 Lékin Perwerdigar Xudanıng Özi heqiqettur; U hayat Xudadur, menggülüknıng Padishahidur; Unıng ghezipi aldida yer-zémin titreydu; eller Unıng qehrini kötürelmeydu. **11** Ulargha mundaq dégin: «Asman bilen zémimni yaratmighan ilahlar, ular zémin yüzidin we asman astidin yoqaydu!». □

12 *Perwerdigar bolsa yer-zémimni küch-qudriti bilen yasigan,*
Alemni danalıqi bilen berpa qılghan,
Asmanlarnı eqil-parasiti bilen yayghuchidur. ■
13 U awazını qoyuwetse, asmanlarda sular shawqunlaydu;
U yer chetliridin bulut-tumanlarnı örlitidu;
U yamghurlargha chaqmaqlarnı hemrah qılıp békitudu,
We shamalnı öz xeziniliridin chiqiridu. ■

□ **10:8** «Ellerner hemmisi istisnasız eqli yog, nadanlardur; bu erzimesler yaghachtur, xalas! Ular telim bérélemdi!? » — oqurmenler ayetning bashqa xil terjimilirini uchrithisi mumkin.

■ **10:8** Yesh. 41:29; Hab. 2:18; Zek. 10:2 □ **10:11** «Ulargha mundaq dégin: «Asman bilen zémimni yaratmighan ilahlar, ular zémin yüzidin we asman astidin yoqaydu!» — bu ayet ibraniy tilida emes, belki aramiy tilida ipadilinidu. Éniqki, Xudanıng meqsiti Öz xelqining bu heqiqetni yat ellerge ularning öz tilida bildürüshi kérek. ■ **10:12** Yar. 1:1; Ayup 9:8; Zeb. 104:2; Yesh. 40:22; 44:24; 51:13; Yer. 51:15 ■ **10:13** Zeb. 135:7; Yer. 51:16

14 Mushu kishilerning herbiri eqilsiz, bilimdin mehrumlardur;
Zergerlerning herbiri özliri oyghan but teripidin shermendige qalidu;
Chünki uning quyma heykili yalghanchiliq, ularda héch tiniq yoqtur.■

15 Ular bimenilerdur, mazaq obyéktidur;
Jazalinish waqtı ularning üstige kelgende, ular yoqtilidu.

16 Yaqupning Nésiwisi Bolghuchi bulardek emestur,
Chünki barliq mewjudatni yasighuchi Shudur;
Israil bolsa Uning Öz mirasi bolghan qebilidur;
Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Uning namidur.□ ■

Yeremiya xelqi üçün mersiye oqup dua qilidu

17 Zémindin chiqishqa yük-taqingni yighishturup al, i muhasirige élin'ghuchi qiz; □ **18** chünki Perwerdigar mundaq deydu: — «Mana, Men bu waqitta zémindikilerni élip u yerdin chöriwétimen we ularning köngli tonup yetküche azar bérinen!».■

Yeremiya xelqige wekil süpitide söz qilidu

19 Jarahitim üçün halimha way! Méning yaram dawalighusizdur! Biraq eslide men: «Bu peqet bir késellik, xalas, uninggha chidighudekmen»

■ **10:14** Yer. 51:17,18 □ **10:16** «Yaqupning nésiwisi» — «Yaqup» mushu yerde Yaqup we uning ewladliri bolghan Israilnimu körsitudu. «Yaqupning nésiwisi» Xudaning Özidur, elwette.

■ **10:16** Zeb. 74:2; Yer. 51:19 □ **10:17** «muhasirige élin'ghuchi qiz» — «qiz» mushu yerde shübhisiszki, pütün xelqni bildüridu.

■ **10:18** Yer. 6:24

— deptikenmen. □ 20 Méning chédirim halak boldi, barliq tanilirim üzüldi; balilirim mendin juda bolup, ular yoq boldi; chédirimni qaytidin sozup tikküdeк, chédir perdilirini asqudeck héchkim qalmidi. 21 Chünki xelq padichiliri eqilsiz bolup, Perwerdigarni izdеп yol sorimaydu; shunga ular danishmenlerdek ish körelmeydu, ularning barliq padisi tarqilip ketti. □ 22 Anglanglar! Bir gepning shepisi! Mana, u kélidu, shimaliy zémindin chiqqan zor bir chuqan-süren! Yehudaning sheherlirini bir weyrane, chilbörilerning turalghusigha aylandurghuchi kéliyatidu! ■ 23 Bilimenki, i Perwerdigar, insanning öz yolini békitsihi öz qolida emestur; méngiwatqan ademning özide qedemlirini xalighanche tashlash qudriti bolmastur; ■ 24 Perwerdigar, méni tüzigeysen, lékin gheziping bilen emes, adil höküming bilen tüzigeysen; bolmisä Sen méni yoqqa barawer qilisen. ■ 25 Qehringni Séni tonumaydigan eller hemde naminggha nida qilmaydigan jemetler üstige tökkeysen; chünki ular Yaqupni yep ketken; berheq, ular uni yutup tügeshtürüp, turghan jayini mutleq weyran qilghan. ■

□ 10:19 «peqet bir késellik» — belkim xelqning beshigha chüshken külpetler «peqet waqtılıq aware, xalas» dégen héssiyatini körsitidu. Saxta peyghemberler bundaq héssiyatni köp qollaytti. □ 10:21 «xelq padichiliri» — (yeni «pada baqquchiliri») shübhisiszki, Yehudaning padishahi, wezirliri, kahinliri we peyghemberlirini körsitidu. ■ 10:22 Yer. 1:14; 4:6; 9:11 ■ 10:23 Pend. 16:1; 20:24 ■ 10:24 Zeb. 6:1; 38:1; Yer. 30:11; 46:28 ■ 10:25 Zeb. 79:6; Yer. 8:16; 9:16

11

Xelqning Xudaning ehdisini közge ilmighanliqi

¹ Yeremiyagha Perwerdigardin kelgen söz mundaq idi: ² – Bu ehdining sözlirige qulaq sélinglar; shundaqla Yehuda kishilirige, Yérusalémda turuwatqanlargha ularni yetküzüngler, ³ – sen Yeremiya ulargha mundaq éytqin: –

– Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu:
 – Bu ehdining sözlirige kim boysunmisa u lenette qalidu; ■ ⁴ Men bu ehdini ata-bowiliringlarni Misir zéminidin, yeni tömür tawlaydigan xumdandin qutquzup chiqarghan künide ulargha tapilap: «Awazimgha qulaq sélip, bu sözlerge, yeni Men silerge tapshurghan barliq emrlerge emel qilinglar; shundaq qilghininglarda, siler Méning xelqim bolisiler, Men silerning Xudayinglar bolimen; ■ ⁵ shundaq bolghinida Men ata-bowiliringlarga: «Silerge süt hem bal éqip turidigan bir zémin teqdim qilimen» dep ichken qesemni emelge ashurimen» – dégenidim. Siler bugünkü künde del shu zéminda turuwatisiler!

□ **11:2** «Bu ehdining sözlirige qulaq sélinglar» – bu besharet (11:1-17)ning asas temisi (yuqiriqi mawzuyimizdek) – «xelqning Xudaning ehdisini közge ilmighanliqi». Bésharet belkim Yosiya padishah höküm sürgen waqtida ibadetxanidin tépilghan «Tewrat-qanunning bir qismi» bilen munasiyetlik. U Tewratning qismi belkim «Qanun sherhi» idi, kitab Xuda Musa peyghember arqliq Israil bilen tüzgen ehdini tekrarlaydu we tekitleydu. «2Pad.» 22-23-bablarini, «2Tar.», 34-35-bablarini körüng. ■ **11:3** Qan. 27:26; Gal. 3:10 ■ **11:4** Law. 26:3,12; Qan. 4:20

Men bolsam jawaben «Amin, Perwerdigar!» — dédim. □ ■

6 Perwerdigar manga mundaq dédi: — Yehudaning sheherliride, Yérusalémning kochilirida bu sözlerni jakarla: — Bu ehdining barliq sözlirige qulaq sélip emelge ashurunglar!

□ **7** Chünki Men ata-bowiliringlarga Misir zéminidin qutquzup chiqarghan künidin bugünkü kün'giche «Méning awazimgha qulaq sélinglar!» dep jékilep agahlandurup kéliwatimen; Men tang seherde ornumdin turup ularni agahlandurup keldim. ■ **8** Lékin ular héch anglimighan yaki qulaq salmighan; ularning herbiri rezil köngülliridiki jahilliqa egiship mangghan; shuning bilen Men bu ehdidiki barliq sözlerni ularning beshigha chüshürdüüm; Men bularning hemmisini ulargha tapilighanmen, lékin ular héch emelge ashurmighan. ■

9 Perwerdigar manga mundaq dédi: — Yehudadikiler we Yérusalémda turuwatqanlarning arisida bir suyiqest bayqaldi; **10** ular sözlirimni anglashni ret qilghan ata-bowilirining qebihliklirige qaytip ketti; ularning ibaditide bolayli dep bashqa ilahlargha egiship ketti. Israil jemeti hem Yehuda jemeti ata-bowiliri bilen

□ **11:5** «Men bolsam jawaben «Amin, Perwerdigar!» — dédim» — oqurmenlerge ayanki, «Amin» dégen söz «shundaq bol-sun!» dégen menide. Mushu yerde Yeremiya Perwerdigarning ehdisige boysunmighan barliq kishilerni (3-ayette) lenetke qalduridighanliqigha qoshulushni bildüridu. ■ **11:5** Qan. 7:12

□ **11:6** «Bu ehdining barliq sözlirige qulaq sélip emelge ashurunglar!» — besharet (11:1-17)ning asas témisi toghrisidiki 2-ayet-tiki izahatni körüng. ■ **11:7** Yer. 7:13,25 ■ **11:8** Yer. 3:17; 7:24,26; 9:14

tüzgen ehdemni buzdi.

11 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men ularning üstige héch qutulalmas apet chüshürimen; ular Manga peryad kötüridu, lékin Men ularni anglimaymen. ■ **12** Andin Yehudaning sheherliri we Yérusalémda turuwatqanlar isriq yéqip choqun'ghan butlarni izdep ulargha peryad kötüridu; lékin apet chüshken waqtida ular bularni héch qutquzmaydu. **13** Chünki sheherliring qanche köp bolghanséri, butliring shunche köp boldi, i Yehuda; Yérusalémning kochiliri qanche köp bolghanséri, siler «yirginchlik bolghuchi»gha shunche qurban'gahlarni qurdunglar, yeni Baalgha isriq yéqish üçhün qurban'gahlarni berpa qildinglar. ■

14 Emdi sen, *i Yeremiya*, bu xelq üçhün dua qilma, ular üçhün héch peryad yaki tilawet qilma; chünki apet bëshigha chüshüshi bilen ular Manga nida qilghan waqtida Men ularni anglimaymen. ■

15 — Méning söyümlük xelqimning öyümde turushigha néme heqqi? Chünki köpinchinglar özünglarning rezil meqsetlirige yétishke orunisiler; siler rezillikinglar emelge ashqanda xursen bolsanglar, undaqta «muqeddes göshler» mushu asiyliqinglarni silerdin élip tashliyalamdu? □

16 Perwerdigar ismingni «Yapyéshil, mol méwilik,

■ **11:11** Pend. 1:28; Yesh. 1:15; Yer. 14:12; Ez. 8:18; Mik. 3:4

■ **11:13** Yer. 2:28 ■ **11:14** Yer. 7:16; 14:11 □ **11:15** «muqeddes göshler» — qurbanliqlardiki göshler, elwette. Oqurmenler ayetning bashqa köp xil terjimirini uchritishi mumkin, lékin omumiy menisi terjimimizdikidek bolidu.

baraqsan zeytun derixi» dep atighanidi; lékin *Perwerdigar* derekke shawqunlaydighan zor bir otni salidu we shaxliri yoq qilinidu. ¹⁷ Chünki séni tikken samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar sanga qarap külpet békítip jakarlighan; sewebi, Israil jemeti we Yehuda jemeti özining menpeetini közlep rezillik qilip, Baalgha isriq yéqip, Méning ghezipimni keltürdi.■

Yeremiyagha qilnidighan suyiqestni Perwerdigar uningha ayan qilidu

¹⁸ «Perwerdigar manga xewer yetküzdi, shuning bilen men chüshendim; U manga ularning qilmishlirini ayan qildi; ¹⁹ men bolsam xuddi boghuzlashqa yétilep mangghan könük paqlandek idim; men esli ularning manga qarap: «Derexni méwisi bilen yoqitayli, uning ismi qayta eske héch keltürülmisun, uni tirikler zéminidin üzüp tashlayli» dégen qestlirini héch bilmeyttim; ²⁰ lékin Sen, i adil höküm Chiqarghuchi, ademning wijdan-qelbini Sinighuchi, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Séning ularning üstige chüshüridighan qisasingni öz közüm bilen körüşke nésip qilghaysen; chünki dewayimni Sangila ayan qilip tapshurdum».■

²¹ Shuning bilen Perwerdigar *manga* mundaq dédi: — «Perwerdigarning namida besharet berme, bolmisa jéning qolimizda tügishidu» — dep sanga doq qilip yürgen Anatottiki ademler jéningni izdep yürüdü. Emde ular toghrisida mundaq sözüm bar:

■ **11:17** Yer. 2:21 ■ **11:20** 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zeb. 7:9; 26:2; Weh. 2:23

— 22 — bu ishqqa qarap samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq dédi: — Mana, Men ularnijazalaymen; yigitler qilich bilen ölidu, oghul-qizliri bolsa qehetchilik bilen ölidu. 23 Ulardin héchbir qaldisi qalmaydu; chünki Men ular jazalinidighan yilida, shu Anatottiki ademler üstige apet chüshürimen.

12

Yeremiya peyghemberning Perwerdigargha dad éytishi dawamlishidu

1 Men dewayimni aldinggha élip kelsem, adil bolup kelding, i Perwerdigar; lékin Sen bilen Öz hökümliring togruluq sözlesmekchimen; néminsha rezillerning yoli ronaq tapidu? Asiyliq qilghuchilarning hemmisi néminsha kengri-azadilikte turidu? ■ 2 Sen ularni yer yüzige tikkensen, ularmu yiltiz tartqan; ular ösüp güllinidu, ular méwileydu; Sen ularning aghzigha yéqin oxshaysen, lékin wijdanidin yiraqsen; □ ■ 3 lékin Sen, i Perwerdigar, méni bilisen; Sen méni körüp kelgensen, Özüngge bolghan sadiqliqimni sinighansen. Ularni boghuzlashqa béktilgen qoylardek ayrip sörep chiqqaysen,

■ 12:1 Ayup 21:7; Zeb. 73:11-13; Hab. 1:3 □ 12:2 «Sen ularning aghzigha yéqin oxshaysen, lékin wijdanidin yiraqsen» — «wijdan» dégen söz mushu yerde ibraniy tilida «börekler» bilen ipadilinidu. ■ 12:2 Yesh. 29:13

ularni qetl künige ayrighaysen. □ ■ 4 Zémin qachan'ghiche qaghjiraydu, étizdiki ot-chöpler qachan'ghiche qurghan halette turidu? Zéminda turuwaqanlarning rezilliki tüpeylidin haywanlar hem uchar-qanatlar qachan'ghiche yoqap tügeydu? Chünki bu xelq: «Xuda aqiwitimizni héch körmeydu» dewatidu. □ ■

Perwerdigar Yeremiyagha jawab bérídu

5 — Sen yükürgen leshkerler bilen besleshkende, ular séni halsiratqan bolsa, emdi sen atlar bilen beslehseng qandaq bolar? Sen pejet amantinchliqta turghan zémindila xatirjem bolup *Manga* ishinisen, emdi Iordan deryasi boyidiki qoyuq chatqalliqlarda qandaq yürisen? □ 6 Chünki hetta öz qérindashliring, atangning jemetimu sanga asiyliq qilghan. Ularmu séni yoqitish üchün

□ 12:3 «...Ularni **boghuzlashqa béktiligen qoylardek ayrip sörep chiqqaysen**, ularni qetl künige **ayrighaysen**» — Yeremiya özining yurtdashlirining suyiqestining obýekti bolup nurghunlichan japa tartmaqta, lékin ular keng-azade yashaydigan oxshaydu. ■ 12:3 Zeb. 17:3; 139:1; Yer. 11:20 □ 12:4 «**Bu xelq: «Xuda aqiwitimizni héch körmeydu» dewatidu?**» — ibraniy tilidiki «Bu xelq: U aqiwitimizni héch körmeydu» dewatidu?» déyildi. Bu dégenliktiki «U»ni bezi alimlar Yeremiyani körsitudu, dep qaraydu. Lékin bizningche xelqning: «Xuda aqiwitimizni héch körmeydu» dégen sözi, Tewrat «Qan.» 32:30diki «Men (Xuda) ularning aqiwitini körimen» dégen sözning del eksidur, shunga biz «Xuda» dep terjime qilduq. ■ 12:4

Yer. 4:25; 7:20; 9:10 □ 12:5 «**Iordan deryasi boyidiki quyuq chatqalliqlarda qandaq yürisen?**» — bu yer shirlar yashigan, intayin xeterlik jay idi (49:14, 50:44ni körüng). Xuda Yeremiyagha: «Ishliring téximu qiyin, téximu chataq, téximu musheqqetlik bolidu» dep agahlanduridu.

awazini qoyup bergen. Gerche ular sanga méhirlik sözlerni qilghan bolsimu, ulargha ishenme!»■

Xuda Yeremiyaning dad kötüyüshlirige yene bir jawab bérídu

⁷ — Özüm ailemdin waz kéchimen, mirasimni tashliwétimen, jan-jigirimni düshmenlirining qoligha tapshurimen. ⁸ Méning mirasim *bolghan xelq* bolsa Manga ormanlıqtıki bir shirge oxshash bolup qaldi; ular Manga qarshi awazini kötürdi; shunga Men ularni yaman körimen. ⁹ Méning mirasim Manga sar-bürküt yaki chilböridek bolup qaldi emesmu? Lékin uning etrapigha bashqa sarbürtüler olashmaqta! Béringlar, ularni yewétishke barlıq daladiki haywanlarnı yighip kélinglar! □ ■
¹⁰ Nurghunlighan xelq padichiliri üzümzarımni halak qilidu, ular Méning nésiwemni ayagh astı qilidu, ular Méning yéqimliq nésiwemni ghérib bir chölbayawan'gha aylanduridu; □ ■ ¹¹ ular uni ghérib

■ **12:6** Pend. 26:25 □ **12:9 «dalidiki haywanlar»** — belkim Israïlni bulang-talang qilmaqchi bolghan yat ellerni bildüridu. Bu perman («Béringlar...yighip kélinglar») belkim perishtilerge éytilsa kérek. ■ **12:9** Yer. 7:33 □ **12:10 «Nurghunlighan xelq padichiliri»** — belkim yat ellernerin emir-padishahlini körsitudu. Biraq Israïlning özidiki «xelq padichiliri» (padishahlar, kahinlar, peyghemberler)ning wapasizliqi bilen bu aqiwetni Israïlning beshigha keltürgen, shunga «nurghunlighan pada baqquchiliri» ularnimu öz ichige élishi mumkin. Xuda «Méning üzümzarım», «Méning nésiwem» dégen ibariler bilen, belkim Öz xelqi Israïlni, jümlidin ularning zémiminini körsitudu. Ibraniy tilida bu ayettin 13-ayetkiche bolghan péiller «ötken zaman»da ipadilinidu; peyghember bularning hemmisini «alliqachan yüzbergendek», jezmen yüz bérídu, dep bilidu. ■ **12:10** Yer. 6:3

qiliwétidu; u Méning aldimda ghérib hem qaghjiraq turidu; pütkül zémin ghérib qalidu; emma héch adem buninggha könglini bölmeydu. **12** Chölbayawandiki barliq égizlikler üstige halak qilghuchilar ghuzhuldap chiqip kéliodu; chünki Perwerdigarning qilichi zéminning bir chétidin yene bir chétigiche hemmini yutidu; héch et igisining tinchxatirjemliki bolmaydu. **13** *Xelqim* bughdayni térighan bolsimu, lékin tékenlerni oriydu; ular özlirini upratqini bilen, payda körmeydu; shunga *nachar* mehsulatliringlar tüpeylidin, Perwerdigarning qattiq ghezipi tüpeylidin, yerge qarap qalisiler.■

14 Menki Perwerdigar Öz xelqim Israilni waris qilghan mirasqa changgal salghan, zéminimning hemme rezil qoshniliri togruluq mundaq dey men: — Mana, Men ularni öz zéminidin yulup alimen, shuningdek Yehuda jemetini ular arisidin yuluwalimen; □ ■ **15** lékin shundaq boliduki, ularni yuluwalghandin kéyin Men bu yoldin yénip, ulargha ichimni aghritimen, ularning herbirini öz mirasigha, herbirini öz zéminigha qayturimen.□

16 Shundaq qilip, eger (ular ötkende xelqimge Baalning ismigha qesem ichishni ögetkendek) köngül qoyup xelqimning yollirini ögense, jümlidin Méning namimgha qesem ichishni ögense, — emdi ulargha xelqim arisidin *muqim* orun bérilip, ular

■ **12:13** Law. 26:16; Qan. 28:38 □ **12:14** «zéminimning hemme rezil qoshniliri» — qoshna yat ellerni körsitudu. ■ **12:14** Qan. 30:3; Yer. 32:37 □ **12:15** «ularni ...ularning herbirini öz mirasigha, herbirini öz zéminigha qayturimen» — bu Xudaning bu yat ellering herbirige éytqan sözliri.

güllendürülidu. □ 17 Biraq ular anglimisa, Men shu elni mutleq yulup tashlaymen, — deydu Perwerdigar. ■

13

Chirip ketken ich tambaldin alghan sawaq

1 Perwerdigar manga mundaq dédi: — Barghin, kanap ich tambalni al, béklingge baghla; lékin uni sugha chilima. 2 Shunga Perwerdigar manga dégendek men bir ich tambalni aldim we béklimge baghlap qoydum.

3 Emdi Perwerdigarning sözi ikkinchi qétim manga kélép mundaq déyildi: — 4 «Sen pulgha alghan, béklingge bagħlan'ghan ich tambalni élip, ornungdin tur, Fratqa bérif shu yerde tashning

□ 12:16 «ulargha **xelqim arisidin muqim orun bérilip, ular güllendürülidu» — ibraniy tilida sözmuöz bolsa «ular xelqim arisida qurulidu». Bu söz köp jehetlik bolup, étiqad, exlaq, danaliq, iqtisad we parawanliq, bolupmu herxil rohiy bayliqlarni körsitudu.**

■ 12:17 Yesh. 60:12

yériqigha yoshurup qoy». □

5 Shunga men bardim we Perwerdigar manga buyrughandek uni Fratqa yoshurup qoydum.

6 Köp künler ötkendin kéyin, Perwerdigar manga: «Ornungdin tur, Fratqa béríp, Men sanga shu yerge yoshurushqa buyrughan ich tambalni qolunggha al» — dédi.

7 Shunga men Fratqa bardim; men yoshurghan yerdin ich tambalni kolap chiqirip qolumgha aldim; mana, ich tambal sésip chirip ketkenidi, pütünley kiygüsiz bolghanidi. **8** Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: —

9 Perwerdigar mundaq deydu: — Men Yehudaning pexrini we Yérusalémning chong pexrini mushu halda yoqitimen; **10** Méning sözlirimni anglashni ret qilghan, könglidiki jahilliqida mangidighan, bashqa ilahlarning qulluqida bolup, ulargha ibadet qilishqa intilidighan bu rezil xelq pütünley kardin chiqqan bu ich tambalgha oxshash bolidu.

□ **13:4** «...ornungdin tur, Fratqa béríp,...» — bashqa birxil terjimisi: «...ornungdin tur, Efrat (deryasi)gha béríp...». Yeremianing yurti Anatotgha yéqin «Frat» dégen kichik bir yéza idi. Efrat deryasi bolsa Pelestindin 550 kilométr yiraq. Eger toghra terjimisi «Frat» bolsa, şübhesisizki, bu yenila söz oyuni arqliq «Efrat deryasi»ni, shuningdek Efrat deryasining boyida qurulghan Asuriye impériyesini, shundaqla kéyinki Babil impériyesini körsitudi. Bu ikki impériyening Israilgha andin kéyin Yehudagha (ular shu yerge sürgün bolghan waqtida) étiqadni bulghaydighan tesiri bolghan. Asuriyening butpereslikining we Babilning pulpereslikining étiqadni bulghaydighan tesiri bar idi. Ishning bashqa birxil sherhi: ular esli Perwerdigargha «ching munasiwette baghlinish»i kérek idi. Lékin buning ornigha ular Babilgha baghlanmaqchi bolup (Hezekiya padishahning künliride) bulghinip ketken. Lékin bizningche bundaq sherhi Yeremianing dewrige uyghun kelmeytti.

11 Chünki xuddi ich tambal ademning chatiriqigha ching baghan'ghandek, ularmu Manga yéqin bir xelq bolsun, Manga nam-abrui, medhiye we shan-sherep keltürsun dep, Men Israilning pütkül jemetini we Yehudaning pütkül jemetini Özümge ching baghlandurghanmen — deydu Perwerdigar, — lékin ular héch qulaq salmidi. □

12 Ulargha mushu sözni dégin: — Israilning Xudasi bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — «Hemme sharab idishi sharab bilen tolushi kérek». Ular sanga: «Ejeba, hemme sharab idishi sharab bilen tolushi kéreklikini obdan bilmemduq?» — deydu; □ **13** Sen ulargha mundaq deysen: «Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, men bu zéminda barlıq turuwatqanlarnı, Dawutqa wekil bolup uning textige olturghan

□ **13:11** «...xuddi ich tambal ademning chatiriqigha ching baghan'ghandek, ularmu Manga yéqin bir xelq bolsun ... dep, Men Israilning pütkül jemetini we Yehudaning pütkül jemetini Özümge ching baghlandurghanmen» — bu temsilning menisi belkim shuki, Israil Xudagha ching baghan'ghan bolsa, héch bulghanmaytti (temsilde peyghember özi Xudagha wekil bolidu). Lékin bu zich munasiwettin ayrilsa, beribir yat eller (mesilen, Asuriye, Babildek) teripidin bulghinidu. 1-ayettiki «sugha chilima» dégen sirqliq buyruq, belkim bu zich munasiwetning héch ayrılmışlıqi kéreklikini tekitligen bolushi mumkin. □ **13:12**

«Hemme sharab idishi sharab bilen tolushi kérek» — belkim xelq arisidiki maqal-temsil bolushi mumkin — menisi belkim «hemme ish ongushluq bolidu» yaki «köprek kütük Bolsang köprek alisen» qatarlıqlar. Ibraniy tilida «idish» we «exmeq» bir-birige oxshap kétidu. Xelq peqetla öz keyp-sapsını (sharab buning sim-woli bolup) intilip qogħlighandin kényin Xuda ulargha: «Men siler izdigininglarnı öz beshinglarga chüshürimen, siler bir-biringlarnı nabut qilisiler» dep jawap bergen oxshaydu.

padishahlarni, kahinlarni we peyghemberlerni hemde Yérusalémda barliq turuwatqanlarni mestlik-bihoshluq bilen toldurimen. ¹⁴ Men ularni bir-birige, yeni ata bilen oghullirinimu oxshashla bir-birige soqushqa salimen, — deydu Perwerdigar; — Men ulargha ichimni aghritmaymen, ularni ayimaymen, ulargha rehim qilmaymen; ularni nabut qilishqa héchnerse méni tosumaydu. ¹⁵ Anglanglar, qulaq sélinglar, hali chong bolmanglar; chünki Perwerdigar söz qilghan. ¹⁶ Emdi U beshinglarga zulmet chüshürgiche, putunglar zawal chüshken taghlarda putlashqandek putlashquche, U siler izdigen nurni ölüm sayisigha, qapqarangghuluqqa aylandurghuche, Perwerdigar Xudayinglarga layiq shan-sherek qayturunglar! ■

Yeremiya öz derd-elimini xelqqe bildürudu

¹⁷ Buni anglimisanglar, silerning hakawurluqunglar tüpeylidin jénim yosshurunche yighlaydu; achchiq yighlap köz yashlirim éqip tashidi; chünki siler, i Perwerdigarning padisi, sürgün qilinisiler. ■

Perwerdigarning sözi dawamlishidu

¹⁸ Padishah we xanishqa: «Textinglardin chüshüp yerge olturunglar; chünki körkem tajliringlar beshinglardin chüshürülidu» — dégin.

■ 13:16 Zeb. 44:20-21 ■ 13:17 Yigh. 1:2,16

□ 19 Jenubdiki sheherler qorshiwlénip taqilidu; ularni achidighan héchkim bolmaydu; pütkül Yehuda sürgün bolidu; ularning hemmisi esirge chüshüp sürgün bolidu. □ 20 Béshingni kötürlər, i Zion, shimaldin chiqqanlарgħa qara; sanga tapshurulghan pada, yeni yeqimliq padang nege ketkendu? □ 21 Perwerdigar séni bashqurushqa dostliringni békikinide sen néme déyeleytting? Esli özüng ulargħha bashqurushni ögetken tursang! Shu tapta tolghaq tutqan ayaldek azab-oqubetler séni tutmamdu? □

22 Sen eger könglüngde: Bu ishlar némishqa beshimgha chüshti? — dep sorisang, bu ishlar qebihliking intayin éghir bolghanlıqidin boldi — köyniking saldurup tashlandi, yotiliring

□ 13:18 «Padishah we xanishqa: «Textinglardin chüshüp yerge olturunqlar... tajliringlar beshinglardin chüshürülidu» — dégin» — padishah we xanish belkim Yehoakin we anisini körsitudu. Ular miladiyedin ilgiri 597-yili sürgün bolghan («Yer.» 22:26, 29:2, «2Pad.» 24:14-16ni körüng). □ 13:19 «Jenubdiki sheherler qorshiwlénip taqilidu; ularni achidighan héchkim bolmaydu» — démek, héchkim chiqalmaydu, héchkim kirelmeydu.

□ 13:20 «Béshingni kötürlər, i Zion, shimaldin chiqqanlарgħa qara; sanga tapshurulghan pada, yeni yeqimliq padang nege ketkendu?» — bu ayettiki péíllar «ayalche rod»ta bolup, bu sözler belkim Yérusalémħha, yeni uningda turghan «Xudanining xelqi bolghan pada baqquchiliri»gha — padishahqa, kahinlарgħha we «peyghemberler»ge éytildu. □ 13:21 «Perwerdigar séni bashqurushqa dostliringni békikinide sen néme déyeleytting?

Esli özüng ulargħha bashqurushni ögetken tursang!» — Israilning ittipaqdashliri («dostlar»i) awwal Asuriye, andin Babilni öz ichige alghanidi. Ularning hemmisi Israil bilen bolghan munasiwitidin paydilanmaqchi bolghan, xalas (mesilen, «Yeshaya» 39:babni körüng; Babilning elchiliri Yehudanining köp melumatlirini igiligendin kényin ulargħha asiyliq qilghan).

zorawanliqta ashkarilandi. □ ■ 23 Éfiopielyik qara térisini özgertelemdu? Yaki yilpiz chipar tenggilirini özgertelemdu? Undaq bolghanda siler rezillikni qilishqa kön'genlermu yaxshiliqni qilalaydighan bolisiler! 24 Emdi chöl-bayawandiki shamal heydiwetken samandek Men silerni heydep chachimen.

25 Bu séning aqiwiting bolidu, Men sanga békitken nésiweng, – deydu Perwerdigar; chünki sen Méni untughansen, yalghanchiliqqa tayan'ghansen.

□ 26 Shunga Men köynikingning peshlirini yüzüng üstige kötüüp tashlaymen, nomusung körülüdu.

27 Ah, séning zinaliring, ayghirningkidek poxur kishneshliring, égizliklerde we étizlarda bolghan buzuqchiliqliringning peskeshliki! – Barlıq yirginchlikliringni kördum! Halinggha way, i Yérusalém! Sen pak qilinishni qachan'ghiche ret qilmaqchisen?! □

□ 13:22 «yotiliring **zorawanliqta ashkarilandi**» — ibraniy tilida «tapanliring zorawanliqta yarilandı» – wapasız ayal belkim öz yoldishi teripidin shundaq muamilige uchrishi mumkin. ■ 13:22

Yesh. 47:2, 3; Yer. 5:19; 16:10 □ 13:25 «**sen Méni untughansen, yalghanchiliqqa tayan'ghansen**» — «yalghanchiliq» mushu yerde belkim butlarnı körsitudu. □ 13:27 «**Ah, séning zinaliring, ayghirningkidek poxur kishneshliring, égizliklerde we étizlarda bolghan buzuqchiliqliringning peskeshliki!** ...»

— bu ayet shübhisizlik, butpereslikni körsitudu. U Xudanıng köz aldida yirginchlik zinaxorluqqa oxshashtur. Lékin oqurmenlerge shu belkim ayankı, mundaq butpereslik Xudagha wapasızlıq bolup rohiy jehette pahisiwazlıq bolupla qalmay, Pelestindiki butpereslikte kishiler butlırığha «atalghan», butxanıda turghan pahishe ayallargha pul bérip ular bilen yatatti.

14

Qurghaqchiliqlar üstide bolghan mersiye

1 Yeremiyagha chüshken, Perwerdigarning qurghaqchiliqlar toghruluq sözi: —

Yeremianing mersiyesi we duasi

2 Yehuda matem tutidu, uning derwaziliri zavalgha yüz tutmaqta, xelq yerge chapliship qariliq tutidu; Yérusalémdin nale-peryad kötürlülmekte.

□ **3** Mötiwerliri chaparmenlirini su ekilishke ewetidu; ular su azgallirigha baridu, lékin héch su tapalmaydu; ularning küpliri quruq qaytip kéliodu; ular yerge qarap qalidu, sarasimige chüshidu; ular béshini yépip töwen sanggilitidu. □ **4** Héch yamghur bolmighachqa yer yüzü yérilip ketti; yer heydigüchiler yerge qarap béshini yépip töwen sanggilitidu. **5** Maral bolsa dalada bala qozilaydu, andin qozisidin waz kéchidu; chünki ot-chöp yoq. **6** Yawa éshekler égizliklerde turup chilbörilerdek hasirap kétidu; ozuq izdep közliri qarangghuliship kétidu, chünki ozuq yoq. ■

□ **14:2 «Yehuda matem tutidu, ... xelq yerge chapliship qariliq tutidu; Yérusalémdin nale-peryad kötürlülmekte»** — bizningche bu 2-9-ayetler «Yeremianing mersiyesi we duasi». Bizningche 1-ayette tilgha élin'ghan «Perwerdigarning qurghaqchiliqlar toghruluq sözi» resmiy halda 10-ayette bashlinidu. Bezi alimlar 2-6-ayetlerni Perwerdigarning (bésharet bérídigan) sözi, 7-9-ayetlerni Yeremianing duasi dep qaraydu. Shübhisiżki, 10-15-ayetler andin belkim 16-18-ayetler Perwerdigarning jawabi idi. □ **14:3 «ular ... sarasimige chüshidu; ular béshini yépip töwen sanggilitidu»** — kona zamanlarda béshini yépish qattiq pushyaman qilish, qattiq azablinishni bildüretti. ■ **14:6** Yer. 12:4

Yeremiyaning duasi

⁷ — I Perwerdigar, qebihliklirimiz bizni eyiblep guwahliq bergini bilen, Özüngning naming üchün bir ishni qilghaysen! Chünki bizning yolungdin chiqip kétishimiz intayin köptur; biz Séning aldingda gunah sadir qilduq. ⁸ I Israilning Arzusi, külpet chüshkende ularning qutquzghuchisi Bolghuchi, Sen némishqa bizge zéminimizdiki musapirdek, bir kéchila qonmaqchi bolghan bir yoluchidek bolisen? ⁹ Némishqa héch amalsiz kishidek, héchkimni qutquzalmaydighan bir palwan'gha oxhash bolisen? Lékin Sen, i Perwerdigar, arimizda turisen, biz Séning naming bilen atalghandurmiz; bizdin waz kéchip ketme! □

Perwerdigarning sözi resmiy bashlinidu

¹⁰ Perwerdigar mushu xelqqe mundaq deydu:
— Ular derheqiqet mendin tézip, kézishke amraq-tur; ular qedemlirini yaman yoldin héch tizgin-limeydu; Perwerdigarning ulardin héchqandaq xursenliki yoq; emdi hazır ularning qebihlikini ésige keltürüp ularning gunahlirini jazalaydu.

Yalghan peyghemberlerge ishinishke bolghan jaza

□ **14:9 «biz Séning naming bilen atalghandurmiz»** — melum bir kishi bashqa birsining nami bilen atalghan bolsa uningha mensup we uning mes'ulluqi we himayisi astida turidu. «Israil» (Xuda bilen bolghan shahzade) we «Yehuda» (medhiye) dégen isimlar Xudanинг ikki namini körsetken; Xuda Özi Israilni «Méning xelqim» dep atighanidi.

11 Andin Perwerdigar manga: — Bu xelqning bext-berikiti üçhün dua qilma — dédi. ■ **12** — Ular roza tutqanda, peryadini anglimaymen; ular köydürme qurbanliqlarni ashliq hediyeler bilen sun'ghanda, Men ularni qobul qilmaymen; Men ularni qilich, qehetchilik we wabalar arqliq yoqitimen.■

13 Men bolsam: — Ah, Reb Perwerdigar! Mana, peyghemberler ulargha: «Siler qilichni héch körmeysiler, qehetchilikkimu duch kelmeysiler; chünki Men bu yerde silerning aman-ésenlikinglarga kapaletlik qilimen» deydu, — dédim.

14 Emdi Perwerdigar manga mundaq dédi: — Peyghemberler Méning namimda yalghan besharetler bérídu; Men ularni ewetmigenmen, ularni buyrughan emesmen, we ulargha gep qilghinim yoq. Ular silerge saxta körünüş, palchiliq, erzimes nersiler toghruluq öz könglidiki xam xiyallarni éytip besharet bermekte. □ ■

15 Shunga Perwerdigar: — Méning namimda besharet bériwatqan, Men ewetmigen, yeni: «Qilich we qehetchilik bu zémin'gha héch kelmeydu» deydigan peyghemberler toghruluq: — bu peyghemberler qilich we qehetchilik bilen yoqtilidu; **16** ular besharet bergen xelqning bolsa, qilich we qehetchilik tüpeylidin jesetliri

■ **14:11** Mis. 32:10; Yer. 7:16; 11:14 ■ **14:12** Pend. 1:28; Yesh. 1:15; Yer. 6:20; 7:21,22; 11:11; Ez. 8:18; Mik. 3:4 □ **14:14** «Ular silerge saxta körünüş, palchiliq, erzimes nersiler toghruluq öz könglidiki xam xiyallarni éytip besharet bermekte» — «erzimes nersiler» belkim butlarni körsitudu. ■ **14:14** Yer. 23:21; 27:15; 29:8, 9

Yérusalém kochilirigha tashliwétildi; ularning özlirini, ayallirini, qiz-oghullirini kömgüdek héchkim qalmaydu; Men ularning rezillikini öz beshigha tökimen. ¹⁷ Sen ulargha shu sözni éytisen: — «Közlirimdin kéche-kündüz yash toxtimisun; chünki méning pak qizim bolghan xelqim yarisi böslügendek qattiq bir zerb yep, intayin éghir yarilandı», — deydu. □ ■

Yeremiya duasini dawam qilidi

18 Men dalagha chiqsam, mana qilichtin öltürülgenler; sheherge kirsem, mana gehetchiliktin soliship ketkenler! Chünki peyghember hem kahin her ikkisila bilimsiznadan bolup, ular zéminda öz sodisi bilenla bolup ketti. □ 19 Sen Yehudadin némishqa waz kechting? Jéning Ziondin Zériktimu? Sen némishqa bizni shunche dawalighusiz derijide urghaniding? Biz aram-tinchliqni küttuq, lékin héch qutluq künler yoqtur; shipaliq bir waqitni küttuq, lékin mana dekke-dükke ichididurmız! ■ 20 I Perwerdigar,

□ 14:17 «méning pak qizim bolghan xelqim» — «pak **qizim** bolghan xelqim», we «Zion **qizi**» «xelqimning **qizi**» qatarlıq ibariler Xudanıng Öz xelqige yaki bashqa xelq (mesilen, «Misirning **qizi**», 46:11)qe bolghan méhri-shepqitini, ulargha baghlıghan muhebbitini körsitudıghan menini öz ichige alıdu. ■ 14:17 Yer. 13:17; Yigh. 1:16; 2:18 □ 14:18 «Chünki peyghember hem kahin her ikkisila ... zéminda öz sodisi bilenla bolup ketti» — peyghemberler we kahinlar soda bilen shughullanmaslıq kérek idi, elwette. Mushu ayettiki «sodisi» ularning «Xudanıng sözini burmilap satıdighanlıqı»ni körsitudı. Bashqa birxıl terjimisi: «... peyghember hem kahin her ikkisi héch bilmeydıghan bir zémin'gha chiqıp ketti». ■ 14:19 Yer. 8:15

rezillikimizni, ata-bowlirimizning qebihlikini tonup iqrar qilimiz; chünki Séning aldingda gunah sadir qilduq. ■ 21 Özüng naming üchün Yérusalémni közüngge ilmay qoymighaysen; shan-shereplik texting bolghan jayni reswa qilmighaysen; ehdeni ésingge keltürgeysen, uni buzmighaysen!

□ 22 Eller choqunidighan «erzimesler» arisida yamghur yaghdurghuchi barmidu? Yéghinni asmanlar özlirila béremdu? *Bularni emelde körsetküchi* Sen emesmu, i Perwerdigar Xudayimiz! Shunga Séni telpünüp kütimiz; chünki Senla bularni qilghuchidursen. ■

15

¹ Perwerdigar manga mundaq dédi: — «Musa yaki Samuil *peyghemberler* aldimda turghan bolsimu, könglüm bu xelqqe héch qarimaytti. Ularnı köz aldimdin ketküzüwet! Ular Mentin néri chiqip ketsun! □ ■ 2 Eger ular sendin: «Biz nege chiqip kétimiz?» dése, sen ulargha: «Perwerdigar mundaq deydu: — Ölümge béktilgenler ölümge, qilichqa béktilgenler qilichqa, qehetchilikke

-
- 14:20 Zeb. 106:6; Dan. 9:8 □ 14:21 «shan-shereplik **texting bolghan jayni reswa qilmighaysen**» — «shan-shereplik texting» belkim Yérusalémda turghan muqeddes ibadetxanini körsitidu. ■ 14:22 Zeb. 135:7; 147:8; Yesh. 30:23; Yer. 5:24; 10:13
 □ 15:1 «Perwerdigar manga mundaq dédi: — «Musa **yaki Samuil (peyghemberler) aldimda turghan bolsimu,...**» — oqurmenlerge ayan boliduki, Musa we Samuil hezretler Israil xelqi üchün köp qétim gunahlirini tiliwalghan (mesilen, «Mis.» 32-bab, «1Sam.» 7-babni körüng). ■ 15:1 Mis. 32:14; 1Sam. 7:9; Ez. 14:14

békitilgenler qehetchilikke, sürgün bolushqa békitilgenler sürgün bolushqa kétidu» — deysen.

□ ■ 3 Chünki Men töt xil jaza bilen ularning üstige chüshimen, — deydu Perwerdigar, — öltürüş üchün qilich, titma-titma qilish üchün itlar, yutush we halak qilish üchün asmandiki uchar-qanatlar we yer-zémindiki haywanatlarni jaza bolushqa békittim; ■ 4 Yehuda padishahi Hezekiyaning oghli Manassehning Yérusalémda qilghanliri tüpeylidin Men ularni yer yüzidiki barlıq padishahlıqlar arisida wehimige salghuchi bir obyékt qilimen. □ ■

5 Chünki kim sanga ichini aghritidu, i Yérusalém? Kim sen üchün ah-zar uridu? Kim ewhalingni sorashqa yolda toxtap yéningha baridu? ■ 6 Sen Méni tashliwetkensen, — deydu Perwerdigar, — sen chékinip ketting; Men üstünge qolumni sozup séni nabut qilishqa turdum; Men *sanga* ichimni aghritishtin halsirap kettim. ■ 7 Shunga Men ularni zémindiki sheher qowuqlırıda yelpügüt bilen soriwétimen; Men ularni balilardin juda qilimén we xelqimni nabut qilimen; ular öz yollırıdin héch yanmidi. ■ 8 Köz aldimda ularning tul xotunliri déngiz qumlırıdin köpiyip kétidu; chüsh waqtida Men ulargha, yeni yigitlerning anisigha bir halak qilghuchini élip kélémen; Men ushtumtut ularning

□ 15:2 «ölümge **békitilgenler ölümge...** kétidu» — mushu yerde «ölüm» belkim waba arqliq bolghan ölümni körsitudu. ■ 15:2 Zek. 11:9 ■ 15:3 Law. 26:16; Yer. 7:33 □ 15:4 «**Yehuda padishahi Hezekiyaning oghli Manassehning Yérusalémda qilghanliri...**» — «2Pad.» 21-babni körüng. ■ 15:4 Qan. 28:25 ■ 15:5 Yesh. 51:19 ■ 15:6 Yer. 5:7 ■ 15:7 Yer. 4:11

béshigha derd we wehime chüshürimen. □ 9 Yette balini tughqan ana soliship tiniqidin qalay dep qalidu; küpkündüzde bu anining quyashi tuyuqsız *meghripke* patidu; u shermende bolup xorluq-haqaretlerge uchraydu. Ulardin qalghanlarni bolsa Men düshmenler aldida qilichqa tapshurimén, – deydu Perwerdigar.■

Yeremiya dad-peryad kötüridu, Perwerdigar jawab bérifu

10 Ah, ana, halimgha way, chünki sen méni pütkül zémín bilen qarishilishidighan bir adem, ular bilen élishidighan bir adem süpitide tughqansen! Men ulargha ösümge qerzmu bermidim, yaki ulardin ösümge qerzmu almidim; lékin ularning herbiri méni qarghaydu! ■

11 Perwerdigar mundaq dédi: – Berheq, Men bextingge séni azad qilimen; külpet we balayi'apet bolghan künide Men sanga düshmenni chirayliq uchrashturimen. □

- 15:8 «chüsh waqtida Men ulargha, yeni yigitlerning anisigha bir halak qilghuchini élip kélimen» — «chüsh waqtı» belkim dem alidighan waqt, hujum qilishqa muwapiq idi. ■ 15:9 Am. 8:9 ■ 15:10 Ayup 3; Yer. 20:14-18
- 15:11 «Berheq, Men bextingge séni azad qilimen; külpet we balayi'apet bolghan künide Men sanga düshmenni chirayliq uchrashturimen» — bu ayettiki ibraniy tilini chüshinish tes. Halqılıq mesile shuki, bu sözlerni Xuda Yeremiyagha, yaki xelqqe éytqanmu? Xelqqe bolsa, terjimisi belkim: «Men sanga (axirida) yaxshi bolsun dep séni (zéminingdin) néri ketküzimen (démek, sürgün qilimen); külpet we balayi'apet bolghan künide Men séni düshmen bilen körüshtürimen». Bizningche sözler Yeremiyagha étilghan; 40-bab, 1-5-ayetlerni körün.

Xelqqe bolghan söz

12 Tömür sunamdu? Shimaldin chiqqan tömür, yaki mis sunamdu? □ ■ 13 Belki qilghan barliq gunahliring tüpeylidin, u chétingdin bu chétinggiche Men bayliqliring hem xeziniliringni olja bolushqa heqsiz tapshurimen; □ ■ 14 Men séni düshmenliring bilen bille sen héch bilmeydighan bir zémin'gha ötküzimen; chünki ghezipimde bir ot qozghaldi, u üstüngge chüshüp séni köydürudu. □ ■

Yeremiya yene dad éytidu

15 I Perwerdigar, Sen halimni bilisen; méni ésingde tutqaysen, manga yéqin kélip mendin xewer alghaysen we manga ziyankeşlik qilghuchilar din intiqamimni alghaysen; Sen ulargha sewr-taqet körsetküng bolsimu, méni yoqatmighaysen! Méning Séni dep

□ 15:12 «Shimaldin chiqqan tömür, yaki mis sunamdu?» — shu dewrde «qara déngiz» boyida (shimaldin) intayin qattiq bixil tömür (emeliyette, polat) ishlep chiqirilatti. Esli tékistni chüshinish tes. Bashqa bir terjimi: «(Siler) tömür we mistek bir xelqsiler, siler shimaldin kelgen tömürni sunduralamsiler?». ■ 15:12 Yer. 6:28 □ 15:13 «Belki qilghan barliq gunahliring tüpeylidin, u chétingdin bu chétinggiche men bayliqliring hem xeziniliringni olja bolushqa heqsiz tapshurimen; » — ayetning bashqa bir xil terjimi: «Belki u chétingdin bu chétinggiche qilghan barliq gunahliring tüpeylidin Men bayliqliring hem xeziniliringni olja bolushqa heqsiz tapshurimen». ■ 15:13 Yer. 17:3 □ 15:14 «Men séni düshmenliring bilen bille sen héch bilmeydighan bir zémin'gha ötküzimen» — bashqa ikki xil terjimi: «... Men ularni (bayliqliringni) düshmenliring bilen sen héch bilmeydighan bir zémin'gha ötküzüp bérímen» yaki «Silerni héch bilmeydighan bir zéminda düshmenliringning qulluqığha ötküzüp bérímen». ■ 15:14 Qan. 32:22

xorliniwaqanliqimni bilgeysen. □ ■ 16 Sözliringge érishop, ularni yewaldim; sözliring hem méni shadlandurghuchi we qelbimning xushalliqi bolghan; chünki men Séning naming bilen atalghanmen, i Perwerdigar, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Xuda! ■ 17 Men bezme qilghuchilarning sorunida oynap-külüp olturmidim; Séning méni tutqan qolung tüpeylidin yalghuz olturdum; chünki Sen méni *ularning qilghanliri bilen* qattiq ghezeplendürdung.

■ 18 Méning azabim némishqa toxtimaydu, méning yaramning dawasi yoq, némishqa shipa tapmaydu? Sen manga xuddi «aldamchi ériq» we tuyuqsiz ghayib bolidighan sulardek bolmaqchisen? ■

Perwerdigarning Yeremiyagha bolghan jawabi

19 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Sen hazirqi halitingdin yénip yénimgha qaytsang, Men

□ 15:15 «Manga yéqin kélip mendin xewer alghaysen» —ibraniy tilida «méni yoqlighaysen». «Sen **ulargha sewr-taqet körsetküng bolsimu, méni yoqatmighaysen!** Méning Séni dep **xorliniwaqanliqimni bilgeysen**» — Yeremiyaning démekchi bolghini, Xuda düshmenlirige sewr-taqet qilip, özini (Yeremiyani) yene ewetip, özi arqliq ulargha towa qilish pursiti bermekchi bolsa, undaqta, eksiche, ular towa qilmay, Yeremiyani öltürüwétish xew-p-xetiri bar idi. ■ 15:15 Yer. 11:20 ■ 15:17 Zeb. 1:1

□ 15:18 «**Sen manga xuddi «aldamchi ériq» we tuyuqsiz ghayib bolidighan sulardek bolmaqchisen?**» — ottura sherqte, chöl-bayawanda bezi ériqlar tosattin yoqap ketkechke, «aldamchi ériq»lar dep atilidu. Shulargha ishen'gen, boylap mangidighan yoluchilar belkim ussuzuqtin ölüp kétishi mumkin. ■ 15:18

Ayup 6:15-30; Yer. 30:15

qaytidin séni aldimdiki xizmette turushqa yan-durup kéli men; sen qimmetlik *sözler* bilen erzimes *sözlerni* perqlendüreliseng, sen yene aghzimdek bolisen; bu xelq sen terepke qaytip kelsun, lékin sen ularning teripige hergiz qaytmasliqing kérek; **20** We Men séni bu xelqqe nisbeten mistin qopurulghan, mustehkem bir sépil qilimen; ular sanga hujum qilidu, lékin ular üstündigin ghelibe qilalmaydu; chünki Men séni qutquzushqa, ulardin xalas qilishqa sen bilen billidurmen, — deydu Perwerdigar. ■ **21** — Berheq, Men séni rezillering changgilidin qutquzimen; esheddiylerning changgilidin qutquzidighan nijatkaring bolimen.

16

Yeremiyagha toy qilmashliq, matem tutmasliq we bezmilerge qatnashmasliq buyrulidu

1 Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: — **2** Sen ayal zatini emringge almaysen, shundaqla mushu zéminda oghul-qiz perzent tapmaysen. **3** Chünki Perwerdigar bu yerde tughulghan oghul-qizlar, bu zéminda ularni tughqan anilar we ularni tughdurghan atilar toghrisida mundaq deydu: — **4** Ular elemlik késeller bilen ölidu; ular üchün héch matem tutulmaydu, ular kömülmeydu; ölükliri tézektek tupraq yüzide yatidu, ular qilich, qehetchilik bilen yep kétilidu; jesetliri asmandiki uchar-qanatlar we zémindiki haywanatlar üchün ozuq bolidu.

■ 5 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Sen *Yeremiya*, haza boluwatqan héchbir öye kirme, yaki ölgenler üçhün ah-zar kötürush yaki ökünüşke barma; chünki Men bu xelqtin xatirjemlikimni, méhir-muhebbitimni we rehimdilliliklirimni élip tashlidim, — deydu Perwerdigar.
 6 Ulughlardin tartip peslergiche bu zéminda ölidu; ular yerge kömülmeydu; héchkim ular üçhün ah-zar kötürmeydu, yaki ularni dep, ya etlirini tilmaydu, ya chachlirini chüshürüwetmeydu; □ ■ 7 ular qarılıq tutqanlarni yoqlap, nan oshtumaydu, Ölgenler üçhün köngül sorimaydu; ata-anisi Ölgenler üçhün héchkim teselli qedehini sunmaydu. 8 Sen bolsang el-yurt bilen bille yep-ichishke toy-bezme bolghan öygimu kirme; 9 chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men öz künliringlarda we öz köz aldinglarda, bu yerdin tamashining sadasini, shad-xuramliq sadasini we toyi boluwatqan yigit-qizning awazlirini toxtitimen. ■

Sürgün bolush, andin zémin'gha qayturulush

10 Shundaq boliduki, sen bu xelqqe bu sözlerning hemmisini éytqiningda, ular sendin: «Némishqa Perwerdigar mushundaq zor bir kulpetni beshimizgha chüshürüşke békitken? Bizning qebihlikimiz zadi néme? Perwerdigar Xudayimiz

■ 16:4 Yer. 7:33; 9:22; 14:16; 15:2, 3; 25:33; 34:20 □ 16:6
 «etlirini tilish» we «chachni chüshürüş» — bular qattiq qayghuni bildüretti. «etlirini késish» aditi Tewratta men'i qilin'ghan. ■ 16:6
 Law. 19:28; Qan. 14:1 ■ 16:9 Yesh. 24:7, 8; Yer. 7:34; 25:10; Ez. 26:13

aldida zadi sadir qilghan néme gunahimiz bardu?» — dep soraydu. □ ■ 11 Emdi sen ulargha mundaq deysen: — Chünki ata-bowliringlar Mendin waz kechken, — deydu Perwerdigar, — hemde bashqa ilahlargha egiship ularning qulluqida bolghan, ulargha choqun'ghan; ular Mendin waz kechken, Tewrat-qanunumni héch tutmighan; 12 siler bolsanglar, ata-bowliliringlardin téximu better qilghansiler; mana, herbiringlar öz rezil könglidiki jahilliqning keynige kirip, Manga héch qulaq salmighansiler; ■ 13 Shunga Men silerni bu zémindin élip, siler yaki ata-bowliringlar héch bilmeydigan bashqa bir zémin'gha tashlaymen; siler shu yerde kéch-kündüz bashqa ilahlarning qulluqida bolisiler; chünki Men silerge héch méhirni körsetmeymen. ■

14 Shunga mana, shu künler kéliiduki, — deydu Perwerdigar, — «Israillarni Misir zéminidin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayatı bilen!» dégen qesem qaytidin ishlitilmeydu, ■ 15 belki *shu künlerde* «Israillarni shimaliy zéminidin we Özi ularni heydigen barliq zéminlerdin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayatı bilen!» dep qesem ichilidu. Chünki Men ularni ata-bowlirigha teqdim qilghan zéminigha sayturimen. 16 Halbuki, mana hazır bolsa, Men

□ 16:10 «**Sen bu xelqqe bu sözlerning hemmisini éytqiningda, ular sendin: «... Perwerdigar Xudayimiz aldida zadi sadir qilghan néme gunahimiz bardu?» — dep soraydu»** — shübhisizki, Yeremianing ularning toy-nezirlirige kirmeslikи ularning qiziqishini qozghaytti. ■ 16:10 Yer. 5:19 ■ 16:12 Yer. 3:17; 7:26; 9:14; 11:10; 13:10; 17:23 ■ 16:13 Qan. 4:27; 28:64,65 ■ 16:14 Yer. 23:7, 8

nurghun béliqchilarни ewetip ularни tutquzushqa chaqirimen, — deydu Perwerdigar; — andin nurghun owchilarни ewetip ularни qoghlap owlashqa chaqirimen; ular ularни herbir taghdin, herbir égizliktin, qiya tashlarning ghar-qisilchaqliridin tépiwalidu. □ 17 Chünki közlim ularning barlıq yolliri üstide turidu; ular aldimda héch suqunalmidi, ularning qebihlik közlimdin héch yoshurulmidi. ■ 18 Lékin Men awwal ularning qebihlikini we gunahini beshigha hessilep qayturimen; chünki ular zémiminimni yirginchlik nersilerning ölükliri bilen bulghihan, Méning mirasimni lenetlik nersiliri bilen toldurghan. □ ■

Yeremiya söz qisturidu

19 — I Perwerdigar, Sen méning kücküm we qorghi-nimsen, azab-oqubet künide bashpanahimsen. Eller bolsa yer yüzining chet-chetliridin yéninggħa kēlidu we: «Berheq, ata-bowilirimiz yalghanchiliq hem bimenilikke mirasxorluq qilghan; bu nersilerde héch payda yoqtur. □ 20 İnsanlar öz-özige

-
- 16:16 «Men... **nurghun béliqchilarни ... nurghun owchilarни ewetip...**» — «béliqchilar» we «owchilar» bolsa düshmenlerni körsitidu, elwette. ■ 16:17 Ayup 34:21; Pend. 5:21; Yer. 32:19
 - 16:18 «**yirginchlik nersiliri... lenetlik nersiliri...**» — butliri qatarliqlarni körsitidu. «Yirginchlik nersilirining ölükliri» — belkem «Derweqe, erzimesler!» dep tashliwetken butlirini yaki shu butlарha qurbanliq qilghan nersilerni körsitishi mumkin. ■ 16:18 Yer. 3:2; Ez. 43:7
 - 16:19 «**Berheq, ata-bowilirimiz yalghanchiliq hem bimenilikke mirasxorluq qilghan**» — «yalghanchiliq hem bimenilik» yene «saxta ilahlar», butlarni körsitidu.

xudalarni yasiyalamdu?! Lékin yasighini Xuda emestur!» — deydu.

Perwerdigarning sözining dawami

21 — Shunga, mana, Men bu qétim *bu rezil xelqqe shuni obdan bildürimen*, — ulargha Méning qolum we kück-qudritimni obdan bildürimen; shuning bilen ular Méning namimning Perwerdigar ikenlikini bilidu! □ ■

17

1 Yehudaning gunahi almas uchluq tömür qelem bilen tashtaxtay kebi yüreklerige we qurban'gahliridiki münggüzlerge oyulghan; ■

2 balilirimu yéshil derexler boyida tiklen'gen, égiz döngler üstide yasigan *butlirining* qurban'gahlirini we «Asherah»lirini herdaim séghinidu.

□ ■ 3 Men taghliringlarda we étizliringlarda, hem bayliqliringni hem xeziniliringni, — séning «yuqiri jaylar»ingmu buning sirtida emes — bu chétingdin u chétinggiche bolghan gunahing tüpeylidin

□ 16:21 «Shunga, **mana**, **Men** bu qétim **bu rezil xelqqe shuni obdan bildürimen**, — **ulargha Méning qolum** we **kück-qudritimni obdan bildürimen...**» — bu jümlidiki eng muhim söz «shunga»dur. Eger kelgüside «yat eller» Xudani obdan tonuydighan bolsa, undaqta Xudaning Öz xelqi bolghan Israil Xudani tonushi kérek emesmu? ■ 16:21 Yer. 33:2 ■ 17:1 Yer. 11:13 □ 17:2 ««Asherah»lar — belkim butpereslikke béghishlan'ghan derexliklerdur. Derexler belkim «ayal mebud» sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin. ■ 17:2 Yer. 2:20

olja bolushqa tapshurimen; □ ■ 4 Özüngning shori, Men sanga teqdim qilghan mirasing qolungdin kétidu; Men sen tonumaydighan bir zéminda séni düshmenliringning qulluqigha tapshurimen; chünki siler ghezipimge ot yéqip uni qozghighansiler; u menggüge köyidu.■

Birnechche hékmetlik sözler

5 Perwerdigar mundaq deydu: —

— Ademge tayan'ghan, ademning et-küchini tayanchi qilghan, qelbi Perwerdigardin chetnigen ademning haligha lenet bolsun! 6 U chöl-byawanda ösken qara archa chatqilidek bolidu; bext-yaxshiliq kelsimu u buni körmeydu; u belki chöldiki qaghjiraq yererde, ademzatsiz shorluq bir zéminda turidu. 7 Perwerdigargha tayan'ghan, Perwerdigarni tayanch qilghan adem bext-beriketlik bolidu! ■ 8 U sular boyida tiklen'gen, ériq boyida keng yiltiz tartqan derexdek; pizhghirim issiqtin u qorqmaydu; uning yopurmaqliri hemishe yéshildur; qurghaqchiliq yili u solashmaydu we méwe bérishtin qalmaydu.■

9 Qelb hemmidin aldamchi, uning dawasi yoqtur. Kimmu uni chüshinelisun? 10 Menki Perwerdigar insan qelbini közitip tekshürimen;

□ 17:3 «Men taghliringlarda we étizliringlarda, hem bayliqliringni hem xeziniliringni... tapshurimen» — bashqa bixil terjimisi: «Dalida turghan méning téghimni bolsa, hem bayliqliringni hem xeziniliringni... tapshurimen». Israildiki «yuqiri jaylar» butpereslikke ait, yirginchlik jaylargha aylandurulghanidi. ■ 17:3 Yer. 15:13 ■ 17:4 Qan. 28:68; Yer. 15:14; 16:13 ■ 17:7 Zeb. 2:12; 34:8; Pend. 16:20; Yesh. 30:18 ■ 17:8 Zeb. 1:3

herbirsige öz yolliri boyiche, qilghan emellirining méwisi boyiche teqsim qilish üçün, insan wijdanini sinaymen. □ ■ 11 Xuddi özi tughmighan tuxumlarni bésiwalghan kekliktek, haramdin bayliqlargha érishken kishimu shundaq bolidu; künlirining yérimi ötmeyla érishkinidin ayrılidu, u axirida exmeq bolup chiqidu. □

12 Shan-shereplik bir text, ezeldin yuqirigha tiklen'gen, del bizning bashpanahimiz bolghan jaydur; 13 i Perwerdigar, Sen Israilning ümidisen! Sendin waz kechken hemmeylen yerge qarap qalidu; Sendin yiraqlashqanlar tupraqta yatqanlar arisida tizimlinidu; chünki ular hayatlıq sulirining menbesi bolghan Perwerdigardin waz kechken. ■ 14 Méni saqaytqin, i Perwerdigar, men shuning bilen jezmen saqaytilimen! Méni qutquzghin, shuning bilen jezmen qutquzulimen! — Chünki Özüng

□ 17:10 «insan **wijdanini sinaymen**» — «wijdan» ibraniy tilida «börek» dégen bilen ipadilinidu. ■ 17:10 1Sam. 16:7; Zeb. 7:9 □ 17:11 «Xuddi özi **tughmighan tuxumlarni bésiwalghan kekliktek...**» — bashqa birxil terjimisi: «Xuddi tuxumlarni bésip lékin töreldürmeye díghan bir kekliktek...». ■ 17:13 Zeb. 73:27; Yesh. 1:28; Yer. 2:13; Yuh. 8:8

méning medhiyemdursen! □ 15 Mana, ular manga:
 — Perwerdigarning söz-béshariti qéni?! Qéni, u
 emelge ashurulsun!» — deydu. ■ 16 Lékin men
 bolsam, Sanga egeshkinimde «pada baqquchi»
 bolushtin héch qachqan emesmen, we ejel
 künini héch arzu qilmighanmen, — Sen bilisen!
 Aghzimdin barlıq chiqqanlar Séning yüz aldingda
 bolghan. □ 17 Manga wehime bolmighaysen;
 külpetlik künide Sen méning bashpanahimdursen.
 ■ 18 Manga ziyankeşlik qilghuchilar yerge qarap
 qalsun, lékin méni yerge qaratmighaysen! Ular
 dekke-dükkige chüshsun, lékin méni dekke-dükkige
 chüshürmigeysen; ularning bésigha külpet künini
 chüshürgeySEN; ularni ikki hessilik halaket bilen
 üzül-késil pachaqlap tashlighaysen! ■

*«Shabat» küni – yeni shembe küni, yeni dem élish
 küni – rehim pursiti*

-
- 17:14 «méni **qutquzghin, shuning bilen jezmen qutquzulim!**» — bu ayettiki «qutquzush» hergiz Yeremiyaning öz hayatining aman-ésen saqlinishini tilishila emes. Muhim ish shuki, u bu ayettiki gep bilen 1-11-ayetlerdiki bészaretke, bolupmu: «Qelb hemmidin aldamchi, uning dawasi yoqtur» dégen'ge bolghan inkasi. U birinchidin özining, ikkinchidin xelqining qelbining gunahining toluq tügitilishi (saqaytilishi)ni tileydu. «Dawasi yoq» qelbni bolsa peqet hemmige qadir bir Xuda saqaytalaydu. Bu ish del «yéngi ehde»din ibaret – 31:31-34ni körüng. ■ 17:15 Yesh. 5:19; 2Pét. 3:4
 - 17:16 «pada **baqquchi**» — shübhisizki, peyghemberning xelqqe bolghan rolini körsitudu. «Lékin men bolsam, Sanga egeshkinimde «pada baqquchi» bolushtin héch qachqan emesmen» dégenning bashqa birxil terjimisi: «Men bolsam, balayi'apetni chüshürüş üchün Sanga ésilmidim!» ■ 17:17 Yer. 16:19 ■ 17:18 Zeb. 35:4-5; 40:14-15; Yer. 15:15

19 Perwerdigar manga mundaq dégen: — Barghin, Yehuda padishahliri sheherge kirdighan we chiqidighan «Xelqning baliliri» dégen derwazida, hemde Yérusalémning barliq derwazilirida turghin, ulargha mundaq dégin:

— □ **20** Perwerdigarning sözini anglanglar, i mushu derwazilardin kirdighan Yehudaning padishahliri, barliq Yehuda we Yérusalémda turuwatqan xalayiq! **21** Perwerdigar mundaq deydu: — Öz jéninglarga hézi bolunglar! «shabat» künide héchqandaq yükni köturmenglar, Yérusalémning derwaziliridin héchnersini épkirmenglar; ■ **22** shabat künleride öyliringlardin héch yükni kötürüp élip chiqmanglar, we héchqandaq emgek qilmanglar; belki Men atabowiliringlarga buyrughinimdek, shabat künini Özümge atalghan muqeddes bir kün dep qaranglar. □ ■ **23** Lékin ular héch anglimighan yaki qulaq salmighan, belki anglimasliqqa hem terbiyini qobul qilmasliqqa boynini qattiq qilghan. ■ **24** Shundaq boliduki, siler awazimni köngül qoyup anglisanglar, — deydu Perwerdigar,

□ **17:19** «shabat kündi» — bu bésaret (19-27-ayet)ning témisi «shabat kündi», yeni shembe kündi, yeni dem élish kündi. Xuda mushu yerde bu kün arqılıq xelqige méhir-shepqitini körsetmekchi. ■ **17:21**

Neh. 13:19 □ **17:22** «shabat künleride öyliringlardin héch yükni kötürüp élip chiqmanglar, we héchqandaq emgek qilmanglar... shabat künini Özümge atalghan muqeddes bir kün dep qaranglar» — oqurmenkerge ayanki, Xuda Musa peyghember arqılıq Yehudiylargha, «shabat kündi» (shembe kündi)ni Özini séghinishqa, héchqandaq méhnet qilmay her adem we mal-waranning dem alidighan kündi bolsun dep buyrughan. ■ **17:22** Mis. 20:8; 23:12; 31:13; Ez. 20:12 ■ **17:23** Yer. 11:10; 13:10; 16:12

— yeni shabat künide sheher derwaziliridin héch yükni élip kirmisenglar we héch emgek qilmasliq arqiliq shabat künini Manga pak-muqeddes bir kün hésablisanglar, ²⁵ bu sheher derwaziliridin Dawutning textige olturidighan padishahliri we emirliri jeng harwilarigha olturnup we atlargha minip kiridu; ular, ularning emirliri, Yehudadikiler we Yérusalémda turuwatqanlarmu kirip-chiqishidu; bu sheher mengü awat bolidu. ■ ²⁶ Shundaq qilsanglar, xelqler Yehuda sheherliridin, Yérusalém etrapidiki yézilardin, Binyaminning zéminidin, *gherbtki* «Shefelah» égizlikidin, jenubtiki *taghliqtin*, Yehudadiki jenubiy bayawanlardin Perwerdigarning öyige «köydürme qurbanlıq»lar, «inaqliq qurbanlıqları», «ashliq hediye»ler we xushbuylarni tutup, *Perwerdigargha bolghan* rehmetlirini éytishqa kiridighan bolidu. ²⁷ Lékin siler Manga qulaq salmisanglar, yeni shabat künini Özümge pak-muqeddes hésablimay, shabat künide Yérusalémning derwaziliridin yük kötürüp kirsenglar, emdi Men derwazilargha bir ot yaqimen, u Yérusalémdiki

ordilarni yewétidu, uni héch öchürelmeydu.□

18

Sapalchidin alghan sawaq

1 Bu söz Perwerdigardin Yeremiyagha kélip, mundaq déyildi: —

2 «Ornungdin tur, sapalchining öyige chüshkin, Men sanga sözlirimni anglitimen».

3 Shunga men sapalchining öyige chüshtum; we mana, sapalchi ghaltek üstide bir nersini yasawatqanidi. **4** U séghiz laydin yasawatqan qacha turup-turup qoli astida buzulatti. Shu chaghda sapalchi shu laydin özi layiq körgen bashqa bir qachini yasaytti.

5 We Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: — **6** «I Israil jemeti, bu sapalchi qilghandek Men sanga qilalmamdim? — deydu Perwerdigar. — Mana, séghiz layning sapalchining qolida bolghinigha oxshash, siler Méning qolumdisiler, i Israil jemeti. ■ **7** Bezide Men melum bir el,

□ **17:27** «Lékin siler Manga qulaq salmisanglar, yeni shabat künini Özümge pak-muqeddes hesablimay, ... emdi Men derwazilargha bir ot yaqimen, u Yérusalémdiki ordilarni yewétidu...» — bu 19-27-ayetlerning intayin muhim bir alahidiiliği we ehmiyiti bar. Perwerdigar Israilgha méhri-shepqitini bildürüş üçün, Öz Tewrat-qanunining teleplirini peqet birla perman'gha, yeni «shabat künini hörmətləngər» dégen'ge yighthinqaylaqlaydu; ular peqet mushu addiy telepkila emel qilsa, U ularning pes ehwalini pütünley özgerteleyti. Shundaq bolsimu, ular beribir yenila bu kichik perman'gha emel qılgalmıghan. Ademlerning insaniy gunah tebiiti herdaim shundaqtur! ■ **18:6** Yesh. 45:9; 64:8; Rim. 9:20

melum bir memliket toghruluq, yeni uning yulunushi, buzulushi we halak qilinishi toghruluq sözleymen; ■⁸ shu chagh Men agahlandurghan shu el yamanliqidin towa qilip yansa, Men ulargha qilmaqchi bolghan yamanliqtin yanimen. ⁹ Men yene bezide melum bir el, melum bir memliket toghruluq, yeni uning qurulushi we tikip östürülüshi toghruluq sözleymen; ¹⁰ shu chagh shu el köz aldimda yamanliq qilip awazimni anglimisa, Men yene ulargha wede qilghan, ularni beriketlimekchi bolghan yaxshiliqtin yanimen.

¹¹ Emdi hazir Yehudadikilerge we Yérusalémda turuwatqanlargha mundaq dégin: — «Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men silerge yamanliq teyyarlawatimen, silerge qarshi bir pilan tüziwatimen; shunga herbiringlar rezil yolunglardin yéninglar, yolliringlarni we qilmishlirninglarni tüzitinglar.■

¹² — Lékin ular: «Yaq! Xam xiyal qilma! Biz öz pilanlirimizgha egishiwérimiz, öz rezil könglimizdiki jahilliqimiz boyiche qiliwérimiz» — deydu.□ ■

¹³ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Eller arisidin: «Kim mushundaq ishni anlap baqqan?!» dep soranglar. «Pak qiz» Israil dehshetlik yirginchlik ishni qilghan! ■ ¹⁴ Liwan qarliri aydaladiki qiyaliqtin yoqap kétemdu? Üning yiraqtin chüshken muzdek suliri qurup kétemdu? ¹⁵ Lékin Méning xelqim bolsa Méni untughan; ular yoq bir nersilerge xushbuy

■ **18:7** Yer. 1:10 ■ **18:11** 2Pad. 17:13; Yer. 7:3; 25:5; 26:13; 35:15

□ **18:12** «Yaq! **Xam xiyal qilma!**» —ibraniy tilida «Yaq! Ümid yoq!». ■ **18:12** Yer. 2:25 ■ **18:13** Yer. 2:10

yaqidu; mana, bular ularni yashawatqan yolidin, yeni qedimdin bolghan yollardin putlashturup, kötürlülüp tüz qilinmighan bir yolda mangdurghan. ■ ¹⁶ Shuning bilen ularning zéminini dehshet basidighan hem daim kishiler ush-ush qilidighan obyékt qilidu; uningdin ötüwatqanlarning hemmisini dehshet bésip, beshini chayqishidu. □ ■ ¹⁷ Men xuddi sherqtin chiqqan shamaldek ularni düshmen aldida tarqitiwétimen; Men balayı'apet künide ulargha yüzümni emes, belki arqamni qilimen». □ ■

Yeremiya özige ziyankeşlik qilghuchilarining yamanlıqını öz beshigha chüshürüshini tileydu

18 Kishiler: «Kélinglar, Yeremiyagha qest qilayli; chünki ya kahinlardin qanun-terbiye, ya danishmenlerdin eqil-nesihet ya peyghemberlerdin sözbésharet kemlik qilmaydu. Kélinglar, tilimizni bir qilip uning üstidin shikayet qilayli, uning sözliridin

-
- **18:15** Yer. 2:32; 3:21; 6:16; 13:25 □ **18:16** «... ularning zéminini dehshet basidighan hem daim kishiler ush-ush qilidighan obyékt qilidu; uningdin ötüwatqanlarning hemmisini dehshet bésip, beshini chayqishidu» — bu heriketler (ush-ush qilish, bashni qayqishish) belkim heyran bolghanliqi, yaki mazaq qilghanliqini bildürudu. ■ **18:16** Yer. 12:11; 19:8; 49:13; 50:13
 □ **18:17** «sherqtin chiqqan shamal» — Qanaanda (Pelestinde), adette hemmini qurutidighan, chang-topa tarqitidighan dehshetlik shamal bolidu. ■ **18:17** Yesh. 27:8; 29:6; Yer. 4:11,12,13; 13:24

héchqaysisigha qulaq salmayli» – déyishti. □ ■

19 — I Perwerdigar, manga qulaq salghaysen; manga qarshilishidighanlarning dewatqanlirini anglichaysen. **20** Yaxshiliqqa yamanliq qilish bolamdu? Chünki ular jénim üchün ora kolighan; men ulargha yaxshi bolsun dep, ghezipingni ulardin yandurush üchün Séning aldingda *dua qilip* turghanliqimni ésingde tutqaysen. **21** Shunga baliliringni qehetchilikke tapshurghaysen, qilichning bisigha élip bergeysen; ayalliri baliliridin juda qilinip tul qalsun; erliri waba-ölüm bilen yoqalsun, yigitler jengde qilichlansun. ■ **22** Ularning üstige basmichilar ni élip kelginingde öyliridin nale-peryad anglansun; chünki ular méni tutushqa ora kolighan, putlirim üchün qismaqlarni yoshurun salghan. **23** Emdi Sen, i Perwerdigar, ularning méni qetl qilishqa bolghan qestlirining hemmisini obdan bilisen; ularning qebihliklirini kechürmigeysen, ularning gunahlirini közung aldidin yumighaysen; belki ular Séning aldingda yiqtilsun; gheziping chüshken künide ularni bir terep qilghaysen.

□ **18:18** «Kélinglar, **Yeremiyagha quest qilayli; chünki ya kahinlardin qanun-terbiye, ya danishmenlerdin eqil-nesihet ya peyghemberlerdin söz-bésharet kemlik qilmaydu**» — ular Yeremiyani questlep öltürüşke bahane-seweb tapmaqchi idi. Körünerlikki, shu chaghdiķi Tewrat-qanun öğitudighan kahinlar, «danishmenler» we atalmish «peyghemberler» Yeremianing sözi togruluq süküt qilatti yaki ulargha zit sözlerni qilatti. Ular: «Biz beribir diniy ademlermiz, diniy erbablarning sözini anglawatimiz» dep Xudaning sözini ret qilip Yeremiyani öltürüşni questleytti. ■ **18:18** Yer. 9:7; Mal. 2:7 ■ **18:21** Zeb. 109:10

19

Chéqilghan kozidin alghan sawaq

¹ Perwerdigar mundaq deydu: — Barghin, sapalchidin bir sapal kozini alghin; andin elning aqsaqalliridin we kahinlarning aqsaqalliridin birnechchini apirip, ² «Sapal parchiliri» derwazisigha yéqin bolghan «Hinnomning oghlining jilghisi»gha béríp shu yerde Men sanga éytidigan sözlerni jakarlighin. □ ³ Mundaq dégin: — Perwerdigarning sözini anglanglar, i Yehudaning padishahliri we Yérusalémdikiler! Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men mushu yerge balayi'apetni chüshürimenki, kimki uni anglisila qulaqliri zingildap kétidu.

■ ⁴ Chünki bu xelq Mentin waz kéchip, bu yerni Manga «yat» qilghan, uningda ne özliri, ne ata-bowliri, ne Yehuda padishahliri héch tonumighan bashqa ilahlargha xushbuy yaqqan; ular bu yerni gunahsizlarning qanliri bilen toldurghan. ■ ⁵ Ular Baalgha öz balilirini köydürme qurbanlıqlar süpitide köydürüş üchün Baalning «yuqiri jaylar»ini qurghan; Men bundaq bir ishni héchqachan buyrup baqmighan, héch

□ **19:2 «Hinnomning oghlining jilghisi»** — bezide «Hinnomning jilghisi» (ibraniy tilida «Ge-Hinnom») dep atilidi. Körünüp turuptiki, belkim sapalchilar shu yerde sapal parchilirini tashliwétetti. Kéyin, xelq shu yerge herxil exletlerni tökkekhe, u yer «dozax»ning bir simwoli bolup qalghan. Shuning bilen «ge-hinnom» dégen söz «dozax»ni bildüridighan söz bolup qalghan. Ereb tili argiliq bu söz «jehennem» sheklide uyghur tiligha kirgen. ■ **19:3** 1Sam. 3:11; 2Pad. 21:12

■ **19:4** Yesh. 65:11; Yer. 2:13,17,19; 5:7,19; 7:6; 15:6; 17:13

éytmighan, u hergiz oyumgha kirip baqmighan.

6 Shunga mana, shundaq künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — bu yer kelgüside «Tofet», yaki «Hinnomning oghlining jilghisi» dep atalmaydu, belki «Qetl jilghisi» dep atilidu. ■ **7** Men bu yerde Yehuda hem Yérusalémning pilan-tedbirlirini quruq qiliwétimen; Men ularni düshmenlirining qilichi bilen, yeni janlirini izdigüchilerning qolida yiqtimen; Men jesetlirini asmandiki uchar-qanatlargha we yer-zémindiki haywanatlargha ozuq bolushqa bériwétimen. ■ **8** Men bu sheherni dehshet basidighan hem kishiler ush-ush qilidighan obyékt qilimen; uningdin ötüwatqanlarning hemmisi uning barliq yarawabaliri tüpeylidin dehshet bésip üshqirtidu.

9 Men ularni düshmenlirining hem janlirini izdigüchilerning qattiq qistaydighan qorshawining bésimi astida oghullirining göshini hem qizlirining göshini yeydighan qilimen, ularning herbiri öz yéquinining göshini yeydu. ■

10 Emdi sen özüng bilen bille aparghan hemrahliringning köz aldida héliqi kozini chéqiwetkin; **11** shundaq qilip ulargha mundaq dégin: — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Birsi sapalchining kozisini qaytidin héch yasiyalmighudek derijide chéqiwetkinidek Menmu bu xelq we bu sheherni shundaq chéqiwétimen. Ular jesetlirini Tofette kömidu, hetta kömgüdek yer qalmighuche. ■

12 Men bu yerni we buningda turuwatqanlarnimu

■ **19:6** Yer. 7:32 ■ **19:7** Yer. 15:3; 16:4 ■ **19:9** Law. 26:29;
Qan. 28:53; Yigh. 4:10 ■ **19:11** Yer. 7:32

mushundaq qilimen, — deydu Perwerdigar,
— bu sheherni Tofetke oxshash qilimen. □

13 Yérusalémdiki öyler we Yehuda padishahlirining öyliri, — yeni ularning ögziliride turup asmandiki barliq yultuz-seyyarilerge xushbuy yaqqan we Mendin bashqa yat ilahlargha «sharab hediye»lerni tökken barliq öyliri xuddi Tofet dégen jaydek bulghan'ghan jaylar bolidu. ■

14 We Yeremiya Perwerdigar uni besharet bérishke ewetken Tofettin qaytip kélip, Perwerdigarning öyining hoylisigha kirip turup barliq xelqqe mundaq dédi: **15** — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men bu sheher we uning barliq sheherlirige qarap éytqan balayı'apetning hemmisini ularning beshigha chüshürimen; chünki ular boynini qattiq qilip Méning sözlirimni héchqachan anglimigan. ■

20

Yeremiyaning derrige bésilip, qamap qoyulushi

□ **19:12** «Tofet» — bu yer toghruluq 7:31ni we izahatni körüng. «Tofet» dégen söz ibraniy tilida «ochaq» hem «uyat» dégennimu bildürüdu. U yene «tükürük» dégen sözning ahangighimu oxşap kétidu. Bu yer «Hinnomning oghli (Ibn-Hinnom)ning jilghisi»gha jaylashqan, Yérusalém shehirining jenubiy teripide idi. Xelq ashu yerde exletlerni we napak nersilerni tashlap köyüretti. Shuning bilen u intayin «haram», eng bulghan'ghan jay dep hésablandi.

■ **19:13** Yer. 7:18 ■ **19:15** Yer. 7:26; 17:23

1 Emdi Immerning oghli, kahin Pashxur — u Perwerdigarning öyide «amanliq saqlash bégı»mu idi, Yeremiyaning bu besharetlerni bergenlikini anglidi. **2** Pashxur Yeremiya peyghemberni urghuzdi we uning putini Perwerdigarning öyidiki «Binyaminning yuqiri derwazisi»ning yénidiki taqaqqa saldi. □ **3** Ikkinchı künü, Pashxur Yeremiyani taqaqtin boshattı; Yeremiya uninggha: — Perwerdigar ismingni Pashxur emes, belki «Magor-missabib» dep atidi, dédi. □ **4** — Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men séni özüngge we barlıq aghiniliringge wehime salghuchi obyékt qilimen; ular düshmenlirining qılıchi bilen yiqlidü; sen öz közüng bilen buni körisen; Men barlıq Yehudani Babil padishahining qoligha tapshurimen; u ularni Babilgha sürgün qılıp élip kétidu hemde ularni qilich bilen uridu. **5** Men bu sheherning hemme bayliqlırı — barlıq mehsulatlırı, barlıq qimmet nersilırı we Yehuda padishahlirining barlıq xezinilirini düshmenlirining qoligha tapshurimen; ular ularni olja qılıp buliwélip Babilgha élip kétidu. ■ **6** Sen bolsang, i Pashxur, hemme öydikiliring birge sürgün bolup kétisiler; sen Babilgha kélisen; sen shu yerde dunyadin kétisen, shu yerge kömülisen; sen hem séning yalghan besharetliringge qulaq

□ **20:2** «Pashxur Yeremiya peyghemberni ... taqaqqa saldi» — «taqaq»ibraniy tilida «burighuch» dégen bolup, peqet ademning putlirini tutupla qalmay, yene belkim bedinini burap ademni qiyinaydighan bixil eswab idi. □ **20:3** «Perwerdigar ismingni Pashxur emes, belki «Magor-missabib» dep atidi» — «Pashxur»ning menisi belkim «erkinlik». «Magir-missabib» — «terep-tereplerni wehime basidu» dégen menide. ■ **20:5** Yer. 15:13; 17:3

salghan aghiniliringmu shundaq bolidu.

Yeremiya yene dad kötüridu

7 I Perwerdigar, Sen méni qayil qilip *peyghemberlikke* köndürdüng, men shundaqla köndürüldüm; Sen mendin zor kelding, shundaqla ghelibe qilding; men pütün kün tapa-tenining obyékti bolimen; hemme kishi méni mazaq qılıdu. □ **8** Men qachanla söz qilsam, «Zorawanlıq hem bulangchılıq kéliodu» dep jakarlıshim kérek; shunga Perwerdigarning sözi méni pütün kün ahanet we mesxirining obyékti qılıdu. ■ **9** Lékin men: «Men uni tilgha almaymen, we yaki Uning nami bilen ikkinchi söz qilmaymen» désem, Uning sözi qelbimde lawuldap ot bolup, söngeklirimge qapsalghan bir yalqun bolidu; ichimge sighdurushqa halim qalmay, éytmay chidap turalmaymen. **10** Shundaq, qiliwérimen, gerche men nurghun kishilerning pichirlashqan qestlirini anglisammu; terep-tereplerni wehime basidu! «Uning üstdidin erz qilinglar! Uning üstdidin erz qilayli!» dep, barlıq ülpət-hemrahlirim putliship kétishimni paylap ýürmekte; ular «U belkim

□ **20:7** «**Sen méni ... köndürdüng...**» — «köndürdüng» dégen bu sözni sherhlesh sel tes. Adette u «ézitquluq qilish», «aldash» dégenni bildürudu. Tewrat, «Hosh.» 2:14-ayette bolsa u «köngül élish»ni bildürudu. Töwendiki ayetler (8-13)ge qarighanda Xuda Yeremiyanı héch aldimidi — uning peyghemberlikining japa-musheqqetlikini aldin'ala uningha körsetken (mesilen, 1-babta). Shunga bizningche «köndürüş» toghra kéliodu; shundaq déginimiz bilen, Yeremiya mushu yerde belkim, «manga duch kelgen japa-musheqqetler esli oylighinimdin köp», «**Sen méni aldap qoydung**» dégenni puritip dadlıghan bolushimu mumkin. ■ **20:8** Yesh. 57:4

aldinar, shundaq bolghanda biz uning üstidin ghelibe qilimiz, uningdin intiqam alalaymiz» déyishiwatidu. □ 11 Lékin Perwerdigar bolsa qudretlik we dehshetlik bir palwandek men bilen billidur; shunga manga ziyankeshlik qilghuchilar putliship ghelibe qilalmaydu; ular muweppeqiyet qazanmighachqa, qattiq xijil bolup yerge qarap qalidu; ularning bu reswachiliqi menggülük bolup, hergiz untilmaydu. ■ 12 Emdi Sen, i heqqaniylarni sinaydighan, insanning wijdani we qelbini köridighan samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, ularning üstige bolghan qisasingni manga körgüzgeysen; chünki men dewayimni aldinggha qoyghanmen. □ ■

13 Perwerdigarni kùy éytip maxtanglar, Uni medhiyilengler; chünki Ü namrat kishini rezillik qilghuchilardin qutquzghan. □

Qamaqtin chiqip yene chüshkünlükke chüshüsh

14 Méning tughulghan künümge lenet bolsun; apam méni tughqan küni mubarek bolmisun!

■ 15 Atamgha xewer élip: «sanga oghul bala tughuldi!» dep uni alamet shadlandurghan ademge lenet bolsun! ■ 16 Bu adem Perwerdigar

□ 20:10 «terep-tereplerni **wehime basidu**» — ibraniy tilida «magor-missabib». 3-ayettiki izahatni körüng. ■ 20:11 Yer. 1:8,19; 15:20; 17:18; 23:40 □ 20:12 «heqqaniylarni **sinaydighan, insanning wijdani we qelbini köridighan...**» — «wijdan» ibraniy tilida «börek» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ 20:12 Yer. 11:20; 12:3; 15:15; 18:19-23 □ 20:13 «**U namrat kishini rezillik qilghuchilardin qutquzghan**» — «namrat kishi» belkim Yeremianing özini körsitudu. ■ 20:14 Yer. 15:10 ■ 20:15 Ayup 3:3

rehim qilmay ghulatqan sheherlerdek bolsun; u etigende nale, chüshte alaqzadilik chuanqanlirini anglisun – □ ■ 17 chünki u méni baliyatqudin chüshkinimda öltürüwetmigen; apam méning görüm bolsiidi, uning qorsiqi men bilen teng hemishe chong bolsiidi! 18 Némishqa men jama-musheqqet, azab-oqubetni körüşkə, künlimni xijalet-ahanet ichide ötküzüşkə baliyatqudin chiqqandimen?■

21

Perwerdigar Yérusalémni düshmenlerge tapshuridu

¹ Padishah Zedekiya Malkiyaning oghli Pashxurni hem Maaséyahning oghli, kahin Zefaniyani ewetkende, Yeremiyagha Perwerdigardin

□ 20:16 «Atamgha xewer élip: «Sanga oghul bala tughaldi!» dep uni alamet shadlandurghan ademge lenet bolsun! (15-ayet)
Bu adem Perwerdigar rehim qilmay ghulatqan sheherlerdek bolsun...» — peyghemberning özining qayghu-hesrettin chiqqan bu achchiq sözlirini shübhesisizki, Xudaning yolyoruqı bilen biz üçhün xatiriligidini bilen, biz: «Xuda bularni choqum emelge ashurghan», dep qarimaymiz. Peyghemberning bu sözlirini xatirileshtiki meqsiti bizning peyghemberning shunche qiynilip ketkenlikini obdan chüshinishimiz üchündür. ■ 20:16 Yar. 19 ■ 20:18 Ayup 3:20

töwendiki munu bir söz keldi: — □ 2 (*Ular*: «Biz üchün Perwerdigardin yardım sorighin; chünki Babil padishahi Néboqadnesar bizge hujum qilidu; Perwerdigar Özining ötkenki karamet qilghan ishliri boyiche, bizgimu oxshash muamile qilip, uni yénimizdin yandurarmikin?» — *dep soridi*.
 3 Yeremiya ulargha: — Zedekiyagha mundaq denglar, — dédi)

4 — Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu:
 — Mana, Men qolliringlar tutqan, silerni qorshiwalghan Babil padishahi hem kaldiylerge sépil sirtida jeng qilishqa ishlitidighan, jeng qorallirninglarni qayriwétimen we bularni bu sheherning otturisida yighiwalimen; □ 5 Men Özümmu sozulgahan qolum we küchlük bilikim bilen, ghezipim bilen, qehrim bilen we hessilen'gen achchiqim bilen silerge jeng qilimen! 6 Men bu sheherde turuwatqanlarni, insan bolsun, haywan bolsun urimen; ular dehshetlik bir waba bilen ölidu.
 7 Andin kényin, — deydu Perwerdigar, — Yehuda padishahi Zedekiyani, xizmetkarlirini, xelqni, yeni bu sheherde wabadin, qilichtin we qehetchiliktin qélip qalghanlar bolsa, Men ularni Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha, ularning

-
- 21:1 «Malkiyaning oghli Pashxur» — démisekmu, bu 20-babtiki «Pashxur» emes; lékin bu Pashxurmu kényinki waqtarda Yeremiyagha ziyankeşlik qilidighan adem bolidu (29:25-27ni körün). «Zefaniya» bolsa özining musteqil közqarishi yoq bolghan yene bir «yumilaq tawuz»gha oxshaydu. (29:29diki weqeni körün). U belkim axirda Babilning «qarawul bégı» teripidin ölümge mehkum qilin'ghan «Zefaniya»gha oxshash adem idi (52:24-27ni körün).
- 21:4 «kaldiyler» — démisekmu, «kaldiyler» Babillqlarni, bolupmu Babil leshkerlirini körsitudu.

düşmenlirining qoligha we jénini izdigüchilerning qoligha tapshurimen; Néboqadnesar ularni qilich tighi bilen uridu; u ne ularni ayimaydu, ne ulargha ichini héch aghritmaydu, ne rehim qilmaydu.

8 Lékin sen bu xelqqe mundaq déyishing kérek: «Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men aldınglarda hayat yoli we mamat yolini salimen; □

9 kim bu sheherde qalmaqchi bolsa, qilich, qe-hetchilik we waba bilen ölidu; lékin kim sheherdin chiqip, silerni qorshiwalghan kaldiylerge teslim bolsa, u hayat qalidu; uning jeni özige alghan oljidek bolidu. ■ **10** Chünki Men bu sheherge yaxshılıq üçün emes, belki yamanlıq qilish üçün yüzümni qaratquzdum, — deydu Perwerdigar; u Babil padishahining qoligha tapshurulidu, u uni ot sélip köydüriwétidu.

Ordidikiler toghruluq

11 We Yehuda padishahining jemeti toghruluq Perwerdigarning sözini anganglar: — **12** I Dawutning jemeti, Perwerdigar mundaq deydu: — her etigende adalet bilen höküm chiqiringlar, bulan'ghan kishini ezgütchining qolidin qutquzunglar; bolmisa, qilghanliringlarning rezilliği tüpeylidin, qehrim partlap, ottek hemmini köydürudu; uni öchüreleydihan héchkim bolmaydu;

□ **21:8** «lékin sen bu xelqqe mundaq déyishing kérek» — «bu xelq» Yérusalémda qamilip qalghan xelqni körsitudu. ■ **21:9** Yer. 38:2

- ■ 13 Mana, Men sanga qarshidurmen, i jilgha üstide, tüzlengliktiki qiyada olturghuchi, yeni «Kim üstimizge chüshüp hujum qilalisun, kim öylirimizge bésip kirelisun?!» dégüchi, — deydu Perwerdigar.
- 14 Men silerning qilmishinglarning méwisi boyiche silerge yéqinliship jazalaymen, — deydu Perwerdigar; we Men uning ormanlıqida bir ot yaqimen, u bolsa uning etrapidiki hemmini köydürüp tügitidu. □ ■

22

Padishahqa éytılghan bir söz

-
- 21:12 «**I Dawutning jemeti, ...: — her etigende adalet bilen höküm chiqiringlar**» — qarighanda, padishahning sotliri etigende ötküzületti. Yene kélip «her etigende» dégen ibare belkim «adalet birinchi ish bolsun, her künide eng muhim ish bolsun» dégen köchme menide ishlitilgen bolushi mumkin. ■ 21:12
Yer. 22:3 □ 21:13 «**jilgha üstide... qiyada olturghuchi...**» — bizningche bu ordida olturghan padishah-emirlerni körsitudu. Eslide padishah ordisining qurulushi üçhün, Yérusalém diki ikki tagh arisidiki kichik jilgha «tüzlenglik» qılıp tindurulghan andin uning üstige orda qurulghan. Shundaq qılıp Kidron jilghisi üstide, — yeni «pelekke taqashqan» bir intayin bixeter jayda — orda körünnetti. Démek, bu sözler padishah hem ordidikilerge éytılghan bolushi kérek. Bezi terjimanlar bu ayet Yérusalém shehirini körsitudu, dep qaraydu. Padishahning ordisining alahide ehwali we keynidiki ayetlerge qarighanda, bizningche u ordidikilerning özlirini körsitudu. □ 21:14 «**Men uning ormanlıqida bir ot yaqimen**» — «ormanlıq» némin körsitudu? Ordining bir pexri bolghan Sulayman padishah bina qilghan heywetlik «Liwan ormanlıqi öyi» (Liwanning kédir yaghichidin yasalghan) idi. 22:6nimu körüng. ■ 21:14 Yer. 17:27

1 Perwerdigar manga mundaq dédi: «Barghin, Yehuda padishahining ordisigha chüshüp bu sözni shu yerde qilghin: — □ **2** Perwerdigarning sözini angla, i Dawutning textige olturghuchi, Yehuda padishahi — Sen, elemdar-xizmetkarliring we mushu derwazilardin kirip-chiqidighan xelqing,

3 Perwerdigar mundaq deydu: Adalet we heqqaniyliq yürgüzüngr; bulan'ghan kishini eggüchining qolidin qutquzunglar; musapirlarni, ýetim-yésirlerni we tul xotunlarni héch xarlimanglar yaki bozek qilmanglar, gunahsiz qanlarni bu yerde tökmenglar. ■ **4** Siler bu emrlerge heqiqeten emel qilsanglar, emdi Dawutning textige olturghan padishahlar, yeni ular, ularning emeldar-xizmetkarliri we xelqi jeng harwilirigha olturup we atlargha minip bu öyning derwaziliridin kirip chiqishidu. □ ■ **5** Biraq siler bu sözlerni anglimisanglar, Men Öz namim bilen qesem ichkenki, — deydu Perwerdigar, — bu orda bir xarabe bolidu. □

6 Chünki Perwerdigar Yehuda padishahining öyi

-
- **22:1** «Barghin, **Yehuda padishahining ordisigha chüshüp bu sözni shu yerde qilghin» — bizningche, bu söz belkim Zedekiyadin ilgiriki bir padishahqa éytighan bolsa kérek, chünki bu söz birxil «qutquzush» ümidini élip kéletti; lékin 21-bab, 12-14-ayetlerde Zedekiya peqet «jazalash»ni kütidu (uningha ikki xil jaza élip kélinidu). ■ **22:3** Yer. 7:6; 21:12 □ **22:4** «Dawutning textige olturghan padishahlar, yeni ular, ularning emeldar-xizmetkarliri...» — mushu yerdiki «ular» ibraniy tilida «у». Melum bir zamanda Dawutning textige olturghan padishah peqet bir bolidu, elwette. ■ **22:4** Yer. 17:25 □ **22:5** «Men Öz namim bilen qesem ichkenki..» — ibraniy tilida «Men Özüm bilen qesem ichkenki...».**

toghruluq mundaq deydu: — Sen Manga xuddi Giléad, Liwanning choqqisidek bolghining bilen, berheq Men séni bir chöl-bayawan, ademler waz kechken sheherlerdek qilimen. □ 7 Men herbiri yaxshi qorallan'ghan weyran qilghuchilarni sanga qarshi ewetimen; ular «ésil kédirliringni» késiwétip, otqa tashlaydu. □ ■ 8 Nurghun eller bu sheherdin ötüp, herbiri yéqinidin: «Némishqa Perwerdigar bu ulugh sheherni bundaq qilghandu?» dep soraydu.■

9 We ular jawaben: «Chünki ular Perwerdigar Xudasining ehdisidin waz kéchip, bashqa ilahlargha choqunup ularning qulluqigha kirgen» — deydu.

1-bésharet – Yehoahaz padishahning jazasi

10 Ölginige yighlimanglar, uning üchün ahzalimanglar; belki sürgün bolghini üchün qattiq yighlanglar, chünki u öz yurtigha héchqachan

□ 22:6 «**Sen Manga xuddi Giléad, Liwanning choqqisidek...**» — Giléad we Liwan güzel ormanlıqları bilen dangqi chiqqan jaylardur. Yuqırıda éytqinimizdek, padishahning ordisi herxil yaghachlar bilen bázelenidi. □ 22:7 «**Men herbiri yaxshi qorallan'ghan weyran qilghuchilarni sanga qarshi ewetimen; ular «ésil kédirliringni» késiwétip, otqa tashlaydu**» — ordidiki chiraylıq yaghach tüwrük-yasaqlar toghruluq yuqırıcı 6-ayettiki izahatni körüng. ■ 22:7 Yer. 15:6 ■ 22:8 Qan. 29:23; 1Pad. 9:8

qaytip kelmeydu. □ 11 Chünki Yehuda padishahi Yosiyaning oghli, yeni atisi Yosiyaning ornigha textige olturghan, bu yerdin sürgün bolghan Shallum togruluq Perwerdigar mundaq deydu: U hergiz bu yerge qaytmaydu; □ 12 chünki u esir qilinip apirlighan yurtta ölidu, u bu zéminni ikkinchi körmeydu. □

□ 22:10 «Ölginige yighlimanglar, uning üchün ah-zarlimanglar; belki sürgün bolghini üchün qattiq yighlanglar...» — (izahat: — töwendiki 10-30-ayetler bolsa, Yehudaning üch padishahining jazasi togruluq besharetlerdin ibaret. Shunga, besharetler miladiyedin ilgiri 609-597-yillar mezgilide bérilgen; shübhisiszki, Yeremiyaningmu bu yerde ularni bir yerde bayan qilishning meqsiti, bu erzimes padishahlarni 23-babtiki besharetté körsitilgen «heqiqiy baqquchi» — yeni Mesih bilen sélishturushtin ibarettur. Padishahlar («xelqni baqquchi») eyiblik (22), Yérusalémdikiler özlirimu eyiblik (20-23), chünki ular bu padishahlar («baqquchilar»)ning eysh-ishretlik turmushigha qiziqqan, heshemetlik ordisidin pexirlen'gen; ular yene bu padishahlarning choqun'ghan butlirigha choqun'ghan, shuningdek ularning yat elning padishahliri («séning ashniliring») bilen bolghan ittipaqlishlirini toluq qollighan. Undaq ittipaqlishish Perwerdigargha tayanmasliqtin ibaret idi). (1-bésharet (10-12) togruluq izahat: — miladiyedin ilgiri 609-yili Yosiya padishah Misir padishahi Pirewn teripidin jengde öltürülgen. U adaletlik-diyonetlik padishah bolup, nurghun xelq uning ölümige qattiq ökünüshti. Yehoahaz textide üch ayla olturghan, andin miladiyedin ilgiri 609-597-yilliri Pirewn teripidin sürgün qilin'ghan. Bu besharet shu chaghda bérilishi kérek idi. Shunga besharettiki «ölgini» bolsa Yosiyani, «sürgün bolghini» bolsa Yehoahazni körsitudu). □ 22:11 «Shallum» — Yehoahazning birinchi ismi, menisi «hésab élish» bolghachqa, Yeremiya belkim uni mushu yerde qesten ishlitidu; uningdin hésab élinidighan bolidu. □ 22:12 «u esir qilinip apirlighan yurtta ölidu, u bu zéminni ikkinchi körmeydu.» — bu besharetning emelge ashurulushi togrhisida «2Pad.» 34:23ni körüng.

2-bésharet – Yehoakim padishahning jazasi

13 Öyini adilsizliq bilen, balixana-rawaqlirini adaletsizlik bilen qurghanning haligha way! U qoshnisini bikar ishlitip, emgikige héchqandaq heq bermeydu; □ ■ 14 u: «Özümge kengtasha bir ordini, azade rawaqlar bilen qoshup salimen; tamlirigha dérizilerni keng chiqirimen; tamlirini kédir taxtaylor bilen bázeymen, öylirini pereng sirlaymen» – deydu. *Uning haligha way!*

15 Sen kédir yaghichidin yasalghan taxtaylorlarni chaplap, *ata-bowliring* bilen besleshseng qandaqmu padishah bolushqa layiq bolisen? Séning atang yep-ichishke teshekkür éytip, adalet we durus ishlarni yürgüzgen emesmu? Shunga u buning yaxshiliqini körgen. □ 16 U möminlerning we namratlarning dewasini toghra sorighan; shunga xelqning ehwali yaxshi idi. Bundaq ish Méni tonushtin ibaret emesmu?» – deydu Perwerdigar. 17 — Biraq közung we könglüng bolsa peqet öz jazane-menpeetingge érishish, gunahsizlarning

□ 22:13 «**Öyini adilsizliq bilen, balixana-rawaqlirini adaletsizlik bilen qurghanning haligha way!...**» — bu Yehoakimni körsitudu. Bu bésharet (13-19, 20-23) Yehoakim toghruluq bésharet. «2Pad.» 23:34-24:6dimu xatirilen'gen, Pirewn Yehoahazni sürgün qilghandin kényin ukisi Yehoakimni «qonchaq padishah» bolushqa tikligen. U on bir yil textke olturghan, rezil padishah idi. Yehudiy tarixshunas Yoséfus Yehoakimning ölümü bésharettek bolghanlıqını xatirilgen (Yoséfusning «Qedimki ishlar»ı, 10-bab, 6:3). ■ 22:13 Law. 19:13; Qan. 24:14,15; Hab. 2:9 □ 22:15 «**Séning atang yep-ichishke teshekkür éytip, adalet we durus ishlarni yürgüzgen emesmu?**» — «atang» bolsa durus padishah Yosiya idi. «...yep-ichishke teshekkür éytip...» ibraniy tilida peqet sözmusöz bolsa: «u yégen we ichken...» déyildi.

qénini töküsh, zorluq-zumbuluq we bulangchiliq qilish peytini közlep tikilgendor.

18 Shunga Perwerdigar Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakim togruluq mundaq deydu: — Xelq uning ölümide: «Ah, akam! Ah, singlim!» dep ah-zarlar köturmeydu; yaki uning üchün: «Ah, bégim! Ah, uning heywisi!» dep ah-zarlar köturmeydu; ■ **19** u éshekning depnisidek kömülüdu, jesiti Yérusalém derwazilirining sirtigha chörüp tashlinidu.□ ■

Yérusalémdikilerge agah bérish

20 Liwan'gha chiqip peryad qil, Bashanda awazingni kötür, Abarimning choqqiliridinmu nale kötür; chünki séning «ashniliring»ning hemmisi nabut qilindi. □ **21** Men aman-ésen turghiningda sanga agahlandurdum; lékin sen: «Anglimaymen!» — déding. Yashliqingdin tartipla bundaq qilip Méning awazimgha qulaq salmasliq del séning

-
- **22:18** Yer. 16:4, 5, 6 □ **22:19** «u éshekning depnisidek kömülüdu, jesiti Yérusalém derwazilirining sirtigha chörüp tashlinidu» — Yehudiy tarixshunas Yoséfusning dégini boyiche bolghanda, Néboqadnesar uning jesitini Yérusalémning sépilidin sirtqa tashliwetkenidi. ■ **22:19** Yer. 15:3; 36:30 □ **22:20** «Liwan'gha chiqip peryad qil, Bashanda awazingni kötür, Abarimning choqqiliridinmu nale kötür» — bu üch jay (Liwan, Bashan, Abarim) hemmisi «yuqiri jay»lar idi. Israilning éghir bir gunahi bolsa «yuqiri jay»largha chiqip shu yerde butlарgha «tawapgah» yasap ulargha choqunushtin ibaret. Lékin ulargha «ashnilar» bolghan butlarning hemmisi düshmen teripidin buzulidu yaki bulinip kétidu (22-ayetnimu körüng). «Ashnilar» ikinchi menisi belkim ular ittipaqdash qilmaqchi bolghan «yat eller»nimu körsitudu (22-ayetnimu körüng).

yolung bolup kelgen. □ ■ 22 Shamal barliq «baqquchi»liringgha «baqquchi» bolup ularni uchurup kétidu, shuning bilen ashniliring sürgün bolushqa chiqidu; berheq, sen shu chaghda barliq rezilliking tüpeylidin xijil bolup reswa bolisen. □ 23 I «Liwan»da turghuchi, kédir derexliri üstige uwilighuchi, sen tolghaq tutqan ayalning azabliridek, derd-elemler beshinggha chüshkende qanchilik ingrap kétersen!□

3-bésharet, 24-30-ayet Koniya, yeni «Yehoakin» padishah sürgün qilinip qaytip kelmeydu

24 Öz hayatim bilen qesem ichimenki, — deydu Perwerdigar, — sen Yehoakimning oglili Koniya hetta ong qolumdiki möhürlük üzük bolsangmu,

□ 22:21 «Men aman-ésen turghiningda sanga agahlandurdum» — bu belkim Yeremiyadin ilgiriki peyghemberlerning sözlirini körsitudu. ■ 22:21 Yer. 5:23; 7:23-28; 11:7, 8; 13:10, 11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15 □ 22:22 «baqquchilar» — «baqquchilar», shübhisiszki, padishahlar, atalmish «peyghemberler» we kahinlarni körsitudu. «Ashnilar» bolsa belkim ular choqun'ghan butlarni hemde yene özi butlарgha choqun'ghan ittipaqdash qilmaqchi bolghan «yat eller»nimu körsitudu (22-ayetnimu körüng). □ 22:23 «qanchilik ingrap kétisen» — yaki, «némidégen échinarliq bolarsen-he!»

Men séni shu yerdin yulup tashlaymen; □
 25 Men séni jéningni izdigüchilerning qoligha we sen qorqqan ademlerning qoligha, yeni Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha we kaldiylerning qoligha tapshurimen. 26 Men séni hem séni tughqan anang ikkinglarni özünglar tughulmighan yat bir yurtqa chöriwétimen; siler shu yerde ölisiler. 27 Jéninglar qaytip kélishke shunche teshna bolghan bu zémin'gha bolsa, siler hergiz qaytip kélelmeyisiler. 28 Koniya dégen bu kishi chéqilghan, nezerge élinmaydighan sapal kozimu? Héchkim qarimaydighan bir qachimu? Emди néminishqa ular, yeni u we uning nesli bolghanlar chöriwétilgen, ular tonumaydighan bir yurtqa tashliwétilidu? 29 I zémin, zémin, zémin, Perwerdigarning sözini angla! 30 Perwerdigar mundaq deydu: — Bu adem «perzentsiz, öz künide héch ghelibe qilalmighan bir adem» dep yazghin; chünki uning neslidin héchqandaq adem ghelibe qilip, Dawutning textige olturup Yehuda arisida

□ 22:24 «**Sen Yehoakimning oghli Koniya hetta ong qolumdiki möhürlük üzük bolsangmu, Men séni shu yerdin yulup tashlaymen...**» — bu bésaret (24-30) Yehoakin (qisqa ismi, Koniya) padishah togruluqtur. Yehoakin miladiyeden ilgiri 597-yili atisi Yehoakimning ornini bésip, üch ayla textte olturghan. U rezil padishah bolup, Babil padishahi Néboqadnesar teripidin sürgün qilin'ghan. Bu ishlar «2Pad.» 23:34-24:6de xatirilen'gen). Emeliyyete Yehoakin (Koniya, yaki Yekonyiah) we Yehudaning barliq padishahliri Perwerdigarning hoquqining wekili bolghachqa, ularni uning «möhürlük üzük»i dégili bolatti. Oqurmenler bir padishahning «möhürlük üzük»ining özige shunche muhim we qedirlilik bolidighanlıqını tesewwur qilalaydu; eger Xuda «möhürlük üzük»ni tashliwetken bolsa, undaqta üzükte intayin yirginchlik bir ish choqum peyda bolghan bolushi kérek idi.

höküm sürmeydu. □

23

*Yalghan baqquchilar we heqiqiy baqquchi;
sürgünlüktil qaytip kelgen bir xelq, yéngi
baqquchilar*

¹ Méning yayliqimdiki qoylarni halak qilghuchi we tarqitiwetküchi pada baqquchilarning haligha way! — deydu Perwerdigar. □ ■ ² Shunga Israilning Xudasi bolghan Perwerdigar Öz xelqini shundaq bériwatqan baqquchilarqha mundaq deydu: «Siler Méning padamni tarqitiwetkensiler, ularni heydiwetkensiler we ularni izdimigensiler we ulardin héch xewer almighansiler; mana, Men silerning qilmishliringlarning rezillikini öz beshinglargha chüshürimen, — deydu Perwerdigar — ³ we padamning qaldisini bolsa, Men ularni heydiwetken barlıq padishahliqlardin yighimen, ularni öz yaylaqlırıgha qayturimen; ular awup köpiyidu. ⁴ Men ularning üstige ularni heqiqiy baqidighan baqquchilarни tikleymen; shuning bilen ular ikkinchi qorqmaydu yaki parakende bolmaydu, ulardin héchqaysisi kem bolmaydu, — deydu Perwerdigar. ■ ⁵ Mana, shu künler

□ **22:30** «Bu adem «perzentsiz, öz künide héch ghelibe qilalmigan bir adem» dep yazghin; chünki uning neslidin héchqandaq adem ghelibe qilip, Dawutning textige olturnup Yehuda arisida höküm sürmeydu» — bu 30-ayettiki muhim bir besharet toghruluq «Qoshumche söz»imizge qarang. □ **23:1** «yayliqimdiki qoylar» — Yehudiy xelqini körsitudu, elwette.

■ **23:1** Ez. 34:2 ■ **23:4** Ez. 34:11,12

kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Dawut üchün bir «Heqqaniy Shax»ni östürüp tikleymen; u padishah bolup danalıq bilen höküm sürüp, zéminda adalet we heqqaniyliq yürgüzidu. □ ■

6 Uning künliride Yehuda qutquzulidu, Israil aman-tinchliqta turidu; u shu nami bilen atliduki — «Perwerdigar Heqqaniyliqimiz». □ ■ **7** Shunga mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — «Israillarni Misir zéminidin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayatı bilen!» dégen qesem qaytidin ishlitilmeydu, ■ **8** belki shu künlerde «Israillarni shimaldiki zémindin we Özi ularni heydigen barlıq padishahliqlardin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayatı bilen!» dep qesem ichilidu. Andin ular öz yurtida turidu.

Saxta peyghemberler toghrisida

9 Peyghemberler toghruluq: — Méning könglüm ich-baghrimda sunuqtur; söngeklirimning hemmisi titreydu; men mest bolghan adem, sharab

□ **23:5** «Men Dawut üchün bir «Heqqaniy Shax»ni östürüp tikleymen; u padishah bolup danalıq bilen höküm sürüp, zéminda adalet we heqqaniyliq yürgüzidu» — Yehoahaz, Yehoakim we Yehoakinning ölüshi yaki sürgün bolushi bilen Dawutning jemeti «késilgen bir derex»ning kötikidek bolidu. Lékin Xuda Mesih («Heqqaniy Shax») bilen yenila bu derexni qaytidin köklitidu. «Yesh.» 11:1-6ni we «Zek.» 3:8 we 6:12ni körüng. ■ **23:5** Yesh. 4:2; 40:11; Yer. 33:14,15; Dan. 9:24; Luqa 1:32,33 □ **23:6** «Uning künliride Yehuda qutquzulidu, Israil aman-tinchliqta turidu; u shu nami bilen atliduki — «Perwerdigar Heqqaniyliqimiz»» — bu besharet: (1) Mesihning Xudaliq tebiitini; (2) kelgüsilde Yehuda (ikki qebile)ning we Israil (on qebile)ning qaytidin bir bolidighanlıqını körsitudu. «Qoshumche söz»imiznimu körüng. ■ **23:6** Qan. 33:28

■ **23:7** Yer. 16:14,15

teripidin yéngilgen ademge oxshaymen; bundaq bolushum Perwerdigar we Uning pak-muqeddes sözliri tüpeylidindur; □ 10 chünki zémin bolsa zinaxorlarga tolghan; ularning yügürüshliri toghra yolda emes; ularning hoquqi heqqaniyliq yolida emes. Shunga *Perwerdigarning* leniti tüpeylidin zémin qaghjiraydu; daladiki ot-chöp solishidu; □ ■ 11 chünki hem peyghember hem kahin haram boldi; hetta Öz öyümdimu ularning rezil qilmishlirini bayqidim, – deydu Perwerdigar. ■

12 – Shunga ularning yoli özlirige qarangghuluqta mangidighan, téylighaq yollardek bolidu; ular bu yollarda putliship, yiqlidu; chünki ular jazalinidighan yilda Men ularning beshigha yamanlıq chüshürimen, – deydu Perwerdigar. □ ■

13 Men awwal Samariyediki peyghemberlerde exmeqliqni körgenmen; ular Baalning namida besharet bérip, xelqim Israilni azdurghan; 14 biraq Yérusalémdiki peyghemberlerdimu yirginchlik

□ 23:9 «**bundaq bolushum Perwerdigar we Uning pak-muqeddes sözliri tüpeylidindur**» — köz aldidiki (towende, 10-40-ayetlerde éytighan) gunahlar, saxtiliq we shundaqla xelqning (uning Perwerdigarning heqiqiy sözlirini ularغا yetküzüshi tüpeylidin) özini ret qilghanlıqı Yeremianing könglini parakende we sunuq qilghan.

□ 23:10 «**zémin bolsa zinaxorlarga tolghan**» — bu «zinaxorlar»ning kim ikenligi tòwendiki 11-ayette ayan qilnidu — yeni öz hoquqını haram yolda ishlitidighan kahinlar we saxta peyghemberler. Ularning «zinaxorluq» belkim hem jismani jehettiki zinaxorluq we Xudagha wapasızlıq qılıp butlarga choqunushnimu körsitudu. Pelestindiki butpereslik herdaim butxanidiki «pahishe ayallar» bilen baghlıq idi. ■ 23:10 Yer. 5:7, 8; 9:2 ■ 23:11 Yer. 6:13; 8:10; 14:18 □ 23:12 «**ular jazalinidighan yili**» — ibraniy tilida «ularni yoqlishim kérek bolghan yili» dep ipadilinidu. ■ 23:12 Zeb. 35:6; 73:18; Yer. 13:16

bir ishni kördum; ular zinaxorluq qilidu, yalghanliqta mangidu, rezillik qilghuchilarining qolini küçheytiduki, netijide héchqaysisi rezillikidin yanmaydu; ularning hemmisi Manga Sodomdek, Yérusalémda turuwatqanlar Manga Gomorradek boldi. □ ■ 15 Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar peyghemberler toghruluq mundaq deydu: — Mana, Men ularni emen bilen ozuqlandurimen, ulargha öt süyini ichküzimen; chünki Yérusalémdiki peyghemberler haramliqning menbesi bolup, haramliq ulardin pütkül zémin'ha tarqilip ketti. ■

16 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Silerge besharet bériwatqan peyghemberlerning sözlirige qulaq salmanglar; ular silerni bimenilikke yétekleydu; ularning sözliri Perwerdigarning aghzidin chiqqan emes, belki öz könglide tesewwur qilghan bir körünüşni sözlewatidu.

□ 23:14 «Yérusalémdiki peyghemberlerdimu yirginchlik bir ishni kördum; ular zinaxorluq qilidu, yalghanliqta mangidu, rezillik qilghuchilarining qolini küçheytiduki, netijide héchqaysisi rezillikidin yanmaydu...» — Samariyediki peyghemberlerning saxta besharet («Baalning namida») bergenlikи héchqandaq ejeblinerlik ish emes; Samariye (Israil, yeni «shimaliy padishahliq») butperes padishahlar astida baldurla Xudaning yolidin chiqqanidi. Biraq Yérusalém (Yehuda)da Xuda ewetken heqiqiy peyghemberler köp bolghachqa, heqiqetni ulargha nisbeten xélila obdan bilishi kérek idi. «ularning hemmisi Manga Sodomdek, Yérusalémda turuwatqanlar Manga Gomorradek boldi» — oqurmenlerge melumki, Sodom we Gomorra ikki intayin rezil sheherler bolup, Xuda ular üstige ot yaghdurup weyran qiliwetkenidi («Yar.» 19-babni körüng). ■ 23:14 Yesh. 1:9 ■ 23:15 Yer. 8:14; 9:15

17 Ular Perwerdigarning sözini közige ilmaydighanlarga: «Siler aman-tinchliqta turisiler» deydu we öz könglining jahilliqida mangidighanlarning herbirige: «Héchqandaq yamanliq beshinglarga chüshmeydu» — deydu.

□ ■ **18** Biraq ulardin qaysi birsi Perwerdigarning kéngishide Uning söz-kalamini bayqap chüshinish we anglash üçün turghan? Ulardin kim Uning sözini qulaq sélip anglichan? **19** Mana, Perwerdigardin chiqqan bir boran-chapqun! Uningdin qehr chiqtı; berheq, dehshetlik bir qara quyun chiqip keldi; u pirqirap rezillerning beshigha chüshidu. ■

20 Uning könglidiki niyetlirini ada qılıp toluq emel qilghuche, Perwerdigarning ghezipi yanmaydu; axirqi künlerde siler buni obdan chüshinip yétisiler.

21 Men bu peyghemberlerni ewetmigenmen, lékin ular xewerni jar qilishqa qatrighan; Men ulargha söz qilmidim, lékin ular besharet bergen. ■

22 Halbuki, ular Méning kéngishimde turghan bolsa, Méning xelqimge sözlirimni anglatquzghan bolsa, emdi xelqimni rezil yolidin we qilmishlirining rezillikidin yandurghan bolatti.

23 Men peqet bir yerdila turidighan Xudamu? — deydu Perwerdigar, — Men yiraq-yiraqlardiki

□ **23:17** «Ular Perwerdigarning sözini közige ilmaydighanlarga: «Siler aman-tinchliqta turisiler» deydu we...» — bashqa birxil terjimisi: «Ular méni kemsitidighanlarga: «Perwerdigar mundaq deydu: Siler aman-tinchliqta turisiler» dewéridu we...». ■ **23:17** Yer. 6:14; 8:11; Ez. 13:10; Zek. 10:2 ■ **23:19** Yer. 30:23, 24 ■ **23:21** Yer. 14:14

herjayda turidighan Xuda emesmu? □

²⁴ Birsi yoshurun jaylarda möküwalsa Men uni körelmemdimen? — deydu Perwerdigar; — asman-zémin Men bilen toldurulghan emesmu? — deydu Perwerdigar. ■ ²⁵ Men Méning namimda yalghan besharetler bérídighan peyghemberlerning: «Bir chüsh kördüm! Bir chüsh kördüm!» dégenlirini anglidim; ²⁶ bundaq peyghemberler yalghan besharetlerni bérídu, ular özining könglidiki ézitqu tesewwurliridin peyghemberler bolushiwalghan. Emdi ular bundaq ishlarni qachan'ghiche könglige pükidu? ²⁷ Ular herbiri qachan'ghiche öz yéqinigha éytqan chüshliri arqiliq (xuddi ata-bowilirining Baalgha choqunup namimni untughinigha oxshash) xelqimge namimni untuldurushni pemleydu?■

²⁸ Chüshni körgen peyghember, chüshni éytip bersun; Méning sözümni anglighan kishi bu sözümni estayidilliq bilen sözlisun; paxalning bughday bilen sélishturghuchilik némisi bardu? — deydu Perwerdigar. ²⁹ — Méning sözüm xuddi köydürgüchi bir ot we tashni chaqidighan bazghan emesmu? — deydu Perwerdigar.

³⁰ Shunga mana, Men peyghemberlerge qarshidurmen, — deydu Perwerdigar, — ularning herbiri öz yéqinidin «Méning sözlirim»ni oghrilap doramchiliq qılıdu. ■ ³¹ Mana, Men peyghemberlerge qarshidurmen, — deydu Perwerdigar, — ular öz tillirini chaynap:

□ ^{23:23} «Men peqet bir yerdila turidighan Xudamu?» — ibraniy tilida «Men peqet yéqinda turidighan Xudamu?». ■ ^{23:24} Zeb. 139:7-12; Am. 9:2, 3 ■ ^{23:27} Hak. 3:7; 8:33,34 ■ ^{23:30} Qan. 18:20; Yer. 14:14,15

«*Perwerdigar* deydu...» dep bésharet bérifu.
 32 Mana, yalghan chüshlerni bésharet qilip bularni yetküzüp, yalghanchiliqi we bashbashtaqlıqi bilen Méning xelqimni azdurghanlargha qarshidurmen, — deydu Perwerdigar; — Men ularni ewetmigenmen, ularni buyrughan emesmen; ular bu xelqqe héchqandaq payda yetküzmeydu, — deydu Perwerdigar.■

33 Emdi yaki bu xelq, yaki peyghember, yaki kahin sendin: «*Perwerdigarning sanga yükligen sözi néme?*» dep sorisa, sen ulargha: «Qaysi yük?! Men silerni Özümdin yiraq tashlaymen, — deydu Perwerdigar. □ 34 «*Perwerdigarning yükligen sözi*» deydighan herqaysi peyghember, kahin yaki xelq bolsa, Men bu kishini öyidikiler bilen teng jazalaymen. 35 Emdi silerning herbiringlar öz yéqinidin we herbiringlar öz qérindishidin mushundaq: «*Perwerdigar néme jawab berdi?*» we «*Perwerdigar néme dédi?*» dep sorishinglar kérek. 36 Siler «*Perwerdigarning yükligen sözi*» dégenni qaytidin aghzinglargha almaysiler; chünki herbiringlarning öz sözi özige yük bolidu; chünki siler Xudayimiz, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, tirik Xudaning

■ 23:32 Zef. 3:4 □ 23:33 «*Perwerdigarning sanga yükligen sözi néme?... Qaysi yük?!*...» — oqurmenlerge ayan boliduki, ibraniy tilida «yük» we «éghir bésharet» dégenler oxshash bir söz bilenla ipadilinidu. Perwerdigarning jawabi «Siler özünglar Manga yük!» dégen menide. Xelqning Yeremiyadin «*Perwerdigarning (sanga) yükligen sözi*» togruluq sorishi hejwiy, kinayilik gep idi — bu sözning tégide: «Yeremiya herdaim bizge éghir sözler, shum xewerni yetküzidu» dégen mene bar idi. Ularning qulaqliri Perwerdigarning sözige héch échilmighanidi.

sözlirini burmilighansiler. □ ³⁷ Herbiringlar peyghemberdin mushundaq: «Perwerdigar sanga néme dep jawab berdi?» we «Perwerdigar néme dédi?» dep sorishing kérek. ³⁸ Lékin siler: «Perwerdigarning yükligen sözi» dewergininglar tüpeylidin, mana Perwerdigar mundaq deydu: — Chünki siler: «Perwerdigarning yükligen sözi» dewérísiler we Men silerge: ««Perwerdigarning yükligen sözi» démengler» dep xewer ewetkenmen, ³⁹ shunga mana, Men silerni pütünley untuymen, Men silerni silerge we ata-bowliringlarga teqdim qilghan sheher bilen teng yüzümdin yiraq tashlaymen; □ ⁴⁰ Men üstünglarga menggü reswachiliq we hergiz untilmaydighan menggülük shermendilikni chüshürimen! ■

24

Yaxshi enjürler, yaman enjürler

¹ Babil padishahi Néboqadnesar Yérusalémdin Yehoakimning oghli, Yehuda padishahi Yekoniyah, Yehuda emir-shahzadiliri, hünerwenler we tömürchilerni esirge élip Babilgha

-
- **23:36** «herbiringlarning öz sözi özige yük bolidu» — Yeremiyaning bu dégini bizningche mundaq: «Silernen yalghan sözliringlar, jümlidin saxta peyghemberlerning sözliri silerge jaza épéklidu; peyghemberlerning yalghan sözlirini siler yaxshi dep qobul qilip, shundaqla bir-biringlarga qaytilap éytisiler; bu yalghan besharetler Xudaning heqiqiy «yükligen sözi» emes, belki beshinglarga Xudaning éghir jazasi bolghan «yük» chüshüridighan sözdur. □ **23:39** «Men silerni pütünley untuymen» — yaki «silerni yiraqqá elip kétimen...» ■ **23:40** Yer. 20:11

sürgün qilghandin kényin, Perwerdigar manga Öz ibadetxanisi aldidiki ikki séwet enjürni «mana kör» dep körsetken. ■ ² Bir séwette deslepki pishqan enjürdek intayin yaxshi enjürler bar idi; ikkinchi séwette yégili bolmaydighan, intayin nachar enjürler bar idi. ³ Andin Perwerdigar manga: «Néme kördüng, Yeremiya?» — dep soridi. Men: «Enjürlerni kördüm; yaxshiliri bolsa intayin yaxshiken; nacharliri yégili bolmaydighan, intayin nachar iken» — dédim. ⁴ Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: —

⁵ Israilning Xudasi bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Men Yehudadin sürgün bolghanlarni, yeni Méning bu yerdin kaldiylerning zéminigha ewetkenlirimni bu yaxshi enjürlerdek yaxshi dep qaraymen; ⁶ Men ulargha yaxshi bolsun dep közümni ulargha tikimen we ularni bu zémin'gha qayturimen; Men ularni ghulitip tashlimaymen, belki ularni qurimen; ularni yulup tashlimaymen, belki tikip östürimen. ⁷ Men ulargha Méning Perwerdigar ikenlikimni bilidighan, Méni tonuydighan bir qelbni teqdim qilimen; shuning bilen ular Méning xelqim bolidu, Men ularning Xudasi bolimen; chünki ular pütün qelbi bilen yénimgha qaytidu. ■ ⁸ Lékin nachar enjürler, yeni yégili bolmaydighan, intayin nachar enjürler qandaq bolghan bolsa, — deydu Perwerdigar, — Berheq, Men Yehuda padishahi Zedekiyani, emir-shahzadiririni we Yérusalémdikilerning

■ **24:1** 2Pad. 24:15; 2Tar. 36:10 ■ **24:7** Qan. 30:6; Yer. 30:22; 31:33; 32:38,39; Ez. 11:19; 36:26,27

qalghan qismini, bu zéminda qalghanlarni we Misirda turuwatqanlarni shuninggha oxshash qilimen; ■ 9 Men ularni yer yüzidiki barliq padishahliqlargha wehime salghuchi bir obyékt bolushqa, külpetke chüshüshke tapshurimen; men ularni reswachiliqning obyékti, söz-chöchek, tapa-tenining obyékti we lenet sözliri bolushqa tapshurimen. □ ■ 10 Men ulargha hem ata-bowilirigha teqdim qilghan zémindin yoqitilghuche ular arisigha qilich, qehetchilik we wabani ewetimen.

25

Söz-kalamni anglimasliq tüpeylidin yetmish yilliq qulluqta bolush

¹ Yosiyaning oghli, Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yilda (yeni Babil padishahi Néboqadnesarning birinchi yilda) Yehudaning barliq xelqi toghruluq Yeremiyagha kelgen söz, —

² Bu sözni Yeremiya peyghember Yehudaning barliq xelqi we Yérusalémda barliq turuwatqanlargha éytip mundaq dédi: —

³ Amonning oghli, Yehuda padishahi Yosiyaning on üchinchi yilidin bashlap bugünkü kün'giche,

■ 24:8 Yer. 29:17 □ 24:9 «Men ularni yer yüzidiki barliq padishahliqlargha wehime salghuchi bir obyékt bolushqa, külpetke chüshüshke tapshurimen...» — bashqa birxil terjimisi: «Men ularni heryaq-heryaqlargha yer yüzidiki barliq padishahliqlargha heydilishke, balayi'apet chüshüshke tapshurimen....» ■ 24:9 Qan. 28:25,37; 1Pad. 9:7; 2Tar. 7:20; Yer. 15:4; 29:18; 34:17; 42:18

bu yigirme üch yil Perwerdigarning sözi manga kélip turghan we men tang seherde ornumdin turup uni silerge sözlep keldim, lékin siler héch qulaq salmidinglar; ⁴ we Perwerdigar silerge barliq xizmetkarliri bolghan peyghemberlerni ewetip kelgen; U tang seherde ornidin turup ularni ewetip kelgen; lékin siler qulaq salmay héch anglimidinglar. ■ ⁵ Ular: «Siler herbiringlar yaman yolunglardin we qilmishliringlarning rezillikidin towa qilip yansanglar, Men Perwerdigar silerge we ata-bowiliringlarga qedimdin tartip menggütiche teqdim qilghan zéminda tu-ruwérisiler. ■ ⁶ Bashqa ilahlargha egiship ularning qulluqida bolup choqunmanglar; Méni qolliringlar yasiganlar bilen ghezeplendürmenglar; Men silerge héch yamanlıq keltürmeymen» — dep jakarlıghan. □ ⁷ Lékin siler Manga qulaq salmidinglar, Méni qolliringlar yasiganlar bilen ghezeplendürüp özünglarga ziyan keltürdünglar, — deydu Perwerdigar.

⁸ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — «Siler Méning sözlirimge qulaq salmighan bolghachqa, ⁹ mana, Men shimaldiki hemme jemetlerni we Méning qulumni, yeni Babil padishahi Néboqadnesarni chaqirtimen, ularni bu zémin'gha, uningda barliq turuwatqanlargha hemde etraptiki hemme ellerge qarshilishishqa élip kélimen; Men *mushu*

■ **25:4** Yer. 7:13,25; 11:7,8,10; 13:10,11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15; 22:21 ■ **25:5** 2Pad. 17:13; Yer. 18:11; 35:15; Yun. 3:8 □ **25:6** «*qolliringlar yasiganlar...*» — mushu sözler yaki yasigan butlarni yaki yaman qilmishlirini körsitudu.

zémindikiler we etrapptiki ellerni pütünley weyran qilip, ularni tolimu wehimilik qilimen hem ush-ush obyékti, daimliq bir xarabilik qilimen;

■ 10 Men ulardin tamashining sadasini, shad-xuramliq sadasini, toyi boluwatqan yigit-qizining awazini, tügmen téshining sadasini we chiragh nurini mehrum qilimen; ■ 11 bu pütkül zémin weyrane we dehshet salghuchi obyékt bolidu, we bu eller Babil padishahining yetmish yil qulluqida bolidu. □

12 We shundaq boliduki, yetmish yil toshqanda, men Babil padishahining we uning élining beshigha, shundaqla Kaldiylerning zémini üstige öz qebihlikini chüshürüp, uni menggüge xarabilik qilimen. ■ 13 Shuning bilen Men shu zémin üstige Men uni eyiblichen barliq sözlirimni, jümlidin bu kitabta yézilghanlarni, yeni Yeremianing barliq ellerni eyiblichen besharetlirini chüshürimen.

14 Chünki köp eller hem ulugh padishahlar *bu padishah hem qowmlirinimu* qul qildu; Men ularning qilghan ishliri we qolliri yasighanliri boyiche ularni jazalaymen. □ ■

Hem Yehuda hem ellerning Xudanинг геziпige uchrishi toghruluq bir alamet körünüş

■ 25:9 Yer. 19:8 ■ 25:10 Yesh. 24:7; Yer. 7:34; 16:9; Ez. 26:13 □ 25:11 «*bu eller...*» — Yehuda we uning etrapidiki barliq ellerni körsitudu (9-ayetni körüng). «Babil padishahining yetmish yil qulluqida bolush» toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng.

■ 25:12 2Tar. 36:22; Ezra 1:1; Yer. 29:10; Dan. 9:2 □ 25:14 «*bu padishah hem qowmlirinimu*» — ibraniy tilida «ularnimu» déyildi. Bizningche bu «Babil padishahi hem qowmliri»ni körsitudu.

■ 25:14 Yer. 27:7

15 Chünki Israilning Xudasi Perwerdigar manga *alamet körünüşte* mundaq dédi: — Méning qolumniki ghezipimge tolghan qedehni élip, Men séni ewetken barliq ellerge ichküzgin; □ ■ **16** ular ichidu, uyan-buyan irghanglaydu we Men ular arisigha ewetken qilich tüpeylidin sarang bolidu.

17 Shunga men bu qedehni Perwerdigarning qolidin aldim we Perwerdigar méni ewetken barliq ellerge ichküzdüm, **18** — yeni Yérusalémgha, Yehudaning sheherlirige, uning padishahlirigha we emir-shahzadilirige, yeni ularni bügünkü kündikidek bir xarabe, wehime, ush-ush obyékti bolushqa hem lenet sözliri bolushqa qedehni ichküzdüm; □ **19** Misir padishahi Pirewn'ge, xizmetkarlirigha, emir-shahzadilirigha hem xelqige ichküzdüm; ■ **20** barliq shalghut eller, uz zéminidiki barliq padishahlar, Filistiylerning zéminidiki barliq padishahlar, Ashkélondikiler, Gazadikiler, Ekrondikilerge we Ashdodning qalduqlirigha ichküzdüm; □ ■ **21** Édomdikiler, Moabdikiler we Ammoniyalar, ■ **22** Turning barliq padishahliri hem Zidonning barliq padishahliri, déngiz boyidiki barliq padishahlar,

□ **25:15** «Méning **qolumniki ghezipimge tolghan qedehni élip, Men séni ewetken barliq ellerge ichküzgin**» — bu sözterni Xuda Yeremiyagha alamet körünüşte éytqan, dep qaraymiz.

■ **25:15** Yer. 13:12 □ **25:18** «bügünkü kündikidek» — bu ibare belkim besharet emelge ashurulghandin keyin qoshulghan; bolmisa, bashqa bir mene: «bügünkü künidimu bu ishlar bolghili turdi» bolushi mumkin. ■ **25:19** Yer. 46 □ **25:20** «barliq shalghut eller» — belkim Misirda turghan, Misirliqlar bilen «ariliship ketken» bashqa milletlerni körsitudu. ■ **25:20** Yer. 47:4-7

■ **25:21** Yer. 48; 49:1-22

□ ■ 23 Dédandikiler, Témadikiler, Buzdikiler we chéke chachlirini chüshürüwetken eller, ■ 24 Erebiyediki barliq padishahlar we chöl-bayawanda turuwatqan shalghut ellerning barliq padishahliri, ■

25 Zimridiki barliq padishahlar, Élamdiki barliq padishahlar, Médialiqlarning barliq padishahliri, ■ 26 shimaldiki barliq padishahlargha, yiraqtiki bolsun, yéqindiki bolsun, bir-birlep ichküzdum; jahandiki barliq padishahliqlargha ichküzdüm; ularning arqidin Shéshaqning padishahimu qedechni ichidu. □ 27 Andin sen ulargha: «Israilning Xudasi, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Ichinglar, mest bolunglar, qusunglar, Men aranglарgha ewetken qilich tüpeylidin yiqilip qaytidin des turmanglar» — dégin.

28 We shundaq boliduki, ular qolungdin élip ichishni ret qilsa, sen ulargha: «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Siler choqum ichisiler!»

□ 25:22 «déngiz boyidiki barliq padishahlar» — belkim Tur we Zidon bilen munasiyetlik bolghan, ulargha béqin'ghan «ottura déngiz» boyidiki padishahlarni körsitudu. ■ 25:22 Yer. 47:4

■ 25:23 Yer. 9:25; 49:8 ■ 25:24 Yer. 49:31 ■ 25:25

Yer. 49:34 □ 25:26 «Shéshaqning padishahi» — Babilning padishahini körsitudu. Ibraniy tili élipbeside «Babil» (Babilon) dégen söz, «Shéshaq» dégen sözning «tetür»isi; yeni, ibraniy tilida 2-herp «b»ni herplerni axiridiin sanighanda, 2-herp («sh») bilen almash-turghili bolidu. Barliq bashqa herplerni «tetür»isi bilen oxshash yolda almashturghili bolidu. Némishqa Babil (Babilon)ni körsitish üçün mushu «shifirliq» yol ishlitilidu? Shübhisisizki, shu künlerde shu dewrdiki eng küchlük memliketning «zawalgha yüzlinishi»ni körsitish üçün bezide mushundaq «daritma gep»ni ishlitish qolayliq idi.

— dégin. ²⁹ Chünki mana, Men Öz namim bilen atalghan sheher üstige apet chüshürgili turghan yerde, siler jazalanmay qalamisiler? Siler jazalanmay qalmaysiler; chünki Men yer yüzide barliq turuwatqanlarning üstige qilichni chüshüşke chaqirimen, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.■

³⁰ Emdi sen Yeremiya, ulargha mushu besharetning sözlirining hemmisini jakarlighin: —

Perwerdigar yuqiridin shirdek hörkireydu,

Öz muqeddes turalghusidin U awazini qoyuwétiđu;

U Özi turuwatqan jayi üstige hörkireydu;

U üzüm cheyligüchiler towlighandek yer yüzide barliq turuwatqanlarni eyiblep towlaydu.■

³¹ Sadasi yer yüzining chetlirigiche yétidu;

Chünki Perwerdigarning barliq eller bilen dewasi bar;

U et igilirining hemmisi üstige höküm chiqiridu;

Rezillerni bolsa, ularni qilichqa tapshuridu;

— Perwerdigar shundaq deydu.

³² Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —

Mana, balayi'apet eldin elge hemmisi üstige chiqip tarqilidu;

Yer yüzining chet-chetliridin dehshetlik buran-chapqun chiqidu.

³³ Perwerdigar öltürgenler yerning bir chétidin yene bir chétigiche yatidu; ulargha matem tutulmaydu, ular bir yerge yighthilmaydu, héch

kömülmeydu; ular yer yüzide tézektek yatidu. □ ■

34 I baqquchilar, zarlanglar, nale kötürüngler!

Topa-chang ichide éghininglar, i pada yétekchiliri!

Chünki qirghin qilinish künliringlar yétip keldi,

Men silerni tarqitiwétimen;

Siler örülgen ésil chinidek parche-parche chéqilisiler. □ ■

35 Pada baqquchilirining bashpanahi,

Pada yétekchilirining qachar yoli yoqap kétidu.

36 Baqquchilarning azablıq peryadi,

Pada yétekchilirining zarlashliri anglinidu;

Chünki Perwerdigar ularning yaylaqlirini weyran qilay dewatidu;

37 Perwerdigarning dehshetlik ghezipi tüpeylidin,
Tinchlıq qotanliri xarabe bolidu.

38 Perwerdigar Öz uwisini tashlap chiqqan shird-ektur;

Ezgüchining wehshiyiliği tüpeylidin,

We *Perwerdigarning* dehshetlik ghezipi tüpeylidin,
Ularning zémini weyrane bolmay qalmaydu. □

26

□ **25:33 «Perwerdigar öltürgenler yerning bir chétidin yene bir chétigiche yatidu...»** — démisekmu, bu besharet Babil impériyesining Pars impériyesi teripidin bitchit qilinishidin axırkı zaman'gha atlap, shu künlerdiki weqeleti körsitudu. ■ **25:33**

Yer. 16:4 □ **25:34 «I baqquchilar,... i pada yétekchiliri!...»**

— démisekmu, «baqquchilar» we «pada yétekchiliri» mushu ayette ellerning herxil yétekchilirini körsitudu. ■ **25:34** Yesh. 65:12;

Yer. 4:8; 6:26; 9:16; 12:3; 13:14,24; 18:17 □ **25:38 «ezgüchining wehshiyiliği»** — yaki «ezgüchining qılıchi».

Yeremiya «saxta peyghember» dep shikayet qilinidu

¹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakim textke olturghan mezgilning beshida shu söz Perwerdigardin kelim mundaq déyildi: —

² Perwerdigar mundaq deydu: — Sen Perwerdigarning öyining hoylisida turup ibadet qilish üchün Perwerdigarning öyige kirgen Yehudaning barliq sheherliridikilerge Men sanga buyrughan herbir sözlerni jakarlighin; eynen éytqin! □ ³ Ular belkim anglap qoyar, herbiri öz rezil yolidin yanar; shundaq qilsa, Men qilmishlirining rezilliki tüpeylidin beshigha külpet chüshürmekchi bolghan niyitimdin yanimen. ■ ⁴ Sen ulargha mundaq dégin: — «Perwerdigar mundaq deydu: — Manga qulaq salmay, Men silerning aldinglарha qoyghan Tewrat-qanunumda mangmisanglar, ⁵ Men tang seherde ornumdin turup ewetken xizmetkarlirim bolghan peyghemberlerning sözlirini anglimisanglar (siler ulargha héch qulaq salmay kelgensiler!), ■ ⁶ undaqta, Men Shilohni qandaq qilghan bolsam, emdi bu öynimu shuninggha oxshash qilimen, bu sheherni yer

□ **26:2** «*Sen Perwerdigarning öyining hoylisida turup ... Yehudaning barliq sheherliridikilerge Men sanga buyrughan herbir sözlerni jakarlighin; eynen éytqin!* » — 26-babtiki xatiriler we besharet belkim 7-babtimu xatirilen'gen, ibadetxana ichide bolghan weqening tekrarlinishi bolushi mumkin. 3-6-ayetler Yeremianing shu chaghda ibadetxanida bergen besharitining yekuni. Mushu yerdiki tekrarlinishning meqsiti bolsa, xelqning besharetke bolghan inkasini tekitesh üchündur. ■ **26:3** Yer. 18:8

■ **26:5** Yer. 7:13,25; 11:7; 25:3

yüzidiki barlıq ellerge lenet sözü qilimen». □ ■

⁷ Shuning bilen kahinlar, peyghemberler we barlıq xelq Yeremiyaning bu sözlirini Perwerdigarning öyide jakarlıghanlıqını anglidi.

⁸ Shundaq boldiki, Yeremiya barlıq xelqqe Perwerdigar uninggha tapilighan bu sözlerning hemmisini éytip bergendin keyin, kahinlar we peyghemberler we barlıq xelq uni tutuwélip: «Sen choqum ölüshüng kérek! ⁹ Sen némishqa Perwerdigarning namida besharet béríp: «Bu öy Shilohdekk bolidu, bu sheher xarabe, ademzatsız bolidu!» — déding?» — dédi.

Shuning bilen Perwerdigarning öyidiki barlıq xelq Yeremiyagha doq qılıp uni oriwélishti. ¹⁰ Yehuda emirliri bu ishlarnı anglidi; ular padishahlıq ordisidin chiqip Perwerdigarning öyige kirdi, Perwerdigarning öyidiki «Yéngi derwaza»da sotqa olturdi. ¹¹ Kahinlar we peyghemberler emirlerge we xelqqe sözlep: «Bu adem ölümge layiq, chünki siler öz qulaqliringlar bilen anglichandek u mushu sheherni eyiblep besharet berdi» — dédi.

¹² Andin Yeremiya barlıq emirlerge we barlıq xelqqe sözlep mundaq dédi: — «Perwerdigar méni bu öyni eyiblep, bu sheherni eyiblep, siler anglichan bu barlıq sözler bilen besharet bérishke

□ **26:6** «Men **Shilohni qandaq qilghan bolsam, emdi bu öynimu shuninggha oxshash qilimen» — Perwerdigarning ibadet chédiri esli «Shiloh» dégen sheherde tikilgen. Israilning Xudagha bolghan wapasizliqi tüpeylidin u weyran qilinip, Xudaning «ehde sanduqi» düshmen teripidin u yerdin bulap kétılıshi bilen Shiloh «Xudaning shan-sheripi uningdin yoqap ketken jay» dep atalghan («1Sam.» 4-babni körüng). ■ **26:6** 1Sam. 4:12; Zeb. 78:60; Yer. 7:12,14**

ewetken. ¹³ Hazir yolliringlarni we qilmish-inglarni tüzitinglar, Perwerdigar Xudayinglarning awazini anglanglar! Shundaq bolghanda, Perwerdigar silerge jakarlıghan kulpettin yanidu.

■ ¹⁴ Lékin men bolsam, mana, qolliringlardim; manga közünglerge néme yaxshi we durus körülse shundaq qilinglar; ¹⁵ peqet shuni bilip qoyunglarki, méni öltürüwetsengler gunahsiz qanning jazasini öz beshinglarga, bu sheherge we uningda turuwatqanlarning beshigha chüshürisiler; chünki déginim heq, Perwerdigar heqiqeten bu sözlerning hemmisini qulaqliringlarga déyishke méni ewetken».

¹⁶ Emirler we barliq xelq kahinlarga we peyghemberlerge: «Bu adem ölümge layiq emes; chünki u Perwerdigar Xudayimizning namida bizge sözlidi» — dédi. ¹⁷ Andin zémindiki bezi aqsaqallar ornidin turup xelq kéngishige mundaq dédi: —

¹⁸ «Moreshetlik Mikah Yehuda padishahi Hezekiyaning künliride barliq Yehuda xelqige besharet bérip: —

«Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —

Zion téghi étizdek aghdurulidu,

Yérusalém döng-töpiler bolup qalidu,

«Öy jaylashqan tagh» bolsa,

Ormanliqning otturisidiki yuqiri jaylarla bolidu,

xalas» — dégenidi. □ ■

19 Yehuda padishahi Hezekiya we barliq Yehuda xelqi Mikahni ölümge mehkum qilghanmu? Hezekiya Perwerdigardin qorqup, Perwerdigardin ötün'gen emesmu? We Perwerdigar ulargha qilmaqchi bolup jakarlıghan külpettin yan'ghan emesmu? Biz *bu yoldin yanmisaq* öz jénimiz üstige zor bir külpetni chüshürgen bolmamdimiz?».

20 (Perwerdigarning namida Yeremianing barliq dégenliridek bu sheherni we bu zéminni eyiblep besharet bergen, Kiriat-Yéarimliq Shemayaning oghli Uriya isimlik yene bir adem bar idi.

21 Padishah Yehoakim we barliq palwanliri, barliq emirliri uning sözlirini anglighanda, padishah uni öltürüşke intilgen; lékin Uriya buni anglighanda qorqup, Misirgha qacti. **22** Lékin Yehoakim chaparmenlerni, yeni Akborning oghli Elnatan we bashqilarni Misirgha ewetken;

□ **26:18 «Moreshetlik Mikah»** — Mikah peyghemberning yurti «Moreshet» idi («Mik.» 1:1). ««Öy jaylashqan tagh» bolsa, ...» — Mikah «muqeddes öy» yaki «ibadetxana» démeydu — ularning gunahliri tüpeylidin u peqet addiy bir «öy» bolup qalghan. Bu besharet Hezekiya padishahni belkim chongqur tesirlendürgen. 100 yildin keyin bu aqsaqallar besharetning Hezekiyagha bolghan tesirini tilgha élip, padishahi Yehoakimgha tesir yetküzmekchi bolup, besharetni neqil keltüridu. ««Öy jaylashqan tagh» bolsa, ormanliqning otturisidiki yuqiri jaylarla bolidu» — «Mik.» 3:12. «Yuqiri jaylar» dégini kinayilik, hejwiy geptur. Chünki Yehudadikiler herdaim «yuqiri jaylar»da butxanilarni sélip shu yerlerde butlарgha choqun'ghan. Lékin shu chagharda Yérusalém butqa choqun'ghan jaydek «haram» bolup qalidu, hemde ormanliqning kishilerning közige azpaz chéliqidighan bir qismidin ibaret bolidu, xalas! ■ **26:18** Mik. 1:1; 3:12

23 ular Uriyani Misirdin élip chiqip padishah Yehoakimning aldigha aparghan; u uni qilichlap, jesitini puqralarning görlükige tashliwetken). □ **24** — Halbuki, shu chaghda Shafanning oghli Ahikam ularning Yeremiyani ölümge mehkum qilip xelqning qoligha tapshurmasliqi üçün, uni qollidi.

27

Yeremiya xelqni Babilgha teslim bolushqa dewet qilidu

1 Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Zedekiyaning textke olturghan deslepki mezgilide, shu söz Yeremiyagha Perwerdigardin kélip mundaq déyildi: —□

2 Perwerdigar manga mundaq dédi: — Asaretler we boyunturuqlarni yasap öz boynungha sal; ■

3 bu boyunturuqlarni Édomning padishahigha, Moabning padishahigha, Ammonylarning padishahigha, Turning padishahigha we Zidonning padishahigha Yérusalémgha, Yehuda

□ **26:23** «ular Uriyani Misirdin élip chiqip padishah Yehoakimning aldigha aparghan; u uni qilichlap, jesitini puqralarning görlükige tashliwetken» — bu weqe belkim Yeremiyaning sözliridin keyin yüz bergen. Lékin uning tepsilatirini mushu yerde (20-23-ayettiki tirnaq ichige) kirküzüştiki meqset, Yeremiya uchrigan xewp-xeterni körülerlik qilip körsitishtin ibaret. □ **27:1** «Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Zedekiya...» — bezi kona köchürmilerde mushu ayette «Zedekiya»ning ornida «Yehoakim» déyildi. Shübhisiszki, «Zedekiya» toghridur (3-ayetni körün). Bu babbiki weqeler belkim Zedekiyaning tötinchi yilida yüz bergen. ■ **27:2** Yer. 28:10

padishahining aldigha kelgen ularning öz elchilirining qoli arqılıq ewetkin; □ 4 herbirini öz xojayinlirigha shundaq bir xewerni yetküzüşke buyrughin: –

Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar – Israilning Xudasi mundaq deydu:

– Öz xojayinliringlargha mundaq denglar:

– 5 Men zémin we zémin yüzide turuwatqan ademler we haywanlarni zor qudritim we sozulghan bilikim bilen yaratqanmen; we kim közümge layiq körünse, bularni shulargha teqdim qilimen. ■ 6 Hazir Men bu zéminlarning hemmisini Babil padishahi, Méning qulum bolghan Néboqadnesarning qoligha tapshurdum; hetta daladiki haywanlarnimu uning qulluqida bolushqa teqdim qildim. ■

7 Barlıq eller uning, oghlining hem newrisining qulluqida bolidu; andin öz zéminining waqtı-saiti toshqanda, köp eller we ulugh padishahlar unimu qulluqqa salidu. 8 Shundaq boliduki, qaysi el yaki padishahlıq Babil padishahi Néboqadnesarning qulluqida bolushni, yeni boynini Babil padishahining boyunturuqi astigha qoyushni ret qilsa, Men shu elni Néboqadnesarning qoli arqılıq yoqatquzghuche qilich, qehetchilik we waba

□ 27:3 «bu boyunturuqlarnı Édom..., Moab.. , Ammoniyalar.., Turning padishahigha we Zidonning padishahigha Yérusalémgha, Yehuda padishahining aldigha kelgen ularning öz elchilirining qoli arqılıq ewetkin» — tarixtin ispat barki, bu elchilerning Yérusalémgha kéishtiki meqsiti Zedekiyani Édom, Moab, Ammon, Tur we Zidon padishahlirining Babil impériyesige kötürmekchi bolghan isyan'għha ittipaqdash qilishtin ibaret. ■ 27:5 Dan. 4:14,22 ■ 27:6 Yer. 25:9

bilen jazalaymen, — deydu Perwerdigar. ⁹ — Siler bolsanglar, «Babil padishahining qulluqida héch bolmaysiler» dégen peyghemberliringlarga, palchiliringlarga, chüsh körgüchiliringlarga, rem achquchiliringlarga yaki jadugerliringlarga qulaq salmanglar; □ ¹⁰ chünki ular silerge yalghanchiliq qilip besharet bérifu; *geplirige kirsenglar*, silerni öz yurtunglardin sürgün qilidu; chünki Özüm silerni yurtunglardin heydeymen, siler nabut bolisiler. ¹¹ Lékin qaysi el boynini Babil padishahining boyunturuqi astigha qoyup qulluqigha kirse, shu elni öz yurtida turghuzimen, ular uningda tériqchiliq qilip yashaydu.

¹² — Men Yehuda padishahi Zedekiyaghimu shu sözler boyiche mundaq dédim: «Boynunglarni Babil padishahining boyunturuqi astigha qoyup uning we uning xelqining qulluqida bolsanglar, hayat qalisiler. ¹³ Emdi némishtqa Perwerdigarning Babil padishahining qulluqigha boysunmighan herqaysi eller toghrisida déginidek, sen we xelqing qilich, qehetchilik we waba bilen ölmekchi bolisiler? ¹⁴ Peyghemberlerning: «Babilning qulluqida bolmaysiler» dégen sözlirige qulaq salmanglar; chünki ular silerge yalghanchiliqtin besharet qilidu. ■ ¹⁵ Men ularni ewetken emes, — deydu Perwerdigar, — lékin ular Méning namimda yalghandin besharet bérifu; bu sözlerning aqiwiti shuki, Men silerni yurtunglardin heydiwétimen, shuningdek nabut bolisiler; siler we silerge besharet bergen peyghemberler nabut bolisiler».

□ **27:9** «chüsh körgüchiliringlar» — yaki «chüsh örögüchiliringlar».

■ **27:14** Yer. 14:14; 23:21; 29:8

16 Andin Men kahinlargha we bu barliq xelqqe mundaq dédim: — Perwerdigar mundaq deydu: — Silerge besharet bérídighan peyghemberlerning: «Man, Perwerdigarning öyidiki qimmetlik qacha-quchilar pat arida Babildin qayturulidu» dégen sözlirige qulaq salmanglar; chünki ular silerge yalghanchiliqtin besharet qilidu. ■ **17** Ulargha qulaq salmanglar; Babil padishahining qulluqida bolsanglar, hayat qalisiler; bu sheher némishqa weyran bolsun? **18** Eger bular heqiqeten peyghemberler bolsa hem Perwerdigarning sözi ularda bolsa, ular hazır Perwerdigarning öyide, Yehuda padishahining ordisida we Yérusalémning özide qalghan qimmetlik qacha-quchilar Babilgha élip kétilmisun dep samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigargha dua-tilawet qilsun!

19 Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar ikki *mis* tüwrük, *mis* «déngiz», das harwiliri we bu sheherde qalghan *qimmetlik* qacha-quchilar toghruluq mundaq deydu: — □

20 (bularni bolsa Babil padishahi Néboqadnesar Yehoakimning ogli Yehuda padishahi Yekoniyahni Yehudadiki we Yérusalémdiki barliq ésilzad-emirler bilen teng Yérusalémdin Babilgha sürgün qilghanda u élip kettmigenidi) ■ **21** Berheq, Israilning Xudasi Perwerdigarning öyide, Yehuda padishahining ordisida we Yérusalémda qalghan *qimmetlik* qacha-quchilar toghruluq samawi

■ **27:16** Yer. 28:3 □ **27:19** «*mis déngiz*» — ibadetxanida kahinlar yuyunidighan, mistin yasalghan chong bir kölchek das. «Das harwiliri» (yaki «das teglikliri») «déngiz»din kichikrek bolghan daslarni ýötkeshke ishlitidighan chaqliq tegliktur. «1Pad.» 7-babni körüng. ■ **27:20** 2Pad. 24:14,15

qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — ²² ularmu Babilgha élip kétildi; ular Men ulardin qaytidin xewer alidigan kün'giche shu yerde turidi, — deydu Perwerdigar: — shu waqit kelgende, Men ularni élip bu yerge qayturup bérimen. □ ■

28

Saxta peyghemberning Yeremiyagha qarshi chiqishi

¹ Shu yilda, Yehuda padishahi Zekeriya textke olturghan deslepki mezgilde, yeni tötinchi yili, beshinchı ayda, Azzurning oghli, Gibéon shehiridiki Hananiya peyghember, kahinlar we barliq xalayıq aldida Perwerdigarning öyide manga: —

² Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — «Men Babil padishahining boyunturuqini sunduriwettim! □ ³ Babil padishahi Néboqadnesar mushu yerdin épketken, Babilgha aparghan, Perwerdigarning öyidiki qacha-quchilarning hemmisini bolsa, ikki yil ötmeyla Men mushu yerge

□ **27:22** «Mén ulardin qaytidin xewer alidigan künü» — ibraniy tilida «Men ularni yoqlaydighan künü». ■ **27:22** 2Pad. 25:13; 2Tar. 36:18,22; Yer. 29:10 □ **28:2** «Men Babil padishahining boyunturuqini sunduriwettim!» — shübhisizki, bu saxta peyghemberning sözi Yeremiya 27-babta «Néboqadnesarning buyunturuqini qobul qilishinglar kérek» we «Perwerdigarning öyide qalghan qacha-quchilarmu épkétildi» dégen besharetni inkar qilishtin ibaret.

qayturup épcléimen; ■⁴ we Men Yehuda padishahi, Yehoakimning oghli Yekoniyahni Yehudadin Babilha sürgün qilin'ghanlarning hemmisi bilen teng mushu yerge qayturup bérímen, — deydu Perwerdigar, — chünki Men Babil padishahining boyunturuqini sundiriwétimen!» — dédi.

⁵ Andin Yeremiya peyghember kahinlar we Perwerdigarning öyide turghan barlıq xalayıq aldida Hananiya peyghemberge söz qildi. ⁶ Yeremiya peyghember mundaq dédi: «Amin! Perwerdigar shundaq qilsun! Perwerdigar séning besharet bergen sözliringni emelge ashursunki, U Özining öyidiki qacha-quchilar we Yehudadin Babilha sürgün qilin'ghanlarning hemmisini mushu yerge qaytursun! ⁷ Lékin öz quliqinggha we barlıq xelqning quliqigha sélip qoyulidighan méning bu sözümni angla! ⁸ — Méning we séningdin burun, qedimdin tartip bolghan peyghemberlermu nurghun padishahliqlar we ulugh döletler toghruluq, urush, apet we wabalar toghruluq besharet bérip kelgen; ⁹ tinchliq-awatlıq toghruluq besharet bergen peyghember bolsa, shu peyghemberning sözi emelge ashurulghanda, u heqiqeten Perwerdigar ewetken peyghember dep tonulghandur!».

¹⁰ Andin Hananiya peyghember Yeremiya peyghemberning boynidiki boyunturuqni élip uni sunduriwetti. □ ¹¹ Hananiya xelq aldida söz qilip: «Perwerdigar mundaq deydu: — Men shuningha oxshash, ikki yıl ötmeyla Babil

■ 28:3 Yer. 27:16 □ 28:10 «Yeremiya peyghemberning boynidiki boyunturuq» — 27:2ni körüng.

padishahi Néboqadnesarning boyunturuqini barliq ellerning boynidin élip sunduriwétimen!» — dédi. Shuning bilen Yeremiya peyghember chiqip ketti. ¹² Hananiya peyghember Yeremiya peyghemberning boynidiki boyunturuqni élip uni sunduriwetkendin bir'az kényin, Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

¹³ Barghin, Hananiyagha mundaq dégin: — Perwerdigar mundaq deydu: — «Sen yaghachtin yasalghan boyunturuqni sundurghining bilen, lékin uning ornigha tömürdin bolghan boyunturuqni sélip qoydung! ¹⁴ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilling Xudasi mundaq deydu: — Men shuninggha bu barliq ellerning boynigha tömürdin yasalghan boyunturuqni salimenki, ular Babil padishahi Néboqadnesarning qulluqida bolidu; berheq, ular uning qulluqida bolidu; Men uninggha hetta daladiki haywanlarnimu teqdim qilghanmen». ■

¹⁵ Andin Yeremiya peyghember Hananiya peyghemberge: «Qulaq sal, Hananiya! Perwerdigar séni ewetken emes! Sen bu xelqni yalghanchiliqqa ishendürgensen! ¹⁶ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: Mana, Men séni yer yüzidin ewetiwétimen! Sen del mushu yilda ölisen, chünki sen ademlerni Perwerdigargha asiyliq qilishqa dewet qilghansen». □ ■

¹⁷ Hananiya peyghember del shu yili yettinchi ayda öldi.

■ **28:14** Yer. 27:6 □ **28:16** «séni yer yüzidin ewetiwétimen»

— Xuda bu saxta peyghemberni eslide «ewetken emes» lékin hazır U uni «ölümge ewetidu»! ■ **28:16** Qan. 13:6; Yer. 29:32

29

Yeremiya sürgün qilin'ghanlargha yazghan xet

¹ Yeremiyaning Yérusalémdin sürgün bolghanlar arisidiki hayat qalghan aqsaqallargha, kahinlарghа, peyghemberlerge we Néboqadnesar esir qilip Babilghа élip ketken barliq xelqqe Yérusalémdin yollighan xéti: —

² (xet padishah Yekoniyah, xanish, wezirler, Yehuda we Yérusalémdiki shahzade-emirler we hünerwenler Yérusalémdin ketkendin kényin, ■

³ Shafanning oghli Elasahning we Hilqiyaning oghli Gemariyaning qoli bilen yollan'ghan — Yehuda padishahi Zedekiya bu kishilerni Babil padishahi Néboqadnesarning aldigha yollighan). Yollighan xet mundaq: —

⁴ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi Yérusalémdin Babilghа sürgün'ge ewetkenlarning hemmisige mundaq deydu: —

⁵ Öylerni qurunglar, ularda turunglar; baghlarni berpa qilinglar, ularning méwisińi yenglar;

⁶ öylininglar, oghul-qizliq bolunglar; oghulliringlar üchün qizlarni élip béringlar, qizliringlarni erlerge yatliq qilinglar; ularmu oghul-qizliq bolsun; shu yerde köpiyinglarki, aziyip ketmenglar; □

⁷ Men silerni sürgün'ge ewetken sheherning tinch-awatliqini izdenglar, uning üchün Perwerdigargha dua qilinglar; chünki uning tinch-awatliqi bolsa, silermu tinch-awat bolisiler.

■ 29:2 2Pad. 24:12 □ 29:6 «oghul-qizliq bolunglar» — ibraniy tilida «oghul-qizlarni tughdurunglar».

8 Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar – Israilning Xudasi mundaq deydu: — Aranglardiki peyghemberler we silerning palchiliringlar silerni aldap qoymisun; siler ulargha körgüzgen chüshlerge qulaq salmanglar; □ ■ **9** chünki ular Méning namimda yalghandin besharet bérifu; Men ularni ewetken emesmen, — deydu Perwerdigar.

10 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Babilga békitilgen yetmish yıl toshqanda, Men silerning yéninglargha kélip silerge iltipat körsitimenki, silerni mushu yurtqa qayturushum bilen silerge qilghan shapaetlik wedemni ada qilimen; □ ■ **11** Chünki Özümning siler toghruluq pilanlirimni, apet élip kélidighan emes, tinchawatliq élip kélidighan, axirda silerge ümidwar kélechekni ata qilidighan pilanlirimni obdan bilimen, — deydu Perwerdigar. **12** Shuning bilen iler Manga nida qilip, yénimha kélip Manga dua qilisiler we Men silerni anglaymen. ■ **13** Siler Méni izdeysiler we Méni tapisiler, chünki siler pütün qelbinglar bilen Manga

□ **29:8 «siler ulargha körgüzgen chüshlerge qulaq salmanglar»** — xélqnинг palchilargha «Biz toghruluq bir chüsh körüp bersingiz» dégen telipi intayin külkilik, shu chaghdiki xelq heqiqeten shu derijide nadanliship ketken bolsa kérek. ■ **29:8** Yer. 14:14; 23:31; 27:15 □ **29:10 «Babilga hékitilgen yetmish yil toshqanda, Men silerning yéninglargha kélip silerge iltipat körsitimenki...»** — bu «yetmish yıl» toghrisida «Qoshumche söz»imizni körüng. ■ **29:10** 2Tar. 36:22; Ezra 1:1; Yer. 25:12; Dan. 9:2 ■ **29:12** Dan. 9

intilidighan bolisiler. □ 14 Men Özümni silerge tapquzimen, — deydu Perwerdigar — we Men silerni sürgünlükten qayturup eslige keltürimen, Men silerni heydiwetken barlıq ellerdin we heydiwetken barlıq jaylardın yighthimen, — deydu Perwerdigar, — Men silerni élip, esli sürgün qılıp ayrighan yurtqa qayturimen. ■

15 Siler: «Perwerdigar bizge Babilda peyghemberlerni tikli» désenglar, □ 16 emdi Perwerdigar Dawutning textige olturghan padishah we bu sheherde turuwatqan barlıq xelq, yeni siler bilen bille sürgün qilinmaghan qérindashliringlar toghruluq shuni deydu: —

17 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men ularni azablaydighan qılıch, qehetchilik we waba ewetimen; shuning bilen ularni xuddi sésighan, yégili bolmaydighan nachar enjürlerdek qilimen; ■ 18 ularni qılıch, qehetchilik we waba bilen qoghlaymen, ularni yer yüzidiki barlıq padishahlıqlargha heydep apirimen; ularni shu ellerge wehime, lenet, dehshet, ush-ush qilnidighan we reswa qilnidighan

□ 29:13 «Siler Méni izdeysiler we Méni tapisiler, chünki siler pütün qelbinglar bilen Manga intilidighan bolisiler» — yaki «Siler pütün qelbinglar bilen Méni izdeydighan bolsanglar, siler Méni izdey tapisiler». ■ 29:14 Yer. 23:3 □ 29:15 ««Perwerdigar bizge Babilda peyghemberlerni tikli» désenglar...» — bu ayettiki «peyghemberler» şübhesisizki, yalghan ümidlerni qozghaydighan saxta peyghemberlerni körsitudu. Mushu besharettin köp ötmey, Daniyal hem Ezakiyal dégen heqiqiy peyghemberler Babilda besharet qilishqa bashlidi. ■ 29:17 Yer. 24:8,10

obyékt qilimen. ■ 19 chünki Men tang seherde ornumdin turup, xizmetkarlirim bolghan peyghemberlerni ewetip sözlirimni ulargha éytqinim bilen, ular qulaq salmighan; siler *sürgün bolghanlarmu* héch qulaq salmighansiler, – deydu Perwerdigar. 20 Lékin i siler sürgün bolghanlar, Men Yérusalémdin Babilgha ewetkenler, Perwerdigarning sözini anglanglar:

21 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar – Israilning Xudasi mundaq deydu: – Méning namimda silerge yalghandin besharet bérídigan Kolayaning oghli Ahab toghruluq we Maaséyahning oghli Zedekiya toghruluq mundaq deydu: – Mana, Men ularni Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurimen, u ularni köz aldinglarda ölümge mehküm qilidu; 22 shuning bilen ular misal qilinip Babilda turghan Yehudadiki barlıq sürgün qilin'ghanlarning aghzida: «Perwerdigar séni Babil padishahi Néboqadnesar otta kawab qilghan Zedekiya we Ahabdek qilsun!» dégen lenet sözi bolidu; 23 chünki ular Israil ichide iplasliq qilghan, qoshnilarning ayalliri bilen zina qilghan we Méning namimda yalghan sözlerni, Men ulargha héch tapilmaghan sözlerni qilghan; Men bularni Bilguchi we guwah Bolghuchidurmen, – deydu Perwerdigar.

*Shémaya Babildin Yeremiya toghruluq yazghan
xet Yeremiya peyghemberning yollighan jawab*

■ 29:18 Qan. 28:25,37; Yer. 15:4; 24:9,10

xéti ... Xudaning buning toghruluq Yeremiyagha éytqan sözi

24 «Sen Yeremiya Nehelemlik Shémayagha mundaq dégin: —

*25 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Chünki sen öz namingda Yérusalémdiki barliq xelqqe, kahin bolghan Maaséyahning oghli Zefaniyagha we barliq kahinlargha xetler yollighining tüpeylidin, — *26 (sen Zefaniyagha mundaq yazghan:* «Perwerdigar séni kahin Yehuyadaning ornigha kahin tikligen emesmu? U séni Perwerdigarning öyide shuninggha nazaretki qilghanki, besharet bérnidighan peyghember boluwalghan herbir telwini bésish üchün puti we boynigha taqaq sélishing kérek.* □ ■ *27 Emdi sen némishqa silerge özini peyghember qiliwalghan Anatotluq Yeremiyani eyiblimiding?* *28 Chünki u hetta Babilda turuwatqan bizlergimu: «Shu yerde bolghan waqtinglar uzun bolidu; shunga öylerni sélinglar, ularda turunglar, baghlarni berpa qilinglar, ularning méwisini yenglar» dep xet yollidi!») *29 — Zefaniya mushu xetni Yeremiya peyghember aldida oqudi.**

30 Andin Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélép mundaq déyildi: —

31 Barliq sürgün bolghanlargha xet yollap

□ 29:26 «U séni ... nazaretki qilghanki, besharet bérnidighan peyghember boluwalghan herbir telwini bésish üchün puti we boynigha taqaq sélishing kérek» — oqurmenler bashqa xil terjimilerni uchritishi mumkin. Lékin omumiy menisi terjimimizningkidek bolidu. ■ 29:26 Yer. 20:1, 2, 3

mundaq dégin: — Perwerdigar Nehelamliq Shemaya toghruluq munaq deydu: Chünki Men uni ewetmigen bolsammu, Shémayaning silerge besharet béríp, silerni yalghançılıqqa ishendürgenlikи tüpeylidin, ■ 32 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Nehelamliq Shémayani nesli bilen bille jazalaymen; mushu xelq arisida uning héchqandaq nesli tépilmaydu; u Men Öz xelqim üchün qilmaqchi bolghan yaxshiliqni héch körmeydu, — deydu Perwerdigar: — chünki u ademlerni Manga asiyliqqa qutratti. ■

30

*Xudaning xelqige teselli, righbet we ümid bérish
üchün Yeremiyaning kitab yézishi*

¹ Perwerdigardin Yeremiyagha kelgen söz: —□

² Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Men sanga hazır deydighan mushu barlıq sözlirimni yazmığha yazghin; □ ³ Chünki mana,

■ 29:31 Yer. 28:15 ■ 29:32 Yer. 28:16 □ 30:1 «Perwerdigardin **Yeremiyagha kelgen söz...**» — oqurmenlerning éside barki, Perwerdigar Yeremiyagha «Yulush, söküsh, halak qilish we örüşh» hem «qurush we térip östürüsh»ni jakarlashqa chaqirghan (1:10). U «yulush, söküsh, halak qilish we örüşh» toghruluq besharetler bergendin keyin, hazır uningha «qurush we térip östürüsh» toghruluq besharetler (30-33-bablar) bérildi. □ 30:2 «**Men sanga hazır deydighan mushu barlıq sözlirimni yazmığha yazghin**» — «mushu barlıq sözlirim» belkim 30-31-bablarda körülüdi. Sözler belkim chüsh arqılıq Yeremiyagha tapshurulghan (31:26ni körüng). Ular esli ayrim oram kitabche bolushi kérek idi.

shundaq künler kéliduki, — deydu Perwerdigar,
 — Men xelqim Israil hem Yehudani sürgünlükting
 qayturup eslige keltürimen, ularni ata-bowilirigha
 teqdim qilghan zémin'gha qayturimen, ular un-
 inggha ige bolidu.

⁴ Perwerdigarning Israil toghruluq we Yehuda
 toghruluq dégen sözliri töwendikidek: —

⁵ Chünki Perwerdigar mundaq deydu: —
 Anglitilidu alaqzadilik hem qorqunchluqning
 awazi,
 Bolsun nede aman-tinchliq!

⁶ Soranglar, shuni körüp béqinglarki, er bala
 tughamdu? Men némishqa emdi tolghaqqqa
 chüshken ayaldek herbir er kishining chatiriqini
 qoli bilen tutqanlıqını körimen? Némishqa
 yüzliri tatarip ketkendu? ■ ⁷ Ayhay, shu künü
 dehshetlikтур! Uninggha héchqandaq kün
 oxshimaydu; u Yaqupning azab-oqubet künidur;
 lékin u uningdin qutquzulidu. □ ■ ⁸ Shu
 künide emelge ashuruliduki, — deydu samawi
 qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar,
 — Men uning boyunturuqini boynungdin
 élip sunduruwétimen, asaretliringni buzup
 tashlaymen, yat ademler uni ikkinchi qulluqqa

■ **30:6** Yer. 4:31; 6:24 □ **30:7** «u Yaqupning azab-oqubet künidur» — «Yaqup» mushu yerde Yaqupning ewladliri bolghan Israil xelqini körsitudu, elwette. Bésharet Babildin qayturulushini körsetkini bilen, «Yaqupning azab-oqubet kün»ning toluq emelge ashurulushi axirqi zamanda bolsa kérek. ■ **30:7** Yo. 2:11; Zef. 1:15

chüshürmeydu. □ 9 Shuning ornida ular Perwerdigar Xudasining hemde Men ular üçün qaytidin tikleydighan Dawut padishahining qulluqida bolidu. □ ■

10 Emdi sen, i qulum Yaqup, qorqma, — deydu Perwerdigar; — alaqzade bolma, i Israil; chünki mana, Men séni yiraq yerlerdin, séning neslingni sürgün bolghan zémindin qutquzimen; Yaqup qaytip kélédu, aram tépip azade turidu we héchkim uni qorqutmaydu. ■ 11 Chünki Men séni qutquzush üçün sen bilen billidurmen, — deydu Perwerdigar; — Men séni tarqitiwetken ellerning hemmisini tügeshtürsemmu, lékin séni pütünley tügeshtürmeymen; peqet üstüngdin höküm chiqirip terbiye-sawaq bérinen; séni jazalimay qoyup qoymaymen. ■

Perwerdigar Yehudaning yarisini saqaytidu

12 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: Séning zédeng dawalighusiz, séning yarang bolsa intayin éghirdur. ■ 13 Séning dewayingni soraydighan héchkim yoq, yarangni tangghuchi yoqtur, sanga shipaliq dorilar yoqtur; 14 séning barlıq ashnilir- ing séni untughan; ular séning halingni héch

□ 30:8 «Men uning boyunturuqini boynungdin élip sunduruwétimen» — «uning boyunturuqini» dégini mushu yerde awwal Néboqadnesarning qulluqini, hemde axırqi zamandiki Babil padishahi «dejjal»ning qulluqinimu körsitidu. □ 30:9 «Men ular üçün qaytidin tikleydighan Dawut padishahi...» — «Dawut padishahi» shübhesiszki, Dawutning özidin ulugh bolghan ewladi Qutquzghuchi-Mesihni körsitidu. ■ 30:9 Ez. 34:23,24; 37:24; Hosh. 3:5 ■ 30:10 Yesh. 41:13; 43:5; 44:1; Yer. 46:28 ■ 30:11 Yesh. 27:8; Yer. 4:27; 5:10,18; 10:24; 46:28 ■ 30:12 Yer. 10:19; 15:18

sorimaydu. Chünki Men séni düshmendek zerb bilen urghanmen, rehimsiz bir zalimdek sanga sawaq bolsun dep urghanmen; chünki séning qebihliking heddi-hésabsiz, gunahliring heddidin ziyade bolghan. □ ■ 15 Némishqa zédeng tüpeylidin, derd-eliming dawalighusiz bolghanliqi tüpeylidin peryad kötürisen? Qebihlikingning heddi-hésabsiz bolghanliqidin, gunahliring heddidin ziyade bolghanliqidin, Men shularni sanga qilghanmen. ■

16 Lékin séni yutuwalghanlarning hemmisi yutuwélinidu; séning barliq kúshendiliring bolsa sürgün bolidu; séni bulighanlarning hemmisi bulang-talang qilinidu; séni ow qilghanlarning hemmisini owlnidighan qilimen. ■ 17 Chünki Men sanga téngiq téngip qoyimen we yariliringni saqaytimen — deydu Perwerdigar; — chünki ular séni: «Ghérib-bichare, héchkim halini sorimaydigan Zion del mushudur» dep haqaretligen.

Perwerdigar Israil we Yehudani eslige keltüridu

18 Perwerdigar mundaq deydu: —
Mana, Men Yaqupning chédirlirini sürgünlüktil
qayturup eslige keltürimen,
Uning turalghuliri üstige rehim qilimen;
Sheher xarabiliri ul qilinip qaytidin qurulidu,

□ 30:14 «séning barliq ashniliring séni untughan» — «ashniliring» mushu yerde (1) Israilha «silerge ittipaqdash bolayli» dégen butperes ellerni (2) Yehudadikiler choqun'ghan hem tayan'ghan butlarni körsitishi mumkin. ■ 30:14 Yer. 22:20 ■ 30:15 Yer. 5:6; 13:17 ■ 30:16 Mis. 23:22; Yesh. 41:11; Yer. 10:25

Orda-qel'e öz jayida yene ademzatlıq bolidu.□

19 Shu jaylardin teshekkür küyliri we shad-xuramlıq sadaliri anglinidu;

Men ularni köpeytimenki, ular emdi azaymaydu;
Men ularning hörmitini ashurimen, ular héch pes bolmaydu.■

20 Ularning baliliri qedimdikidek bolidu; ularning jamaiti aldimda mezmut turghuzulidu;

Ularni xorlighanlarning hemmisini jazalaymen.

21 Ularning bésyi özliridin bolidu,

Ularning höküm sürgüchisi özliri otturisidin chiqidu;

Men uni öz yénimgha keltürimen, shuning bilen u Manga yéqin kéliidu;

Chünki yénimgha kelgüchi jénini tewekkül qilghuchi emesmu? – deydu Perwerdigar.□

22 – Shuning bilen siler Méning xelqim bolisiler,
Men silerning Xudayinglar bolimen.■

23 Mana, Perwerdigardin chiqqan bir boranchapqun!

Uningdin qehr chiqti;

Berheq, dehshetlik bir qara quyun chiqip keldi;
U pirqirap rezillernening beshigha chüshidu.■

□ **30:18** «sheher xarabılıri ul qilinip qaytidin qurulidu» — «sheher» Yérusalémni körsitishi kerek. «Sheher»ning bashqa birxil terjimisi «herbir sheher...». ■ **30:19** Yer. 31:4 □ **30:21** «Ularning bésyi özliridin bolidu, ularning höküm sürgüchisi özliri otturisidin chiqidu...» — bu ayet yene Dawutning ewladi bolghan Mesihni körsitudu. Ayet Uning hem padishah hem kahin (bashqilargha wekil bolup Xudaning aldigha dua qilishqa kéléidighan) bolidighanlıqını ayan qılıdu. «Qoshumche söz»imizni körün. ■ **30:22** Yer. 24:7; 31:1,33; 32:38 ■ **30:23** Yer. 23:19, 20; 25:32

24 Könglidiki niyetlirini ada qilip toluq emel qilghuche,
Perwerdigarning qattiq ghezipi yanmaydu;
Axirqi künlerde siler buni chüshinip yétisiler.

31

Dawami

1 Shu waqitta, — deydu Perwerdigar, — Men Israilning jemetlirining Xudasi bolimen, ular Méning xelqim bolidu.

Israel, yeni «10 qebile» eslige keltürülüp Yehudagha baghlinip, Xuda aldida ibadet qilidu

2 Perwerdigar mundaq deydu: — Qilichtin aman qalghan xelq, yeni Israil, chöl-bayawanda iltipatqa ige bolghan; Men kélip ularni aram tapquzimen.

□ **3** Perwerdigar yiraq yurtta bizge körünüp: «Men séni menggü bir muhebbet bilen söyüp keldim; shunga Men özgermes méhribanlıq bilen séni Özümge tartip kelgenmen. **4** Men séni qaytidin qurimen, shuning bilen sen qurulisen, i Israil

□ **31:2 «Qilichtin aman qalghan xelq, yeni Israil, chöl-bayawanda iltipatqa ige bolghan»** — «Israil» mushu yerde Asuriye impériyesi miladiyeden ilgiriki 722-yili özige sürgün qilghan on qebilini körsitudu. «Qilichtin aman qalghan xelq» yene Babilqa sürgün bolghan Yehudani körsitudu (51:50ni körün). «Chöl-bayawanda iltipatqa ige bolghan» dégen sözler, Israil Misirdin qutquzulup chiqip, chöl-bayawandin ötüp nurghun karamet ishlarni körgendek, mushu sürgün bolghan Israil bilen Yehuda Babil we bashqa shimaliy tereplerdin teng qutquzulup, chöl-bayawandin ötüp Xudanining iltipati bilen nurghun karamet ishlarni köridu.

qizi! Sen qaytidin dapliringni élip shad-xuram qilghanlarning ussullirigha chiqisen. ■ 5 Sen qaytidin Samariyening taghliri üstige üzümzarlar tikisen; ularni tikküchiler özliri tikip, méwisiini özliri yeydu. □ ■ 6 Chünki Efraimning égizlikide turghan közetchiler: «Turunlar, Perwerdigar Xudayimizgha ibadet qilishqa Zion'gha chiqayli!» — dep nida kötüridighan künü kélidu. □ ■

7 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Yaqup üçün shad-xuramlıq bilen naxsha éytinglar, Ellerning béshi bolghuchi üçün ayhay kötürüngler; Jakarlanglar, medhiye oqup: «I Perwerdigar,

■ 31:4 Yer. 30:19 □ 31:5 «**Sen qaytidin Samariyening taghliri üstige üzümzarlar tikisen; ularni tikküchiler özliri tikip, méwisiini özliri yeydu**» — üzümzarnı östürüş üchün uzun waqt kérek bolghachqa, ularning mewjut bolghanlıqi shu chaghning aman-tinchliq künler ikenlikini körsitudu. ■ 31:5 Yesh. 65:21

□ 31:6 «**Efraimning égizlikide turghan közetchiler: ...»** — «Efraim» dégenlik mushu yerni «Israil», yeni «shimaliy padishahliq»ni körsitudu (shimaliy padishahliqtiki on qabile bezi waqitlarda qisqiche «Efraim» dep atalghan). «Israil» Yehudadin ayrılip chiqqan waqtida, Israilning padishahi öz puqlarını burunqidek Yehuda bilen bille Yérusalémдиki ibadetxanida ibadet qilsa, undaqta özidin yüz örüp kétishi yaki yaliyishi mumkin dep qarap, ularning Yérusalémha barmaslıqi üçün özining «ibadetxana»sini qurup uningha butlarni salghan. Mushu besharet, kelgüside mushundaq hesetxorluq mewjut bolmaydu, Yehuda we Efraimning Xudanıng ibaditide qelbi bir bolidu, deydu. «**közetchiler**» — bularning adettiki burchi, düşhmenlerning yéqin kelgenlikи toghruluq agah bérish. Lékin shu künler tinch-aman bolghachqa, ularning birdinbir burji «yéngi ay»ni bayqap, bayram-héylarning yétip kelgenlikini, shuningdek Yérusalémha chiqayli, dep jakarlashtın ibaret bolidu. ■ 31:6

Yesh. 2:2, 3; Mik. 4:2

Séning xelqingni,
Yeni Israilning qaldisini qutquzghaysen!» —
denglar!□

8 Mana, Men ularni shimaliy yurtlardin épkekímen,
Yer yüzining chet-chetliridin yighimen;
Ular arisida emalar we tokurlar bolidu;
Hamilidar we tughay dégenler bille bolidu;
Ular ulugh bir jamaet bolup qaytip kéléidu.■

9 Ular yigha-zarlar kötüüp kéléidu,
Ular dua-tilawet qilghanda ularni yétekleymen;
Men ularni ériq-östengler boyida, héch putlash-
maydighan tüz yol bilen yétekleymen;
Chünki Men Israilgha ata bolimen,
Efraim bolsa Méning tunji oglumdur.■

10 Perwerdigarning sözini anganglar, i eller,
Déngiz boyidiki yiraq yurtlarga: —
«Israilni tarqatuchi uni qaytidin yighidu,
Pada baqquchi padisini baqqandek U ularni
baqidu;

11 Chünki Perwerdigar Yaqupni bedel tölep qutul-
durghan,
Uninggha Hemjemet bolup özidin zor küchlük bol-
ghuchining changgilidin qutquzghan!» — dep
jakarlanglar.■

□ **31:7** «Yaqup üçün shad-xuramlıq bilen naxsha éytinglar,
ellernerin béshi bolghuchi üçün ayhay kötüüngler; jakar-
langlar, medhiye oqup...denglar!» — bu sözler kimlerge
éytildi? Yaqup «ellernerin béshi» dep atalghachqa, bu sözler
«yat eller»ge éytilişi mümkün (10-ayetni körün); yaki bolmisa
sürgünlükten yurtqa baldur qaytip kéliwatqan Yehudagha, yaki
qérindashlirigha dua qılıshni dewet qılıp éytildi. ■ **31:8** Yer. 3:18

■ **31:9** Mis. 4:22 ■ **31:11** Yesh. 40:10; 49:24,25

12 Ular kélip Ziondiki égizliklerde shad-xuramliqta towlaydu,
 Perwerdigarning iltipatidin, yeni yéngi sharabtin,
 zeytun méyidin, mal-waranning qoziliridin berq uridu;
 Ularning jéni xuddi mol sughirilghan baghdek bolidu,
 Ular ikkinchi héch solashmaydu.■

13 Shu chaghda qizlar ussulda shadlinidu,
 Yigitler we moysipitlarmu teng shundaq bolidu;
 Chünki Men ularning ah-zarlirini shad-xuramliqqa aylandurimen;
 Men ulargha teselli béríp, derd-elimining ornigha ularni shadliqqa chömdürimen.
14 Men kahinlarni molchiliq bilen toyghuzimen,
 Xelqim iltipatimgha qanaet qilidu, — deydu Perwerdigar.

15 Perwerdigar mundaq deydu: —
 Ramah shehiride bir sada,
 Achchiq yigha-zarning pighani anglinidu,
 — Bu Rahilening öz baliliri üçhün kötürgen ah-zarliri;
 Chünki u baliliri bolmighachqa, tesellini qobul qilmay pighan kötüridu.□ ■

■ **31:12** Yesh. 61:11 □ **31:15** «**Ramah shehiride bir sada, achchiq yigha-zarning pighani anglinidu,..»** — «Ramah» bolsa Beyt-El we Beyt-Lehem arisidiki yéza; Yaqupning ayali Rahile (bala tughqinida) shu yerde ölüp kömülgendidi. Rahile «Israil»diki on qebilining ichidiki ikki chong qebilining ejdadi bolghan Efraim we Manassehning chong apisi idi; mushu yerde u ularning Israil zéminidin (sürgün bolup) elwida ayrılıp ketkenlikü üçhün yighlap tashlighanlıqığa simwol qilidu. ■ **31:15** Mat. 2:17,18

16 Perwerdigar *uninggha* mundaq deydu: — Yigha-zaringni toxtat, közliringni yashlardin tart; chünki munu tartqan jipayingdin méwe bolidu, — deydu Perwerdigar; — ular düshmenning zéminidin qaytidu; **17** berheq, kélechiking ümidlik bolidu, — deydu Perwerdigar; — we séning baliliring yene öz chégrisidin kirip kélidu.

18 Men derweqe Efraimning özi toghruluq ökünüp: «Sen bizge shash torpaqqa terbiye bergendek sawaq-terbiye berding;

Emdi bizni towa qildurghaysen,

Biz shuning bilen towa qilip qaytip kelimiz,

Chünki Sen Perwerdigar Xudayimizdursen; □ ■

19 Chünki biz towa qildurulushimiz bilen heqiqeten towa qilduq;

Biz özimizni tonup yetkendin keyin, yotimizni urduq;

Biz yashlıqimizdiki *qilmishning* sherm-hayasi tüpeylidin nomus qilip, xijalette qalduq!» — dégenlikini anglidim. □ ■

□ **31:18** «Men derweqe Efraimning özi toghruluq ökünüp: «Sen bizge shash torpaqqa terbiye bergendek sawaq-terbiye berding; emdi bizni towa qildurghaysen, ... chünki Sen Perwerdigar Xudayimizdursen» — ibraniy tilida Efraimning sözlirining hemmisi «men», «mény» qatarlıq almashlar bilen ipadilinidu. Chüshinishlik bolsun dep mushu ayette we 19-ayette Efraim bayan qilin'ghanda, «men» dégen sözni «biz» dep terjime qilduq. Ibraniy tilida «towa qilish» we «qaytip keliş» bir söz bilenla ipadilinidu. Mushu yerde shübhisizki, hem xelqning towa qilishini we öz yurtığa qaytip kelişinimu körsitudu. ■ **31:18** Yigh. 5:21

□ **31:19** «biz özimizni tonup yetkendin keyin, yotimizni urduq» — «yotini urush» dégen heriket qattiq pushayman, qattiq xijaletni bildüretti. ■ **31:19** Qan. 30:2

20 — Efraim Manga nisbeten jan-jiger balam emesmu?

Chünki Men uni eyiblichen teqdirdimu, uni herdaim könglümde séghinimen;

Shunga ich-baghrim uninggha aghriwatidu;

Men uninggha rehim qilmisam bolmaydu, — deydu Perwerdigar.

21 — Shunga özüngge yol belgilirini békítip qoyghin; Sen sürgün'ge mangghan yolgha, shu kötürlügen yolgha köngül qoyup diqqet qilghin;

Hazir shu yol bilen qaytip kel, i jan-jigirim Israil qizi,

Mushu sheherliringge qarap qaytip kel!

22 Sen qachan'ghiche téneb yürisen, i yoldin chiqquchi qizim?

Chünki Perwerdigar yer yüzide yéngi ish yaritidu: — Ayal kishi baturning etrapida yépiship xewer alidu! □

Yehuda eslige keltürülüldi

23 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Men ularni sürgünlükten qayturup eslige keltürginimde Yehudaning zéminida we sheherliride xeqler yene Yérusalém toghruluq: «Perwerdigar séni bextliq qilghay, i heqqaniyliq turghan jay, pak-muqeddeslikning téghil!» deydighan bolidu. ■ **24** Shu yerde Yehuda —

□ **31:22** «Perwerdigar yer yüzide yéngi ish yaritidu: — ayal kishi baturning etrapida yépiship xewer alidu!» — bu ajayib besharet toghruluq «Qoshumche söz»imizni körüng. Bizningche u Mesihning pak qiz Meryemdin tughulushini öz ichige alidu. ■ **31:23** Yer. 50:7

sheherliridikiler, déhqanlar we pada baqquchi köchmen charwichilar hemmisi bille turidu.
25 Chünki Men hérüp ketken jan igilirining hajitidin chiqimen, herbir halidin ketken jan igilirini yéngilandurimen.

26 — Men *Yeremiya* buni anglap oyghandim, etrapqa qaridim, nahayiti tatliq uxlaptimen. □

Israel we Yehuda qaytidin ahalilik bolidu

27 Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemetide we Yehuda jemetide insan neslini we haywanlarning neslini térip östürimen.

28 Shundaq boliduki, Men ularni yulush, söküsh, halak qilish, aghdurush üçün, ulargha nezirimni salghandek, Men ularni qurush we tikip östürüsh üçünmu ulargha nezirimni salimen, — deydu Perwerdigar.

Yéngi ehde

29 Shu künlerde ular yene: «Atilar achchiq-chüchük üzümlerni yégen, shunga balilarning chishi qériq sézilidu» dégen mushu maqalni héch ishletmeydu.

□ ■ **30** Chünki herbirsi öz gunahi üçün ölidu;

□ **31:26** «— **Men Yeremiya buni anglap oyghandim, etrapqa qaridim, nahayiti tatliq uxlaptimen**» — bezi alimlar bu ayet kelgüsidiği Israilning ehwalini körsitip: «Ular shu chaghda: «Biz hazir oyghinip etrapqa qarisaq, yaxshi uyqudin behrimen bolduq» deydu» dep terjime qildu. Bizningche belkim Xudaning sözi Yeremiyagha chüshide kelgendur. □ **31:29** «**Atilar achchiq-chüchük üzümlerni yégen, shunga balilarning chishi qériq sézilidu**» — démek, ata-bowimiz yaman ish qilghan, biraq biz uning yaman aqiwitini, Xudaning jazasini körimiz. 30-ayetni körüng. ■ **31:29** Ez. 18:2, 3

achchiq-chüchük üzümlerni yégenlerning bolsa,
özining chishi qériq sézilidu.□

31 Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar,
— Men Israil jemeti we Yehuda jemeti bilen yéngi
ehde tüzimen; ■ **32** bu ehde ularning ata-bowiliri
bilen tüzgen ehdige oxshimaydu; shu ehdini Men
ata-bowilirini qolidin tutup Misirdin qutquzup
yétekligininimde ular bilen tüzgenidim; gerche Men
ularning yoldishi bolghan bolsammu, Méning ular
bilen tüzüşken ehdemni buzghan, — deydu Per-
werdigar. **33** Chünki shu künlerdin keyin, Méning
Israil jemeti bilen tüzidighan ehdem mana shuki:
— Men Öz Tewrat-qanunlirimni ularning ichige
salimen,

Hemde ularning qelbigimu yazimen.

Men ularning Ilahi bolimen,

Ularmu Méning xelqim bolidu.□ ■

34 Shundin bashlap héchkim öz yéqinigha yaki
öz qérindishigha: — «Perwerdigarni tonughin»
dep ögitip yürmeydu; chünki ularning eng
kichikidin chongighiche hemmisi Méni tonup
bolghan bolidu; chünki Men ularning qebihlikini

□ **31:30** «achchiq-chüchük üzümlerni yégenlerning **bolsa**,
**özining chishi qériq sézilidu» — bu 30-ayettiki maqal
29-ayettiki mequlning eksidur. «Ezakiyal peyghember» kitabida
izahlıghinimiz («qoshumche söz»imizde, «Ez.» 18:12 toghruluq
éytılghan)dek, ata-bowilirining gunahliri bala-ewladlirigha
melum bir tesiri bardur, dep eks étidi; lékin Xuda hazır yéngi
ehdini (31-34ni körüng) ular bilen tüzmekchi boliduki, ularning
herbirining Xuda bilen alahide munasiwet-dostluqi bar bolidu,
ötkendiki ishlar ulargha héchqandaq tesir yetküzmeydu. ■ **31:31**
Ibr. 8:8 □ **31:33** «shu künlerdin keyin» — belkим Xuda xelqini
öz yurtigha qayturghandin keyin. ■ **31:33** Yer. 24:7; 30:22;
31:33**

kechürimen hemde ularning gunahini hergiz ésige keltürmeymen, — deydu Perwerdigar.■

Yéngi ehdiye kapalet bérish

35 Quyashni kündüzde nur bolsun dep bergen, ay-yultuzlarni kéchide nur bolsun dep belgiligen, dolqunlirini sharqiritip déngizni qozghaydighan Perwerdigar mundaq deydu (samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Uning namidur): — ■

36 — Mushu belgiligenlirim Méning aldimdin yoqap ketse, — deydu Perwerdigar, — emdi Israilning ewladlirimu Méning aldimdin bir el bolushtin menggüge qélishi mumkin.

37 Perwerdigar mundaq deydu: — Yuqirida asmanlar mölcherlense, töwende yer ulliri tekshürülüp bilinse, emdi Men Israilning barliq ewladlirining qilghan hemme qilmishliri tüpeylidin ulardin waz kéchip tashlighuchi bolimen, — deydu Perwerdigar.

Yérusalém shehiri kéngeytildi

38 Mana, shu künler kéléduki, — deydu Perwerdigar, — sheher mexsus Manga atilip «Hananiyelning munari»din «Doqmush derwazasi»ghiche qaytidin qurulidu; 39 elchem tanisi qaytidin ölchesh üchün shu yerdin «Gareb döngi»giche, andin Goatqa burulup sozulidu; 40 jesetler we *qurbanlıq* külliri tashlinidighan pütkül jilgha, shundaqla Kidron deryasighiche hem sherkke qaraydighan

■ 31:34 Yesh. 54:13; Yer. 33:8; Mik. 7:18; Yuh. 6:45; Ros. 10:43

■ 31:35 Yar. 1:16; Yesh. 51:15

«At derwazisi»ning doqmushighiche yatqan étizlarning hemmisi Perwerdigargha pak-muqeddes dep hésablinidu; sheher qaytidin héch yulup tashlanmaydu, hergiz qaytidin aghdurup tashlanmaydu. □

32

Yeremiya bir étizni sétiwalidu

¹ Yehuda padishahi Zedekianing oninchi yili, Yeremiyagha Perwerdigardin kelgen söz töwende xatirilen'gen (shu yil Néboqadnesarning on sekkiz-inchi yili idi; ² Shu chaghda Babil padishahining qoshuni Yérusalémni qorshuwalghanidi; Yeremiya peyghember bolsa Yehuda padishahining ordisidiki qarawullarning hoylisida qamap qoyulghanidi. ³⁻⁵ Chünki Yehuda padishahi Zedekiya uni eyiblep: «Némishqa sen: «Mana, Men bu sheherni Babil padishahining qoligha tapshurim; u uni ishghal qilidu; Yehuda padishahi

□ **31:40 «jesetler we qurbanlıq külliri tashlinidighan pütkül jilgha»** — mushu «jilgha» «Hinnomning jilghisi» (Ge-Hinnom)ni körsitidu (7-bab, 31-32-ayet we izahatinimu körüng). Bu jilghigha exletler hem herxil napak nersiler tashlinatti. Bu intayin napak, paskina jilghining kelgüsü zamanda (ayetning ikkinchi qismida éytigandek) Xudagha atap muqeddes bolidighanliqi ajayib ish bolidu. Démek, Xudanıng shepqiti bilen pütkül sheher we uning hemmisi intayin pak-muqeddes bolidu. Yérusalém xehirining hazırkı etraplırı bu ayetlerde körsitilgen jaylarda kéngeytelmekte. **«jesetler... tashlinidighan... jilgha» .. «Kidron deryasi»...** **«At derwazisi»** — sheherning jenubiy teripige, «Kidron deryasi» sherqiy teripige, «At derwazisi» bolsa belkim shimaliy teripige jaylashqanidi.

Zedekiya kaldiylerning qolidin qéchip qutulal-maydu; chünki u Babil padishahining qoligha tap-shurulmay qalmaydu; u uning bilen yüz turane sözlishidu, öz közi bilen uning közige qaraydu. U Zedekiyani Babilgha apiridu, u men uninggha yéqinliship toluq bir terep qilghuche shu yerde turidu, deydu Perwerdigar; siler kaldiylər bilen qarshilashsanglarmu ghelibe qilalmaysiler! — deydu Perwerdigar» — dep béssharet bérisen?» — dep uni qamap qoyghanidi). ■ ⁶ Yeremiya: — Perwerdigarning sözi manga kélép mundaq déyildi — dédi: —

⁷ Mana, taghang Shallumning oghli Hanameel yéninggha kélép: «Özung üchün Anatottiki étizimni sétiwal; chünki uni sétiwélishqa séning hemjemetlik hoququng bar» — deydighan bolidu. □

⁸ Andin Perwerdigarning déginidek taghamning oghli Hanameel, qarawullarning hoylisida yénimgha kélép manga: «Binyaminning zéminidiki méning Anatottiki étizimni sétiwalghaysen; chünki hemjemet hoquqi séningkidur; özüng üchün sétiwal» — dédi; andin men buning heqiqeten Perwerdigarning sözi ikenlikini bilip yettim.

⁹ Shunga men taghamning oghli Hanameeldin Anatottiki bu étizni sétiwaldim; pulni, yeni on yette shekel kümüşni girge sélip Ölchidim. □

■ **32:3-5** Yer. 34:3 □ **32:7** «hemjemetlik **hoquqi**» — Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche, herbir Israilliqa bir parche zémin teqsim qilin'ghan. Eger bu zéminni satmaqchi bolsa, awwal öz jemetidikilerge sétiwélish pursiti bérishi kérek idi; ular bu «hemjemet hoquqi» boyiche uni sétiwélishni xalmisa, andin bashqilargha sétishqa bolatti. □ **32:9** «**on yette shekel kümüşh**» — bir shekel 11.4 gram idi; 17 shekel 194 gram idi.

10 Men toxtam xétige imza qoyup, üstige möhürni bésip péchetlidim; buninggha guwahchilarni guwah bergüzdum, kümüşni tarazigha saldim; **11** toxtam xétini qolumgha aldim, — birside soda tüzümi we shertliri xatirilinip péchetlen'gen, yene birsi péchetlenmigenidi — **12** we men taghamning oghli Hanameelning köz aldida, bu soda xétige imza qoyghan guwahchilar we qarawullarning hoylisida olturghan Yehudiylarning hemmisi aldida xetlerni Maaséyahning newrisi, Nériyaning oghli bolghan Baruqqa tapshurdum. **13** Ularning aldida men Baruqqa mundaq tapilap dédim: — **14** Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Bu xetlerni, yeni péchetlen'gen we péchetlenmigen bu toxtam xetlirini élip, bular uzun waqitqiche saqlansun dep sapal idish ichige salghin; **15** Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Kelgüsilde bu zéminda hem öyler, hem étizlar, hem üzümzarlar qaytidin sétiwélinidu.

16 Men toxtam xétini Nériyaning oghli bolghan Baruqqa tapshurghandin kényin, Perwerdigargha dua qılıp mundaq dédim: —

17 «Ah, Reb Perwerdigar! Mana, Sen asman-zéminni Özüngning zor qudriting we sozulghan biliking bilen yasighansen; Sanga héchqandaq ish tes emestur; □ **18** Sen minglighan kishilerge rehim-shepqed körsitisen hemde atilarning qebihlikining jazasinimu kényin balilirining

□ **32:17** «Sanga héchqandaq ish tes emestur» — ibraniy tilida «Sanga héchqandaq ish karamet emestur».

qoynigha qayturisen; ah Sen ulugh, Qudret Igisi Tengridursen – Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Séning namingdur; ■ 19 oy-nishanliringda ulugh, qilghan ishliringda qudretliksen; közliring bilen insan balilirining öz yolliri we qilghanlirining méwisi boyiche herbirige *inam yaki jaza* qayturush üçün, ularning barliq yollirini közligüchidursen; ■ 20 – Sen bugünkü kün'giche Misir zéminida, Israil ichide hem barliq insanlar arisida möjizilik alametlerni hem karametlerni ayan qilip kelgensen; shunglashqa bugün'giche Séning naming éghizdin-éghizgha tarqilip kelmekte. 21 Sen möjizilik alametler, karametler qudretlik qolung, sozulghan biliing we dehshetlik wehshet arqılıq Öz xelqing Israilni Misir zéminidin chiqarghansen; ■ 22 Sen ulargha ata-bowilirigha teqdim qilimen dep qesem qilghan, süt hem bal éqip turidighan bu zéminni teqdim qilghansen. 23 Ular derweqe zémin'gha kirip uningga ige bolghan; lékin ular Séning awazinggha qulaq salmighan, Tewrat-qanunungda mangmighan; ulargha emr qilghanlarning héchqaysisigha emel qilmighan; shunga Sen bu külpetylarning hemmisini ularning beshigha chüshürgensen. 24 Mana, sheherni bésip kirish üçün sépilgha sélip chiqirilghan dönglükkoteylerge qarighaysen! Qilich, qehetchilik we waba tüpeylidin sheher hujum qiliwatqan kaldiylernening qoligha tapshurulmay qalmaydu; Sen aldin'ala éytqining hazir emelge ashuruldi;

■ 32:18 Mis. 34:7 ■ 32:19 Ayup 34:21; Pend. 5:21; Yesh. 28:29;
Yer. 16:17; 17:10 ■ 32:21 Mis. 6:7; 2Sam. 7:23; 1Tar. 17:21

mana, Özüng körisen. ²⁵ Lékin Sen, i Reb Perwerdigar, gerche sheher kaldiylerning qoligha tapshurulidighan bolsimu, manga: «Özüng üchün étizni kümüşke sétiwal we buni guwahchilargha körgüzgin!?» – déding».□

²⁶ Andin Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélép mundaq déyildi: –

²⁷ Mana, Men Perwerdigar, barlıq et igilirining Xudasidurmen; Manga tes chüshidighan birer ish barmidu? □ ■ ²⁸ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: – Mana, Men bu sheherni kaldiylerning qoligha we Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurimen; ular uni igiliwalidu. ²⁹ Bu sheherge hujum qiliwatqan kaldiyler uninggha bésip kirip ot qoyup uni köydüriwétidu; ular sheherdikilerning öylirinimu köydüriwétidu; ular bu öylernening ögziliri üstide Méni ghezeplendürüp Baalgha isriq yaqqan, yat ilahlargha «sharab hediye»lerni quyghan. ■ ³⁰ Chünki Israillar we Yehudalar yashliquidin tartip köz aldimda peqet rezillikla qilip kelmekte; Israillar peqetla öz qolları yasighanlar bilen ghezipimni qozghighandin

-
- **32:25** «**Sen, i Reb Perwerdigar, gerche sheher kaldiylerning qoligha tapshurulidighan bolsimu, manga:** «Özüng üchün étizni kümüşke sétiwal we buni guwahchilargha körgüzgin!?» – déding» – mumkinchilik barkı, gerche Perwerdigar Yeremiya we bashqa peyghemberler arqliq köp qétim Yehudgħa: «Men silerni sürgün qildürimen» dep agahlandurghan bolsimu, Yeremiya yenila: ««axirqi minutta» Yehudani Babildin qutquzidu» dep oylidi.
 - **32:27** «**Manga tes chüshidighan birer ish barmidu?**» –ibraniy tilida «Manga karamet chüshidighan birer ish barmidu?».
 - **32:27** Chöl. 16:22 ■ **32:29** Yer. 21:10

bashqa ish qilmighan, — deydu Perwerdigar.

□ 31 Chünki bu sheher qurulghan künidin tartip bugünkü kün'giche Méning ghezipim we qehrimni shundaq qozghighuchi bolup keldiki, Men uni Öz yüzüm aldidin yoqatmisam bolmaydu. 32 Israillar we Yehudalar — ular we ularning padishahliri, emirliri kahinliri, peyghemberliri, Yehuda ademliri we Yérusalémda turuwatqanlarning méni ghezeplendürgen barliq rezilliki tüpeylidin *sheherniyoqitimen*. 33 Ular Manga yüzini qaratqan emes, belki Manga arqisini qilip tetür qarighan; gerche Men tang seherde ornumdin turup ulargha ögetken bolsammu, ular anglimay telimterbiyini qobul qilishni ret qilghan. ■ 34 Ular Öz namim bilen atalghan öyde yirginchlik butlirini sélip uni bulghighan; 35 ular öz oghul-qizlirini ottin ötküzüp «Molek»ke atap qurbanliq qilish üçhün «Hinnomning oghlining jilghisi»diki, Baalgha béghishlan'ghan «yuqiri jaylar»ni qurup chiqqan; Men ularning bundaq ish qilishini zadi buyrup baqmighanmen; ularning Yehudani gunahqa patquzup, mushundaq lenetlik ish qilsun dégen oy-niyette héchqachan bolup baqmighanmen. □ ■

36 Siler mushu sheher toghruluq: «Derheqiqet, u qilich, qehetchilik we waba arqiliq Babil padishahining qoligha tapshurulidu!» —

□ 32:30 «yashliqidin tartip...» — belkim Israilning «el bolghinidin tartip», yeni «Misirdin chiqishtin tartip» dégen menide. Bolmisa «étizni al» dégen sözning néme menisi bar? Jawab töwendiki ayetlerde, elwette. «qolliri **yasaghanlar**» — dégen sözler yaki yasaghan butlarni yaki yaman qilmishlirini körsitudu. ■ 32:33 Yer. 2:27; 7:13,24,25; 25:3; 26:5; 29:19 □ 32:35 «Molek» — Ammoniyarning choqun'ghan buti. ■ 32:35 Yer. 19:5

dewatisiler; lékin Perwerdigar – Israilning Xudasi mushu sheher toghruluq hazir mundaq deydu: – ■ 37 Mana Men, Men ularni ghezipim, qehrim we zor achchiqim bilen heydiwetken barliq padishahliqlardin yighimen; Men ularni qaytidin mushu yerge épkeklimen, ularni aman-tinchliqta turghuzimen. ■ 38 Ular Méning xelqim bolidu, Men ularning Xudasi bolimen. ■ 39 Men ular we ulardin kényin bolghan balilirini barliq künliride Mentin eyminip yaxshiliq körsun dep, ulargha bir qelb, bir yolni ata qilimen.

40 Men ulargha iltipat qilishtin qolumni ikkinchi üzmeslikim üçhün ular bilen menggülüq bir ehde tüzimen; ularning qaytidin yénimdin chetlimeslikü üçhün Men qelbige qorqunchumni salimen. 41 Men ulargha yaxshiliq ata qilishtin huzur élip shadlinimen we pütün qelbim, pütün jénim bilen ularni mushu zémin'gha tikip turghuzimen! ■

42 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: – Men xuddi bu xelqning beshigha bu dehshetlik külpetning hemmisini chüshürginimdek, Men ular toghruluq wede qilghan barliq bextberiketlerni ularning üstige chüshürimen;

43 Siler mushu zémin toghruluq: «U weyrane, ademzatsiz we haywanatsizdur; kaldiylerning qoligha tapshurulghan!» deysiler. Lékin kelgüside uningda étizlar qaytidin sétiwélinidu!

44 Binyamining yurtida, Yérusalémning etrapidiki yézilirida, Yehudaning sheherliride, *jenubtiki* taghliq sheherliride, gherbtiki «Shefelah»

■ 32:37 Yer. 23:3; 29:14; 31:10 ■ 32:38 Yer. 24:7; 30:22; 31:1,33

■ 32:41 Yer. 24:6; Am. 9:15

égzilikidiki sheherlerde, *Yehudan*ing jenubiy bayawanliridiki sheherlerdimu kishiler qaytidin kümüshke étizlarni sétiwalidu, toxtam xetlirige imza qoyidu, möhürlep, guwahchilarni guwahqa hazır qilidu; chünki Men ularni sürgünlükten qayturup eslige keltürimen – deydu Perwerdigar.

33

Perwerdigar Israil we Yehudani eslige keltürimen, dep ikkinchi qétim wede qilidu

¹ Yeremiya téxi qarawullarning hoylisida qamap qoyulghan waqtida, Perwerdigarning sözi uningga ikkinchi qétim kélép mundaq déyildi: –

² Ishni qilghuchi Men Perwerdigar, ishni shekillendürgüchi hem uni békitküchi Menki Perwerdigar mundaq deymen – Perwerdigar Méning namimdur – □ ³ Manga iltija qil, Men sanga jawab qayturimen, shundaqla sen bilmeydighan, büyük hem tilsimat ishlarni sanga ayan qilimen. ⁴ Chünki *düshmenning* döng-poteylirige hem qilichigha taqabil turushqa istihkamlar qilish üçün chéqilghan bu sheherdiki öyler we Yehuda padishahlirining ordiliri toghruluq Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu:

⁵ «Kaldiyler bilen qarshilishimen» dep sheherge kirgenlerning hemmisi, peqet Men ghezipim we qehrimde uriwetkenlerning jesetliri bilen bu öylerni toldurush üçün kelgenler, xalas.

□ **33:2 «ishni qilghuchi»** — néme ish ikenlik belkim kényinki 4-26-ayetlerde teswirlinidu.

Chünki Men ularning barliq rezilliki tüpeylidin yüzümni bu sheherdin örüp yosurghanmen.

□ 6 Halbuki mana, Men bu sheherge shipa qilip derdige derman bolimen; Men ularni saqaytimen, ulargha cheksiz arambexsh hem heqiqetni yéship ayan qilimen. □ 7 Men Yehudani hem Israilni sürgündin qayturup eslige keltürimen; ularni awwalqidek qurup chiqimen. ■ 8 Men ularni Men bilen qarshiliship gunahqa pétip sadir qilghan barliq qebihlikidin paklandurimen, Méning aldimda gunahqa pétip, Manga asiyliq qilghan barliq qebihliklirini kechürimen; ■ 9 yer yüzidiki barliq eller Men ulargha yetküzgen barliq iltipatni anglaydu, shuning bilen bu *sheher* kishini shadlandurup, Özümge medhiyelerni qozghap, shan-sherep keltürüp nam-shöhret hasil qilidi; eller Men ulargha yetküzgen barliq iltipat we arambexshliktin *Medin* qorqup titreydigan bolidu.

10 Perwerdigar mundaq deydu: — Siler mushu yer togruluq: «U bir xarabilik, ademzatsiz we haywanatsiz boldi!» deysiler — durus.

□ 33:5 ««Kaldiyler bilen qarshilishimen» dep sheherge kirgenler... peget Men ghezipim we qehrimde uriwetkenlerning jesetliri bilen bu öyerni toldurush üçhün kelgenler, xalas. Ularning barliq rezilliki tüpeylidin yüzümni bu sheherdin örüp yosurghanmen» — oqurmenler ayettiki bashqa xil terjimilerni uchrithisi mumkin. Lékin omumiy menisi terjimimizningkidek bolidu. □ 33:6 «Halbuki mana, Men bu sheherge shipa qilip derdige derman bolimen; Men ularni saqaytimen, ...» — şübhesisizki, Xuda Yeremiyagha éytqan «büyük hem tilsimat ishlar» bu ayettin bashlap uninggha échip körsitilidu. ■ 33:7 Yer. 24:6; 31:4; 32:44 ■ 33:8 Yer. 31:34

Lékin xarabe bolghan, ademzatsiz, ahalisiz, haywanatsiz bolghan Yehudaning sheherliride we Yérusalém kochilirida ¹¹ yene tamashining sadasi, shad-xuramliq sadasi we toyi boluwatqan yigit-qizning awazi anglinidu, shundaqla Perwerdigarning öyige «teshekkür qurbanliqliri»ni aparghanlarning «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigargha teshekkür éytinglar, chünki Perwerdigar méhribandur, uning muhebbiti menggülüktur» deydighan awazliri qaytidin anglinidu; chünki Men sürgün bolghanlarni qayturup zémindiki awatliqni eslige keltürimen, — deydu Perwerdigar.■

¹² Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Xarabe bolghan ademzatsiz we haywanatsiz bolghan bu yerde we uning barliq sheherliride qoy baqquchilarining öz padilirini yatquzidighan qotanliri qaytidin bar bolidu. □ ¹³ *Jenubiy tagqliqtiki sheherlerde, gherbtiki Yehudaning «Shefelah» égizlikidiki sheherlerde, jenubiy bayawanlardiki sheherlerde, Binyaminning yurtida, Yérusalémning etrapidiki yézilirida we Yehudaning sheherliridimu qoy padiliri ularni sanighuchining qoli astidin qaytidin ötidu, —*

■ **33:11** Yer. 7:34 □ **33:12** «**Xarabe bolghan ademzatsiz we haywanatsiz bolghan bu yerde we uning barliq sheherliride qoy baqquchilarining öz padilirini yatquzidighan qotanliri qaytidin bar bolidu**» — 4-, 10- we bu 12-ayette, Perwerdigar Yeremiyagha «Sen bilip baqmighan hem büyük hem tilsimat ishlarni sanga körsitimen» dégen wedisi boyiche, kelgüsi zamanda karamet ishlarni körsitidighan üch besharet bizge tonushturulidu.

deydu Perwerdigar.□

14 Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemetige hem Yehuda jemetige éytqan shepqedlik wedemge emel qilimen.■

15 Shu künler we u chaghda Men Dawut neslidin «Heqqaniy Shax»ni zéminda östürüp chiqirimen; U zéminda toghra höküm we heqqaniyliq yürgüzidu.

□ ■ **16** Shu künlerde Yehuda qutquzulidu, Yérusalém arambexshte turidi; *shu chaghda* Yérusalém: «Perwerdigar heqqaniyliqimizdur» dégen nam bilen atilidu.

17 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Dawutning Israil jemetining textige olturushqa layiq nesli üzülüp qalmaydu, **18** yaki Lawiylardin bolghan kahinlardin, «köydürme qurbanliq», «ashliq hediye» we bashqa qurbanliqlarni Méning aldimda daim sunidighan adem üzülüp qalmaydu.■

19 Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

20 Perwerdigar mundaq deydu: — Siler Méning kündüz bilen tüzgen ehdemni we kéche bilen tüzgen ehdemni buzup, kündüz we kéchini öz

□ **33:13** «sanighuchining qoli astidin ötüşh» — belkim qoylar qotan'gha qaytip kirgende, ulardin héchqaysisining kem qalmasliqi üçhün tekshürülüshtur. ■ **33:14** Yer. 29:10 □ **33:15**

«...u **chaghda Men Dawut neslidin** «Heqqaniy Shax»ni zéminda östürüp chiqirimen...» — oqurmenlerning éside barki, Xuda Dawut padishah-peyghemberge: «Qutquzghuchi-Mesih» séning neslingdin chiqidu» dep wede bergen (mesilen, «2Sam.», 7-babni, Zeburdiki 18-, 45- we 72-küylerni hem mezkur kitab 23:5nimu körüng). ■ **33:15** Yer. 23:5 ■ **33:18** Yer. 17:26

waqtida kelmeydighan qilip qoysanglar, ²¹ shu chaghda Méning Qulum Dawut bilen tüzgen ehdem buzulup, uninggha: «Öz textingge höküm süridighan bir oglung daim bolidu» déginim emelge ashurulmaydu we xizmetkarlirim, kahinlar bolghan Lawiylar bilen tüzgen ehdem buzulghan bolidu. ²² Asmanlardiki qoshunlar bolghan yultuzlarni sanap bolghili bolmighandek, déngizdiki qumlarni Ölcheb bolghili bolmighandek, men qulum Dawutning neslini we Özümge xizmet qilidighan Lawiylarni köpeytimen.

²³ Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

²⁴ Bu xelqning: «Perwerdigar Özi tallighan bu ikki jemettin waz kéchip, ularni tashlidi» déginini bayqimidingmu? Shunga ular Méning xelqimni: «Kelgüsilde héch bir el-dölet bolmaydu» dep közge ilmaydu. □ ²⁵ Perwerdigar mundaq deydu: — Méning kündüz we kéchini békitken ehdem özgirip ketse, yaki asman-zémindiki qanuniyetlerni békitmigen bolsam, ²⁶ Men Yaqupning neslidin we Dawutning neslidin waz kéchip ularni tashlaydighan bolimen, shuningdek Ibrahim,

□ **33:24 «Perwerdigar Özi tallighan bu ikki jemettin waz kéchip, ularni tashlidi...»** — «ikki jemet» shübhisizki, Israil we Yehudani, yeni Xudaning pütün xelqini körsitudu; démek, pütkül Israil xelqi özining kélechiki toghruluq ümidsizlinip ketken. Bezi alimlar «ikki jemet» «Dawut jemeti hem Lawiy jemeti»ni körsitudu, dep qaraydu; lékin bizningche kényinki «Méning xelqimni ... közge ilmaydu» dégen ibare hem 25-, 26-ayetler «Yaqpuning nesli»ni, yeni Xudaning pütün xelqi (Israil we Yehuda)ni körsetkechke, 24-ayetmu pütün xeljni körsitishi kérek.

Ishaq we Yaqupning nesli üstige höküm sürüsh üçhün *Dawutning* neslidin adem tallimaydighan bolimen! Chünki berheq, Men ularni sürgünlüktil qayturup ularni eslige keltürimen, ulargha rehimdilliq körsitimen. ■

34

Perwerdigar Zedekiyagha shum xewer yetküzidu

¹ Babil padishahi Néboqadnesar, pütün qoshuni we hökümranlıqigha békinq'ghan barlıq padishahlıqlar we ellerning hemmisi Yérusalémgha we uning etrapidiki barlıq sheherlerge jeng qilghan waqtida, Perwerdigardin Yeremiyagha kelgen söz: —■

² Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Zedekiyaning yénigha bérüp uninggha mundaq dégin: — Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, bu sheherni Babil padishahining qoligha tapshurimen, u uninggha ot qoyup köydüriwétidu. ■

³ Sen bolsang, uning qolidin qachalmaysen; belki sen tutulup uning qoligha tapshurulisen; séning közliring Babil padishahining közlirige qaraydu, uning bilen yüz turane sözlishisen we sen Babilgha sürgün bolup kétisen. ■

⁴ Lékin, i Yehuda padishahi Zedekiya, Perwerdigarning sözini angla; Perwerdigar séning tughrangda mundaq deydu: — Sen qilich bilen ölmeysen; ⁵ sen aman-tinchliqta ölisen; atabowiliring bolghan özüngdin ilgiriki padishahlar

■ 33:26 Yer. 31:20 ■ 34:1 2Pad. 25; Yer. 52 ■ 34:2 Yer. 21:10;
32:29 ■ 34:3 Yer. 32:4

üchün matem tutup xushbuy yaqqandek ular oxshashla sen üchünmu *xushbuy* yaqidu; ular sen üchün: «Ah, shahim!» dep matem tutidu; chünki Men shundaq wede qilghanmen, – deydu Perwerdigar. □

⁶ Andin Yeremiya peyghember bu sözlerning hemmisini Yehuda padishahi Zedekiyagha Yérusalémda éytti. ⁷ Shu chaghda Babil padishahining qoshuni Yérusalémda we Yehudadiki qalghan sheherlerde, yeni Laqishta we Azikahta jeng qiliwatatti; chünki Yehudadiki mustehkem sheherler arisidin peqet bularla ishghal bolmighanidi.

Öz qullirigha uwal qilghanlargha agah bérish

⁸ Padishah Zedekiya *qullirimizgha* azadlıq jakarlayli dep Yérusalémdikilerning hemmisi bilen ehdini késip tüzgendifin kéyin, Perwerdigardin töwendiki bu söz Yeremiagha keldi □ ■⁹ (ehde boyiche herbiri öz ibraniy qullirini, er bolsun, qiz-ayal bolsun,

□ **34:5 «Sen üchün *xushbuy yaqidu*»** — ibraniy tilida sözmusöz bolsa «sen üchün köydürudu» dégenliktur. Xeqlerning köyürgini bolsa, bizningche xushbuy bolushi kérek idi. Emeliyyette Tewrat hem Injilda ölgeler üchün herqandaq qurbanlıq-hediye, nezir-chiraghning héchqandaq paydisi yoq, dep körsitilidu. □ **34:8 «ehdini késip *tüzüş*»** — kona zamanlarda ikki terep bir-biri bilen ehde tüzmekchi bolsa, awwal kala yaki qoyni soyup, nimte (ikki parche) qılıp parchilaytti; andin ikki terep soyup ikki parche qilghan malning otturisidin teng ötüp bir-birige qesem qilatti. Bu ishning ehmiyyiti belkim: «Qaysımız ehdini buzsaq, Xuda uni bu soyghan malgha oxshash qilsun!» démekliktur. 18-20-ayetlerni körög.

■ **34:8 Mis. 21:2**

qoyuwétishi kérek idi; héchqaysisi öz qérindishi bolghan Yehudiyni qulluqta qaldurmaslıqi kérek idi.

□ 10 Ehdige qoshulghan barlıq emirler we barlıq xelq shuninggha, yeni herqaysimiz öz quli yaki dédikini qoyuwéteyli, ularni qulluqta qalduruwermeyli dégen sözige boysundi. Ular boysunup ularni qoyuwetti. 11 Lékin uningdin kényin ular bu yoldin yénip qoyuwetken qul-dédeklerni özige qayturuwaldi. Ular bularni qaytidin mejburiy qul-dédek qiliwaldi). □

12 — Shu chaghda Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

13 Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Men ata-bowiliringlarni Misirning zéminidin, yeni «qulluq öyi»din chiqarghchinimda, ular bilen ehde tüzgenidim; 14 *shu ehde boyiche* herbiringlar yettinchi yilida silerge özini satqan herqaysi qérindishinglar bolghan ibraniy kishilirini qoyuwétishinglar kérek; u qulluqungda alte yil bolghandin kényin, sen uni azadliqqa qoyuwétishing kérek, dégenidim. Lékin ata-

□ 34:9 «**ehde boyiche herbiri öz ibraniy qullirini, ... qoyuwétishi kérek idi; héchqaysisi öz qérindishi bolghan Yehudiyni qulluqta qaldurmaslıqi kérek idi**» — mumkinchiliki barki, bu ehde peqet bu emirlerge qolaylıq bolushi üçün tüzülgendi. Qehetchilik bolghan waqitta, öz qullirigha ozuq bérish mes'uliyitidin qéchip, qullirini ketküziwtetti. □ 34:11

«Lékin uningdin kényin ular bu yoldin yénip qoyuwetken qul-dédeklerni özige qayturuwaldi... qul-dédek qiliwaldi» — bu weqe Babilning qoshuni Yérusalémni qorshiwléishtin waqtılıq waz kéchip Misir bilen jeng qılışqa ketken waqtida bolghan bolushi mumkin. Emirler we xelq belkim xeterlik peyt bizdin ötüp ketti, Xudadin qorqiwréishimizning hajiti yoq, déyishi mumkin idi. 21-22-ayetlerni 35-bab, 5-7-ayetler bilen sélishturung.

bowiliringlar buni anglimay héch qulaq salmighan. ■ 15 Lékin siler bolsanglar, *shu yaman yoldin* yénip, köz aldimda durus ishni körüp, herbiringlar öz yéqinigha «azad bol» dep jakarlidinglar, shuningdek Öz namim bilen atalghan öyde ehde tüzüdinglar; 16 lékin siler yene yénip Méning namimgha dagh keltürüp, herbiringlar öz rayigha qoyuwetken qulni hem ixtiyarigha qoyuwetken dédekni qayturuwélip qaytidin özünglarga qul-dédek bolushqa mejburlidinglar.

17 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Siler manga qulaq salmidinglar, herbiringlar öz qérindishinglarga, herbiringlar öz yéqininglarga azad bolunglar dep héch jakarlimidinglar; mana, Men silerge bir xil azadlıqni — yeni qilichqa, wabagha we qehetchilikke bolghan bir azadlıqni jakarlaymen; silerni yer yüzidiki barlıq padishahliqlarga bir wehshet basquchi qilimen. ■ 18 Shuning bilen Men ehdemni buzghan, köz aldimda késip tüzgen ehdining sözlirige emel qilmighan kishilerni bolsa, ular özliri soyup ikki parche qılıp, otturisidin ötken héliqi mozaydek qilimen; 19 Yehudaning emirliri we Yérusalémning emirliri, ordidiki elemdarlar, kahinlar, shuningdek mozayning ikki parchisining otturisidin ötken barlıq xelqni bolsa, 20 Men ularni düshmenlirining qoligha, jénini izdigüchilerning qoligha tapshurimen; shuning bilen jesetliri asmandiki uchar-qanatlarga we zémindiki haywanlarga ozuq bolidu;

■ 34:14 Mis. 21:2; Qan. 15:12 ■ 34:17 Qan. 28:25; Yer. 15:4; 24:9,10

■ 21 Yehuda padishahi Zedekiya we uning emirlirinimu düshmenlirining qoligha, jénini izdigüchilerning qoligha, shundaqla silerge hujum qilishtin chikinip turghan Babil padishahining qoshunining qoligha tapshurimen. ■ 22 Mana, Men emr qilimen, — deydu Perwerdigar, we ular bu sheher aldigha yene kélidu; ular uninggha hujum qilip ot qoyup köydüriwétidu; we Men Yehudaning sheherlirini weyrane, héch ademzatsiz qilimen.

35

Yehudaning wapasizliqi, Rekabiyarlarning wapadarliqi

¹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakimning künliride, Perwerdigardin Yeremiyagha söz kélip: —□

² «Rekabning jemetidikilerning yénigha bérip ular bilen sözliship ularni Perwerdigarning öyige apirip, uning kichik öylirining birige teklip qilip ularning aldigha sharab tutqin» — déyildi.

³ Shuning bilen men Xabazziniyaning newrisi, Yeremiyaning oghli Jaazaniyani, uning ukilirini we barliq bala-chaqilirini, shuningdek Rekabning pütkül jemetini élip kélishke chiqtim; ⁴ Men ularni Perwerdigarning öyige, Igdaliyaning oghli, Xudaning adimi bolghan Hananning oghullirigha

■ 34:20 Yer. 7:33; 16:4; 19:7 ■ 34:21 Yer. 37:11 □ 35:1

«Yehoakimning künliride» — bu weqe Zedekiya padishah textke olturghan waqitta, yeni yuqirida éytılghan besharetlerdin ilgiri bolghanidi, elwette.

tewelik öye apardim; bu öy emirlerning öyining yénida, Shallumning oghli, ishikbaqar Maaséyahning öyining üstide idi; ⁵ men Rekabning jemetidikilerning aldigha sharabqa liq tolghan piyaliler we qedeohlerni qoyup ulargha: «Sharabqa éghiz téginglар!» — dédim.

⁶ Ular manga mundaq dédi: «Biz sharabni ichmeymiz; chünki ejdadimiz Rekabning oghli Yonadab bizge: «Siler we oghul-ewladliringlar zadi sharab ichmenglar; ⁷ yene kélép öylerni qurmanglar, ne uruq térimanglar, ne üzümzarlarni tikmenglar, ne bulardin héchqaysisigha zadi ige bolmanglar; barliq künliringlarda chédirlarda turunglar; shuning bilen siler turuwatqan zéminda uzun künlerni körisiler» — dep emr qaldurghan.

⁸ Shuning bilen bizning ejdadimiz Rekabning oghli Yonadabning: «Barliq kününglerde zadi sharab ichmenglar» dégen awazigha qulaq sélip, biz we bizning ayallirimiz hem oghul-qizlirimiz uning emrige toluq emel qilip kelgenmiz; ⁹ biz yene turghudek öylerni salmighan; bizde héch üzümzar, étiz, uruq dégenler yoq; ¹⁰ belki biz chédirlarda turup kelduq, ejdadimiz Yonadabning bizge barliq emr qilghanlirigha emel qilip kelduq. □

¹¹ Lékin Babil padishahi Néboqadnesar zémin'gha bésip kirgende, shundaq ish boldiki, biz: «Barayli,

□ **35:10** «**biz chédirlarda turup kelduq, ejdadimiz Yonadabning bizge barliq emr qilghanlirigha emel qilip kelduq**» — jemiy bolup 250 yilliq mezgil ichide. «Rekabning oghli Yonadab» belkim «2Pad.» 10:15de tilgha élin'ghan «Rekabning oghli Yehonadab» bolushi mumkin.

Kaldiylernening qoshuni hem Suriyening qoshundiñ qéchip Yérusalém shehirige kireyli» — déduq. Mana shu sewebtin Yérusalémda turuwatimiz».

¹² Andin Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

¹³ «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Barghin, Yehudadikiler we Yérusalémda turuwatqanlargha mundaq dégin: — Buningdin terbiye almamsiler, shuningdek Méning sözlirimge qulaq salmamsiler? — deydu Perwerdigar. ¹⁴ — Mana, Rekabning oghli Yonadabning oghul-perzentlirige «sharab ichmenglar» dep tapiliganh sözlirige emel qilnip kelgen; bugünkü kün'giche ular héch sharab ichip baqmighan, chünki ular atisining emrige itaet qilghan. Lékin Men tang seherde ornumdin turup silerge söz qilip kelgen bolsammu, siler Manga héch qulaq salmighansiler. ■ ¹⁵ Men tang seherde ornumdin turup qullirim bolghan peyghemberlerni ewetip: «Herbirinqlar hazır öz rezil yolunglardın yénip, qilmishinglarnı tüzitinglar, bashqa ilahlargha egiship choqunmanglar; shundaq qilsanglar Men ata-bowiliringlarga teqdim qilghan zéminda turuwérisiler» dep kelgenmen; lékin siler Manga qulaq salmay héch anglimighansiler.

■ ¹⁶ Berheq, Rekabning oghli Yonadabning ewladliri atisining ulargha tapiliganh emrige emel qilghan; lékin bu xelq Manga héch qulaq salmighandur. ¹⁷ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi

■ **35:14** Yer. 11:7; 25:3; 26:5; 29:19; 32:33 ■ **35:15** Yer. 18:11; 25:5

mundaq deydu: — Mana, Men Yehudaning üstige hem Yérusalémning üstige Men aldin'ala éytqan barliq balayi'apetni chüshürimen; chünki Men ulargha söz qilghan, lékin ular anglimighan; Men ularni chaqirghan, lékin ular jawab bermigen».

¹⁸ Andin Yeremiya Rekab jemetige mundaq dédi: — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Chünki siler atanglar Yonadabning emrige itaet qilip, barliq yolyoruqlirini tutup, silerge tapi-lighanlirining hemmisi boyiche ish körüp kelgensiler, — ¹⁹ emdi samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Rekabning oghli Yonadabning neslidin aldimda xizmet qilghuchi hergiz üzülüp qalmaydu.□

36

Padishah Yehoakim besharet xatirilen'gen oram yazmini köydürüdu

¹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakimning tötinchi yili, Yeremiyagha Perwerdigardin töwendiki söz keldi: —

² Özüngge oram qeqhez alghin; uningga Yosiyaning künliride sanga söz qilghinimdin

□ **35:19 «Rekabning oghli Yonadabning neslidin aldimda xizmet qilghuchi hergiz üzülüp qalmaydu»** — ularning Xuda aldida néme xizmet qilidighanliqi muqeddes kitabta xatirilen'gen emes; emma Yehudiyarning kényki xatiriliri boyiche ularning kényki ibadetxanida qurban'gahta ot üçhün otun élip bérish xizmiti bar idi. Rekabiylar togruluq yene «Qoshumche söz»imizni körüng.

tartip bugünkü kün'giche Men Israilni eyiblichen, Yehudani eyiblichen hem barliq ellerni eyiblichen, sanga éytqan sözlerning hemmisini yazghin.

■ ³ Yehudaning jemeti belkim Men beshigha chüshürmekchi bolghan barliq balayi'apetni anglap, herbiri özlirining rezil yolidin yanarmikin; ular shundaq qilsa, Men ularning qebihlikini we gunahini kechürüm qilimen. ⁴ Shuning bilen Yeremiya Nériyaning oghli Baruqni chaqirdi; Baruq Yeremiyaning aghzidin chiqqanlirini anglap Perwerdigarning uningha éytqan sözlirining hemmisini bir oram qeghezge yézip berdi. ⁵ Yeremiya Baruqqa tapilap mundaq dédi: – Özüm qamap qoyulghanmen; Perwerdigarning öyige kirishimge ruxset yoq; lékin özüng béríp kirgin; ⁶ Perwerdigarning öyide roza tutqan bir künide, sen aghzimdin chiqqanlirini anglap yazghan, Perwerdigarning bu oram yazmida xatirilen'gen sözlirini xelqning qulaqlirigha yetküzgin; hemme sheherlerdin kelgen Yehudadikilerning quliqighimu yetküzgin. ⁷ Ular belkim Perwerdigar aldigha dua tilawitini qilip herbiri özlirining rezil yolidin yanarmikin; chünki Perwerdigarning bu xelqqe agahlandurghan ghezi pi we qehri dehshetliktur. ⁸ Nériyaning oghli Baruq Yeremiya peyghember uningha tapilighinining hemmisini ada qilip, Perwerdigarning öyide Perwerdigarning sözlirini

oqup jakarlidi. □

9 Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakim textke olтурghan beshinchı yili toqquzinchı ayda shundaq boldiki, barlıq Yérusalémdikiler hemde Yehuda sheherliridin chiqip Yérusalémgha kelgen barlıq xelq üçün, Perwerdigar aldida bir mezgil roza tutushimiz kérek dep élan qilindi.

10 Shu waqt Baruq Perwerdigarning öyige kirip, pütükchi Shafanning oghli Gemariyaning öyide turup, Yeremiyaning sözlirini barlıq xelqning quliqigha yetküzüp oqudi; bu öy Perwerdigarning öyining yuqiriqi hoylisidiki «Yéngi derwaza»gha jaylashqanidi. □ **11** Shafanning newrisi, Gemariyaning oghli Mikah bolsa yazmidin Perwerdigarning sözlirining hemmisige qulaq saldi. **12** Andin u padishahning ordisigha chüshüp pütükchining öyige kiriwidi, mana, emirlerning hemmisi shu yerde olturatti; pütükchi Elishama, Shémayaning oghli Délaya, Akborning oghli Elnatan, Shafanning oghli Gemariya we Hananiyaning oghli Zedekiya

□ **36:8** «Nériyaning oghli Baruq Yeremiya peyghember uningha tapilighinining hemmisini ada qilip, Perwerdigarning öyide Perwerdigarning sözlirini oqup jakarlidi» — Baruqning chong atisi Maaséyah Yérusalémning sheher bashlıqi bolghanidi (32:12ni hem «2Tar.» 34:8ni körüng). U mushu ishni qilghanda belkim özining jénini we kélechikini tewekkül qilghan. Uning Yeremiyagha hemrah bolushning intayin japaliq we xeterlik ikenlikini chüshinish üçün 45-babni körüng. □ **36:10** «pütükchi Shafan» — Shafan togruluq «1Pad.» 22-babni körüng. «yuqiriqi hoyla» — bolsa «1Pad.» 6:36 hem 7:12de «ichki hoyla» dégen nam bilen atalghan. «Yéngi derwaza» «Yer.» 26:10de tilgha élin'ghan. Shübhisizki, Baruq shu yerde turup Yeremiyaning sözini oquytti, barlıq xelq angliyalaytti.

qatarliq barliq emirler shu yerde olturatti.

¹³ Shuning bilen Mikah Baruqning sözligenlirini xelqning quliqigha yetküzüp oqughanda özi anglighan barliq sözlerni ulargha bayan qildi.

¹⁴ Shuning bilen barliq emirler Kushining ewrisi, Shelemyianing newrisi, Netaniyaning oghli Yehudiyni Baruqning yénigha ewetip uninggha: «Sen xelqning quliqigha yetküzüp oqughan oram yazmini qolunggha élip yénimizgha kel» — dédi.

Shuning bilen Nériyaning oghli Baruq oram yazmini qoligha élip ularning yénigha keldi.

¹⁵ Ular uninggha: «Oltur, uni quliqimizgha yetküzüp oqup ber» — dédi.

Baruq uni ulargha anglitip oqudi.

¹⁶ Shundaq boldiki, ular barliq sözlerni anglighanda, alaqzade bolup bir-birige qariship: «Bu sözlerning hemmisini padishahqa yetküzmisek bolmaydu» — dédi.

¹⁷ Andin Baruqtin: «Bizge dégin emdi, sen bu sözlerning hemmisini qandaq yazding? Ularni Yeremiyaning öz aghzidin anglicingmu?» — dep soridi.

¹⁸ Baruq ulargha: «U bu sözlerning hemmisini öz aghzi bilen manga éytti, men oram qeghezge siyah bilen yazdim» — dédi.

¹⁹ Emirler Baruqqa: «Barghin, sen we Yeremiya möküwélinglar. Qeyerde bolsanglar héchkime bildürmenglar» — dédi.

²⁰ Shuning bilen ular oram yazmini pütükchi Elishamaning öyige tıqip qoyup, ordigha kirip padishahning yénigha kélip, bu barliq sözlerni uning quliqigha yetküzdi.

²¹ Padishah Yehudiyni yazmini élip kélishke ewetti, u uni Elishamaning öyidin épkeldi.

Yehudiy uni padishahning quliqigha we padishahning

yénida turghan barliq emirlerning qulaqlirigha yetküüp oqudi. ²² Shu chagh toqquzinchi ay bolup, padishah «qishliq öy»ide olturatti; uning aldidiki ochaqta ot qalaqliq idi. ²³ Shundaq boldiki, Yehudiy uningdin üch-töt sehipini oqughanda, padishah qelemtírashi bilen bu qismini késip, yazmining hemmisini bir-birlep otta köyüp yoqighuche ochaqtiki otqa tashlidi. □
²⁴ Lékin bu barliq sözlerni anglighan padishah yaki xizmetkarlirining héchqaysisi qorqmidi, ulardin kiyim-kécheklirini yirtqanlar yoq idi.
²⁵ Uning üstige Elnatan, Délaya we Gemariyalar padishahtin oram yazmini köydürmeslikini ötün'genidi, lékin u ulargha qulaq salmidi.
²⁶ Padishah bolsa shahzade Yerahmeel, Azrielning oghli Séraya we Abdeelning oghli Shelemiyani pütükchi Baruqni we Yeremiya peyghemberni qolgha élishqa ewetti; lékin Perwerdigar ularni yoshurup saqlidi.

Ikkinchı oram yazma

²⁷ Padishah Baruq Yeremiyaning aghzidin anglap yazghan sözlerni xatiriligen oram yazmini köydürüwetkendin kéyin, Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

²⁸ Yene bir oram qeqhezni élip, uninggha Yehuda padishahi Yehoakim köydürüwetken birinchi oram yazmida xatirilen'gen barliq sözlerni

□ **36:23 «qelemtírash bilen késish»** — adette bu saymanni diwanbégî yaki pütükchi «oram yazmilar»ni yasap teyyarlashqa ishlitetti. Mushu yerde eksiche qimmetlik bir oram yazmini yoqitish üçhün ishletken.

yazghin. ²⁹ We Yehuda padishahi Yehoakimgha mundaq dégin: — Perwerdigar mundaq deydu: — Sen bu oram yazmini köydürüwetting we Méning toghruluq: Sen buninggha: «Babil padishahi choqum kélip bu zéminni weyran qilidu, uningdin hem insanni hem haywanni yoqitidu» — dep yézishqa qandaqmu pétinding?» — déding. ³⁰ Shunga Perwerdigar Yehuda padishahi Yehoakim toghruluq mundaq deydu: — Uning neslidin Dawutning textige olturushqa héch adem bolmaydu; uning jesiti sirtqa tashliwétilip kündüzde issiqtta, kéchide qirawda ochuq yatidu. ■ ³¹ Men uning we neslining beshigha, xizmetkarlirining beshigha qebihlikining jazasini chüshürimen; Men ularning üstige, Yérusalémda turuwatqanlarning üstige hem Yehudanıg ademliri üstige Men ulargha agahlandurghan barlıq külpetlerni chüshürimen; chünki ular Manga héch qulaq salmigan. ³² Shuning bilen Yeremiya bashqa bir oram qeqhezni élip Nériyaning oghli Baruqqa berdi; u Yeremiyaning aghzığha qarap Yehuda padishahi Yehoakim otta köydürüwetken oram yazmida xatirilen'gen hemme sözlerni yazdi; ular bu sözlerge oxshaydighan bashqa köp sözlernimu qoshup yazdi.□

■ **36:30** Yer. 22:19 □ **36:32** «**u Yeremiyaning aghzığha qarap Yehuda padishahi Yehoakim otta köydürüwetken oram yazmida xatirilen'gen hemme sözlerni yazdi**» — birinchi «oram yazma»ning mezmuni belkim «Yeremiya»diki 1-20-bablar idi.

37

Zedekiya padishah bolghan chaghdiki bezi we-qeler – kirish söz

¹ Babil padishahi Néboqadnesar Zedekiyani Yehudaning zéminigha padishah qildi; shuning bilen u Yosiyaning oghli Yéhoakimning oghli Konianing ornigha höküm sürüdi. □ ² U, yaki xizmetkarliri, yaki zémindiki xelq Perwerdigarning Yeremiya peyghember arqliq éytqan sözlirige héch qulaq salmidi.

Zedekiya Xudadin yaradem tileydu

³ Padishah Zedekiya Shelemyianing oghli Yehukalni hem kahin Maaséyahning oghli Zefaniyani Yeremiya peyghemberning yénigha ewetip uninggha: «Perwerdigar Xudayimizgha biz üchün dua qilghaysen» – dégzdzi ⁴ (shu chaghda Yeremiya zindanda qamaqlıq emes idi; u xelq arisigha chiqip-kirishke erkin idi. ⁵ Pirewnning qoshuni Misirdin chiqqanidi; Yérusalémni qorshiwalghan Kaldiyler bularning xewirini anglap Yérusalémdin chékinip ketkenidi). □ ■

⁶ Andin Perwerdigarning sözi Yeremiya peyghemberge kélip mundaq déyildi: —

⁷ Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Silerni manga iltija qildurup izdeshke ewetken

□ **37:1** «Koniya» — «Yekonyah»ning bashqa bir atilishi. □ **37:5** «Pirewnning qoshuni Misirdin chiqqanidi; Yérusalémni qorshiwalghan kaldiyler bularning xewirini anglap Yérusalémdin chékinip ketkenidi» — shu weqe belkim miladiyedin ilgiri 588-yili bolghanidi; «Pirewn» Misirning padishahi Pirewn-Xofrani körsitudu (44:30ni körüng). ■ **37:5** Yer. 34:21

Yehuda padishahigha mundaq denglar: — Mana, silerge yarden bérímiz dep chiqip kelgen Pirewnning qoshuni bolsa, öz zéminigha, yeni Misirgha qaytip kétidu. ⁸ Andin Kaldiyler bu sheherge qaytip kélip jeng qilip uni ishghal qiliđu, uni ot qoyup köydüríwétidu. ⁹ Perwerdigar mundaq deydu: — Öz-özünglarni aldap: «Kaldiyler bizdin chékinip ketken» — démenglar; ular ketken emes! ¹⁰ Chünki gerche siler özünglargha jeng qiliđigan Kaldiylerning toluq qoshunini uruwetken bolsanglarmu we ularningkidin peqet yarilan'ghanlarla qalghan bolsimu, ularning herbiri yenila öz chédiridin turup bu sheherni ot qoyup köydürüwetken bolatti.

Yeremiya qolgha élinip erz qilinidu

¹¹ Pirewnning qoshuni tüpeylidin Kaldiylerning qoshuni Yérusalémdin chékinip turghan waqitta, shu weqe yüz berdi: —

¹² Yeremiya Binyamindiki zémin'gha yol élip, shu yerdiki yurtdashliri arisidin öz nésiwisini igilesh üchün Yérusalémdin chiqqanda, ¹³ u «Binyamin derwazisi»gha yetkende, Hananiyaning newrisi, Shelemyanining oghli közet bégi Iriya shu yerde turatti; u: «Sen Kaldiylerge chékinip teslim bolmaqchisen!» dep uni tutuwaldi. ¹⁴ Yeremiya: «Yalghan! Men Kaldiyler terepke qéchip teslim bolmaqchi emesmen!» — dédi. Lékin u uningga qulaq salmidi; Iriya Yeremiyani qolgha élip uni emirler aldigha apardi.

¹⁵ Emirler bolsa Yeremiyadin ghezeplinip uni urghuzup, uni diwanbégi Yonatanning öyidiki

qamaqxanigha solidi; chünki ular shu öyni zindan'gha aylandurghanidi. □ ¹⁶ Yeremiya zindandiki bir gundixanigha qamilip, shu yerde uzun künler yatqandin kényin, ¹⁷ Zedekiya padishah adem ewetip shu yerdin ordisigha élip keldi. U shu yerde astirtin uningdin: «Perwerdigardin söz barmu?» dep soridi. Yeremiya: «Bar; sen Babil padishahining qoligha tapshurulisen» – dédi.

¹⁸ Yeremiya Zedekiya padishahqa iltija qilip: – «Men sanga yaki xizmetkarliringha yaki bu xelqqe néme gunah qilghinimgha, bu zindan'gha qamap qoydunglar? ¹⁹ Silerge besharet bérip: «Babil padishahi sanga yaki bu zémin'gha jeng qilishqa chiqmaydu!» dégen peyghemberliringlar qéni?» – dédi

²⁰ – «Emdi i padishah teqsir, sözlirimge qulaq sélishingni ötünimen; iltijayim aldingda ijabet bol-sun, dep ötünimen; diwanbégi Yonatanning öyige méni qaytquzmighaysen; sen undaq qilsang, shu yerde ölimen».

²¹ Zedekiya padishah perman chüshürüp, Yeremiyani qarawullarning hoylisida turghuzushni, shuningdek sheherdiki hemme nan tügep ketmisila, uninggha herküni «Naway kochisi»din bir nan bérilishni tapilidi; shuning

□ **37:15 «Emirler bolsa Yeremiyadin ghezeplinip uni urghuzup,...»** — mushundaq rezillik qilghan emirler Zedekiya padishahlıqidiki emirler idi. 36-babta körsitilgen, Xudadin qorqqan yaxshi emirler bolsa, Yehoakim padishahlıqidiki emirler idi; bu weqedin ilgirila ular Yekonyiah padishah bilen bille (miladiyeden ilgiriki 597-yili) Babilha sürgün bolghanidi.

bilen Yeremiya qarawullarning hoylisida turdi. ■

38

Yeremiya xain dep erz qilinip su azgiligha tashlinidu

¹ Mattanning oghli Sefatiya, Pashxurning oghli Gedaliya, Shemeliyaning oghli Jukal we Malkiyaning oghli Pashxurlar bolsa Yeremiyaning xelqqe: — ² «Perwerdigar mundaq deydu: — Bu sheherde qélip qalghan ademler bolsa qilich, qehetchilik we waba bilen ölidu; lékin kimki chiqip Kaldiyierge teslim bolsa hayat qalidu; jéni özige oljidek qalidu; u hayat qalidu. ■ ³ Perwerdigar mundaq deydu: — Bu sheher choqum Babil padishahining qoshunining qoligha tapshurulidu, u uni ishghal qilidu» — dewatqan sözlirini anglidi.

⁴ Emirler padishahqa: «Silidin ötünimiz, bu adem ölümge mehkum qilinsun; chünki némishqa uning bu sheherde qélip qalghan jenggiwar leshkerlerning qollirini we xelqning qollirini ajiz qilishigha yol qoyulsun? Chünki bu adem xelqning menpeetini emes, belki ziyyinini izdeydu» — dédi.

⁵ Zedekiya padishah: «Mana, u silerning qolliringlarga tapshuruldi; silerning yolunglarni tosqudek men padishah qanchilik bir adem idim?» — dédi.

⁶ Shuning bilen ular Yeremiyani tutup qarawullarning hoylisidiki shahzade Malkiyaning su azgiligha tashliwetti; ular

Yeremiyani arghamchilar bilen uninggha chüsherdi; azgalda bolsa su bolmay, peqet patqaqla bar idi; Yeremiya patqaqqqa pétip ketti.

Éfiopiyelik aghwat Yeremiyani azgaldin qutquzidu

⁷ Emma padishahning ordisidiki bir aghwat Éfiopiyelik Ebed-Melek Yeremiyaning su azgiligha qamap qoyulghanliqini anglidi (shu chaghda padishah bolsa «Binyamin derwazisi»da olturatti).

□ ⁸ Ebed-Melek ordidin chiqip padishahning yénigha béríp uninggha: ⁹ «I padishahi'alem, bu ademlerning Yeremiya peyghemberge barliq qilghini, uni su azgiligha tashliwetkini intayin esebiy rezilliktur; u ashu yerde qehetchiliktin ölüp qalidu; chünki sheherde ozuq-tülük qalmidi» — dédi.

¹⁰ Padishah Éfiopiyelik Ebed-Melekke buyruq béríp: «Mushu yerdin ottuz ademni özüng bilen élip béríp, Yeremiya peyghemberni ölüp ketmeslikü üchün su azgilidin élip chiqarghin» — dédi.

¹¹ Shuning bilen Ebed-Melek ademlerni élip ulargha ýetekchilik qilip, padishahning ordisidiki xezinining astidiki öyge kirip shu yerdin lata-puta we jul-jul kiyimlerni élip, shularni tanilar bilen azgalgha, Yeremiyaning yénigha chüshürüp berdi.

¹² Éfiopiyelik Ebed-Melek Yeremiyagha: — Bu lata-puta we jondaq kiyimlerni qoltuqliring hem tanilar arisigha tiqip qoyghin — dédi. Yeremiya shundaq qildi. ¹³ Shuning bilen ular Yeremiyani

□ **38:7 «bir aghwat Éfiopiyelik»** — «aghwat» dégen bu söz bezide peqet «emeldar»nila bildürüdu.

tanilar bilen tartip, su azgilidin chiqardi;
Yeremiya yenila qarawullarning hoylisida turdi.

Zedekiya astirtin meslihet soraydu, Yeremiya jawab bérídu

¹⁴ Padishah Zedekiya adem ewetip Yeremiya peyghemberni Perwerdigarning öyidiki üchinchi kirish ishikige, öz yénigha aparghuzdi. Padishah Yeremiyagha: — Men sendin bir ishni sorimaqchimen; uni mendin yoshurmighaysen — dédi.

¹⁵ Yeremiya Zedekiyagha: «Men uni sanga ayan qilsam, sen méni jezmen ölümge mehkum qilmamsen? Men sanga meslihet bersem, sen angli-maysen!» — dédi.

¹⁶ Padishah Zedekiya Yeremiyagha astirtin qesem ichip uningha: «Bizge jan-tiniq ata qilghan Perwerdigarning hayatı bilen qesem ichimenki, men séni ölümge mehkum qilmaymen, yaki séni jéningni izdigüchi kishilerning qoligha tapshurmaymen» — dédi. ■

¹⁷ Yeremiya Zedekiyagha: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Sen ixtiyaren Babil padishahining emirlirining yénigha chiqip teslim bolsang, jéning hayat qalidu we bu sheher otta köydürüwétilmeydu; sen we öydikiliring hayat qalisiler. ¹⁸ Lékin sen chiqip Babil padishahining emirlirige teslim bolmisang, bu sheher kaldiylernening qoligha tapshurulidu, ular

uninggha ot qoyup köydürüwétidu, sen ularning qolidin qachalmaysen — dédi.

19 Padishah Zedekiya Yeremiyagha: «Men Kaldiylerge chiqip teslim bolghan Yehudiylardin qorqimen; Kaldiyler belkim méni ularning qoligha tapshurushi, ular méni qiyin-qistaq qilishi mumkin» — dédi.

20 Yeremiya mundaq dédi: — Ular séni tapshurmaydu. Sendin ötünimenki, gépimge kirim Perwerdigarning awazigha itaet qilghaysen; shundaq qilsang sanga yaxshi bolidu, jéning hayat qalidu.

21 Lékin sen chiqip teslim bolushni ret qilsang, Perwerdigar manga ayan qilghan ish mundaq: —

22 mana, Yehuda padishahining ordisida qalghan barliq qiz-ayallar Babil padishahining emirlirining aldigha élip kétildidu. Shuning bilen bu *qiz-ayallar* sanga *tene qilip*: «Séning jan dostliring séni éziqturdi; ular séning üstüngdin ghelibe qildi; emdi hazır putliring patqaqqa pitip ketkende, ular yüz örüp sanga arqisini qildi!» — deydu. □ **23** Séning barliq ayalliring hem baliliring kaldiylerge élip kétildidu. Sen özüng ularning qolidin qachalmaysen; chünki sen Babil padishahining qoli bilen tutuwélinisen, shundaqla sen bu sheherning otta köydürüwétılıshige sewebchi bolisen.

24 Zedekiya Yeremiyagha mundaq dédi: — Sen bu söhbitimizni bashqa héchkimge chandurmighin,

□ **38:22** «**séning jan dostliring séni éziqturdi**» — «séning jan dostliring» padishahning «meslihetchi»liri hem «peyghemberliri»ni körsitidu. Ular padishahni «Misirgha ittipaqdash bolup Babilgha isyan kötüreyli» dep azdurup bayayı'petni keltürgenidi.

shundila sen ölmeysen. □ 25 Emirler méning sen bilen sözleshkinimni anglap yéninggha kélip sendin: «Séning padishahqa néme dégenliringni, shundaqla uning sanga qandaq sözlerni qilghanlıqını bizge éyt; uni bizdin yoshurma; shundaq qilsang biz séni öltürmeymiz» dése, 26 undaqta sen ulargha: «Men padishahning aldigha: «Méni Yonatanning öyige qaytquzmighthaysen, bolmisa, men shu yerde ölimen» — dégen iltijayimni qoyghanmen» — dey-sen.

27 Derweqe emirlerning hemmisi Yeremianing yénigha kélip shuni soridi; u ulargha padishah buyrughan bu barlıq sözler boyiche jawab berdi. Shuning bilen ular jimp kétip uning yénidin chiqip ketti; chünki bu ish héchkimge chandurul-mighanidi. 28 Shundaq qilip Yérusalém ishghal qilin'ghuche Yeremiya qarawullarning hoylisida turdi.

39

Yérusalémning ishghal qilinishi we kényinki weqeler

1 Yérusalém ishghal qilin'ghanda töwendiki ishlar yüz berdi: — Yehuda padishahi Zedekiyaning toqquzinchı yili oninchi ayda, Babil padishahi Néboqadnesar we barlıq qoshuni Yérusalémgha jeng qilishqa kélip uni muhasirige aldi; ■ 2 Zedekiyaning on birinchi yili, tötinchi

□ 38:24 «chandurmighin ...sen ölmeysen» — belkim padishah uningha tehdit sélish üçhün emes, belki «Misirgha ittipaqdash bolayli» dégen emirler bu söhbetning mezmunini anglap qalsa Yeremiyani öltürüshi mumkin, démekchi. ■ 39:1 2Pad. 25:1; Yer. 52:4

ayning toqquzinchi künide, ular sheher sépilidin böüp kirdi. ³ Shuning bilen Babil padishahining emirlirining hemmisi, yeni Samgarlıq Nergal-Sharezer, bash xezinichi Nébu-Sarséqim, bash séhirger Nergal-sharezer we Babil padishahliqining bashqa emeldarliri kirip «Ottura derwaza»da olturdi.□

⁴ Yehuda padishahi Zedekiya we barliq jenggiwar leshkerler ularni körüp qachmaqchi bolup, tün kéchide sheherdin beder tikiwétishti; u padishahning baghchisi arqılıq, «ikki sépil» arılıqidiki derwazidin chiqip *Iordan jılgıhisidiki* «Arabah tüzlenglik»ge qarap qéchishti.

⁵ Kaldiylerning qoshuni ularni qogħlap Yérixo tüzlenglikide Zedekiyagħha yétiship uni qolgha élip Xamat zéminidiki Riblah shehirige, Babil padishahi Néboqadnesarning aldigha apardi; u shu yerde uning üstidin höküm chiqardi.

⁶ Babil padishahi Riblah shehiride Zedekiyaning oghullirini köz aldida öltürüwetti; Babil padishahi Yehudadiki barliq mötiwerlernimu öltürüwetti.

⁷ U Zedekiyaning közlirini oyup, uni Babilha apirish üchün mis kishenler bilen kishenlep qoydi. ⁸ Kaldiyler padishahning ordisini we puqralarning öylirini ot qoyup köydürüp Yérusalémning sépillirini kömürüp tashlidi.

⁹ Shahane qarawul bégi Nébuzar-Adan sheherde qélib qalghan bashqa xelqni, özige teslim bolup

□ **39:3 «bash xezinichi»** — ibraniy tilidiki «Rab-Saris» déyildi. Bu sözning toluq menisi bizge namelum, «bash xezinichi» bizning perzimiz. **«Ottura derwaza»da olturdi** — kona zamanlarda sheher derwazisi emeldarlar yaki mötiwerler sot qilidighan, höküm chiqiridighan jay idi.

chiqqanlarni, yeni qalghan xelqning hemmisini qolgha élip, Babilgha sürgün qildi. ¹⁰ Halbuki, qarawul bégi Nébuzar-Adan Yehuda zéminida héch teweliki bolmighan bezi namratlarni qaldurdi; shu chaghda u ulargha üzümzarlar we étizlarni teqsimlep berdi.

¹¹⁻¹² Babil padishahi Néboqadnesar Yeremiya toghruluq qarawul bégi Nébuzar-Adan arqiliq: «Uni tépip uningdin xewer al; uningga héch ziyan yetküzme; u némini xalisa shuni uningga qilip ber» – dep perman chüshürgenidi.

¹³ Shunga qarawul bégi Nébuzar-Adan, shundaqla bash xezinichi Nébushazban, bash séhirger Nergal-Sharezer we Babil padishahining bashqa bash emeldarlirining hemmisi adem ewetip □ ¹⁴ ¹⁴ Yeremiyani «Qarawullarning hoylisi» din élip Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyaning öz öyige apirishi üçhün uning qoligha tapshurghuzdi. Lékin Yeremiya puqralar

□ **39:13** «bash xezinichi Nébushazban» — 3-ayette «Nébu-Sarséqim» isimlik yene bir «bash xezinichi» tilgha élinidu.

arisida turdi.□

Xudaning sadiq adimi Ebed-Melekke bolghan wedisi

¹⁵ Yeremiya «Qarawullarning hoylisi»da qamap qoyulghan waqtida, Perwerdigarning sözi uningha kélip mundaq déyilgenidi: —

¹⁶ Barghin, Éfiopiyliek Ebed-Melekke mundaq dégin: «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men öz sözlirimni mushu sheher üstige chüshürimen; awat-halawet emes, belki balayi'apet chüshürimen; shu küni bu ishlar öz közüng aldida yüz bérifu. ¹⁷ Lékin shu küni Men séni qutquzimen, — deydu Perwerdigar; — Sen qorqidighan ademlerning qoligha tapshurulmaysen; ¹⁸ chünki Men choqum séni qutquzimen; sen qilichlanmaysen, belki öz jéning özüngge oljidek qalidu; chünki sen Manga tayinip kelgensen — deydu Perwerdigar».

□ **39:14 «Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliya»** — bu ayettiki «Shafan» 36:10-11de tilgha élin'ghan «Shafan» bolushi mumkin. Qarighanda, uning ailisidikiler Yeremiyagha yaxshi muamile qilip kelgen. «Yeremiyani ... élip .. **Gedaliyaning öz öyige apirishi üchün ...»** — alimlarning bu ayettiki «öz öyige» dégen söz togrisida ikki pikri bar, yeni «öz öyi» (1) Yeremiyaning yurti, yene Anatotni yaki (2) Gedaliyaning «öz öyi»ni körsitudu. Gedaliya Néboqadnesarning buyruqi bilen Pelestin'ge waliy dep békitilgenidi (40:5ni we «2Pad.» 25:22ni körüng). Bizningche ikinchi pikir toghra, chünki 40:5de Nébuzar-Adanning Yeremiyagha «Gedaliyaning yénigha qaytqin» dégen sözini bayqaymiz. Mushu waqitta Yeremiyा waliy öyide keng-azadilikte turushni emes, belki namrat xelq arisida turushni tallidi.

40

*Yeremiya ikkinchi qétim azad qilinip
qoyuwétildiu*

¹ Qarawul bégi Nébuzar-Adan uni Ramah shehiridin qoyuwetkende, Perwerdigar Yeremiyagha söz qildi. U chaghda Nébuzar-Adan Yérusalém hem Yehudadiki barliq esirlerni élip Babilgha sürgün qilmaqchi idi; Yeremiyamu ularning arisida zenjir bilen baghlan'ghan halda élip méngilghanidi. □ ²Qarawul bégi Yeremiyani bir chetke tartip uninggha mundaq dédi: «Perwerdigar Xudaying mushu yerge balayi'apet chüshürimen dep agahlandurdi; ³ Mana, Perwerdigar Öz dégini boyiche shundaq qilip uni keltürdi; chünki siler Perwerdigar aldida gunah sadir qilghansiler we uning awazigha qulaq salmighansiler; shunga bu ish bésinglargha chüshti. ⁴ Lékin men qolungni ishkellen'gen zenjirlerdin yéship séni qoyuwétimen; men bilen bille Babilgha bérish sanga muwapiq körünse, qéni kel, men sendin xewer alimen; emma men bilen bille Babilgha bérishni muwapiq emes dep qarisang, kérek yoq. Mana, pütkül zémin aldingda turidu; qeyerge

□ **40:1** «Qarawul bégi Nébuzar-Adan uni Ramah shehiridin qoyuwetkende, Perwerdigar Yeremiyagha söz qildi...» — Nébuzar-Adan alliqachan Yeremiya toghruluq «Yérusalémda turuwersun» dep perman chüshürgenidi (39:11-14ni körün). Uning «xelq arisida» turghanlıqi tüpeylidin, belkim tasadipyiliqtin ular sürgün qilin'ghanda ular bilen teng élip kétilgenidi. «Perwerdigarning sözi Yeremiyagha keldi» — 2-5-ayetlerge qarighanda, Perwerdigarning bu sözi «kapır» bolghan, Babilliq leshker Nébuzar-Adan arqılıq keldi!

bérish sanga layiq, durus körünse shu yerge barghin».

⁵ Yeremiya téxi yénidin mangmay turup, Nébuzar-Adan uninggha: «Boldi, Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyaning yénigha qayt; Babil padishahi uni Yehudadiki sheherlerge hökümranlıq qilishqa belgiligen; xelq arisida uning bilen bille turiwer, yaki herqandaq bashqa yerge baray déseng shu yerge barghin» – dédi. Shuning bilen qarawul bégi uninggha ozuq-tülüük hemde bir sowghat bérüp uni qoyuwetti. ⁶ Shuning bilen Yeremiya Mizpah shehirige, Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyaning yénigha keldi; u uning bilen bille, puqlalar arisida turdi.

Mizpah shehiri «Yehuda Ölke»sining yéngi merkizi qilinidi

⁷ Dalada qalghan Yehudaning leshker bashliqliri hem leshkerliri Babil padishahining Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyani zémén üstige hökümranlıq qilishqa belgiligenlikini, shuningdek uninggha Babilgha sürgün bolmaghan zémindiki yoqsul er-ayallar bala-chaqılıri bilen tapshurulghanlıqını anglap qaldı; ⁸ shuning bilen bu leshker bashliqliri ademliri bilen Mizpah shehirige, Gedaliyaning yénigha keldi; bashliqliri bolsa Netaniyaning oghli Ishmail, Karéahning oghulliri Yohanın hem Yonatan, Tanxumetning oghli Séraya, Netofatlıq Efayning oghulliri we Maakatlıq birsining oghli Yezaniya

idi. □ 9 Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliya ular we ademlirige: «Kaldiylerge békinoishtin qorqmanglar; zéminda olturaqlıship Babil padishahiga békininglar, shundaq qilsanglar silerge yaxshi bolidu. 10 Men bolsam Kaldiyler zémin'gha kelgende *silerge* wekil bolup ularning aldida turush üçün Mizpah shehiride turimen; siler bolsanglar, sharab, enjür-xormilar we zeytun méyi mehsulatlrini élip küp-idishinglargha qoyunglar, özünglar tutqan sheherlerde turiwéringlar» – dep qesem ichti.

11 Oxshashla Moabda, Ammoniylar arisida, Édomda hem bashqa herbir yurtlarda turghan Yehudiylarmu Babil padishahi Yehudada xelqning bir qaldisini qaldurghan we ular üstige hökümranlıq qilishqa Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyani belgiligen dep anglidi; 12 shuning bilen barliq Yehudiylar heydep tarqitiwétılgen hemme jay-yurtlardin qaytip, Yehuda zéminigha, Mizpah shehirige, Gedaliyaning yénigha keldi. Ular sharab, enjür-xormilarning mehsulatlrini zor kengrichilikte aldi.

Ishmail Gedaliyani öltürüwétidu, Mizpahdiki xelqni esirge alidu

13 Karéahning oghli Yohanan we dalada qalghan leshkerlerning barliq bashliqliri Mizpah shehirige, Gedaliyaning yénigha kélép uninggha: 14 «Sen Ammoniylar padishahi Baalis Netaniyaning oghli Ishmailni séni öltürüshke

□ 40:8 «Maakatlıq **birsining oghli** Yezaniya» — «Jezaniya»ning bashqa shekli «Yaazaniya» — «2Pad.» 25:23ni körüng.

ewetkenlikini bilmemsen?» — déyishti. Lékin Ahikamning oghli Gedaliya ularning gépige ishenmidi.

¹⁵ Karéahning oghli Yohanan Mizpahda Gedaliyagha astirtin söz qilip: «Manga ruxset qilghaysen, bashqilar uningdin xewer tapquche men béríp Netaniyaning oghli Ishmailni öltürey; héchkim buni bilmeydu. Uning séni öltürüp, shuning bilen etrapinggha yighilghan Yehudadikilerning hemmisi tarqitiwétilip, Yehudaning qaldisi yoqitiwétilishining néme hajiti bar? — dédi.

¹⁶ Biraq Gedaliya Karéahning oghli Yohanan'gha: «Sen undaq qilma; chünki sen Ishmail togruluq yalghan étyiwatisen» — dédi.

41

¹ Emdi yettinchi ayda shundaq boldiki, shahzade, shundaqla padishahning bash emeldarliridin biri bolghan Elishamaning newrisi, Netaniyaning oghli Ishmail on adem élip Mizpahgha, Ahikamning oghli Gedaliyaning yénigha keldi; ular shu yerde, yeni Mizpahda nan oshtup ghizalan'ghanda, □ ■ ² Netaniyaning oghli Ishmail hem u épkelgen on adem ornidin turup, Ahikamning oghli Gedaliyagha qilich chapti; ularning shundaq qilishi Babil padishahi Yehuda zémini üstige hökümranlıqqa belgiligenni öltürüshtin ibaret idi. ³ Ishmail Mizpahda

□ **41:1** «padishahning bash emeldarliri...» — «padishah» choqum Zedekiyani körsitudu. ■ **41:1** 2Pad. 25:25

Gedaliyagha hemrahan bolghan barliq Yehudiyilar we shu yerde turuwatqan barliq Kaldiy jenggiwar leshkerlerni öltürüwetti.

⁴ Shundaq boldiki, Gedaliyani öltürüwetkendin keyin, ikkinchi künigiche héchkim téxi uningdin xewer tapmighanidi, ⁵ mana Sheqem, Shiloh hem Samariyedin seksen adem yétip keldi. Ular saqilini chüshürgen, kiyimlirini yirtqan, etlirini tilghan, Perwerdigarning öyige sunushqa qolida hediyelelni hem xushbuyni tutqan halda kelgenidi. □ ⁶ Netaniyaning oghli Ishmail ularni qarshi élishqa mangghiniche yighighan'ha sélip Mizpahdin chiqtı; ulargha: «Merhemet, Ahikamning oghli Gedaliya bilen körüşhushke apirimen» — dédi.

⁷ Shundaq boldiki, ular sheher otturisigha yetkende, Netaniyaning oghli Ishmail we uning bilen bille bolghan ademler ularni öltürüp jesetlirini su azgiligha tashliwetti. ⁸ Halbuki, ular arisidin on adem Ishmailgha: «Bizni öltürüwetme, chünki dalada bizning yoshurup qoyghan bughday, arpa, zeytun méyi we hesel qatarliq ozuq-tülükimiz bar» — dédi. Shunga u qolini yighip, buraderliri arisidin ularni öltürmidi. ⁹ Ishmail öltürgen ademlerning jesetlirini tashliwetken bu azgal bolsa, intayin chong idi; uni esli padishah Asa Israil padishahi Baashadin qorqup kolap yasighanidi.

41:5 «Ular saqilini chüshürgen, kiyimlirini yirtqan, etlirini tilghan...» — démisekmu, xelq bundaq heriketler arqliq qattiq qayghuni bildüretti. Shübhisizki, mushu yerde ularning qayghusi Xudaning Yehuda we Israil üstige jaza chüshürgenlikü tüpeylidin bolghan. Emeliyyete qayghuni bildürüşke «etlirini tilish» Tewratta qet'iy men'i qilin'ghan.

Netaniyaning oghli Ishmail bu azgalni jesetler bilen toldurdi. □ 10 Ishmail Mizpahta turghan xelqning qaldisining hemmisini, jümlidin qarawul bégi Nébuzar-Adan Ahikamning oghli Gedaliyagha tapshurghan padishahning qizliri we Mizpahda qalghan barliq kishilerni esirge élip ketti; Netaniyaning oghli Ishmail ularni esirge élip Ammoniyarning qéshiga ötüşke yol aldi.

Yohanan xeljni Ishmailning changgilidin qutul-duridi

11 Karéahning oghli Yohanan we uning qéshidiki hemme leshker bashliqliri Netaniyaning oghli Ishmail sadir qilghan barliq rezilliktin xewerapti; 12 shuning bilen ular barliq ademlirini élip Netaniyaning oghli Ishmailgha jeng qilishqa chiqti; ular Gibéondiki chong köl boyida uning bilen uchrashti. 13 Ishmailning qolida turghan barliq xelq Karéahning oghli Yohanan hem uning hemrahliri bolghan barliq leshker bashliqlirini körgende xushal boldi. 14 Ishmail Mizpahdin élip ketken barliq xelq yoldin yénip, Karéahning oghli Yohananning yénigha keldi. 15 Lékin Netaniyaning oghli Ishmail sekkiz adimi bilen Yohanandin qéchip, Ammoniyalar teripige ötüp ketti. 16 Andin Karéahning oghli Yohanan hem uning hemrahlirini

□ 41:9 «Ishmail öltürgen **ademlerning jesetlirini tashliwetken bu azgal bolsa, intayin chong idi; uni esli...**» — bashqa xil terjimisi: «Shu azgal Ishmail Gedaliya bilen bille öltürgen ademlerning jesetlirini tashlighan yer bolup, uni esli...» — eyni ibraniy tilidiki tékistni chüshinish tes. «Baashadin **qorqup...**» — Asa padishah belkim azgalni Mizpah muhasirige élin'ghanda su saqlash üchün kolghanidi.

bolghan barliq leshker bashliqliri Netaniyaning oghli Ishmail Ahikamning oghli Gedaliyani öltürgendin keyin Mizpahdin elip ketken xelqning qaldisining hemmisini oz qeshigha aldi; u ularni, yeni jenggiwar leshkerler, qiz-ayallar, balilar we orda emeldarlrini Gibéondin elip ketti. ¹⁷ Ular Kaldiyilerdin özlerini qachurush üçün Misirgha qarap yol elip Beyt-Lehemge yéqin bolghan Gérut-Qimxamda toxtap turdi. ¹⁸ Sewebi bolsa, ular Kaldiyilerdin qorqatti; chünki Babil padishahi zémin üstige hökümränliqqa belgiligen Ahikamning oghli Gedaliyani Netaniyaning oghli Ishmail öltürüwetkenidi.

42

Qalghanlar Perwerdigardin yol soraydu, biraq uninggha qulaq salmaydu

¹ Barliq leshker bashliqliri, jümlidin Karéahnинг oghli Yohanan hem Hoshayaning oghli Yezaniya we eng kichikidin chongighiche barliq xelq □

² Yeremiya peyghemberning yénigha kélép uningdin: «Telipimizni ijabet qilghaysen, Perwerdigar Xudayinggħha xelqning qaldisi bolghan bizler üçün dua qilghaysenki (közüng körginidek burun köp bolghan bizler hazir intayin az qalduq),
³ Perwerdigar Xudaying bizge mangidighan yol, qilidighan ishni körsetkey» – dep iltija qildi.

⁴ Yeremiya peyghember ulargha: «Maql! Mana, men Perwerdigar Xudayinglарgha sözliringlar

□ **42:1** «Hoshayaning oghli Yezaniya» — bu «Yezaniya» 40:8de tilgha élin'ghan «Yezaniya» bolushi mumkin.

boyiche dua qilimen; shundaq boliduki, Perwerdigar silerge qandaq jawab berse, men uni silerge héchnémisini qaldurmay toluqi bilen bayan qilimen» — dédi.

5 Ular Yeremiyagha: «Perwerdigar Xudaying séni ewetip bizge yetküzidighan sözning hemmisige emel qilmisaq, Perwerdigar bizge heqiqiy, gépide turudighan guwahchi bolup eyiblisun!» — dédi.

6 «Biz séni Perwerdigar Xudayimizning yénigha ewetimiz; jawab yaxshi bolsun yaman bolsun, uning awazigha itaet qilimiz; biz Xudayimizning awazigha itaet qilghanda, bizge yaxshi bolidu». ■

7 Shundaq boldiki, on kündin kényin, Perwerdigarning sözi Yeremiyagha keldi. **8** U Karéahning ogli Yohanan, leshker bashliqlirining hemmisi we eng kichikidin chongighiche barliq xelqni chaqirip **9** ulargha mundaq dédi: — «Siler méni telipinglarni Israilning Xudasi Perwerdigarning aldigha yetküzüşke ewetkensiler. U mundaq dédi: —

10 «Siler yenila mushu zéminda turiwersenglarla, Men silerni qurup chiqimen; silerni ghulatmaymen; Men silerni tikip östürimen, silerni yulmaymen; chünki Men beshinglarga chüshürgen bala'yapetke ökünen. ■ **11** Siler qorqidighan Babil padishahidin qorqmanglar; uningdin qorqmanglar, — deydu Perwerdigar, — chünki Men silerni qutquzush üchün, uning qolidin qutuldurush üchün siler bilen bille bolimen. **12** Men silerge shundaq rehimdilliqni körsitimenki, u silerge rehim qilidi, shuning bilen silerni öz zémininglarga

qaytishqa yol qoyidu.

¹³ Biraq siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq salmay «Bu zéminda qet'iy turmaymiz» — désenglar ¹⁴ we: «Yaq. biz Misir zéminigha barayli; shu yerde ne urushni körmeymiz, ne kanay-agah signalini anglimaymiz, ne nan'gha zar bolmaymiz; shu yerde yashaymiz» — désenglar, ¹⁵ emdi Perwerdigarning sözini anglanglar, i Yehudaning bu qaldisi bolghan siler: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — «Siler Misirgha kirip, shu yerde olturaqlishishqa qet'iy niyetke kelgen bolsanglar, ¹⁶ emdi shundaq boliduki, siler qorqidighan qilich Misirda silerge yétishiwalidu, siler qorqidighan qehetchilik Misirda silerge egiship qoghlap baridu; shu yerde siler ölisiler. ¹⁷ Shundaq boliduki, Misirgha kirip shu yerde turayli dep qet'iy niyet qilghan ademlerning hemmisi qilich, qehetchilik we waba bilen ölidu; ularning héchqaysisi tirik qalmaydu we yaki Men beshigha chüshürídighan balayı'apettin qutulalmaydu.

¹⁸ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Ghezipim we qehrim Yérusalémdikilerning beshigha chüshürülgendek, siler Misirgha kirgininglarda, qehrim beshinglarga chüshürüldi; siler lenetke qalidighan we dehshet basidighan obyékt, lenet sözi hem reswachiliqning obyékti bolisiler we siler bu zéminni qaytidin héch körmeysiler. ■

19 Perwerdigar siler, yeni Yehudaning qaldisi toghruluq: «Misirgha barmanglar!» — dégen. — Emди shuni bilip qoyunglarki, men bugünkü künide silerni agahlandurdum!».

20 — Silerning méni Perwerdigar Xudayinglarning yénigha ewetkininglar «Perwerdigar Xudayimizgha biz üchün dua qilghaysen; Perwerdigar Xudayimiz bizge néme dése, bizge yetküzüp berseng biz shuning hemmisige emel qilimiz» dégüzgininglar özünglarni aldap jéninglarga zamin bolushtin ibaret boldi, xalas. □ **21** Men bugünkü künde silerge Uning déginini éytip berdim; lékin siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha we yaki Uning méni silerning yéninglarga zamin bolushtin ibaret boldi, xalas. □ **22** Emди hazır shuni bilip qoyunglarki, siler olturaqlishayli dep baridighan jayda qilich, qehetchilik we waba bilen ölisiler».

43

1 Shundaq boldiki, Yeremiya ularning Xudasi

□ **42:20** «— **Silerning méni Perwerdigar Xudayinglarning yénigha ... «Perwerdigar Xudayimizgha...» dégüzgininglar özünglarni aldap jéninglarga zamin bolushtin ibaret boldi, xalas» — ayetning bashqa birxil terjimişi «Silerning méni Perwerdigar Xudayinglarning yénigha: «Perwerdigar Xudayimizgha ... » dégüzüp ewetkininglarda özünglar jéninglarni aldap qoyghansiler, xalas». □ **42:21** «**Men bugünkü künde silerge Uning déginini éytip berdim; lékin ... Xudayinglarning awazigha we yaki Uning méni silerning yéninglarga ewetken héchqaysi ishta Uning-gha itaet qilmidinglar»** — shübhisizki, ularning könglidiki, yeni: «Xudaning sözige héch itaet qilmaymiz» dégen pozitsiyisi peyghemberge ayan idi.**

Perwerdigarning hemme sözlirini barliq xelqqe éytip tügetti (Xudasi Perwerdigar Yeremiyani ulargha bu barliq sözlerni éytish üçün ewetken), —² shuning bilen Hoshyaning oghli Azariya we Karéahning oghli Yohanan we shundaqla barliq hali chong ademler Yeremiyagha mundaq dédi: — «Sen yalghan éytiwatisen! Xudayimiz Perwerdigar séni bizge: «Siler Misirda olturaqlishish üçün barmanglar!» déyishke ewetken emes; □³ belki Nériyaning oghli Baruq choqum séni bizge qarshilashturup, bizni Kaldiylerning qoligha tapshurushqa küshkürtmekte; shuning bilen ular bizni ölümge mehkum qilidu yaki bizni Babilgha sürgün qilidu».

⁴ Shuning bilen Karéahning oghli Yohanan, leshker bashliqlirining hemmisi we barliq xelq Perwerdigarning: «Yehuda zéminida turup qélinglar» dégen awazigha qulaq salmidi; ⁵ belki Karéahning oghli Yohanan we barliq leshker bashliqliri heydiwétilgen barliq ellerdin Yehuda zéminida olturaqlishishqa qaytip kelgen Yehudaning pütün qaldisini, ⁶ yeni erler, qız-ayallar, balilar we padishahning qızlirini, jümlidin qarawul bégi Nébuzar-Adan Ahikamning oghli Gedaliyagha tapshurghan herbir kishini hemde Yeremiya peyghember hem Nériyaning oghli Baruqni élip, ⁷ Misir zéminigha kirip keldi; ular Perwerdigarning emrige itaat qilmidi. Ular Tahpanes shehirige yétip keldi.

Bésharet — Néboqadnesar Misirgha bésip kirip,

□ **43:2** «Hoshyaning oghli Azariya» — bu adem 42:1diki «Hoshyaning oghli Yezaniya» dégen adem bilen bir bolushi mümkün.

bulang-talang qilidu

8 Perwerdigarning sözi Yeremiyagha Tahpaneste kélip mundaq déyildi: —

9 Yehudiylarning köz aldidila, qolunggha birnechche chong tashlarni élip Pirewnning Tahpanestiki ordisining kirish yolining yénidiki xishliq yoldiki séghiz laygha kömüp yoshurup, **10** ulargha mundaq dégin: — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men Méning qulum bolghan Babil padishahi Néboqadnesarni chaqirip épkelimen, u men kömüp yoshurghan bu tashlar üstige öz textini salidu; ularning üstige shahane chédirini yéyip tikidu.

■ **11** U kélip Misir zéminida jeng qilidu; ölümge békitilgenler ölidu; sürgün bolushqa békitilgenler sürgün bolidu; qilichqa békitilgenler qilichlinidu.

□ ■ **12** Men Misirdiki butlarning öylirige ot yaqturghuzimen; u ularni köydürüp, butlirini élip sürgün qilidu; qoy padichisi öz tonini kiygendek Néboqadnesarmu Misir zéminini özige kiyiwalidu;

■ **43:10** Yer. 25:9; 27:6 □ **43:11** «U (Néboqadnesar) kélip Misir zéminida **jeng qilidu**; ölümge békitilgenler ölidu» — bu ayettiki «ölüm» belkim wabani körsitudu. 15:2nimu körüng. ■ **43:11** Yer. 15:2; Zek. 11:9

u shu yerdin aman-ésen chiqidu. □ 13 U Misir zéminidiki «Quyash ibadetxanisi»diki tüwrüklni chéqiwétidu; u Misirdiki butlirining öylirige ot qoyup köydüriwétidu. □

44

Perwerdigarning Misirgha qachqan Yehudiy-largha butpereslikи tüpeylidin chüshüridihan jazasi

1 Misirda turghan, yeni Migdolda, Tahpaneste, Nofta we Misirning jenubiy teripi Patros zéminida turghan barlıq Yehudiyalar toghruluq bu söz Yeremiyagha kélép mundaq déyildi: —□

2-3 «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu:
— Men Yérusalém hem Yehudadiki hemme

□ 43:12 «Qoy padichisi öz tonini kiygendek Néboqadnesarmu Misir zéminini özige kiyiwalidu» — bashqa birxil terjimisi: «U (Néboqadnesar) qoy padichisi öz tonidiki pitlarni tergendek Misir zéminidin héchnerse qaldurmay hemmini tériwalidu». Ayettiki ibraniy tili ikki bisliq bolghachqa, ikkila terjimisi belkim toghra bolushimu mumkin. Yene shuni déyishimiz kérekki, qoylar we qoy padichiliri Misirliqlarga intayin yirginchilik bolghan («Yar.» 46:34ni körün). Shuning bilen besharet Misirliqlar üçün intayin kinayilik, éghir gep bolushi kérek idi. □ 43:13 «Quyash ibadetxanisi» — Misirdiki «Xéliopolis», yeni «On» dégen sheherge jaylashqan. U hazirqi Qahire shehirining on kilométr sherk teripide. «U Misirdiki butlirining öylirige ot qoyup köydüriwétidu» — miladiyedin ilgiriki 568-yili Néboqadnesar Misirgha tajawuz qilghan; bu weqedin ilgiri bashqa bir tajawuzluqning bar-yoqluqi toghruluq téxi xewerimiz yoq. □ 44:1 «Nof» — kéyin «Memfis» dep atalghan. Migdol, Tahpanes, Nof we Patros dégen jaylar asasen Misirning pütkül térritoriyesini öz ichige alghanidi.

sheherler üstige chüshürgen barlıq balayı'apetni körgensiler; mana, ularning sadir qılghan rezilliki tüpeylidin bugünki künde ular xarabilik bolup, ademzatsiz qaldi; chünki ular ne özliri, ne siler, ne ata-bowiliringlar bilmeydighan yat ilahlargha choqunushqa, xushbuy yéqishqa béríp, Méni ghezeplendürgen. ⁴ Men tang seherde ornumdin turup qullirim bolghan peyghemberlerni silerge ewetip: «Men nepretlinidighan bu yirginshlik ishni qilghuchi bolmanglar!» – dep agahlandurghanmen.

⁵ Lékin ular itaet qilmighan, héch qulaq salmighan; ular rezillikidin, yat ilahlargha xushbuy yéqishtin qolini zadi üzmigen. ⁶ Shuning bilen qehrim hem ghezipim *ulargha* tökülgen, Yehudadiki shehererde hem Yérusalémdiki reste-kochilarda yéqilghan, köxygen; ular bugünki künde weyrane we xarabilik bolup qaldi.■

⁷ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Xuda Perwerdigar – Israilning Xudasi mundaq deydu: – Siler némishqa öz-özünglarga zor külpet keltürmekchisiler, özünglarga héchqandaq qaldi qaldurmay özünglardin, yeni Yehudaning ichidin er-ayal, bala-bowaqlarni üzmekchisiler!?

⁸ Némishqa öz qolliringlarning yasighini bilen, siler olturaqlashqan Misir zéminida yat ilahlargha xushbuy yéqip Méni ghezeplendürisiler? Shundaq qılıp siler halak bolup yer yüzidiki barlıq eller arisida lenet sözi we reswa qilnidighan bir obyékt bolisiler. ⁹ Siler Yehuda zéminida hem Yérusalémning reste-kochilirida sadir qilin'ghan rezillikni, yeni ata-bowiliringlarning

rezillikini, Yehuda padishahlirining rezillikini we ularning ayallirining rezillikini, silerning öz rezillikinglarni hem ayalliringlarning rezillikini untup qaldinglarmu? ¹⁰ Bügünkü kün'ge qeder xelqinglar özini héch töwen tutmidi, Mendin héch qorqmidi, ular Men silerning aldinglarga hem ata-bowiliringlarning aldigha qoyghan Tewrat-qanunumda yaki belgilimilirimde héch mangghan emes.

¹¹ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar – Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men beshinglarga külpet chüshürüp, barliq Yehudani halak qilghuche silerge yüzümni qaritimen; ■ ¹² Men Misir zéminiga shu yerde olturaqlishayli dep qet'iy niyet qilghan Yehudaning qaldisigha qol salimen, ularning hemmisi Misir zéminida tüzishidu; Misir zéminida yiqlidu; ularning eng kichikidin chongighiche qilich bilen, qehetchilik bilen ölidu; ular qilich bilen we qehetchilik bilen ölidu, ular lenet oqulidighan we dehshet basuchi obyékt, lenet sözi hem reswa qilnidighan bir obyékt bolidu. ■ ¹³ Men Misir zéminida turuwatqanlarni Yérusalémni jazalighandek qilich bilen, qehetchilik bilen we waba bilen jazalaymen; ¹⁴ shuning bilen Misir zéminida olturaqlishayli dep shu yerge kirgen Yehudaning qaldisidin Yehuda zéminiga qaytishqa héchqaysisi qachalmaydu yaki héchkim qalmaydu; shu yerge qaytip olturaqlishishqa intizar bolsimu, qachalighan az bir qismidin bashqiliri héchqaysisi

■ **44:11** Yer. 21:10; Am. 9:4

■ **44:12** Yer. 42:15,16,17,22

qaytmaydu».

15 Andin öz ayallirining yat ilahlargha xushbuy yaqidighanlıqını bilgen barlıq erler, we yénida turghan barlıq ayallar, — zor bir top ademler, yeni Misirning *shimaliy teripi we jenubiy teripi* Patrostin kelgen barlıq xelq Yeremiyagha mundaq jawab berdi: — □ **16** «Sen Perwerdigarning namida bizge éytqan sözge kelsek, biz sanga héch qulaq salmaymiz! **17** Eksiche biz choqum öz aghz-imizdin chiqqan barlıq sözlerge emel qilimiz; özimiz, ata-bowilirimiz, padishahlirimiz we emirlirimiz Yehudadiki sheherlerde hem Yérusalémđiki reste-kochilarda qilghinidek bizler «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yéqiwérимiz we uninggha «sharab hediye»lerni quyuwérимиз; chünki eyni chaghda bizning nénimiz pütün bolup, toqquzımız tel, héch külpetni körmey ötken. □ ■ **18** Emma «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yéqishni we uninggha «sharab hediye»lerni quyushni toxtatqinimizdin bashlap, bizning hemme nersimiz kem bolup, qilich bilen hem qehetchilik bilen halak bolup kelduq. **19** Biz ayallar «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yaqqinimizda we uninggha «sharab hediye»lerni quyghinimizda, bizning uninggha oxshitip poshkallarnı étishimizni hem uninggha «sharab hediye»lerni quyushimizni erlirimiz qollimighanmu?».

20 Yeremiya barlıq xelqqe, hem erler hem ayal-

□ **44:15** «Misirning *shimaliy teripi we jenubiy teripi* Patrostin kelgen barlıq xelq» —ibraniy tilida «Mizraimda, Patrosta turghan barlıq xelq». «Mizraim» — Misirning shimaliy teripi, «Patros» — Misirning jenubiy teripidur. □ **44:17** «Asmanning *xanishi*» — birxil ayal but, elwette. ■ **44:17** Yer. 7:18

largha, mushundaq jawabni bergenlerning hemmisige mundaq dédi: —

21 — «Perwerdigarning éside qélip könglige tegken ish del siler, ata-bowliringlar, padishahliringlar, emirliringlar shundaqla zémindiki xelqning Yehudadiki sheherlerde hem Yérusalémdiki restekochilarda yaqqan xushbuyi emesmu? **22** Axirida Perwerdigar silerning qilmishinglarning rezillikige hem sadir qilghan yirginchlik ishliringlarga chidap turalmighan; shunga zémininglar bugünkü kündikidek xarabilik, ademni dehshet basquchi, lenet obyékti we ademzatsiz bolghan. **23** Sewebi, siler xushbuy yaqqansiler, Perwerdigarning aldida gunah sadir qilip, Uning awazigha qulaq salmay, Uning ne Tewrat-qanunida, ne belgilimiliride ne agah-guwahliqlirida héch mangmighansiler; shunga bugünkü kündikidek bu balayi'apet bésinglarga chüshti».

24 Yeremiya barliq xelqqe, bolupmu barliq ayallargha mundaq dédi: — «I Misirda turghan barliq Yehuda Perwerdigarning sözini anganglar!

25 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Siler ayallar öz aghzinglar bilen: «Biz «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yéqish, uninggha «sharab hediye»lerni quyush üchün ichken qesemlirimizge choqum emel qilimiz» dégensiler we uninggha öz qolliringlar bilen emel qilghansiler. Emdi qesimингlarda ching turiwéringlar! Qesimингlarga toluq emel

qiliwéringlar! □ 26 Lékin shundaq bolghanda, i Misirda turghan barlıq Yehuda Perwerdigarning sözini anglanglar! Mana, Men Özümning ulugh namim bilen qesem qilghanmenki, — deydu Perwerdigar, — Misirning barlıq zéminida turuwatqan Yehudaliq héchqaysi kishi Méning namimni tilgha élip: «Reb Perwerdigarning hayatı bilen!» dep qaytidin qesem ichmeydu. 27 Mana, Men ularning üstige awat-halawet emes, belki balayı'apet chüshürüş üçhün ularni közlewatimen; shunga Misirda turuwatqan Yehudadiki barlıq kishilerning hemmisi tügigüche qilich we qehetchilik bilen halak bolidu. ■

28 Qilichtin qutulup qachqanlar bolsa intayin az bir top ademler bolup, Misir zéminidin Yehuda zéminigha qaytip kélédu; shuning bilen Misir zéminigha olturaqlishayli dep kelgen Yehudanıng qaldisi kimning sözining, Méningki yaki ularning inawetlik bolghanlıqını ispatlap bilip yétidu. 29 Méning silerni bu yerde jazalaydighanlıqimgha, Méning sözlirimning choqum silerge külpet keltürmey qoymaydighanlıqını bilishinglar üçhun silerge shu aldin'ala besharet boliduki, — deydu Perwerdigar, 30 — Mana, Méning Yehuda

□ 44:25 «Siler ayallar öz aghzinglar bilen...» — bashqa bixil terjimi: «Siler we ayalliringlar öz aghzinglar bilen...». ««Biz «Asmanlarning **xanishi**»gha **xushbuy** yéqish, **uninggha** «sharab hediye»lerni **quyush** üçhün **ichken** **qesemlirimizge** **choqum emel qilimiz**» dégensiler» — mushu ayettiki heriketning igisi «ayallar» bolsimu, lékin sözler «ayallar siyghisi» bilen emes, belki «erler siyghisi» sheklide ipadilinidu. Bu belkim: «Siler erkekler ayalliringlargha boysunidighan «Saymaxunlar boldunglar» dégendek kinayilik, hejwiy gep bolsa kérek. ■ 44:27 Yer. 31:28

padishahi Zedekiyani uning düshmini, jénini qoghlap izdigen Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurghinimdek Men oxshashla Misir padishahi Pirewn Xofrani öz düshmenlirining qoligha hemde jénini izdigen kishilerning qoligha tapshurimen – deydu Perwerdigar». □

45

Baruqqa bérilgen agah hem teselli

¹ Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yili, Nériyaning oghli Baruq Yeremiyaning aghzigha qarap bu sözlerni oram qeghezge yazghinida, Yeremiya peyghember uninggha bu sözni éytqan:

² «Israilning Xudasi Perwerdigar sen Baruq toghruluq mundaq deydu: — ³ Sen: «Halimgha way! Chünki Perwerdigar qayghumgha derdelem qoshup qoydi; men ah-zarlar qilishtin charchidim, zadila aram tapalmidim!» — déding.

⁴ — *Yeremiya*, sen uninggha mundaq dégin: —

□ **44:30** «Méning Yehuda padishahi Zedekiyani uning düshmini, jénini qoghlap izdigen Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurghinimdek Men oxshashla Misir padishahi Pirewn Xofrani öz düshmenlirining qoligha hemde jénini izdigen kishilerning qoligha tapshurimen» — Pirewn Xofra esli padishah Zedekiyani Néboqadnesargha isyan kötürüşke qutratqanidi. U miladiyedin ilgiriki 570-yili mexpiy öltürülgen. Shuning bilen bu ish Misirda turghan Yehudiylargha bir agah-bésharet idi.

Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men qurup chiqqanlimni hazir ghulitimen, Men tikkenlirimni, yeni bu pütkül jahanni hazir yulup tashlaymen. □ 5 Men bundaq qilghan yerde sen özüng üchün ulugh ishlarni izdishingge toghra kélemdi? Bularni izdime; chünki mana, Men barliq et igiliri üstige balayi'apet chüshürimen, — deydu Perwerdigar, — lékin jéningni sen baridighan barliq yerlerde özüngge olja qilip bérímen». □ ■

46

*46-51-bablar – Eller toghruluq besharetler «1»
Misir – Misirning qoshuni Karshémish shehiride
meghlup bolidu*

□ 45:4 «bu pütkül jahanni...» — yaki «bu pütkül zéminni...». Lékin 5-ayetke qarighanda «jahanni» toghridur. □ 45:5 «Men bundaq qilghan yerde sen özüng üchün ulugh ishlarni izdishingge toghra kélemdi? Bularni izdime; chünki mana, men barliq et igiliri üstige balayi'apet chüshürimen, ...Lékin jéningni sen baridighan barliq yerlerde özüngge olja qilip bérímen» — bu 45-babtiki besharet padishah Yehoakimning textke olturghan waqtida bérilgen bolsa, némishqa mushu yerde (Yeremiya we Baruq Misirda qalghan waqitta) «oram yazma»gha qoshulghan? Belkim uning mushu yerde xatirilinish sewebi, Yeremiya we Baruq Misirda, Perwerdigargha asiyliq qilghan we asiyliq qilmaqchi bolghan Yehudaning shu az bir qaldisi arisida (yuqiriqi besharetler körsetkendek) téximu éghir xeterde qalghan; shunga hazır bu besharet Baruqqa téximu ehmiyetlik, téximu teselli bérishi mumkin idi. Yeremiya peyghember özi Misir zéminida ölgen yaki öltürülgen bolushi mumkin. Uning kitabining qolimizda turghanlıqi üchün biz shübhisizki Baruqqa qerzdarmız. ■ 45:5 Yer. 21:9; 38:2; 39:18

1 Yeremiya peyghemberge kelgen Perwerdigar-ning eller togruluq sözi töwende: —

2 Misir togruluq: Efrat deryasi boyidiki Karkémish shehirining yénida turuwatqan, Pirewn-Neqoning qoshuni togruluq (bu qoshunni Babil padishahi Néboqadnesar Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yili bitchit qilghan): — □ **3** «Qalqan-siparlarni élip sepke chüshüngler! Jengge chiqishqa teyyarlininglar!

4 Atlarni harwilargha qétinglar! Atliringlarga mininglar! Béshinglarga dubulgha sélip septe turunglar! Neyziliringlarni bilep ittiklitinglar! Sawut-quyaqlarni kiyiwélinglar! ■

5 Lékin Men némini körimen?! — deydu Perwerdigar; — Mana, mushu *leshkerler* dekkedükkige chüshüp chékinidu; batur-palwanliri bitchit qilinip keynige qarimay beder qachidu! Terek-tereplerni wehime basidu! — deydu Perwerdigar. **6** — Emdi eng chaqqanlarmu qachalmaydu, batur-palwanlarmu aman-ésen qutulup qalmaydu; mana, shimal teripide, Efrat deryasi boyida ular putliship yiqlidu!

□ **46:2** «**Misir togruluq: Efrat deryasi boyidiki Karkémish shehirining yénida turuwatqan, Pirewn-Neqoning qoshuni togruluq (bu qoshunni Babil padishahi Néboqadnesar Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yili bitchit qilghan): —» — Misir togruluq bu besharet Pirewnning qoshuni bitchit qilinishtin ilgiri bérilgen, mushu yerde kényinki waqitta xatirilen'gen, elwette. Oqurmenlerning diqqitige erziyduki, «Yehudaning padishahi Yehoakimning tötinchi yili» Yehudaning kelgüsi üçhün hem Yeremianing besharetliri üçhün intayin muhim yil bolghan. Shu yil ottura sherqtiki «küch tengpungluqi» Babilning padishahi Néboqadnesargha ötken. ■**

46:4 Yer. 51:11

7 Suliri deryalardek özlerini dolqunlitip, Nil deryasi *kelkün kebi* kötürlügendet özini kötürgen kimdur!?

□ **8** Suliri deryalardek özlerini dolqunlitip, Nil deryasidek özini kötürgen del Misir özidur; u: «Men özümni kötüüp pütkül yer yüzini qaplaymen; men sheherler hem ularda turuwatqanlarni yoqitimen!» – deydu.

9 Étilinglar, i atlar! He dep algha bésip chépinglar, i jeng harwiliri! Qalqan kötürgen Éfiopiye hem Liwiyyedikiler, oqyalirini égildürgen Lidiyyedikiler, palwan-baturlar jengge chiqsun! □ ■ **10** Lékin bu kün bolsa samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigarning künidur; u qisasliq bir kün, yeni Öz yawliridin qisas alidighan kuni bolidu; Uning qilichi kishilerni toyghuche yutidu; u qan'ghuche ularning qanlirini ichidu; chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Reb Perwerdigarning shimaliy zéminda, Efrat deryasi boyida qilmaqchi

□ **46:7** «**Suliri deryalardek özlerini dolqunlitip, Nil deryasi *kelkün kebi* kötürlügendet özini kötürgen kimdur!?** » — her yil Nil deryasiga kelkündek ulugh su kéliodu. Bu su Misirning pütkül zéminini bésip sughiridu, Misirning zéminini baqidu, désekmu bolidu. □ **46:9** «**Éfiopiye».. «Liwiye»... «Lidiye»** — «Éfiopiye» ibraniy tilida «Kush» déyilidu, «Liwiye» («Libya») ibraniy tilida «Put» déyilidu, «Lidiye» (hazirqi Türkiyede) ibraniy tilida «Lud» déyilidu. Bu yerlerdiki ademlerning hemmisi «yallanma leshkerler» idi. ■ **46:9** Yesh. 66:19

bolghan bir qurbanliqi bar! □ 11 Giléadqa chiqip tutiya izdep tap, i Misirning qizi! Lékin sen özüngge nurghun dorilarni alsangmu bikar; sen üchün héch shipaliq yoqtur! ■ 12 Eller xijaliting toghruluq anglaydu, séning peryadliring pütkül yer yüzige pur kétidu; palwan palwan'gha publishidu, ikkisi teng meghlup bolup yiqilidu!

Néboqadnesarning Misir zéminigha bésip kirishi toghruluq besharet

13 Perwerdigarning Babil padishahi Néboqadnesarning Misir zéminigha tajawuz qilip kirishi toghruluq Yeremiya peyghemberge éytqan sözi: —
 14 Misirda jakarla, Migdolda élan qil, Nofta we Tahpanestimu élan qil: Ching tur, jengge bel baghla; chünki qilich etrapingdikilerni yutuwatidu; □

□ 46:10 «(Perwerdigar) Öz yawliridin qisas alidihan kuni» — mumkinchiliki barki, besharettiki «qisas», Perwerdigarning özige sadiq bolghan padishah Yosiyani (miladiyedin ilgiriki 609-yili) öltürüwetken Pirewn-Neko üstidin alghan bir qisasni körsitudu («2Pad.» 23:29 we 33-35ni körüng). Uning üstige «Perwerdigarning kuni» adette axirqi zamandiki qiyamet kününi körsitudu, shunga besharetning shu kuni toghruluq melumatliri bar bolushimu mumkin. ■ 46:11 Yer. 8:22 □ 46:14 «Misirda ... Migdol... Nof ... Tahpanes...» — bu sheherlerning hemmisi Misirda, elwette. «Ching tur, jengge bel baghla; chünki qilich etrapingdikilerni yutuwatidu» — besharetning bérilgen waqtı belkim miladiyedin ilgiriki 604-yili bolushi mumkin. Shu chaghda Néboqadnesar Filistiyeni ishghal qilip Misirning chégrisida tajawuz qilishqa teyyar turatti. Miladiyedin ilgiriki 568-yili Néboqadnesar Misirgha tajawuz qilghan; bu weqedin ilgiri bashqa bir tajawuzluq bar-yoqluqi toghruluq téxi xewerimiz yoq.

15 Séning baturliring némisqqa süpürüp tashlinidu? Ular ching turalmaydu; chünki Perwerdigar ularni septin ittirip yiqtitiwétidu. **16** U ulardin köplirini putlashturidu; berheq, ular qachqanda bir-birige putliship yiqlidu; shuning bilen ular: «Bole, turayli, zomigerning qilichidin qéchip öz xelqimizge we ana yurtimizgha qaytip kéteylil!» — deydu; □ **17** Shu yerge *qaytqanda* ular: «Misir padishahi Pirewn peqet bir qiyqas-süren, xalas! U peytni bilmey ötküziwetti!» — deydu. **18** Öz hayatım bilen qesem qilimenki, — deydu Padishah, nami samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, — taghlar arisida Tabor téghi bolghan-dek, Karmel téghi déngiz boyida *asman'gha taqiship* turghandek birsi kélidu. □ **19** Emdi sen, i Misirda turuwatqan qiz, sürgün bolushqa layiq yük-taqlarni teyyarlap qoy; chünki Nof xarabe bolup köydürülidu, héch ademzatsiz bolidu.

20 Misir bolsa chirayliq bir inektur; lékin uni nishan qilghan bir kökүүн kéliwatidu, shimaldin kéliwatidu! □ **21** Uning arisidiki yallanma leshk-

□ **46:16** «Bole, turayli, zomigerning qilichidin qéchip öz xelqimizge we ana yurtimizgha qaytip kéteylil!» — bu sözlerni belkim Misir qoshunidiki chetel «yallanma leshkerler»i éytidu (21ni körüng). □ **46:18** «Tabor» we «Karmel» — taghliri bek égiz bolmisimu, ular etrapidiki yerlerge qarighanda kökke taqashqandek körünüdu. Menisi Néboqadnesar qoshuni bilen bésip kirgende, ular bashqa padishahlar we ularning qoshunliridin zor deri-jide küchlük körünüdu. □ **46:20** «kökүүн» — mal-waran-larni chaqidighan birxil chiwin. Bu dehshetlik kökүүн «chirayliq inek» bolghan Misir we barlıq «torpaqlırı»ni (21-ayet) tarmar qılıp heydeydu! Misirliqlar choqun'ghan but «buqa ilahi» (Afis) bolghachqa, mushu «inek» we «torpaqlar»gha nisbeten 20-21-ayetler intayin kinayilik, hejwiy sözlerdur.

erler bolsa bordaq torpaqlardeck bolidu; ularmu arqigha burulup, birlikte qéchishidu; ular ching turuwalmaydu; chünki külpetlik kün, yeni jazalinish künü ularning beshigha chüshken bolidu.

□ 22 Misirning awazi yilanningkidek «küsh-küsh» qilip anglinidu; chünki *düşmen* qoshunliri bilen atlinip, otun kesküchilerdek uninggha qarshi paltillarni kötüüp kélidu. □ 23 Ormanliqi qoyuqluqidin kirgüsiz bolsimu, ular uni késip yiqtidu, — deydu Perwerdigar, — chünki kesküchiler chéketke topidin köp, san-sanaqsiz bolidu. □ 24 Misirning qizi xijalette qaldurulidu; u shimaliy elning qoligha tapshurulidu.

25 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men No shehiridiki but Amonni, Pirewnni, shundaqla Misir we uning ilahliri bilen padishahlirini jazalaymen; berheq, Pirewn we uninggha tayan'ghanlarning

□ 46:21 «uning arisidiki yallanma leshkerler bolsa bordaq torpaqlardeck bolidu; ularmu arqigha burulup, birlikte qéchishidu; ular ching turuwalmaydu» — ottura sherqtiki bezi kökütünler intayin zeherkilik, wehshiy bolup, inek-torpaqlarni sewdayi, telwe qilip, uyan-buyan yügürtüp chéchiwétidu. «jazalinish künü» — ibraniy tilida «yoqlinish künü». □ 46:22 «Misirning awazi yilanningkidek «küsh-küsh» qilip anglinidu» — menisi belkim Misir qorqunchtin chékin'gen amalsiz qalghan yilandek, uninggha peqet «küsh-küsh» qilip xapaliqini bildürüshtin bashqa héchqandaq amal qilalmaydu. □ 46:23 «Ormanliqi qoyuqluqidin kirgüsiz bolsimu, ular uni késip yiqtidu» — Misirda derexler az bolidu; shunga bu sélishturma-oxshitish bolushi kérek, belkim «orman» nurghunlighan xelq ahalisini körsitudu.

hemmisini jazalaymen; □ 26 Men ularni ularning jénini izdigüchiler, yeni Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha hem xizmetkarlirining qoligha tapshurimen. Biraq keyin, *Misir* qedimki zamanlardek qaytidin ahalilik bolidu — deydu Perwerdigar.

Israel üçün ümid

27 Lékin sen, i qulum Yaqup, qorgma, alaqzade bolma, i Israil; chünki mana, Men séni yiraq yurttin, neslingni sürgün bolghan zémindin qutquzup chiqirimen; shuning bilen Yaqup qaytip, xatirjemlik we arambexshte turidu, héchkim uni qorqutmaydu. ■ 28 Qorqma, i qulum Yaqup, — deydu Perwerdigar, — chünki Men sen bilen billidurmen; Men séni tarqitiwetken ellerning hemmisini tügeshtürsemmu, lékin séni pütünley tügeshtürmeymen; peqet üstüngdin höküm chiqirip terbiye-sawaq bérinen; séni jazalimay qoymaymen. ■

47

«2» *Filistiye toghruluq besharet*

-
- 46:25 «**Mana, Men No shehiridiki but Amonni, Pirewnni, shundaqla Misir we uning ilahliri bilen padishahlirini jazalaymen**» — Xuda «Amon» dégen but we «Misirning ilahliri»ni qandaq jazalaydu? Héch bolmighanda, bu söz Xudaning mushu butlarning «nam-abrui»lirini pütünley yoqtishini körsitudu. Bu téma toghruluq «Misirdin chiqish»tiki «qoshumche söz»imiznimu körüng.
 ■ 46:27 Yesh. 41:13; 43:5; 44:1; Yer. 30:10 ■ 46:28 Yer. 10:24; 30:11

1 Pirewn Gaza shehirige zerbe bérishtin ilgiri, Yeremiya peyghemberge kelgen, Perwerdigar-ning Filistiyler toghrisidiki sözi: —□

2 Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, shimaldin **dolqunluq** sular örleydu; ular téship bir kelkün bolidu; u zémin we uningda turghan hemmining üstidin, sheher we uningda turuwatqanlarning üstidin tashqin bolup basidu; shuning bilen uning ademliri nale-peryad kötüridu, zéminda barliq turuwatqanlar *azabtin* nale-zar qilidu; □

3 tolparlirining tuyaqlirining taraqshishlirini, jeng harwilirining taraqlashlirini, chaqlirining güldürleshlirini anglap, atilar öz baliliridin xewer élishqimu qolliri boshap, arqighimu qarimaydu. ■ **4** Chünki barliq Filistiylerni nabut qilidigan kün, hem Tur we Zidonni ulargha yardemde bolghudek barliq qalghan ademlerdin mehrum qilidigan kün yétip keldi; chünki Perwerdigar Filistiylerni, yeni Krét arilidin chiqip kelgenlerning qalduqini nabut qilidu.

□ **47:1** «Gaza» — Filistiyening besh chong sheherliridin biri. Bésharet (1-7) bérilgen waqt belkim miladiyedin ilgiriki 609-yili idi. Shu chaghda Pirewn-Neko Misirdin chiqip Asuriye impériyesige ittipaqdash bolup Babilgha qarshi chiqqan. Bu bésharettiki «zerbe» belkim Pirewn shimalgha qarap yürütş qilghan, Filistiyen-ting térritoriyesidin ötüp bolghan waqtida qilin'ghan. □ **47:2**

«shimaldin dolqunluq sular örleydu; ular téship bir kelkün bolidu» — démisekmu, muqeddes kitabta «kelkün» zéminni bésip kirgen zor qoshun'gha oxshitilidu. Mushu «sular» awwal Pirewnning qoshuni bolghan bolushi mumkin, keynidiki «kelkün» Pirewnning qoshunini tarmar qilghan Babilliqlardin ibaret. «Sheher» bolsa belkim Yérusalémni körsitudu. Yérusalém Babil terpidin ishghal qilin'ghanda Filistiyemu qattiq iskenjige élinit tajawuz qilin'ghan.

■ **47:3** Yesh. 5:28; Yer. 4:13; 6:23

□ ■ 5 Gazaning üsti taqirliq bolidu; Ashkélon shehiridikiler dang qétip qalidu; qachan'ghiche etliringlarni tilisiler, i Filistiye küchliridin aman qalghanlar? □ ■ 6 Apla, i Perwerdigarning qilichi, sen qachan'ghiche tinmaysen? Öz qininggha qaytqin, aram élip tinchlan'ghin!

⁷ Lékin u qandaqmu toxtyalisun? Chünki Perwerdigar uningha perman chüshürgen; Ashkélon shehirige hem déngiz boyidikilerge zerb qilishqa uni békitkendur!

48

«3» Moab togruluq besharet

¹ Moab togruluq: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi

□ 47:4 «Perwerdigar **Filistiyerni, yeni Krét arilidin chiqip kelgenlerning qalduqini nabut qilidu**» — Filistiyler eslide Krét (ibraniy tilida «Kaftor») arilidin chiqqanidi. Ular turdikiler hem Zidondikilerge «tughqan qebililer» (Fönikiyilikler) bolghachqa, Tur we Zidon awarige uchrigghan bolsa, Filistiyler ulargha yardenme chiqqan bolatti. Lékin Filistiyler nabut bolghan bolsa, «ulargha yardenme bolghudek ... ademlar» bolmaytti. ■ 47:4 Yer. 25:22

□ 47:5 «Gazaning üsti **taqirliq bolidu**» — bezi alimlar buni «Gazadikiler qayghurup chachlirini chüshüridu» dégen menide dep qaraydu. Bizningche birinchi menisi sheher xarabilik bolup «taqir yer» bolidu. Bu söz ikki bisliq bolup ikkinchi menidimu bolushi mumkin. «Dang qétip qalidu»ning bashqa birxil terjimisi: «tügishidu». «Filistiyening **küchliridin aman qalghanlar**» — buning bashqa birxil terjimisi: «Filistiye jilghisida qalghanlar». «**qachan'ghiche etliringlarni tilisiler**» — «etlirini tilish» qattiq qayghuni bildüretti. Bu adet Tewratta men'i qilin'ghan. ■ 47:5

Qan. 14:1; Yer. 16:6; 25:20

mundaq deydu: – Néboning haligha way! Chünki u xarabe qilinidu; Kiriayim xijaletke qaldurulup, ishghal qilinidu; yuqiri qorghan bolsa xijaletke qaldurulup alaqzade bolup ketti. □ ■ 2 Moab yene héch maxtalmaydu; Heshbona kishiler uninggha: «Uni el qataridin yoqitayli» dep suyiquest qilidu; senmu, i Madmen, tügeshtürülisen; qilich séni qoghlaydu. □ 3 Horonaimdin ah-zarlar kötürüldü: — «Ah, weyranchiliq, dehshetlik pati-paraqchiliq!»

4 Moab bitchit qilindi! Uning kichikliridin peryadliri anglinidu. 5 Berheq, Luhitqa chiqidighan dawan yolidin toxtimay yighilar kötürüldü; Horonaimgha chüshidighan yolda halakettin azabliq nale-peryadlar anglinidu.

■ 6 Qéchinglar, jéninglarni élip yükürüngrar! Chöldiki bir chatqal bolunglar! ■ 7 Chünki sen öz qilghanliringgha we bayliqliringgha tayan'ghanlıqing tüpeylidin, senmu esirge chüshisen; butung Kémosh, uning kahinliri

□ 48:1 «yuqiri qorghan» — (ibraniy tilida «Misgab») belkim bir sheherning ismi bolushi mumkin. ■ 48:1 Yer. 25:21; 27:3

□ 48:2 «....Néboning haligha way! ... Kiriayim xijaletke qaldurulup, ishghal qilinidu (1-ayet); Heshbon ...Madmen,...» — démisekmu, Nébo, Kiriayim, Heshbon, Madmen we töwendiki ayetlerdiki Horonaim, Luxit, Aroer, Beyt-Gamul, Dibon qatarlıqlar Moabtiki sheherlerdur. Xeritini körüng. «Heshbon» bolsa Moabning chégrisigha jaylashqan bolup, besharet boyiche bashqa sheherlerdin ilgiri belkim düshmen teripidin ishghal qilinip andin düshmenning qoshuni üchün baza bolidu. «Heshbon» we «suyiqest» («xéshab») ibraniy tilida yéqin sözlerdur. Yehudiy tarixshunas Yoséfusning xatirisi boyiche, Moab Néboqadnesar padishah teripidin miladiyedin ilgiriki 582-yili igilinip, nurgun sheherliri weyran qilin'ghan. ■ 48:5 Yesh. 15:5 ■ 48:6 Yer. 17:6

hem emirliri bilen bille sürgün bolidu. □ ■

8 Weyran qilghuchi herbir sheherge jeng qilidu; sheherlerdin héchqaysi qéchip qutulalmaydu; Perwerdigar dégendek jilghimu xarabe bolidu, tüzlenglikmu halaketke yüzlinidu. □

9 Daldigha béríp qéchish üchün Moabqa qanatlarnı béringlar! Chünki uning sheherliri xarabilik, ademzatsız bolidu □ **10** (Perwerdigarning xizmitini köngül qoyup qilmaghan kishi lenetke qalsun! Qilichini qan töküştin qaldurghan kishi lenetke qalsun!). □

11 Moab yashliqidin tartip keng-kushade yashap arzangliri üstide tin'ghan sharabtek endishisiz bolup kelgen; u héchqachan küptin küpke quyulghan emes, yaki héch sürgün bolghan emes; shunga uning temi birxil bolup, puriqi héch

□ **48:7** «butung Kémosh, uning kahinliri hem emirliri bilen bille sürgün bolidu» — Kémosh Moab choqun'ghan but idi. Ularning uningha öz balilirini qurbanlıq qilish aditi bar idi («2Pad.» 3:27ni körüng). ■ **48:7** Yer. 49:3 □ **48:8** «Perwerdigar dégendek jilghimu xarabe bolidu, tüzlenglikmu halaketke yüzlinidu» — «jilgha» we «tüzlenglik» Moabning jenubiy we shimaliy qismini körsitudu. □ **48:9** «Daldigha béríp qéchish üchün Moabqa qanatlarnı béringlar!» — bu jümlidiki ibraniyi tilini chüshinish tes. Oqurmenler bashqa xil terjimilerni uchritishi mumkin. □ **48:10** «Perwerdigarning xizmitini köngül qoyup qilmaghan kishi lenetke qalsun! Qilichini qan töküştin qaldurghan kishi lenetke qalsun!» — bu kinayilik, hejwiy sözler kelgüsиде Moabqa hujum qildighan Babilliq leshkerlerge éytildi.

özgermigen. □ ■ 12 Shunga , – deydu Perwerdigar, — Men uning yénigha ularni öz küpidin tökidighan tökküchilerni ewetimen; ular uning küplirini quruqdaydu, uning chögünlirini chéqiwétidu. □

13 Ötkende Israil jemeti öz tayanchisi bolghan Beyt-El tüpeylidin yerge qarap qalghandek Moabmu Kémosh tüpeylidin yerge qarap qalidu.□ ■

14 Siler qandaqmu: «Biz batur, jenggiwar palwanmiz!» — déyeleysiler? 15 Moabning zémini xarabe qilinidu; düshmen ularning sheherlirining sépillirigha chiqidu; uning ésil yigitliri qetl qilinishqa chüshidu, — deydu padishah, yeni nami samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

16 — Moabning halakiti yéqinlashti, uning külpti beshigha chüshüşke aldiraydu. 17 Uning etrapidiki hemmeylen uning üchün ah-zar kötürüngler; un-

□ 48:11 «**Moab yashlıqidin tartip keng-kushade yashap arzangliri üstide tin'ghan sharabtek endishisiz bolup kelgen**» — sharab tinishi üchün uzun waqt midirlitilmay turushi kérek. Tin'ghan «arzanglar», (dugh, chökünde) nahayiti achchiq bir nerse, elwette. Shunga bashqa küpke quyulmay qalsa, temi qirtiq, achchiq bolidu, elwette. «**U héchqachan küptin küpke quyulghan emes, yaki héch sürgün bolghan emes; shunga uning temi bixil bolup, puriqi héch özgermigen**» — bu oxshitish belkim Moabning héch qiyingchiliqqa uchrimay, körenglik qilghanliqi, tolimu kérilip ketkenlikini körsitudu. ■ 48:11 Zef. 1:12 □ 48:12 «**Men uning yénigha ularni öz küpidin tökidighan tökküchilerni ewetimen**» — bu oxshitishiki «sharab» Moabtiki ahalini, «küpliri», «chögünliri» uning yurt-sheherlirini körsitudu. □ 48:13 «**Beyt-El** — mushu sheher Israil (shimaliy padishahliq)ning chong butperes merkizi bolup, ular shu yerde «altun mozay but»ni qurghan («1Pad.» 12-babni, «Hosh.» 10:5 hem 8:5-6, «Am.» 7:10-17ni körüng). ■ 48:13 1Pad. 12:29

ing nam-shöhritini bilgenler: «Küchlük shahane hasisi, güzel tayiqimu shunche sunduruldighu!» — denglar. ¹⁸ Shan-shöhritingdin chüshüp qaghjirap ketken yerde oltur, i Dibonda turuwatqan qiz; chünki Moabni halak qilghuchi sanga jeng qilişqqa yétip keldi; u istihkam-qorghanliringni berbat qildu.

¹⁹ Yol boyida közet qil, i Aroerde turuwatqan qiz; beder tikiwatqan erdin we qéchiwatqan qizdin: «Néme boldi?» dep sora; ²⁰ «Moab xijaletke qaldi, chünki u bitchit qilindi!» *dep jawab bérilidu*. Ah-zar tartip nale-peryad kötürlüngler; Arnonda: «Moab halak qilindi» — dep jakarlanglar. ■ ²¹ Jaza hökümi tüzlenglilik jayliri üstige chiqirildi; Holon, Yahaz we Mefaat üstige, ²² Dibon, Nébo hem Beyt-Diblataim üstige, ²³ Kiriyatayim, Beyt-Gamul hem Beyt-Méon üstige, ²⁴ Kériot, Bozrah hem Moabdiki yiraq-yéqin barlıq sheherlarning üstige chiqrilidu. ²⁵ Moabning Münggüzı késiwétildi, uning biliki sundurulidu, — deydu Perwerdigar. □ ²⁶ — Uni mest qilinglar, chünki u Perwerdigargha aldida hakawurluq qilghan; Moab öz qusuqida éghinap yatsun, shuning bilen reswa qilinsun.

■ **48:20** Yesh. 16:7 □ **48:25** «**Moabning münggüzı késiwétildi**» — Tewratta, «münggüz»ler köp hallarda ademlarning abruiy-shöhriti yaki hoquqini bildürudu. Bu ademning bëshidin ösken emes, elwette!

□ 27 Chünki sen *Moab* Israilni mazaq qilghan emesmu? U oghrilar qatarida tutuwélin'ghanmu, sen uni tilgha alsangla bésingni chayqaysen?!

28 Sheherlerdin chiqip tash-qiyalar arisini turalghu qilinglar, i Moabda turuwatqanlar; ghar aghzida uwilighan paxtektek bolunglar!

29 Biz Moabning hakawurluqi (u intayin hakawur!), yeni uning tekebburluqi, hakawurluqi, könglidiki meghrur-körengliki toghrisida angliduq. □ ■ 30 Men uning nochiliq qilidighanlıqını bilimen, — deydu Perwerdigar, — biraq *nochiliqi* kargha yarimaydu; uning chong gepliri bikar bolidu. 31 Shunga Men Moab üçün zar yighlaymen, Moabning hemmisi üçün zarzar kötürimen;

Kir-Xaresettikiler üçün ah-pighan anglinidu.

32 I Sibmahtiki üzüm téli, Men Yaazerning zar-yighisi bilen teng sen üçün yighlaymen; séning pélekiring sozulup, eslide «Ölük déngiz»ning nérigha yetkenidi; ular eslide Yaazer

□ 48:26 «**Moabni mest qilinglar**» — yuqirida (25-babta) Yeremiya «Perwerdigarning ghezipige tolghan qedeħ» togruluq sözligechke, bezi alimlar bu «mestlik» shu qedehtin ichishtin bolushi kérek, dep qaraydu. Bizningche bu bir tereptin toghra, Xudaning ghezipi bésigha chüshürulgende desleptila eqlini yoqitip aljighanlıqi bolidu. Bu ayetning tekitleydighini ularning hamaqetliship ketkenlikidin ibaret. □ 48:29 «**Biz Moabning hakawurluqi ..., yeni uning tekebburluqi, könglidiki meghrur-körenglikи toghrisida angliduq**» — bu ayettiki «Biz... angliduq» déguchi Xudaning Özidur. Xuda Özi togruluq «Biz» dep ishletkenlikи Tewrattiki bashqa yerlerdimu bar; mesilen «Yar.» 1:26, 3:22, 11:7ni hem «Yesh.» 6:8ni körüng. Bezi alimlar ayettiki «biz»ni Yeremiya hem Yehuda xelqini körsitudu, dep qaraydu.

■ 48:29 Yesh. 16:6

shehirigichimu yetkenidi. Lékin séning yazlıq méwiliringge, üzüm hosulung üstige buzghuchi bésip kélidu. □ 33 Shuning bilen shadlıq we xushallıq Moabning bagh-étizliridin we zéminidin mehrum qilinidu; Men üzüm kölcheklerdin sharabni yoqitimen; üzüm cheyligüchilerning tentene awazliri qaytidin yangrimaydu; awazlar bolsa tentene awazliri emes, jeng awazliri bolidu.

■ 34 Chünki nale-peryadlar Heshbondin kötürlülp, Yahazghiche we Éléalahghiche yétidu; nale awazliri Zoardin kötürlülp, Horonaimghiche we Eglat-Shélishiyaghiche yétidu; hetta Nimrimdiki sularmu qurup kétidu. □ ■ 35 Men Moabta «yuqiri jaylar»da qurbanlıq qilghuchilar ni we yat ilahlargha

□ 48:32 «I Sibmahtiki üzüm téli, Men Yaazerning zar-yighisi bilen teng sen üchün yighlaymen...» — 30-ayettiki sözligüchi Xuda bolghandin keyin («Men ..bilimen...») shübhısızkı, 31-, 32- hem 36-ayetlerdiki sözligüchimu Xudanıng Özidur. Bu ademni heyan qalduridu. Xuda Yaazerdikilerni jazalaydu; shuning bilen ular Sibmahdiki yoqigan üzümzarlar üchün yighlaydu. Lékin Xuda ularni jazalishi bilen ular bilen teng qayghuridu. «Ölük déngiz» — iibraniy tilida «Yaazer déngizi». «Ular (séning pélekiring) eslide Yaazer shehirigichimu yetkenidi...» — «Yaazer» bolsa Moabning shimaliy chégrasığha yiraqraq bolup, sherk teripi «chöl-dalilar», gherb teripi «déngiz». Démek, Moab xilwet jay bolghini bilen xéli yiraqlargha tesiri bolghan bir memliketke aylan'ghan. «Yazlıq méwiliri» enjür, xorma we üzümlerni körsitudu. ■ 48:33 Yesh. 16:10

□ 48:34 «...nale-peryadlar Heshbondin kötürlülp, Yahazghiche we Éléalahghiche yétidu...» — Éléalah Heshbonning shimaliy teripidin 2 kilométr yiraq; Yahaz uning jenubiy teripidin 2 kilométr yiraq. Bu üchisi Moabning shimaligha jaylashqan. Zoar, Horonaim we Eglat-Shélishiya Moabning jenubigha jaylashqan. Ayetning omumiyy menisi, «tajawuzluq bashlandı» dégen bolup, bu xewer Moabning pütkül zéminigha pur kétidu. ■ 48:34 Yesh. 15:5, 6

xushbuy yaqquchilarni yoqitimen, — deydu Perwerdigar.□

36 — Shunga Méning qelbim Moab üçün neydek munluq mersiye kötüridu; Méning qelbim Kir-Herestikiler üçünmu neydek munluq mersiye kötüridu; chünki u igiliwalghan bayliq-xeziniler yoqap kétidu. **37** Hemme bash taqir qildurulghan, hemme saqal chüshürülgen; hemme qol titma-titma késilgen, hemme chatiraqqa böz kiyilgen.

□ ■ **38** Moabning barliq öy ögzhiliri üstide we meydanylarda matem tutushtin bashqa ish bolmaydu; chünki Men Moabni héchkimge yaqmaydighan bir qachidek chéqip tashlaymen, — deydu Perwerdigar, **39** — ular pighandin zarlishidu; *Moab* shunchilik pare-pare qiliwétilduki, u xijalettin köpchilikke arqisini qilidu; Moab etrapidiki hemme teripidin reswa qilnidighan, wehime salghuchi obyékt bolidu.□

40 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, birsi bürküttek qanatlirini kérip *perwaz qilip*, Moab üstige shungghup chüshidu. ■ **41** Sheherliri ishghal bolidu, istihkamlar igiliwélinidu; shu kuni Moabdiki palwanlarning yüriki tolghaqqqa

□ **48:35** «yuqiri jaylar» — butpereslikke atap béghishlan'ghan jaylar idi. □ **48:37** «Hemme bash taqir qildurulghan, hemme saqal chüshürülgen; hemme qol titma-titma késilgen, hemme chatiraqqa böz kiyilgen» — démisekmu, bu heriketlarning hemmisi qattiq matemni bildüridu. ■ **48:37** Yesh. 15:2, 3; Yer. 47:5

□ **48:39** «wehime salghuchi obyékt» — bashqilar Moabning beshiga chüshken apetke qarap «bundaq dehshetlik ish öz beshimizghimu chüshermu?» dep wehimige chüshidu. ■ **48:40** Yer. 4:13

chüshken ayalning yürikidek bolidu. □ 42 Moab el qataridin yoqitilidu; chünki u Perwerdigar aldida hakawurluq qilghan; 43 wehshet, ora we qiltaq bëshinglarga chüshüşni kütmekte, i Moabda turuwatqanlar, — deydu Perwerdigar. 44 — wehshettin qachqan origha yiqiliidu; oridin chiqqan qiltaqqa tutulidu; chünki uning üstige, yeni Moab üstige jazalinish yilini chüshürimen — deydu Perwerdigar. □

45 Qachqanlar Heshbon sépilining daldisida turup amalsiz qalidu; chünki Heshbondin ot, hem *mehrüm* Sihon *padishahning* zémini otturisidin bir yalqun partlap chiqidu we Moabning chékilirini, soqushqaq xelqning bash choqqilirini yutuwalidu. □ ■ 46 Halinggha way, i Moab! Kémoshqa tewe bolghan el nabut boldi; oghulliring esirge chüshidu, qizliring sürgün bolidu. 47 Lékin, axirqi zamanlarda Moabni sürgünlükidin qayturup eslige keltürimen, — deydu

□ 48:41 «sheherliri **ishghal bolidu**» — «sheherliri»ning bashqa terjimisi «Kériyot» (sheherning ismi). □ 48:44 «**jazalinish yili**» — ibraniy tilida «yoqlinishi yili». □ 48:45 **qachqanlar Heshbon sépilining daldisida turup Amalsiz qalidu; chünki Heshbondin ot, hem (mehrüm) Sihon padishahning zémini otturisidin bir yalqun partlap chiqidu**» — Amoriylarning padishahi Sihon nechche yüz yıl ilgiri Heshbon shehirini ishghal qilghan, andin keyin Moabning pütkül zéminini igiliwalghanidi («Chöl.» 21:28-29ni körüng). «ot.... **Moabning chékilirini, soqushqaq xelqning bash choqqilirini yutuwalidu**» — «chékilirini... bash choqqilirini...» belkim Moabning hemmisini, jümlidin «bash bolghanlarni» öz ichige élishi mumkin. Yeremianyaning bëshariti aldin'ala körsetken bu halaket téximu qedimki yene bir bësharetning emelge ashurulushi bolidu («Chöl.» 24:17ni we 21:28-29ni körüng). ■ 48:45 Chöl. 21:28

Perwerdigar.

Moab üstige chiqiridighan höküm mushu yergiche.

49

«4» Ammoniylar toghruluq höküm

¹ Ammoniylar toghruluq. Perwerdigar mundaq deydu: – Israilning perzentliri yoqmiken? Uning mirasxorliri yoqmidu? Emdi némishqa Milkom Gadning zéminigha warisliq qildi, Milkomgha tewe bolghan xelq némishqa Gadning sheherliride turidi? □ ■ ² Shunga mana, shu künler kéliduki, – deydu Perwerdigar, – Ammoniylarning Rabbah shehiride jeng sadalirini anglitimen; u xarabilik döng bolidu; tewe sheherliri ot qoyup küydürülidu; Israil qaytidin özlirini igiliwalghanlargha igidarchiliq qilidu, – deydu Perwerdigar. ■ ³ – Zarlanglar, i Heshbon! Chünki Ayi shehiri xarabe qilin'ghan! Rabbah qizliri, özünglargha böz rextni baghlap matem tutunglar; sépil ichide uyanbuyan patiparaq yükürüngrar; chünki Milkom we uning kahinliri, uninggha tewelik emirliri

□ **49:1** «Milkom» — Ammoniylar choqun'ghan but idi. Gad bolsa Israilning on ikki qebilisining biri; ulargha eslide teqsim qilin'ghan zémin Iordan deryasining sherqi teripide idi. Yeremiya béssharet bergen waqitta, Gadtikiler xéli baldur Asuriye impériyesi teripidin sürgün bolghanidi. Kéyin esliy qoshniliri bolghan Ammoniylar ularning zéminini igiliwalghanidi. Xuda ulargha: «Bu zéminni Öz xelqimge teqsim qilghanidim, ular qaytip kélip uninggha qaytidin igidarchiliq qilidu» dep agahlanduridu. ■ **49:1** Am. 1:13 ■ **49:2** Am. 1:14

sürgün bolidu. □ ■ 4 Némishqa kück-heywitingni danglaysen? Séning kücküng éqip kétiatidu, i: «Kim manga yéqinlishishqa pétinalisun?» dep öz bayliqliringgha tayan'ghan, asiyliq qilghuchi qiz! ■ 5 Mana, Men barliq etrapingdikilerdin wehshet chiqirip üstüngge chüshürimen, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Reb Perwerdigar, — shuning bilen siler herbiringlar heydiwétilisiler, aldi-keybingge qarimay qachisiler; qachqanlarni yene yighghuchi héchkim bolmaydu. 6 Lékin kényki künlerde, Ammoniyarlarni sürgünlükidin qayturup eslige keltürimen, — deydu Perwerdigar.

«5» Édom togruluq höküm

7 Édom togruluq: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Témanda hazir danaliq tépilmamdu? Danishmenliridin nesihet yoqap kettimu?

□ 49:3 «sépil ichide uyan-buyan patiparaq yügürüngrar» — bashqa birxil terjimisi: «özüngler titma-titma tilin'ghan halda uyan-buyan yügürüngrar». «Milkom» — Ammoniyarlarning bir buti idi. Bashqa ismi «Molek» idi. ■ 49:3 Yesh. 32:12; Yer. 4:8; 6:26; 48:7 ■ 49:4 Yer. 21:13; 48:7

Ularning danaliqini dat bésip qalghanmu?! □ ■

8 Burulup qéchinglar, pinhan jaylardin turalghu tépip turunglar, i Dédanda turuwatqanlar! Chünki Men Esawgha téighlik balayi'apetni, yeni uni jazalaydigan künini beshigha chüshürimen.

□ ■ **9** Üzüm üzgüchiler yéningha kelsimu, ular azraq wasanglarni qalduridu emesmu? Oghrilar kéchilep yéningha kirsimu, ular özilirige chushluqla buzup, oghrilaydu emesmu?

□ ■ **10** Men Esawni yalingachliwétimen, u yoshurun'ghudek jay qalmighuche dalda jaylirini échip tashlaymen; uning nesli, qérindashliri

□ **49:7** «Édom togruluq: ...» — bu besharet (7-22)ning Tewrattiki «Obadiya» dégen qisim bilen köp ortaq yerli bar. Obadiyagha «qoshumche söz»imizde chüshendürginimizdek ishinimizki, Yeremiya peyghember Xudaning yolyoruqi bilen ilgiriki peyghember Obadiyaning besharitidiki köp sözlerni neqil keltüridu. Ikki besharetning bezi yerli oxshimighachqa, sözliridiki perqlerni tépip sélishturushning köp ehmiyiti bar. «Témanda hazır danaliq tépilmamdu? Danishmenliridin nesihet yoqap kettimu? Ularning danaliqini dat bésip qalghanmu?!» —

Téman Édomdiki chong sheher. Édomdikiler öz danishmenliri bilen intayin meghrurlinatti. ■ **49:7** Ob. 8 □ **49:8** «pinhan jaylar» — ibraniy tilida «chongqur jaylar» dégen söz bilen ipadilinidu. U belkim herxil ghar-öngkürlerni öz ichige alidu. «Men

Esawgha téighlik balayi'apetni, yeni uni jazalaydigan künini beshigha chüshürimen» — Édomning bashqa ismi «Esaw» idi. Mushu besharetté «Édom» yaki «Esaw» uning ewladliri bolghan Édomluqlarni körsitidu, elwette. ■ **49:8 Yer. 25:23 □ **49:9** «Üzüm üzgüchiler yéningha kelsimu, ular azraq wasanglarni qalduridu emesmu?» — Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche üzüm hosulini alghanda üzgüchiler kembeghellerning tériwélishi üchün bir'az wasanglarni qaldurush kérek idi («Law.» 19:10).**

Asiyadiki bezi döletlerde bu bir adetke aylinip qalghan. ■ **49:9** Ob. 5

hem qoshniliri yoqaydu; u özi yoq bolidu.
11 Lékin yétim-yésirliringni qaldur, Men ularning hayatini saqlaymen; tul xotuninglar Manga tayansun. **12** Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, *ghezipimning* qedehidin ichishke tékishlik bolmighanlar choqum uningdin ichmey qalmaydigan yerde, sen jazalanmay qalamsen? Sen jazalanmay qalmaysen; sen choqum uningdin ichisen. □ **13** Chünki Öz namim bilen qesem ichkenmenki, — deydu Perwerdigar, — Bozrah dehshet basidighan hem reswa qilnidighan bir obyékti, xarabilik we lenet sözi bolidu; uning etrapidiki sheherliri daimliq xarabilik bolidu. □

14 Men Perwerdigardin shu bir xewerni anglashqa tuyesser boldum, — we bir elchi eller arisigha ewetilgenidi —

U: «Uningha hujum qilishqa yighilinglar! Uningha jeng qilishqa ornunglardin turunglar!» — dep xewer bérídu. □ ■

15 Mana, Men séni eller arisida kichik,

□ **49:12** «*ghezipimning qedehidin ichishke tékishlik bolmighanlar*» — Yehuda emes, belki tajawuzchilarning öter yoligha «tasadipiy» udul kélip qalghan, Yehudaning we bashqa ellering gunahliri bilen munawetsiz bolghan bashqa ellerni körsitishi mumkin. □ **49:13** «**Öz namim bilen qesem ichkenmenki...**» — ibraniy tilida «Özüm bilen qesem ichkenmenki». «Bozrah ...

reswa qilnidighan bir obyékt» — «Bozrah» belkim Édomdiki eng muhim sheher bolushi mumkin idi. □ **49:14** «**bir elchi eller arisigha ewetilgenidi**» — «eller» Israilgha yat bolghan ellerni körsitudu. «**Uningha jeng qilishqa ornunglardin turunglar**» — «uningha» yeni Édomgha. Belkim bu elchi düşhmen ellering biridin chiqqan bolup, u bashqa ellerni Édomni yoqitishqa chaqiridu.

■ **49:14** Ob. 1

Insanlar arisida kemsitilgen qilimen. □

16 Séning özgilerge dehshet salidighanliqing,
Könglüngdiki tekebburluqung özüngni aldap qoydi;
Hey tik qiyaning yériqliri ichide turghuchi,
Turalghung égizlikning yuqiri teripide bolghuchi,
Gerche sen changgangni bürkütningkidek yuqiri
yasisangmu,
Men shu yerdin séni chüshüriwétimen,
— deydu Perwerdigar. □ ■

17 — We Édom tolimu wehimilik bolidu;
Édomdin ötidighanlarning hemmisi uning barliq
yara-wabaliri tüpeylidin wehimige chüshüp, ush-
ush qilidu. ■

18 Sodom, Gomorra we ularning etrapidiki she-
herliri bilen birge örüwétilgendek Édommu shun-
daq bolidu, — deydu Perwerdigar, — héchkim shu
yerde turmaydu, insan baliliri shu yerde oltur-
aqlashmaydu. ■ **19** Mana, Iordan deryasidiki
chawar-chatqalliqtin chiqip, daim éqip turidighan
shu sular boyidiki yaylaqtiki *qoylarni* tarqatqan
bir shirdek Men Édomdikilerni beder qachquzimen.
Emdi kimni xalisam Men uni Édomning üstige
tikleymen; chünki Manga kim teng kéleleydu?

□ **49:15** «Men séni eller arisida kichik, insanlar arisida kemsitilgen qilimen» — «séni» — Xuda hazır Édomni «séni» dep, ulargha biwasite söz qilidu. □ **49:16** «Hey tik qiyaning yériqliri ichide turghuchi, turalghung égizlikning yuqiri teripide bolghuchi»

— démisekmu, Édom pinhanraq, chiqish intayin tes bolghan taghliq rayonda idi. «Tik qiya» («Séla») dégen söz Moabning «Séla» isimlik (hazirqi «Pétra»), intayin pinhan bir shehirini körsitishimu mumkin.

■ **49:16** Yer. 48:29 ■ **49:17** Yer. 50:13 ■ **49:18** Yar. 19:25;
Yer. 50:40; Am. 4:11

Kim Méningdin hésab élishqa Méni chaqiralandu? Méning aldimda turalaydighan pada baqquchi barmu? □ ■ 20 Shunga Perwerdigarning Édomni jazalashtiki meqsitini, shuningdek Témandikilerni jazalash niyitini anglanglar: ularning kichiklirimu tartip épketili; berheq, qilmishliri tüpeylidin Perwerdigar uning yayliqini weyrane qilidu. ■ 21 Ularning yiqlip ketken sadasini anglap yer yüzidikiler tewrinip kétidu; nale-peryadliri «Qizil déngiz»ghiche anglinidu. 22 Mana, birsi bürküttek qanat yéyip perwaz qilip, Bozrah üstige shungghup chüshidu. Shu kuni Édomdiki palwanlarning yürüki tolghaqqa chüshken ayalning yürükidek bolidu. □ ■

«6» Suriye paytexti Demeshq togruluq höküm

23 Demeshq togruluq: —

Xamat, Arpad shehiridikiler xijaletke qaldurulidu; chünki ular shum xewer anglaydu; ularning yürüki su bolup kétidu; dawulghup ketken déngizdek ular héch tinchlinalmaydu. □ ■

-
- 49:19 «daim éqiwatqan **shu sular**» — Iordan deryasining özi.
 - 49:19 Ayup 41:2; Yer. 12:5; 50:44 ■ 49:20 Yer. 50:45
 - 49:22 «Bozrah» — intayin yuqiri qiya tash üstige, «bürkütning changgili»dek jaylashqanidi. ■ 49:22 Yer. 48:40,41 □ 49:23 «dawulghup ketken déngizdek ular héch tinchlinalmaydu» — bashqa birxil terjimisi: «dawulghup ketken déngizdek ularning köngülliri héch aram tapmaydu». Xamat hem Arpad dégen ikki sheher Néboqadnesar Misirgha yürütsh qilghan chaghda (miladiyeden ilgiriki 604-yili) bésip ötken jaylar idi. Shübhesiszki, Néboqadnesar ularghimu hujum qilghanidi. Mushu ikki sheher Demeshqning shimaliy teripidiki kichik padishahliqlar idi. ■ 49:23 Yesh. 17:1

24 Demeshq zeipleshti, qéchishqa burulidu; uni wehime basidu; azablar tolghaqqa chüshken ayalni tutqandek, azab we derd-qayghu uni tutidu. ■ **25** Nam-dangqi chiqqan yurt, Men huzur alghan sheher shu derijide tashliwétilgen bolidu!
26 Shunga uning yigitliri kochilirida yiqlidu, jenggiwar palwanlar shu küni yoqitilidu, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar; **27** — hem Men Demeshqning sépilige bir ot yaqimen, u Ben-Hadadning ordilirini yutuwalidu. □ ■

«7» Kédar hem Hazor togruluq höküm

28 Babil padishahi Néboqadnesar yenggen Kédar togruluq hem Hazorning padishahliqliri tughuluq söz: —

Perwerdigar mundaq deydu: —

«Ornungdin tur, Kédargha hujum qilip, sherqtiki ademlerni bulang-talang qil!» — déyilidu; □

29 Hujum qilghanlar ularning chédirliri hem padilirini élip kétidu; ularning chédir perdilirini, barliq qacha-qucha, tögilirini bulap kétidu; xeq ulargha: «Terek-tereplerni wehime basidu!» dep warqiraydu. **30** Qéchip ketinglar, beder tikip pinhan jaylardin turalghu tépip turunglar, i Hazordikiler, — deydu Perwerdigar, — chünki Babil padishahi

■ **49:24** Yer. 4:31; 6:24; 30:6 □ **49:27** «Ben-Hadad»

— Demeshqning köpligen padishahlirining ismi idi. ■ **49:27**

Am. 1:4,14 □ **49:28** «Ornungdin tur, Kédargha **hujum qilip, sherqtiki ademlerni bulang-talang qil!**» — bu söz Néboqadnesarning qoshunigha éytishi mumkin. Kédar we Hazormu charwichi köchmen xelq bolup, chédirda yashap, sépil-derwaziliq bolmigan, elwette.

Néboqadnesar silerge jeng qilishqa qest qilghan, silerge qarap niyiti buzulghan.

31 — Ornungdin tur, sépil-derwazilargha ige bolmighan aramxuda yashap, tinch-aman turghan elge jeng qilishqa chiq; ular yalghuz turidu — deydu Perwerdigar, □ **32** — ularning tögiliri olja, top-top mal-wararliri gheniyimet bolidu; Men chéke chachlirini chüshürgenlerni töt shamalgha tarqitimen, ularning beshigha her etrapidin külpet chüshürimen, — deydu Perwerdigar; □ ■ **33** — Hazor bolsa chilbörilerning turalghusi, menggüge weyrane bolidu. Héchkim shu yerde turmaydu, insan baliliri shu yerde olturaqlashmaydu. ■

«8» Élam toghruluq höküm

34 Yehuda padishahi Zedekiya textke olturghan deslepki waqitlirida, Yeremiya peyghemberge kelgen Perwerdigarning sözi mundaq idi: —

35 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men Élamning gholluq küchi bolghan oqyasini

□ **49:31** «Ornungdin tur, sépil-derwazilargha ige bolmighan aramxuda yashap, tinch-aman turghan elge jeng qilishqa chiq; ular yalghuz turidu» — bu sözmu belkim Néboqadnesarning qoshunigha éytlishi mumkin. Kédar we Hazordikiler chédirlarda turup, héch sépil-derwaziliq bolghan emes. □ **49:32** «chéke chachlirini chüshürgenler» — «chéke chachlirini chüshürgüş» Kédardikiler hem Hazordikilerning aditi bolsa kérek idi. ■ **49:32**
Yer. 9:25; 25:23 ■ **49:33** Yer. 9:10; 10:22

sundurimen. □ 36 Asmanlarning töt chétidin töt shamalni chiqirip Élamning üstige chüshürimen; Men ularni bu töt shamalgha tarqitimen; shuning bilen Élamdin heydelgenlerning barmaydighan el-memliketler qalmaydu. 37 Men Élamni düshmenliri aldida hem jénini izdigüchilerning aldida dekkedükkige chüshürimen; dehshetlik ghezipimni beshigha töküp, külpetlerni chüshürimen; ularni berbat qilghuche Men qilichni ularning keynidin qoglashqa ewetimen. 38 Men Öz textimni Élamda tikleymen, shu yerdin padishahi we shahzadilirini yoq qilimen, – deydu Perwerdigar. 39 — Lékin axirqi zamanlarda, Men Élamni sürgünlükidin qayturup eslige keltürimen, – deydu Perwerdigar. ■

50

«9» *Babil togruluq höküm*

¹ Perwerdigar Yeremiya peyghember arqliq Babil togruluq, yeni Kaldiylerning zémini togruluq éytqan söz: —

² Eller arisida shu xewerni élan qilip jakarlanglar, tügh kötürünqlar; jakarlanglar, uni yoshurmanglar! — «Babil ishghal qilindi; Bel bolsa xijaletke qalduruldi, Marduk patiparaq bolup ketti; Babilning oyma butliri xijaletke qalduruldi,

□ 49:35 «Élamning gholluq küchi bolghan oqyasi...» — Élam hazirqi Iran zéminida turghan bir xelq idi. Élamning qoshunining chenlep atidighan, dehshetlik mergen oqyachiliri bilen dangqi chiqqanidi. ■ 49:39 Yer. 48:47

yirginchlik nersiliri patiparaqchiliqqa chüshti!» — denglar. □ ■ 3 Chünki shimaldin uninggha jeng qilmaqchi bolghan bir el kélidu; u uning zéminini weyran qilidu, héchkim shu yerde turmaydu; insan hem haywanmu qéchip kétidu, ular yoq bolidu. 4 Shu künlerde, shu chaghda, — deydu Perwerdigar, — Israil xelqi kélidu, ular hem Yehuda xelqi bilen bille kélidu, ular yighighan halda méngip Perwerdigar Xudasini izdeshke kélidu. 5 Ular Zionning yolini soraydu, yüzlerini uninggha qaritip: «Hergiz untilmas menggülüç bir ehde bilen özimizni Perwerdigargha baghlayli» — deydu.

6 — Méning xelqim azghan qoylardur; ularning baqquchiliri ularni azdurghan, ularni taghlarda ténitip yürgen; ular taghdin döngge kézip yürüp, öz aramgahini untughandur. 7 Ularni uchratqanlarning hemmisi ularni yep ketken, küshendiliri ular toghruluq: «Bizde *bu ishlarda* héch gunah yoq, chünki ular ata-bowilirining ümidi bolghan Perwerdigar, yeni heqqaniyliqning yaylaq-turalghusi bolghan Perwerdigarning aldida gunah sadir qilghan!» — dégen. ■

8 I xelqim, Babil otturisidin qéchinglar,

□ 50:2 «Eller arisida shu xewerni élan qilip jakarlanglar...! — «Babil ishghal qilindi; Bel bolsa xijaletke qalduruldi, Marduk patiparaq bolup ketti; Babilning oyma butliri xijaletke qalduruldi, yirginchlik nersiliri patiparaqchiliqqa chüshti» — Babil shehirining ishghal qilinishi Israilning birinci sürgünidin 70 yil kényin (miladiyed inlgiriki 539-yili) Pars impériyesi teripidin bolghan. «Bel» hem «Marduk» (yaki «Mérodaq») Babildiki ikki chong butning ismi idi. ■ 50:2 Yesh. 46:1; Yer. 51:44 ■ 50:7 Yer. 31:23

kaldiylerning zéminini tashlap chiqinglar, padini ýétekligüchi tékilerdek bolunglar. □ ■

⁹ — Chünki mana, shimaliy zémindin Babilgha hujum qilmaqchi bolghan zor bir top ulugh ellerni qozghaymen; ular özlirini uninggha qarshi sepke qoshidu; shuning bilen Babil shu yerdin chiqqanlar teripidin esirge chüshidu. Ularning oqlirining hemmisi batur mergenlerningkidek bolidu; ularning héchqaysisi jengdin quruq qol kelmeydu. □ ¹⁰ Kaldiye bolsa olja bolidu; olja alghan barliq bulighuchilar uningdin qanaetlinidu, — deydu Perwerdigar; ¹¹ — Chünki siler shadlan'ghansiler, siler yayrap ketkensiler, i mirasim bolghan *xelqimni* bulang-talang qilghuchilar! Chünki siler chémende turghan mozaylardek sekrigensiler, ayghirlardek xushalliqtin kishnigensiler! ¹² Emdi ana *yurtung* zor xijaletke qaldurulidu; reswachiliq séni tughghuchini qaplaydu; mana, u ellerning dashqili, — bir janggal, qaghjiraq yer we chölbayawan bolup qalidu. ¹³ Perwerdigarning ghezipi tüpeylidin, uning héch ahalisi bolmaydu,

□ **50:8 «I xelqim, Babil otturisidin qéchinglar, ... padini ýétekligüchi tékilerdek bolunglar»** — bu sözge qarighanda otturna sherqtiki bezi padichilar tékilerni qoy padilirigha «ýétekchi rol»da ishlitidu. Shunga «padini ýétekligüchi tékilerdek bolunglar» dégini, «birinchi bolup Babildin chiqip, bashqilargha ülge bolunglar» dégen menide. ■ **50:8** Yesh. 48:20; Yer. 51:6; Weh. 18:4 □ **50:9 «Ularning oqlirining hemmisi batur mergenlerningkidek bolidu; ularning héchqaysisi jengdin quruq qol kelmeydu»** — démek, betlen'gen herbir oqi zaye ketmeydu. Bashqa birxil terjimisi: «Oqlirining hemmisi jengdin qoli quruq (oljisiz) qaytip kelmeydighan batur jengchilerdek bolidu...».

belki toluq tashliwétilgen bolidu; Babildin ötidighanlarning hemmisi uning barliq yarawabaliri tüpeylidin wehimige chüshüp ush-ush qilidu. ■

14 Babilgha jeng qilish üchün uning etrapida sepke tizilinglar, barliq oqyachilar; uningha étinglar, oglarni héch ayimanglar; chünki u Perwerdigar aldida gunah sadir qilghan. **15** Uning etrapida jeng chuqanlirini kötürüngler; u teslim bolup qol kötüridu; munarliri örülidu, sépilliri ghulitilidu; chünki bu Perwerdigarning alghan qisasidur. Uningdin qisas élinglar; u bashqilar qilghan bolsa uningghimu shuni qilinglar. ■ **16** Babildin uruq térighuchi hem hosul waqtidiki orghaq salghuchilarni yoq qilinglar; zulumkarning qilichining qorqunchi tüpeylidin bularning herbiri öz élige qaytip, herbiri öz ana yurtigha qachsun! □

17 Israil tarqitiwétilgen qoy padisidur; shirlar ularni heydiwetken; deslepte Asuriyening padishahi ularni yep ketken, axirida bu Babil padishahi Néboqadnesar uning ustixanlirini ézip ghajilighan. **18** Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar – Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men Asuriyening padishahining yénigha kélép, uni jazalighinimdek, men Babil padishahini hem zéminni jazalaymen.

■ **19** Men Israilni qaytidin öz yayliqiga

■ **50:13** Yer. 49:17 ■ **50:15** Weh. 18:6 □ **50:16** «bularning herbiri öz élige qaytip, herbiri öz ana yurtigha qachsun!» — «herbiri... herbiri...» belki Babilda «qara emgek» qilghan chetellik emgekchilerni körsitudu. Bular nurghun Yehudiylarni öz ichige alidu, elwette. ■ **50:18** 2Pad. 19:35, 37; Yesh. 37:36, 38

qayturimen, u Karmel téghida, Bashan zéminida ozuqlinidu, uning jéni Efraim téghi üstide hem Giléad zéminida qanaetlinidu. ²⁰ Shu künlerde, shu chaghda, — deydu Perwerdigar, — Israilning qebihlik i zdelse, héch tépilmaydu; Yehudaning gunahliri i zdelse, héch tépilmaydu; chünki Men qaldurghan qaldisini kechürüm qilimen.

²¹ — Mérataimning zéminigha zerb bilen jeng qilishqa, Pékoda turuwatqanlarghimu jeng qilishqa chiqinglar; ularni weyran qilinglar, qalduqinimu halak qilinglar, — deydu Perwerdigar, — Men némini sanga buyrughan bolsam shuni ada qilinglar. □ ²² Jeng sadaliri *Babil* zéminida anglinidu; u zor halaketning sadasidur!

²³ Eslide pütkül yer yüzini urghan bazghan shu derijide sundurup chéqwétildighu! Babil eller arisida shunche bir dehshet basuchi bolup chiqquantighu! □ ²⁴ Men sanga tuzaq qurdum; sen, i Babil, héch bilmeyla uninggha tutuldung; Perwerdigar bilen qarshilishishing tüpeylidin sen téphilip tutuldung. ²⁵ Perwerdigar qoral ambirini échip, ghezipidiki qorallirini élip chiqardi; chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Reb Perwerdigar kaldiylerning zéminida qilidighan ishi bardur.

²⁶ Uning her chet-chetliridin kélip uninggha

□ **50:21** «Mérataimning zémini» — «Mérataim» bolsa Babil zéminining jenubidiki bir sheher. Ismi «ikki hessilik asiyliq» dégen menide, Babilning xaraktériti körsitish üçhün etey misalgha élir'ghan bolushi kérek. «Pékod»dikiler aramiyediki xelq bolup, Babilgha ittipaqdash idi; «Pékod»ning menisi «jaza»dur. Ayette bérilgen buyruqlar yenila shimaldin chiqqan qoshunlarga éytlishi kérek.

□ **50:23** «bazghan» — bashqa köp ellerni uruwetken Babilni körsitidu.

hujum qilinglar, ambarlirini échiwétinglar; öñchilerni döwiligendek uni xarabe-xarabe qilip döwilep weyran qilinglar; uning héchnémisini qaldurmanglar! □ 27 Uning barliq torpaqlirini öltürüwétinglar! Ular soyulushqa chühsun! Ularning haligha way! Chünki ularning küni, yeni jazalinish waqtı yétip keldi. □ 28 Anglanglar! Zion'gha kélép, Perwerdigar Xudayimizning qisasini, yeni ibadetxanisi üçhün alghan qisasini jakarlaydigan, Babil zéminidin qachqan panah izdigüchilerning awazini anglanglar!

29 Babilgha hujum qilish üçhün oqyachilarни, yeni barliq kamanni egküchilerni chaqiringlar; Babilning etrapida bargah qurup qorshiwélinglar; héchkimni qachquzmanglar; öz qilmishini öz beshigha chüshürüngrar; u némilerni qilghan bolsa, uningghimu shuni qilinglar; chünki u Perwerdigargha – Israildiki Muqeddes Bolghuchigha qarshi körenglep ketkenidi. ■

30 Shunga uning yigitliri kochilirida yiqilidu; shu künide uning barliq jengchi palwanliri yoqitilidu, – deydu Perwerdigar. ■

31 Mana, Men sanga qarshidurmen, i körenglep ketkuchi, – deydu samawi qoshunlarning Serdari

□ 50:26 «... ambarlirini échiwétinglar; öñchilerni döwiligendek uni xarabe-xarabe qilip döwilep weyran qilinglar; uning héchnémisini qaldurmanglar!» — bashqa birxil terjimisi: «... ash-bughdyni saqlighan ambarlirini échinglar; uni xarabe-xarabe qilip döwilep tashlap, uning héchnémisini qaldurmanglar!».

□ 50:27 «Uning barliq torpaqlirini öltürüwétinglar!» — «torpaqliri» belkim hem Babilning serxil mal-waranolirini körsetken hem shuning bilen bir waqitta uning serxil leshkerlirige simwol qilin'ghan bolushi mumkin. ■ 50:29 Weh. 18:6, 7 ■ 50:30

bolghan Perwerdigar, — chünki séning kününg, yeni Men yéninggħa yéqin kēlip jazalaydighan kün yétip keldi; ³² körenglep ketkuchi putliship yiqlidu, héchkim uni qaytidin yolep turghuzmaydu; berheq, Men uning sheherlirige ot yaqimen, u uning etrapidikilerning hemmisini köydürüp yutup kétidu.

³³ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Israillar Yehudalar bilen bille ézilip xorluqni körgen; ularni esir qilghanlar ularni qattiq qamap tutqanidi; ularni qoyuwétishni ret qilghan.

³⁴ Lékin ularning Hemjemet-Qutquzghuchisi küchlükture; samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar ularning dewasini estayidilliq bilen soraydu, shuning bilen U ularning zéminigha aramlij bérifu, Babildikilerge aramsizliq yetküzidu. ³⁵ Kaldiyler üstige, Babilda turuwatqanlar üstige hemde Babilning emirliri we danishmenliri üstige qilich chüshidu, — deydu Perwerdigar; ³⁶ qilich palchilar üstige chüshkende, ular hamaqet-exmeqlerdek körünüdu; qilich ularning palwanliri üstige chüshüp, ular patiparaq bolup kétidu; ³⁷ qilich ularning atliri üstige, jeng harwiliri üstige, ularning sepliride turghan barliq yat leshkerler üstige chüshidu, ular ayallardek bolidu; qilich xeziniliri üstige chüshidu, ular bulang-talang qilinidu. ³⁸ Qurghaqchiliq ularning suliri üstige chüshüp, ular qurup kétidu; bularning sewebi zémini oyma butlarga tolup, ular qorqunchluq mebudlar tüpeylidin

telwiship ketken. □ 39 Shunga chöldiki janiwarlar we chilböriler birlikte shu yerde turidi; shu yerde huwqushlar makanlishidu; u menggüge ademzatsiz bolidu, dewrdin-dewrge héch ahalilik bolmaydu. ■ 40 Xuda Sodom we Gomorranı etrapidiki sheherliri bilen bille örütwetkinidek, héchkim shu yerde turmaydu, insan baliliri shu yerde olturaqlashmaydu, – deydu Perwerdigar.■ 41 — Mana, shimaldin bir xelq, ulugh bir el chiqip kéliodu; yer yüzining chet-chetliridin nurghun padishahlar qozghilidu. ■ 42 Ular oqya hem neyzini tutup qorallinidu; ular wehshiy, héch rehim körsetmeydighan bolidu; atlirigha min'gende ularning awazliri déngizdek shawqunlaydu; ular jengge atlatqan ademlerdek sep-sep bolup, sanga hujum qilmaqchi, i Babil qizi! 43 Babil padishahi ularning xewirini anglapla qolliri titrep boshap kétidu; ghem-qayghu uni tutidu, tolghaqqqa chüshken ayaldek azablar uni bésiwalidu. ■ 44 Mana, Iordan deryasi boyidiki chawar-chatqalliqtin chiqip, daim éqip turidighan shu sular boyidiki yaylaqtiki qoylarni tarqatqan bir shirdek Men Babildikilerni beder qachquzimen. Emdi kimni xalisam Men uni uning üstige tikleymen; chünki Manga kim teng kéleleydu? Kim Méningdin hésab élishqa Méni chaqiralaydu? Méning aldimda turalaydighan

□ 50:38 «bularning sewebi zémini oyma butlargha tolup, ular qorqunchluq mebudlar tüpeylidin telwiship ketken» — bashqa birxil terjimisi: «bularning sewebi zémini oyma butlargha tolghan, chünki ular qorqunchluq mebudlirini danglap ketkenidi».

■ 50:40 Yar. 19:25; Yer. 49:18 ■ 50:41 Yer. 6:22,30 ■ 50:43
Yer. 49:24

pada baqquchi barmu? □ ■

⁴⁵ Shunga Perwerdigarning Babilni jazalashtiki meqsitini, shuningdek kaldiylerning zéminini jazalash niyitini anglanglar: Ularning kichiklrimu tartip épke tilidu; berheq, qilmishliri tüpeylidin *Perwerdigar* uning yayliqini weyrane qilidu. ■ ⁴⁶ Babilning ishghal qilin'ghanliqini anglap yer yüzü tewrinip kétidu; uning nale-peryadi barliq ellergiche anglinidu. ■

51

Babil togruluq höküm – dawami

1 Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men Babilni soqidighan hem «Leb-kamay»da turuwatqanlarni soqidighan bitchit qilghuchi shamalni qozghap chiqirimen; □ ■ ² Men Babilgha yat ademlerni ewetimen; ular uni soruwétidu, zéminini yer bilen yeksan qiliwétidu; uning béshigha külpet chüşken künide ular uninggha terep-terepthin qarshilishishqa

□ **50:44** «daim éqip turidighan shu sular» — Iordan deryasining suliri özi. ■ **50:44** Ayup 41:2; Yer. 49:19,22 ■ **50:45** Yer. 49:20 ■ **50:46** Yer. 49:21 □ **51:1** «Leb-kamay» — Kaldiyeni bir kinayilik «shifir» arqliq körsitudu. Shifirni ipadilesh yoli bolsa, «Kaldiye» dégen sözning herbir herpini ibraniy tilining élipbe tertipi boyiche arqidin oqulghan herp bilen almashturushtin ibaret (mesilen, uyghur tilida bolsa, «a»ni «y» bilen, «e»ni «i» bilen almash-turghan'ha oxshash). «Leb-kamay» dégen sözning özi ibraniy tilida «tetürchilik qilghanlarning qelbi», «asiyliq qilghanlarning qelbi» dégenni bildürudu, bu intayin kinayilik geptur. «Shamal» bolsa, belkim 2-ayette tilgha élin'ghan «yat ademler»ni körsitudu. ■ **51:1** Yer. 4:11

kélidu. ■ 3 Uning oqyachilirigha kirichni tartqudek, ornidin turghuchilargha dubulghasawut kiygüdek purset bermenglar; uning yigitlirining héchqaysisini ayap qoymanglar; uning pütkül qoshunini bitchit qilinglar. 4 Kaldiylerning zéminida sanjilghanlar, kochilirida qilichlan'ghanlar yiqilsun! ■ 5 Chünki Israil yaki Yehudamu öz Xudasi teripidin, yeni samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar teripidin tashliwétilgen emes; chünki *Babilning* zémini Israildiki Muqeddes Bolghuchi aldida sadir qilghan gunah bilen tolghandur. 6 *Barlıq eller*, Babil ichidin qéchinglar, öz jéninglarni élip beder qéchinglar! Uning qebihlikige chétilip qélip halak bolmanglar; chünki bu Perwerdigarning qisas alidigan waqtidur; U qilmishini öz beshigha qayturidu. □ ■

7 Babil Perwerdigarning qolidiki pütkül jahanni mest qilghuchi altun qedeň bolghan; eller uning sharibidin ichken; eller shuning bilen sarang bolup ketken. □ ■ 8 Babil tuyuqsız yiqilip bitchit bolidu; uningha ah-zar kötürüngler! Uning az-

■ 51:2 Yer. 4:11; 15:7 ■ 51:4 Yer. 49:26 □ 51:6 «**Barlıq eller, Babil ichidin qéchinglar, öz jéninglarni élip beder qéchinglar!** ... **chünki bu Perwerdigarning qisas alidigan waqtidur; U qilmishini öz beshigha qayturidu**» — bezi alimlar bu sözler «barlıq eller»ge emes, belki Israilgha éytılıdu, dep qaraydu. 45-ayette ehwal shundaq bolidu, lékin bizningche mushu yerde Babilda herbir ellerge éytılıdu. Chünki 9-ayette qachqanlar «hemmimiz öz yurtimizgha qaytayli» déyishidu. ■ 51:6 Yer. 50:8,15,28; Weh. 18:4 □ 51:7 «**eller sarang bolup ketken**» — belkim Babilning gunahigha chétilip, shuningdek jazasighimu chétilip qélip tolimu dekke-dükkige chüshidu. ■ 51:7 Weh. 18

abliri üchün tutiya élinglar; u belkim saqayti-larmikin?■

9 — «Biz Babilni saqaytmaqchiduq, lékin u saqaymidi; uningdin waz kéchip hemmimiz öz yurtimizgha qaytayli; chünki uning üstige chiqirilidighan höküm jazasi asman'gha taqiship, kökke yétidu».□ ■

10 — «Perwerdigar heqqaniyliqimizni barliqqa keltürgendur; kéleyli, Zionda Perwerdigar Xudayimizning qilghan ishini jakarlayli!»□

■ **51:8** Yesh. 21:9; Yer. 8:22; Weh. 14:8; 18:2 □ **51:9 «Biz Babilni saqaytmaqchiduq, lékin u saqaymidi; uningdin waz kéchip hemmimiz öz yurtimizgha qaytayli»** — qarighanda bu sözler Babil arisida turghan yat ellerner yétidighan sözliri. «Uning üstige chiqirilidighan höküm jazasi asman'gha taqiship, kökke yétidu» dégenni, Xudaning jazalirini qozghighan, kona zamandiki Babil (babel)liqlar qurmaqchi bolghan «asman'gha taqishidighan» munar bilen sélishturush paydiliq ish bolidu. («Yar.» 11:1-9ni körüng).

■ **51:9** Yer. 46:11 □ **51:10 «Perwerdigar heqqaniyliqimizni barliqqa keltürgendur»** — bezi alimlar bu sözni «Perwerdigar bizni qutquzup azad qilghandur» dep terjime qilidu. Lékin «tsedekah» (heqqaniyliq) Tewrattiki bashqa héch yerde shundaq menide tépilmaydu. Bizningche bu söz Israilning (hemmimizge oxshash) özining héchqandaq heqqaniyliqi bolmighachqa, Xuda ulargha heqqaniyliq élip kéliodu, dégenni bildürudu. Bu ayettiki heqqaniliq özlikidin emes, belki Xudadin kéliodu; «Perwerdigar Heqqaniyliqimizdur» — bu Mesih-Qutquzghuchining, shuningdek yéngi Yérusalémning bir namidur. 23:6ni hem 33:16ni körüng. **«kéleyli, Zionda Perwerdigar Xudayimizning qilghan ishini jakarlayli!»** — 9-ayettiki sözlerni kelgüside Babildin qachidighan yat eller yétidu; 10-ayettiki sözlerni shübhisizki, kelgüside Kanaan (Pelestin)gha qaytip kéliidighan Israilning qaldisi yétidu.

Perwerdigar Média qoshunlirigha, andin Babilgha söz qilidu

11 – Oqlarni uchlanglar! Qalqanlarni tutunglar! Perwerdigar Médianing padishahlirining rohini urghutti; chünki Uning niyiti Babilgha qarshidur, uni berbat qilish üchündur; bu Perwerdigarning qisasidur, yeni Uning ibadetxanisi üçün alghan qisasidur. ■ **12** Babilning sépillirigha qaritip jeng tughini kötürüngler; közetni téximu chingraq qilinglar, közetchilerni *Babilni chöriditip* septe turghuzunglar; böktürme qoyunglar; chünki Perwerdigar Babildikilerning jazasi toghruluq némilerni dégen bolsa, U shuni könglide pemlep, uni ada qilidu.

13 – I elwek sular üstide turghuchi, bayliqliri nurghun bolghuchi, ejiling yétip keldi, jéning ölchinip üzülüşh waqtı toshti.

14 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Özi bilen qesem qilip: «Top-top chéketkilerdek Men séni ademler bilen toldurimen; ular séning üstüngdin ghelibe tentenilirini kötüridu» dédi. ■

15 – U bolsa yer-zéminni küch-qudrifti bilen yasap, Alemni danaliqui bilen berpa qilip, Asmanlarni eqil-parasiti bilen yayghuchidur; ■

16 U awazini qoyuwetse, asmanlarda sular shawqunlaydu;

U yer chetliridin bulut-tumanlarni örlitudu;

U yamghurlargha chaqmaqlarni hemrah qilip

■ **51:11** Yer. 46:4; 50:28 ■ **51:14** Am. 6:8 ■ **51:15** Yar. 1:1;
Ayup 9:8; Zeb. 104:2; Yesh. 40:22; 44:24; 51:13; Yer. 10:12

békitidu,
 Shamalni Öz xeziniliridin chiqiridu.■
 17 Bu *butpereslerning* herbiri eqilsiz, bilimdin mehrumlardur;
 Herbir zerger özi oyghan but teripidin shermendige qalidu;
 Chünki uning quyma heykili yalghanchiliq,
 Ularda héch tiniq yoqtur.
 18 Ular bimenilerdur, mazaq obyéktidur;
 Ularning üstige jazalinish waqtı kelgende, ular yoqtilidu.
 19 Yaqupning nésiwisi Bolghuchi bulardek emestur;
 Chünki hemmini yasighuchi Shudur;
 Israil bolsa Uning Öz mirasi bolghan qebilisidur;
 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Uning namidur.□ ■

Perwerdigar Israilgha söz qilidu

20 Sen *Israil* Méning görzem,
 Méning jeng qoralimdursen;
 Séning bilen Men ellerni bitchit qilimen,

■ 51:16 Yer. 10:13 □ 51:19 «Yaqupning nésiwisi **Bolghuchi...**»
 — Yaqup mushu yerde Yaqup we uning ewladliri Israilnimu körsitudu. «Yaqupning nésiwisi» Xudaning Özidur, elwette. ■ 51:19
 Yer. 10:16

Séning bilen padishahliqlarni tarmar qilimen; □ ■
21 Séning bilen hem at hem at min'güchini bitchit qilimen;
 Séning bilen hem jeng harwisi hem heydigüchisini bitchit qilimen;
22 Séning bilen hem er hem ayalni bitchit qilimen;
 Séning bilen hem qéri hem yashlarni bitchit qilimén;
 Séning bilen hem yigit hem qizni bitchit qilimen;
23 Séning bilen hem padichi hem qoy padisini bitchit qilimen;
 Séning bilen hem déhqan hem boyunturuqqa qétılghan kalilirini bitchit qilimen;
 Séning bilen hem waliylar hem hökümranlarni bitchit qilimen.
24 — Men köz aldinglarda Babilning hem barlıq kaldiylerning Zionda qilghan barlıq rezillikini öz beshigha chüşhürüp yandurimen, — deydu Perwerdigar.

25 — Mana, Men sen *Babilgha* qarshimen, i pütkül yer yüzini halak qilghuchi tagh;
 Men qolumni üstüngge sozup,

□ **51:20** «*Sen Israil Méning görzem, Méning jeng qoralimdursen; séning bilen Men ellerni bitchit qilimen, séning bilen padishahliqlarni tarmar qilimen....*» — eyni tékistte peqet «*Sen méning görzem...*» déyilidu. Emdi Xudanıng bu sözləri kimə éytılıdu? Bezi alımlar (péıllarnı «ötkən zaman»gha özgertip) Babilgha éytılghan, dep qaraydu. Bashqılar (kelgüsidi Babil impériyesini weyran qılıdıghan) Pars impériesige éytılıdu, dep qaraydu; biraq bizningche ular Israilning özige éytılıdu (24-ayetni körüng). Bashqa peyghemberlerning sözləri boyichimu, axırkı zamanlarda Israil xelqi Xudanıng bir jazalash qorali bolidu (mesilen, «*Yesh.*» 41:5, «*Zek.*» 12:7ni körüng). ■ **51:20** Yer. 50:23

Séni tik yarlardin ghulitip,
Domilitip chüshürüp, séni köyüp tögigen bir yanar
tagh qilimen, – deydu Perwerdigar.

26 Shuning bilen ular sendin bürjek chiqirish
üchünmu tash tapalmaydu;
Yaki ul üchünmu héchyerdin tash tapalmaydu;
Chünki sen menggüge bir weyrane bolisen, –
deydu Perwerdigar.

27 — Zéminda jeng tughini kötürlünglar,
Eller arisida kanay chélinglar;
Babilgha jeng qilishqa ellerni teyyarlanglar;
Ararat, minni we Ashkinaz padishahliqlirini
chaqirip yighinglar;
Uninggha hujum qilghuchi qoshunlargha bir ser-
dar békitinglar;
Atlarni top-top chéketke léchinkiliridek zémin'gha
türkülep chiqiringlar; □

28 Uninggha jeng qilishqa ellerni teyyarlanglar,
— Médialiqlarning padishahliri, waliyliri we
barliq hökümdarlrini, shundaqla u höküm sürgen
zéminlarning barliq ademlirini teyyarlanglar!
29 Shuning bilen yer yüzü tewrinip azablinidu;
chünki Perwerdigarning Babilgha qarshi
baghlighan niyetliri, yeni Babilning zéminini héch
adem turmaydighan chöl-bayawan qiliwétish niyiti
emelge ashmay qalmaydu.

30 Babildiki palwanlar urushtin qol üzidu;
Ular qorghanlirida amalsiz olturidu;

□ **51:27** «chéketke léchinkiliri» — ibraniy tilida bu söz belkim
chéketke léchinkisining ösüşh jeryanidiki eng ziyanlıq basquchini
körsitishi mumkin.

Ularning dermani qalmaydu,
 Ular ayallardek bolup qalidu;
 Uning turalghulirigha ot qoyulidu;
 Derwaza salasunliri sundurulidu.■

31 Yügürüp kéliwatqan bir chaparmen yene bir chaparmen'ge, bir xewerchi yene bir xewerchige Babil padishahining aldidila uchriship qélip uninggha: —

«Silining pütkül sheherliri u chettin bu chetkiche ishghal qilindi;

32 Derya kéchikliri igiliwélindi,
 Qomushluqlar otta köydürüldi,
 Palwanliri dekke-dükkige chüshüshti!»
 — dep jakarlishidu.□

33 Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu:

Babilning qizi tekshilinip chingdilidighan waqtı bolghan xamandek bésilidu;

Birdemdir, uning hosuli orulidighan waqtı yétip bolidu!□

- **51:30** Yer. 50:37 □ **51:32** «Derya kéchikliri igiliwélindi, qomushluqlar otta köydürüldi, palwanliri dekke-dükkige chüshüshti!» — dep jakarlishidu» — Babilning qandaq yol bilen ishghal qilin'ghanlıqining tepsilatliri togruluq «Qoshumche söz»imizni körüng. Pars qoshuni Efrat deryasining éqish yönilihini özgertiwétidu, derya qisqa waqt ichidila qurup kétidu. Parşalar su yoq deryadin méngip sheherge kirdi. Shuning bilen sheher ichidiki «derya kéchikliri» birinci bolup igiliwélindi. Sheher etrapidiki «qomushluqlarning köydürülüşi»din meqset sheherdin qachqanlargha yoshurun'ghudek jaylar bolmisun üçün idi.
- **51:33** «uning **hosuli orulidighan waqtı**» — belkim ademliri we imaretliri yiqtılıdighan, yeni uning jazalinish waqtini körsitidu.

34-35 Zionda turghuchi qiz: — «Babil padishahi Néboqadnesar méni yutup,
Méni ghajilap ezgen;
U ichimni boshitilghan qachidek qilip qoyghan;
U ejdihadek méni yutup,
Özini nazu-németlirim bilen toyghuzghan,
Méni quruqdap pak-pakiz qiliwetken.
Manga, méning ténimge qilghan zorawanliqi Babil-
ning beshigha chüshürülsun» — deydu,
We Yérusalém: «Méning qanlirim Kaldiyede turghuchilarining beshigha tökülsun» — deydu. □
36 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: —
Mana, Men séning dewayingni soraymen,
Sen üchün qisas alimen;
Men uning déngizini qurutimen, buliqini qaghjiritimen. □ ■

37 Babil bolsa döwe-döwe xarabiler,
Chilbörilerning turalghusi bolidu;
Zémimi ademni dehshet basidighan hem daim ush-
ush qilnidighan obyékt bolidu,
Héch adem shu yerde turmaydu.

□ **51:34-35** «Babil padishahi Néboqadnesar méni yutup, méni ghajilap ezgen; ...manga, méning ténimge qilghan zorawanliqi Babilning beshigha chüshürülsun» — deydu, we Yérusalém: «Méning qanlirim Kaldiyede turghuchilarining beshigha tökülsun» — deydu — bu 34-35-ayettiki sözlügüchi «Zionda turghuchi qiz» belkim «ademleshtürulgen» Yérusalémgha wekil kélédu. «manga, méning ténimge qilghan zorawanliqi..» — belkim Yérusalém we uning xelqini körsitudu. □ **51:36** «**Mana, Men séning dewayingni soraymen, sen üchün qisas alimen; Men uning déngizini qurutimen, buliqini qaghjiritimen**» — Pars qoshuni Babildin ötidighan Efrat deryasını qurutidu. Ular shu yol bilen sheherni ishghal qilidu. «Qoshumche söz»imizni körüng.
■ **51:36** Yer. 50:38

38 Ularning hemmisi yash shirlardek huwlishidu, Arslanlardek bir-birige xiris qilishidu; □

39 Ularning keypiyati qizip ketkende, Men ulargha bir ziyapet teyyarlap qoyimenki, ularni mest qiliwétimen; shuning bilen ular yayrap-yashnap kétidu, — andin menggüge uyqugha gherq bolup, qaytidin héch oyghanmaydu, — deydu Perwerdi-gar. □ **40** Boghuzlashqa yétiligen qozilardek we bille yétilen'gen qochqarlar hem tékilerdek Men ularni boghuzlashqa chüshürimen.

41 Shéshaqning ishghal qilin'ghanliqigha qara!

Pütkül yer yüzining pexrining tutulghanliqigha qara!

Babilning eller arisida ademni dehshet basidighan obýekti bolghanliqigha qara! □ ■

42 Déngiz Babil üstidin örlep ketti;

U nurghunlighan dolqunlar bilen gherq boldi. □

□ **51:38** «Ularning hemmisi yash shirlardek huwlishidu, ar-slalardek bir-birige xiris qilishidu» — Babilliqlar haraqkeshlikidin atiqi chiqqanidi. Bu ayet belkim shularning mest bolup «shir keyp» bolghanliqini bildürudu. 39-ayetnimu körüng. Babilning padishahi Belshazar emir-wezirliri bilen bille mest bolghanda, shehiri böslüp ishghal qilin'ghan («Dan.» 5-babni oqung).

□ **51:39** «Ularning keypiyati qizip ketkende, Men ulargha bir ziyapet teyyarlap qoyimenki, ularni mest qiliwétimen; shuning bilen ular yayrap-yashnap kétidu, — andin menggüge uyqugha gherq bolup, qaytidin héch oyghanmaydu» — bu béssharetning emelge ashurulushini yene «Dan.» 5-babta körüng.

□ **51:41** «Shéshaqning ishghal qilin'ghanliqigha qara» — «Shéshaq» Babilni körsitudighan hejwiy, kinayilik bir isim. 25:26tiki izahatni körüng. ■ **51:41** Yesh. 13:19; Yer. 25:26 □ **51:42**

«déngiz ... dolqunlar...» — Tewrat-injilda köp waqtılarda simwol süpitide top-top qoshunlarni körsitudu.

43 Uning sheherliri ademni dehshet basidighan obyékt,

Qaghjiraq yer, bir chöl, héchkim turmaydighan zémin boldi;

Héchqandaq insan balisi qaytidin shu yerlerdin ötmeydu.

44 Men Babilda Belni jazalaymen;

Men uning aghzidin yutuwalghinini yanduriwal-imen;

Eller qaytidin uningha qarap éqip kélishmeydu;

Berheq, Babilning sépili ghulap kétidu. □

45 Uning otturisidin chiqinglar, i xelqim!

Herbiringlar Perwerdigarning qattiq ghezipidin öz jéninglarni élip beder qéchinglar!

46 Siler zéminda angliniwatqan pitne-ighwadin yürükinglarni su qilmanglar we qorqmanglar;

Bu yil bir pitne-ighwa, kéler yili yene bir pitne-ighwa chiqidu;

Zéminda zulum-zorawanlıq partlaydu, hökümdarlar hökümdarlargha qarshi chiqidu.

47 Shunga mana, shu künler kéliduki,

Men Babildiki oyma mebudlarni jazalaymen;

Shuning bilen uning pütkül zémini xijaletke qaldurulidu,

Uningda öltürülgenler uning ichide yiqlidu; □

48 Shuning bilen asman we zémin we ularda bar bolghanlar Babil üstidin shadliqtin yangraydu;

□ **51:44** «**men Babilda Belni jazalaymen**» — «Bel» — (yaki «Marduk») Babilning eng muhim buti. □ **51:47** «...**Shuning bilen uning pütkül zémini xijaletke qaldurulidu, uningda öltürülgenler uning ichide yiqlidu**» — démek, Babil xelqi zéminidin héch qachalmaydighan bolidu.

Chünki shimaldin halak qilghuchilar uninggha jeng qilishqa kélidu – deydu Perwerdigar.

49 Babil tüpeylidin pütkül yer yüzidiki öltürülgenler yiqlghandek,

Babil Israilda öltürülgenler tüpeylidin Babil yiqlmay qalmaydu.□

50 Qilichtin qachqanlar, yiraq kétinglar, hayal bolmanglar;

Chet yerlerdin Perwerdigarni séghininglar, Yérusalémni ésinglarga keltürünglar.□

51 «Biz xijaletke qalduq, chünki haqaretke uchriduq;

Shermendichiliktin yüzimiz töküldi;

Chünki yat ademler Perwerdigarning öyidiki muqeddes jaylargha bésip kirdi!».□

52 Shunga shu künler kéliduki, – deydu Perwerdigar,

– Men uningdiki oyma mebularlarni jazalaymen;

Uning pütkül zémini boyida yarilinip jan

helqumida ingrishidu.

53 Babil asmanlarga kötürlügen bolsimu,

□ **51:49** «Babil tüpeylidin pütkül yer yüzidiki öltürülgenler yiqlghandek, Babil Israilda öltürülgenler tüpeylidin Babil yiqlmay qalmaydu» — ayettiki eyni ibraniy tékistni chüshinish tes. Oqurmenler bashqa terjimilerni uchritishi mumkin. Lékin omumiy menisi choqum terjimimizdek bolushi kérek. □ **51:50**

«Qilichtin qachqanlar, yiraq kétinglar, hayal bolmanglar; chet yerlerdin Perwerdigarni séghininglar, Yérusalémni ésinglarga keltürünglar» — éniqki, bu sözler Babilda sürgün bolghan Israillarga éytildi. □ **51:51** «Biz xijaletke qalduq, chünki haqaretke uchriduq; ...chünki yat ademler Perwerdigarning öyidiki muqeddes jaylargha bésip kirdi!» — shübhisizki, bu sözler Babilda sürgün bolghanlarning qayghurup éytidighanliri bolidu.

Uning yuqiri istihkam-qorghini
mustehkemlen'gen bolsimu,
Lékin Méningdin uninggha halak qilghuchilar ýetip
baridighan boldi, — deydu Perwerdigar.

⁵⁴ Babildin nale-peryadning awazi,
Kaldiylernening zémnidin zor halaketning sadasi
kötürülidu.

⁵⁵ Chünki Perwerdigar Babilni halak qilmaqchi
bolidu;
U uningdin warang-churunglirini yoqitidu;
Sularning dolqunliri örkeslewatqan sulardek
sharqiraydu,
Ularning awazi shawqunlap kélidu.□

⁵⁶ Chünki halak qilghuchi uninggha, yeni Babilgha
jeng qilishqa kélidu,
Shuning bilen uning palwanliri esirge chüshidu;
Ularning oqyaliri sundurulidu;
Chünki Perwerdigar — qisaslar alghuchi Tengridur;

U yamanliqni yandurmay qalmaydu.

⁵⁷ — Men uning emirliri, danishmenliri, waliyliri,
hökümdarliri we palwanlirini mest qilimen;
Ular menggüge uxlaydu we qaytidin héch
oyghanmaydu — deydu Padishah, — Nami samawi
qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

⁵⁸ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —
Babilning keng sépilliri yer bilen yeksan qilinidu,

□ **51:55 «...sularning dolqunliri örkeslewatqan sulardek sharqiraydu, ularning awazi shawqunlap kélidu»** — «sularning dolqunliri», «ularning awazi» bolsa belkim «halak qilghuchilar»ningki bolidu. Ular «déngiz»gha oxshitilghan (42-ayet); 56-ayet ularning herikitinimu körsitudu.

Uning égiz derwaziliri pütünley köydürülidu;
 Shuning bilen ellerning jan tikip tapqan méhniti
 bihude bolidu,
 El-yurtlarning özlirining japaliq ejiri peqet otqa
 yéqilghu bolidu. □

59 Yehuda padishahi Zedekiya textke olturghan tötinchi yili, Babilgha barghinida Mahséyahning newrisi, Nériyaning oghli Séraya Zedekiyagha hemraħ bolup barghan (Séraya bash ghojidar idi). Yeremiya peyghember uningħha söz tapilighan. □

60 Yeremiya oram qeqhezge Babilning beshigha chūshidighan barliq külpetlerni, — yeni Babil toghruluq pütkülük bu barliq sözlerni yazghanidi;

61 we Yeremiya Sérayagħa mundaq dédi: — Sen Babilgha yétip bargħanda, bu sözlerning hemmisini oqup chiqip we: —

62 «Perwerdigar, Sen bu jay toghruluq: — Men uni yeksan qilimenki, uningda héchkim, ne insan ne haywan turmaydighan, mengħġe bir weyrane bolidu — dégensen» — deysen; **63** shundaq qilip bu yazmini oqup chiqqandin keyin, uningħha tash téngip, Efrat deryasining otturisigha chörüwt, **64** we: «Men uning üstige chūshürmekchi bolghan külpetler tüpeylidin, Babil *shu tashqa oxhashla* gherq bolup qaytidin örlimeydu; ular

□ **51:58** «**Shuning bilen ellerning jan tikip tapqan méhniti bihude bolidu**» — ellerning bikar ishligini, «japaliq ejiri» belkim zor sheher-impériye bolghan Babilni köp méhnet singdurup qurup chiqqanlıqini körstitu («Hab.» 2:13ni körüsting). □ **51:59** «**Nériyaning oghli Séraya Zedekiyagħa hemraħ bolup bargħan (Séraya bash ghojidar idi),...**» — Séraya Baruqning akisi yaki ukisi idi. 32:12de uning bowisi «Maaséyah» déyilidu.

halidin kétidu» — deysen.
Yeremianing sözliri mushu yerde tündidi.

52

Yérusalémning böslüüp ishghal qilinishi

¹ Zedekiya Yehudagha padishah bolghanda yigirme bir yéshida idi; u Yérusalémda on bir yıl höküm sürdi. Uning anisi Libnahlıq Yeremianing qizi bolup, ismi Hamutal idi. ■ ² U padishah Yehoakimning qilghinidek, Perwerdigarning neziride rezil ishlarni qildi. ³ Perwerdigarning Yérusalémgha hem Yehudagha qaratqan ghezipi tüpeylidin, Perwerdigar ularni Öz huzuridin heydiwetküche bolghan arılıqta, töwendiki ishlar yüz berdi. Birinchidin, Zedekiya Babil padishahigha isyan kötürdi.

⁴ Shundaq boldiki, uning seltenitining toqquzinchi yili oninchi ayning oninchi künide Babil padishahi Néboqednesar pütkül qoshunigha yétekchilik qilip Yérusalémgha hujum qilishqa keldi; ular uni qorshiwlip bargah qurup, uning etrapida qasha-poteylerni qurushti. □ ■ ⁵ Shuning bilen sheher Zedekiyaning on birinchi yilighiche muhasiride turdi. ⁶ Shu yılı tötinchi ayning toqquzinchi künü sheherde éghir qehetchilik hemmini basqan we zémindikiler

■ 52:1 2Pad. 24:18 □ 52:4 «...uning (Néboqednesarning) seltenitining toqquzinchi yili oninchi ayning oninchi künide» — miladiyedin ilgiri 588-yili, 15-Yanwar idi. ■ 52:4 2Pad. 25:1;

üchünmu héch ash-ozuq qalmighanidi. □
 7 Sheher sépili böslüdi; barliq jenggiwar leshkerler qachmaqchi bolup, tün kéchide sheherdin beder tikiwétishti. Ular padishah baghchisigha yéqin «ikki sépil» ariliqidiki derwazidin kétishti (Kaldiyler bolsa sheherning hemme teripide bar idi). Ular *Iordan jilghisidiki* «Arabah tüzlenglik»ni boylap qéchishti. 8 Lékin Kaldiylernening qoshuni padishahni qoghlap Yérixo tüzlenglikide Zedekiyagha yétishti; uning pütün qoshuni uningdin tarqilip ketkenidi.
 9 We ular padishahni tutup, Xamat zéminidiki Riblah shehirige, Babil padishahining aldigha apardi; u *shu yerde* uning üstidin höküm chiqardi.
 10 Babil padishahi Zedekiyaning oghullirini uning köz aldida qetl qildi; u Yehudaning barliq emirlirinimu Riblah shehiride qetl qildi; 11 andin Zedekiyaning közlini oyuwetti; Babil padishahi uni mis kishenler bilen baghlap Babilga élip kélip, ölgüche zindan'gha qamap qoydi.

Muqeddes ibadetxanining xarab qilin'ghanligi

12 Beshinchı ayning oninchi künide (bu Babil padishahi Néboqadnesarning on toqquzinchi yili idi) Babil padishahining xizmitide bolghan, pasiban bégi Nébuzar-Adan Yérusalémgha yétip keldi. □

□ 52:6 «zémindikiler üchünmu héch ash-ozuq qalmighanidi»

— bashqa birxil terjimişi «etrapidiki zémindikiler üchünmu héch ash-ozuq qalmighanidi». Bu terjime toghra bolsa, «etrapidiki zémindikiler» sheher etrapidiki zémindin qéchip panah izdep sheherge kirgenlerni körsitudu. □ 52:12 «Beshinchı ayning oninchi künide...(Babil padishahi Néboqadnesarning on toqquzinchi yili...)» — miladiyedin ilgiri 586-yili, 17-Awghust idi.

13 U Perwerdigarning öyini, padishahning ordisini we sheherdiki barlıq öylerni köydüriwetti; barlıq beheywet imaretlerge u ot qoyup köydüriwetti.
14 We pasiban bégı yétekchilikidiki Kaldiylerning pütkül qoshuni Yérusalémning etrapidiki pütkül sépilini örütwetti.

15 Pasiban bégı Nébuzar-Adan zémindiki eng namrat kishilerdin bir qismini, sheherde qalghan bashqa kishilerni, Babil padishahi terepke qéchip teslim bolghanlarni we qalghan hünerwenlerni esir qılıp ularni élip ketti. □ **16** Lékin pasiban bégı Nébuzar-Adan zémindiki eng namratlarning bir qismini üzümzarlıqlarnı perwish qılıshqa we tériqchiliq qılıshqa qaldurdi.

17 Kaldiyler Perwerdigarning öyidiki mistin yasalghan ikki tüwrükni, das tegliklirini we Perwerdigarning öyidiki mistin yasalghan «déngiz»ni chéqip, barlıq mislirini Babilgha élip ketti. □ ■ **18** Ular yene *ibadette ishlitilidighan* idishlar, gürjek-belgürjekler, laxshigirlar, qachilar, piyale-texsiler hem mistin yasalghan barlıq eswablarni élip ketti; **19** daslar, xushbuydanlar, qachilar, küldanlar, chiraghdanlar, piyaliler we jam-qedehlerni bolsa, altundin yasalghan bolsimu, kümüshtin yasalghan bolsimu, ularning

□ **52:15** «qalghan hünerwenler» — yaki «qalghan top-top ademler». □ **52:17** «das teglikliri» — bular bolsa «déngiz»din kichik bolghan daslarni kötüridighan tegliklerni körsitudu. Bu ayetlerde tilgha élin'ghan jabduq-bisatlarnı köprek chüshinish üçhün «1Pad.» 7:8-51-ayetni körüng. ■ **52:17** Yer. 27:19

hemmisini pasiban bégi élip ketti. □ 20 Sulayman padishah Perwerdigarning öyi üchün mistin yasatqan ikki tüwrük we «déngiz», shundaqla uning tegiliki bolghan on ikki buqini u élip ketti; chünki bu mis saymanlarning éghirliqini ölclesh mumkin emes idi.

21 Ikki tüwrük bolsa, herbirining égizliki on sekkiz gez, aylanmisi on ikki gez kéletti; herbirining ichi kawak bolup, misning qélinliqi töt barmaq idi. □ ■ 22 Tüwrükning üstidiki bési bolsa mis bolup, égizliki besh gez idi; uning pütün aylanmisi tor sheklide hem anar nusxisi bilen bészegenidi, hemmi mistin idi; ikkinchi tüwrükmu uninggha oxshash bolup, umu anar nusxisi bilen bészegenidi. 23 Herbir tüwrükning bészining yanlirida toqsan alte anar nusxisi bar idi; torda jemiy bolup yüz anar nusxisi bar idi.

24 Pasiban bégi Nébuzar-Adan bolsa bash kahin Séraya, orunbasar kahin Zefaniya we ibadetxanidiki üch neper ishikbaqarnimu esirge aldi. 25 U sheherdin leshkerlerni bashquridighan bir aghwat emeldarni, sheherdin tapqan orda mesli-hetchiliridin yettini, yerlik xelqnileshkerlikke tiz-

-
- 52:19 «daslar, **xushbuydanlar, qachilar, küldanlar, chiraghdanlar, piyaliler we jam-qedehlerni bolsa, altundin yasalghan bolsimu, kümüştin yasalghan bolsimu, ularning hemmisini pasiban bégi élip ketti» — bu altun-kümüş we mistin yasalghan barliq qacha-quchilar we barliq eswablar, Yeremiyaning ilgiriki bir bészhariti boyiche, 54 yıldın keyin Pars impératori Qoreshning permani bilen Yérusalémgha qayturuldu (27:21-22ni körüng). □ 52:21 «gez» — (yaki «jeynek») Tewrattiki bir ölchemdur, jeynektin qolning uchighiche bolghan ariliqtur, texminen 45 santimétr. ■ 52:21 1Pad. 7:15; 2Pad. 25:17; 2Tar. 3:15**

imlighuchi, yeni qoshunning serdarining katipini we sheherdin atmish neper yerlik kishini tutti. □ 26 Pasiban bégı Nébuzar-Adan bularni Babil padishahining aldigha, Riblahgħa élip bard. 27 Babil padishahi Xamat zéminidiki Riblahda bu kishilerni qilichlap öltürüwetti. Shu yol bilen Yehuda öz zéminidin sürgün qilindi.

Yehuda Babilgha sürgün qilinidu

28 Néboqadnesar sürgün qilghan kishilerning sani mundaq idi: — yettinchi yili üch ming yigirme üch Yehudiy; 29 Néboqadnesarning on sekkizinchi yili u Yérusalémdin sekkiz yüz ottuz ikki kishini sürgün qildi; 30 Néboqadnesarning yigirme üchinchi yili pasiban bégı Nébuzar-Adan Yehudiylardin yette yüz qiriq besh kishini sürgün qildi; jemiy bolup sürgün qilin'ghanlarning sani töt ming alte yüz kishi idi. □

Yehoakinning sürgün bolushi

31 Shundaq boldiki, Yehuda padishahi Yehoakin sürgün bolghan ottuz yettinchi yili on ikkinchi ayning yigirme beshinchi küni shu ish yüz berdi:

- 52:25 «bir aghwat emeldar...» — yaki peqet «bir emeldar...».
- 52:30 «Nébuzar-Adan Yehudiylardin yette yüz qiriq besh kishini sürgün qildi; jemiy bolup sürgün qilin'ghanlarning sani töt ming alte yüz kishi idi» — bu sanlar «2Pad.» 24:14-16de xatirilen'gen'ge oxshimaydu. «Yeremiya»diki sanlar belkim Yérusalémdikilerni, «2Pad.»diki san pütünley Yehudadikilerni körsitishi mumkin. Bu sanlar az körünsimu, oqurmenlarning éside bolushi kérekki, Yeremianing hem Ezakiyalning bésharetli boyiche Yehudadikilerning köpinchisi «qilich, qehetchilik we waba-késel» bilen ölgən bolsa kérek.

Ewil-Mérodaq Babilgha padishah bolghan birinchi yili, u Yehuda padishahi Yehoakinning qeddini kötürüp, uni zindandin chiqardi; ■ 32 u uninggha mulayim söz qilip, uning ornini Babilda uning bilen birge turghan bashqa padishahlarning ornidin yuqiri qildi; 33 shuning bilen Yehoakin zindandiki kiyimlirini séliwétip, Ömrining qalghan herbir künide herdaim padishah bilen bille hemdastixan bolushqa tuyesser boldi. 34 Uning nésiwisi bolsa, Babil padishahining uninggha béghishlighan daimliq iltipati idi; bu iltipat kündilik idi, yeni u uninggha taki alemdin ötkiche ömrining herbir künü tuyesser qilin'ghan.

**Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script**

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5